

การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
“หนังตะลุง” ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา
จังหวัดสงขลา

นางสาวณัฐยา ทิพรัตน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหา
บัณฑิต

สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-1299-7

ลิขสิทธิ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A STUDY OF THE INSTRUCTIONAL MANAGEMENT OF ART
EDUCATION SUBJECT BY USING THE LOCAL WISDOM
“ SHADOW PLAYS ” IN THE LOWER SECONDARY SCHOOLS
UNDER THE DEPARTMENT OF GENERAL EDUCATION,
CHANGWAT SONGKHLA

Miss Nattaya Tiprat

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Art Education

Department of Art Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-1299-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น “หนังตะลุง” ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา

โดย นางสาวณัฐยา ทิพรัตน์

สาขาวิชา ศิลปศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุลักษณ์ ศรีบุรี

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้มหาวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

----- คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ สินลารัตน์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

----- ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ปิยะชาติ แสงอรุณ)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

----- อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุลักษณ์ ศรีบุรี)

----- กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม)

ณัฐยา ทิพรัตน์ : การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 “หนังตะลุง” ในโรงเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา (A STUDY OF
 THE INSTRUCTIONAL MANAGEMENT OF ART EDUCATION SUBJECT BY USING THE
 LOCAL WISDOM "SHADOW PLAYS" IN THE LOWER SECONDARY SCHOOLS UNDER
 THE DEPARTMENT OF GENERAL EDUCATION, CHANGWAT SONGKHLA .)

อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุลักษณ์ ศรีบุรี , 267 หน้า. ISBN 974-13-1299-7.

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้านในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในด้านการเตรียมการสอน การกำหนดวัตถุประสงค์การสอน การเลือกใช้วิธีและเทคนิคการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การสอนซ่อมเสริม ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ครูผู้สอนศิลปะศึกษาจำนวน 84 คน และปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 6 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ วิเคราะห์ด้านเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ครูผู้สอนวิชาศิลปะศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยมาก ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ทั้ง 6 ด้าน คือ การเตรียมการสอน การกำหนดวัตถุประสงค์ การเลือกวิธีและเทคนิคการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การสอนซ่อมเสริม

2. ปราชญ์ชาวบ้านเห็นด้วยมากในการนำศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง มาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเน้นการสอนทางด้านการแสดงหนังตะลุงและการแกะรูปหนังตะลุง สถานที่ที่ใช้ในการเรียนการสอน เน้นการสอนที่โรงเรียนมากกว่าที่บ้าน วิธีการสอนควรเน้นการสอนแบบสาธิต การวัดและประเมินผลโดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน ผู้เรียนควรสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติเองได้

3. ผลจากการสังเกตการสอนของครูและปราชญ์ชาวบ้านในโรงเรียน พบว่า ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายสลับการสอนแบบสาธิต และแบ่งกลุ่มปฏิบัติงาน โดยครูผู้สอนควรเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน และนำปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนโดยตรง การสอนจะเปิดสอนในคาบชุมนุม (กิจกรรมซ่อมเสริม) และเปิดเป็นวิชาเลือก นักเรียนที่สนใจส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย สถานที่ทำการสอนส่วนใหญ่ใช้ห้องเรียนที่อยู่ภายในอาคารเรียน ครูและปราชญ์ชาวบ้านสอนเรื่องของการแสดงและการแกะรูปหนังตะลุง สอนในเนื้อหาที่เห็นว่าสำคัญ และการสังเกตการสอนหนังตะลุงจากการแสดงสดและเทปบันทึกการแสดง ลำดับขั้นตอนวิธีการแสดงไม่แตกต่างกัน แต่จะต่างกันที่บรรยากาศ การชมได้ทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลังการแสดง การแกะรูปหนังตะลุงไม่ยากจนเกินไป ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้

4. ครูศิลปะศึกษาและปราชญ์ชาวบ้านได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงเป็นศิลปะที่ควรอนุรักษ์และสืบทอด ควรมีการนำเข้าสู่กระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนต่างๆ อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระดับประถมศึกษาโดยให้มีการเรียนการสอน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติและเป็นการสอนให้เห็นคุณค่าศิลปะพื้นฐานทางด้านหนังตะลุง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ชื่นชม และมีความตระหนักในคุณค่าอันนำไปสู่การอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป

ภาควิชา.....ศิลปะศึกษา.....

สาขาวิชา.....ศิลปะศึกษา.....

ปีการศึกษา.....2543.....

ลายมือชื่อนิสิต.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

4183688727 : MAJOR ART EDUCATION

KEY WORD : INSTRUCTION MANAGEMENT / ART EDUCATION / LOCAL WISDOM / SHADOW PLAYS

NATTAYA TIPRAT : A STUDY OF THE INSTRUCTIONAL MANAGEMENT OF ART EDUCATION SUBJECT BY USING THE LOCAL WISDOM "SHADOW PLAYS" IN THE LOWER SECONDARY SCHOOLS UNDER THE DEPARTMENT OF GENERAL EDUCATION, CHANGWAT SONGKHLA.

THESIS ADVISOR : ASSIST. PROF. SULAK SRIBURI, Ed.D., 267 pp. ISBN 974-13-1299-7.

The purpose of this research was to study the opinions of teachers and local scholars about the instructional management of art education subject by using the local wisdom in the lower secondary schools in aspects of the preparation of teaching, the organization of teaching objectives, the consideration in choosing teaching methods and techniques, the use of teaching materials, the measurement and evaluation, and remedial teaching. The samples of this study were 84 art teachers and 6 local scholars. The instruments used in this research were the questionnaire, the interview form, and the observation form. The collected data were analyzed by means of percentage, arithmetic mean, standard deviation, and content analysis technique.

The results of the research were revealed that

1. Most of the art teachers strongly agreed with all 6 aspects of the instructional management of art education subject by using the local wisdom : the preparation of teaching, the organization of teaching objectives, the consideration, in choosing teaching methods and techniques, the use of teaching materials, the measurement and evaluation, and remedial teaching.

2. The local scholars strongly agreed with the instructional management of the shadow plays in school. They held the opinion that : The instruction should focus on performance process and shadow plays puppet making. The shadow plays should be taught at school rather than at home. Demonstrative teaching technique should be emphasized. Students should be measured and evaluated by behavioral observation. It is expected that students could practice the art of shadow plays by themselves.

3. According to the observation of art teachers in teaching in schools it was found that : The alternation of lecturing, demonstrative teaching technique, and group working were used. Teachers should learn from the scholars and invite the scholars to classroom in order to directly transmit the knowledge to students. Shadow plays should be offered as an elective subject as part of co-curriculum course (remedial activities). The lower secondary students were more interested in shadow plays than the upper secondary students. Shadow plays was mostly taught in indoor classroom. Teachers and local scholars taught the important parts of shadow plays which were the performance process and shadow plays puppet making the result of the observation of shadow plays performances revealed that the process and sequence of performance were not different except the atmosphere of performance. The audiences of shadow plays could see the performance from both backstage and frontage. The puppet making was not difficult for students to practice. The students should be able to apply knowledge to practical practice.

4. The art teachers and the local scholars suggested about the reservation and transmission of the shadow plays that the shadow plays should be taken into school system and should be taught continuously from the elementary education level to the higher education level. The instruction should be provided both the theory and the practical practice. It should be focused on introducing the value of local art of shadow plays so that the students would gain knowledge and appreciation, realized the value, and then to have senses of conservation and transmission to another generation.

Department ..... Art Education....

Student's signature.....

Field of study..... Art Education....

Advisor's signature.....

Academic year.... 2000.....

Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีก็ด้วยความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุลักษณ์ ศรีบุรี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาช่วยเหลือแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ให้กำลังใจ และให้ความห่วงใยมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ปิยะชาติ แสงอรุณ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำ และตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาตรวจสอบ ให้ข้อคิด แก้ไข และข้อเสนอแนะในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งครู- อาจารย์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา และภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุงทุกท่าน ซึ่งเป็นผู้ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการวิจัยในพื้นที่ด้วยดีมาโดยตลอด

ขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ นิสิตภาควิชาศิลปศึกษา ตลอดจนเจ้าหน้าที่ภาควิชาศิลปศึกษาทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจมาโดยตลอด

อนึ่ง ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณโอชา และคุณเบญจพร เพื่อนที่คอยให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนและเป็นกำลังใจ ด้วยดีอย่างสม่ำเสมอ ตลอดมา

ความดีที่บังเกิดขึ้นเกิดจากการวิจัยนี้ ขอมอบแก่บิดา มารดา ตลอดจนพี่ๆ ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ด้วยความสำนึกในพระคุณ

ณัฐยา ทิพรัตน์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฅ

บทที่

1	บทนำ	
	1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
	2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	8
	3. ขอบเขตในการวิจัย.....	8
	4. ข้อตกลงเบื้องต้น.....	8
	5. คำจำกัดความในการวิจัย.....	8
	6. วิธีการดำเนินการวิจัย.....	9
	7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
	1. ความหมายและขอบข่ายหรือสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	11
	1.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	11
	1.2 ขอบข่ายหรือสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	12
	2. ความสำคัญและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	14
	2.1 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	14
	2.2 ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	16
	3. การถ่ายทอดแนวคิดและหลักการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ ในการจัดการเรียนการสอน.....	17
	3.1 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	17
	3.2 แนวคิดและหลักการการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัด การเรียนการสอน.....	18

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (ต่อ)
4.	แนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน..... 20
5.	ความหมาย องค์ประกอบ วิธีการสอน และหลักการจัดการเรียนการสอน..... 24
5.1	ความหมายของการจัดการเรียนการสอน..... 24
5.2	องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน..... 25
5.3	วิธีการสอน..... 27
5.4	หลักการจัดการเรียนการสอน..... 28
6.	สภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดสงขลา..... 36
6.1	ประวัติและความเป็นมาของหนังตะลุง..... 39
6.2	องค์ประกอบในการแสดงหนังตะลุง..... 41
6.3	ลักษณะวิธีการแสดงหนังตะลุง..... 42
6.4	วรรณกรรมหนังตะลุงหรือบทที่ใช้ในการแสดง..... 47
6.5	ดนตรีหนังตะลุง..... 48
6.6	การแกะรูปหนังตะลุง..... 50
6.7	คุณค่าของหนังตะลุง..... 54
7.	การจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น..... 55
8.	การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น..... 60
8.1	จุดประสงค์ของหลักสูตร..... 61
8.2	การดำเนินการด้านเนื้อหาวิชา..... 61
8.3	วิธีการสอนวิชาศิลปศึกษา..... 62
8.4	การดำเนินการด้านการวัดและประเมินผล..... 64
8.5	หลักสูตรวิชาศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น..... 64
8.6	แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น..... 66
9.	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... 69

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3	วิธีการดำเนินการวิจัย
3.1	การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น..... 74
3.2	การกำหนดกลุ่มประชากร..... 74
3.3	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 75
3.4	วิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 77
3.5	การเก็บรวบรวมข้อมูล..... 79
3.6	วิเคราะห์..... 79
3.7	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ..... 81
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 82
1.	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม..... 83
1.1	สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม..... 83
1.2	ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน โดยการใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น “หนังตะลุง”..... 85
1.3	ข้อเสนอแนะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม..... 117
2.	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น..... 121
2.1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์..... 121
2.2	ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น..... 128
3.	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกต..... 141
3.1	การศึกษาการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก/ชมรม..... 141
3.2	การศึกษาการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสดและเทปบันทึกการแสดง..... 144
3.3	การศึกษาการแกะรูปหนังตะลุง..... 146
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ..... 151
	สรุปผลการวิจัย..... 152
	อภิปรายผลการวิจัย..... 172
	ข้อเสนอแนะ..... 190

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
รายการอ้างอิง.....	193
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. ภาพการแสดงหนังตะลุงและการแกะรูปหนังตะลุง.....	202
ภาคผนวก ข. รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....	213
ภาคผนวก ค. รายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ให้สัมภาษณ์.....	215
ภาคผนวก ง. รายชื่อครูและโรงเรียนที่สังเกตการสอน.....	218
ภาคผนวก จ. รายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สังเกตการสอนและการแกะรูปหนังตะลุง.....	220
ภาคผนวก ฉ. คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้เกี่ยวกับหนังตะลุง.....	222
ภาคผนวก ช. การสังเกตการจัดการเรียนการสอนหรือวิธีการถ่ายทอด ในศูนย์ฝึก/ชมรม.....	225
ภาคผนวก ซ. การสังเกตการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสดและ เทปบันทึกการแสดง.....	232
ภาคผนวก ฌ. การสังเกตการแกะรูปหนังตะลุง.....	238
ภาคผนวก ฎ. กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอด.....	243
ภาคผนวก ฏ. กระบวนการเรียนรู้จากการวิจัย.....	245
ภาคผนวก ฐ. แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต.....	247
ประวัติผู้วิจัย.....	267

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. ตารางสถานภาพโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	83
2. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ในด้านการเตรียมการสอน ข้อที่ 1.....	85
3. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ในด้านการเตรียมการสอน ข้อที่ 2.....	86
4. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ในด้านการเตรียมการสอน ข้อที่ 3.....	87
5. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ในด้านการเตรียมการสอน ข้อที่ 4.....	88
6. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ในด้านการเตรียมการสอน ข้อที่ 5.....	89
7. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน ข้อที่ 1.....	90
8. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน ข้อที่ 2.....	92
9. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน ข้อที่ 3.....	93
10. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน ข้อที่ 1.....	94
11. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน ข้อที่ 2.....	96
12. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน ข้อที่ 3.....	97
13. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ข้อที่ 1.....	99
14. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ข้อที่ 2.....	101

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
15. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ข้อที่ 3.....	103
16. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการวัดและการประเมินผล ข้อที่ 1.....	105
17. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการวัดและการประเมินผล ข้อที่ 2.....	107
18. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการวัดและการประเมินผล ข้อที่ 3.....	108
19. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการสอนซ่อมเสริม ข้อที่ 1.....	109
20. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการสอนซ่อมเสริม ข้อที่ 2.....	110
21. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการเตรียมการสอน.....	111
22. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน	112
23. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน.....	113
24. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในการใช้สื่อการเรียนการสอน.....	114
25. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการวัดและการประเมินผล.....	115
26. ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของระดับความคิดเห็น ของครูศิลปศึกษา ในด้านการสอนซ่อมเสริม.....	116
27. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปของครูศิลปศึกษา.....	117
28. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์และส่งเสริมสนับสนุน ของครูศิลปศึกษา.....	119

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
29. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพและปัญหา ในการจัดการเรียนการสอน.....	120
30. ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน.....	121
31. ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้และการฝึกฝนของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	128
32. ข้อมูลเกี่ยวกับนำหนังตะลุงไปใช้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	130
33. ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดเรียนการสอนของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	133
34. ข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์และการอนุรักษ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	137
35. ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการนำหนังตะลุงไปใช้ในการจัด การเรียนการสอนในโรงเรียนของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	139
36. การเปรียบเทียบการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสดและเทปบันทึก.....	169
37. จุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษา และแกนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE).....	189
38. ศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงกับแกนวิชาการทางศิลปะ.....	190

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 แผนภูมิกระบวนการพัฒนาผู้เรียน 3 ด้าน.....	186
2 แผนภูมิกระบวนการเรียน.....	187

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีการสื่อสารและคมนาคมได้ทำให้สังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ ตื่นตัวต่อการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถอย่างเพียงพอที่จะร่วมมือและแข่งขันในสังคมโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยิ่งพัฒนาก็พบว่า ประเทศไทยต้องวิ่งตามและพึ่งพาภูมิรัฐของต่างประเทศอยู่ตลอดเวลาเป็นการพัฒนาที่นำมาซึ่งปัญหาต่างๆ มากมายนับตั้งแต่การเสียเปรียบดุลการค้า ความไม่สมดุลระหว่างวิทยาศาสตร์กับวัฒนธรรม ความไม่สมดุลระหว่างอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะเราได้พัฒนาประเทศและจัดการศึกษาโดยทอดทิ้งของดีที่ประเทศเรามีอยู่ คือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” (รุ่ง แก้วแดง, 2541) และเล็งเห็นว่า การพัฒนาที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับความรู้ ภูมิปัญญาไทยน้อยกว่าความรู้ทางสากล และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในกระแสความรู้สมัยใหม่ (นันทสาร สีสลับ, 2542)

การศึกษาในฐานะ เครื่องมือ ปัจจัย หรือ รากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ เพราะการศึกษาเกี่ยวพันโดยตรงกับการพัฒนาคุณภาพของคน ในด้านจิตสำนึก ภูมิปัญญาความรู้ความสามารถของคนในการจัดการกับปัญหาต่างๆ และเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยน รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการทำให้หลักสูตรสัมฤทธิ์ผล (สุมิตร คุณานุกร, 2523) ซึ่งบทบาทในส่วนนี้ถือเป็นบทบาทสำคัญของการจัดการศึกษาของประเทศที่จะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ประเทศไทยต้องมีการปฏิรูประบบเศรษฐกิจและการเมืองที่กระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เอกลักษณะ และคุณค่าของวิถีชีวิตแบบของตนให้คงอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงนั้นได้อย่างมีความสุขรวมทั้งให้สามารถกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปสู่หน่วยปฏิบัติในพื้นที่ โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนากิจการศึกษา ตลอดจนการตรวจสอบ ติดตามการจัดการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ แต่การจัดการศึกษาในปัจจุบันพบว่าขาดการมีส่วนร่วมกับชุมชน เป็นเหตุให้หลายเรื่องทั้งด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมไม่สนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง (วิจิตร ศรีสอาน, 2542) ซึ่งผลกระทบของการขาดการมีส่วนร่วมในระดับที่เหมาะสมทำให้การศึกษาเป็นสิ่งแปลกแยกไปจากชุมชน ความคาดหวังที่ชุมชนมีต่อโรงเรียนกับสิ่งที่โรงเรียนปฏิบัติมีความแตกต่างกัน ประชาชนไม่รู้สึกผูกพัน

ไม่รู้สึกรับเป็นเจ้าของ และไม่รู้สึกรว่าต้องรับผิดชอบกับการดำเนินงานของโรงเรียน ส่งผลต่อการขาดโอกาสในการระดมสรรพกำลังในชุมชนที่จะนำมาให้ดำเนินงานทางการศึกษาให้มีคุณภาพสูงขึ้น และชุมชนเองก็ขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาจากโรงเรียน (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2543)

เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงได้มีการปฏิรูปการศึกษาของไทยออกเป็น 4 แนวทางใหญ่ คือ แนวทางการแข่งขัน แนวทางผู้บริโภค แนวทางความเท่าเทียม และแนวทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งแนวทางการปฏิรูปการศึกษาตามแนวภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom Approach) นี้เป็นแนวคิดที่มองการศึกษาไทยว่า เดินตามกระแสของตะวันตก ขาดและละเลยความคิดกิจกรรมและการดำเนินงานที่เป็นของไทยเราเอง จึงทำให้การศึกษาไม่สอดคล้องกับชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการศึกษาที่แปลกแยก และมีผลกระทบต่อสังคมไทยในทางลบอีกมาก ด้วยทั้งๆ ที่ชุมชน และท้องถิ่นของไทยเองมีภูมิปัญญาอยู่มาก การย้ายไปศึกษาและให้ความสำคัญเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541)

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของผู้คนในท้องถิ่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน จนได้เป็นข้อสรุปของความรู้ที่ยึดถือสืบทอดต่อกันมา เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องราวท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากภายนอก การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร จึงเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนในท้องถิ่นนั้นๆ อย่างแท้จริง (นันทสาร สีสลับ, 2542)

การจัดการศึกษาของไทยได้เปลี่ยนกระบวนทัศน์ การจัดการศึกษาไทยเป็นความรู้สากลเพียงอย่างเดียวไปสู่การให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาไทย โดยเน้นให้ผู้เรียนทุกคนเห็นความสำคัญของวิทยาการสมัยใหม่ควบคู่ภูมิปัญญาไทย (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537) ดังนั้นในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ว่า เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการ จัดกระบวนกรพัฒนารการเรียนรู้ของคนในชุมชน ที่สามารถเชื่อมโยงกับสภาพความเป็นจริงไป สู่ท้องถิ่น โดยยึดหลักการจัดการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและเห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาตามแนวความคิดของแชปแมน (Chapman, 1978) ที่ว่า ศิลปศึกษา

จะต้องสร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของศิลปะที่มีต่อบุคคลและสังคม โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ 3 ด้าน ดังนี้

1. สนับสนุนให้ผู้เรียนบรรลุความพึงพอใจในแบบอย่างเฉพาะตัว
2. ปลูกฝังความรัก ซาบซึ้ง เห็นคุณค่าในมรดกทางศิลปะ
3. พัฒนาความตระหนักถึงบทบาทของศิลปะในสังคม

การจัดการเรียนการสอนนั้น ควรที่จะต้องมีการปรับปรุง และพัฒนาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความต้องการใหม่ๆ ของผู้เรียนและความก้าวหน้าของวิชาการอยู่เสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สามารถเอื้ออำนวยให้เกิดความพร้อมต่อสภาพบรรยากาศการเรียนการสอน โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นวัยที่มีความเชื่อ ความศรัทธาและยึดมั่นในสิ่งที่เขาได้รับรู้ ปลูกฝังความคิด ความเชื่อเหล่านี้จะพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (กรมวิชาการ, 2534) ขณะเดียวกันถ้าสามารถเชื่อมโยงแนวความคิด กระบวนการและหลักการปฏิบัติต่างๆ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสู่กระบวนการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน ก็จะทำให้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของนักเรียนอย่างแท้จริง (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534)

ศิลปะ มีบทบาทอันสำคัญต่อวิถีทางการดำเนินชีวิตมนุษย์ที่เป็นอยู่ในสังคมปัจจุบันและรวมถึงสังคมในอนาคต ซึ่งศิลปะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ในสังคมที่จะขาดเสียมิได้โดยที่ศิลปะจะเป็นส่วนของการสร้างสรรค์ความมีชีวิตชีวา ส่งเสริมคุณค่าของความเป็นมนุษย์อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์แห่งร่องรอยของอารยธรรม และวัฒนธรรมที่เป็นเครื่องแสดงให้นานาประเทศในโลกได้ประจักษ์ เพื่อเป็นการตัดสินใจความมีอารยธรรมของประเทศ ซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังค่านิยมทางศิลปะให้กับคนไทยในสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อการอนุรักษ์ สร้างสรรค์ และสืบทอดเจตนารมณ์ทางค่านิยม รวมถึงวัฒนธรรมทางศิลปะมิให้สูญหายไปจากสังคม ซึ่งนักวิชาการศึกษามีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องรับผิดชอบต่อการวางแผนในการจัดการศึกษาที่คำนึงถึงการปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวให้กลุ่มวิชาศิลปศึกษาได้รับการกำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างมีเป้าหมาย และมีความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ซึ่งได้ให้การยอมรับว่าเป็นกลุ่มรายวิชาหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่พึงประสงค์ โดยมีครูศิลปศึกษาทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความคิด ประสบการณ์ และปลูกฝังรสนิยมอันสุนทรีย์ทางศิลปะ โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นระดับที่เชื่อมต่อระหว่างระดับประถมศึกษาและอุดมศึกษา นับว่าเป็นความสำคัญยิ่งต่อการสร้างมาตรฐานการศึกษา และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ, 2534)

การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาสำหรับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้นนั้น นอกจากจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา การรับรู้สุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ จากกระบวนการเรียนการสอนที่ครูเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนได้เกิดการแสวงหาความรู้ทั้งด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ และศิลปะปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญต่อการแสดงความรู้สึก นึกคิด ทศนคติ ความเชื่อของตนผ่านกระบวนการวิจารณ์ศิลปะ โดยอาศัยสื่อสารอย่างมีหลักการอีกด้วย (วุฒิ วัฒนสิน, 2541) การจัดการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียน ครูต้องสอนเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และทักษะทางด้านศิลปะโดยผ่านกระบวนการสอนในรูปแบบและวิธีต่างๆ ครูเป็นผู้มีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ด้วยการจัดกิจกรรมตลอดจนเนื้อหาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับแผนการเรียนยืดหยุ่นได้ตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น (วัชรินทร์ ลีตติลย์, 2529)

การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ครูศิลปะควรเลือกสรรบุคคลสำคัญของท้องถิ่น เช่น ศิลปินพื้นบ้าน ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านและเป็นผู้เชื่อมโยงความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน นักเรียนจะได้รับความรู้หรือทักษะจากผู้รู้ ซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญโดยตรง นักเรียนจะเห็นความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเทคโนโลยีชาวบ้านในท้องถิ่นของตน (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2543)

ประเทศไทยมีสิ่งทรงคุณค่ามากมายทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา ภาษาวรรณกรรม ศิลปะโบราณคดี การละเล่น มหรสพ วิธีการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการต่างๆ ซึ่งความรู้ และสิ่งต่างๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นมรดกทางสังคม และวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดหลักการ วิธีการ และประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง เป็นการถ่ายทอดเชื่อมโยงส่วนดีของอดีตมาปรับปรุงใช้ในงานปัจจุบันและอนาคต เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในของชาวบ้านเอง (สามารถ จันทร์สุวรรณ์, 2533) ดังเช่น ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นจากความรู้ ความสามารถของชาวบ้าน แต่ละท้องถิ่นด้วยความเรียบง่าย และสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น และทำให้สามารถสื่อความหมายกับชาวบ้านได้เป็นอย่างดี และศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) ผลงานศิลปะที่ชาวบ้าน หรือคนในกลุ่มชนในแต่ละพื้นที่ประดิษฐ์สร้างขึ้นตามความจำเป็นและเป็นความรู้สึกนึกเห็นของตนเพื่อตอบสนองความต้องการในด้านการดำรงชีพและความต้องการคุณค่าด้านความงาม ผลงานที่เป็นศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) หรือศิลปกรรมพื้นถิ่น (Local Art) และหัตถกรรมพื้นบ้าน (Folk Crafts) ซึ่งมีลักษณะเป็นงานช่างฝีมือหรือช่างศิลป์ และอาจเรียกว่าเป็นงานศิลปะหัตถกรรม (Creative

Crafts) ทั้งนี้เพราะศิลปะพื้นบ้านมีลักษณะที่ผสมผสานด้วยคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอย และคุณค่าด้านการเห็น แล้วแต่จะมีความโน้มเอียงไปทางด้านหัตถกรรม (Craft) หรือโน้มเอียงไปทางศิลปกรรม (Art) ซึ่งหัตถกรรมบางชิ้นบางประเภทมีความปราณีต งดงามมาก มักเรียกว่า ศิลปะหัตถกรรม (Creative Craft) ดังนั้นการพูดถึงศิลปะพื้นบ้าน จึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์ไปกับเรื่อง หัตถกรรมพื้นบ้าน จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นการพูดถึงสิ่งเดียวกัน (มโน พิสุทธิรัตนานนท์, 2539) และ ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นผลงานศิลปะที่มีความงาม ความเรียบง่าย จากผลิตรกรรมของชาวบ้าน มีคุณค่าทางด้านความงามและประโยชน์ใช้สอย (วัฒน์ จูตะวิภาต, 2535) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ศิลปะพื้นบ้านสร้างขึ้นโดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ ความคิด ฝีมือ ความเรียบง่าย ประโยชน์ใช้สอย และความงามบนพื้นฐานของธรรมชาติแวดล้อม สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ ศิลปะพื้นบ้านจึงสะท้อนความเป็นพื้นบ้านพื้นถิ่น และมีความเป็นมาโดยกระบวนการพัฒนาของวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นๆ ด้วย ซึ่งการเล่นพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้าน การศึกษา การเล่นของสังคมใด จึงยอมทำให้เข้าใจสังคมหรือชุมชนนั้นได้ ทางหนึ่ง การเล่นพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ชาวบ้านในสมัยก่อนสร้างสรรค์ขึ้นจากเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมแต่ละถิ่น เป็นมรดกที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ สังคม สืบทอดปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยมา วิธีการสืบทอดเป็นอย่างไร ชาวบ้านคือ อาศัยการบอกเล่า จดจำ ทำตามครู (เลียนแบบ) รูปแบบซึมซับ และรับความพึงพอใจในการเล่นพื้นบ้าน จึงเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและเป็นชีวิตจิตใจของชาวบ้าน (อุดม หนูทอง, 2531) เป็นสื่อพื้นบ้านที่มีลักษณะเป็นเครื่องมือสำหรับสร้างการบูรณะการทางสังคม และเป็นเครื่องมือทางสังคมที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านเอง ซึ่งเป็นตัวกลางสำคัญในการสร้างดุลยภาพให้ชุมชนมีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง มีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตน (สถาพร ศรีสังข์จ้ง, 2534)

ภาคใต้เป็นภูมิภาคหนึ่งที่มีวัฒนธรรมการเล่นหลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “หนังตะลุง” เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่มีการสืบทอดกันมาช้านาน และยังคงเป็นที่นิยมของชาวบ้านมาจนถึงปัจจุบัน จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าหนังตะลุงเป็นการละเล่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวภาคใต้ (สมหวัง คงประยูร, ม.ป.ป.) เมื่อเอ่ยถึง “หนังตะลุง” คนทั่วไปจะนึกถึงภาคใต้ทันที ทั้งนี้เพราะหนังตะลุงเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่มีความสำคัญยิ่งของชาวภาคใต้ ซึ่งมีมาช้านานและเป็นที่นิยมแพร่หลายในภูมิภาคนี้มาแต่อดีตถึงปัจจุบัน (พรศักดิ์ พรหมแก้ว, 2528) เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยภาคใต้อย่างหนึ่ง ซึ่งหนังตะลุงมักจะได้ยินควบคู่กับมโนราห์และเพลงบอกเสมอ สำหรับในปัจจุบันนี้เกือบจะกล่าวได้ว่าศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ที่ยังคงแพร่หลาย และเป็นที่นิยมกว้างขวางในหมู่ชาวบ้านชาวเมืองภาคใต้ แทบทุกจังหวัด คือหนังตะลุง (ปริตตา เฉลิมเผ่าก่อนันตกุล, 2525)

ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษา การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคใต้ด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้วิจัยได้เรียนรู้วัฒนธรรมของถิ่นกำเนิดที่สั่งสมไว้ตั้งแต่อดีต สังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการต่างๆ ของวัฒนธรรมพื้นถิ่นภาคใต้ รวมทั้งผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูศิลปศึกษา มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ปีพุทธศักราช 2542 ที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในทุกระดับให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญในการทำวิจัยในเรื่องนี้ โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เด่นเป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ คือ “หนังตะลุง” ซึ่งรู้จักกันดี ได้รับความนิยมนอย่างมาก และมีความผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านมาเป็นเวลานาน เพราะนอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นค่านิยมและคติต่างๆ ซึ่งแฝงอยู่ในบทบาทและเรื่องของหนังตะลุงด้วย (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2521) หนังตะลุงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้พากย์หนังกับผู้ดู ส่วนเรื่องราวต่างๆ ของหนังตะลุงภาคใต้นั้น สามารถที่จะปรับเปลี่ยนแปลงได้ตลอดทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนายหนังหรือผู้พากย์ที่อาจจะแต่งเรื่องขึ้นใหม่ให้เข้ากับเหตุการณ์ที่เด่นๆ ของท้องถิ่นหรือของประเทศในช่วงเวลานั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า หนังตะลุงเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวบ้านในภาคใต้ (ประพันธ์ เรืองณรงค์, 2532) และจากการเล่นหนังตะลุงกันเป็นจำนวนมากในภาคใต้นี้เอง ทำให้เกิดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ควบคู่ไปกับการเล่นหนังตะลุง คือ การแกะตัวหนังหรือการทำตัวหนังตะลุง ซึ่งงานแกะฉลุหนังเป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่มีลักษณะและคุณค่าเด่นพิเศษของภาคใต้ (มโน พิสุทธิรัตนานนท์, 2539)รูปหนังตะลุง นับว่าเป็นรูปภาพที่ประมวลเอาความงามทางศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งลายไทยและกนกลายไทยที่เห็นถึงสัมผัสอันอ่อนช้อยและลีลาที่งดงามอยู่ในภาพการแกะหนังตะลุง จัดเป็นงานศิลปะที่ต้องอาศัยฝีมือความละเอียดละออ จินตนาการที่สูงส่ง หนังตะลุงจัดได้ว่าเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีอิทธิพลที่สุดในภาคใต้ โดยเฉพาะจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง กระบี่ สงขลา และสตูล ส่วนในจังหวัดอื่นๆ นั้น หนังตะลุงจะมีอิทธิพลในบางสถานที่และกับบุคคลบางกลุ่ม (ภิญโญ จิตต์ธรรม, 2532)

จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการสนับสนุนและส่งเสริมการแสดงประเภทนี้ และมีความตื่นตัวกันมากในการอนุรักษ์ จึงได้รวมตัวจัดตั้งเป็น “ชมรมหนังตะลุงจังหวัดสงขลา” นครินทร์ ชาทอง (สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2542) กล่าวว่า จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคใต้ที่ยังคงหลงเหลือศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงที่ยังคงอนุรักษ์การแสดงแบบดั้งเดิมไว้ หนังตะลุง

มีอิทธิพลผูกพันกับชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นมาก โดยมีบุคคลสำคัญสองคนอยู่เบื้องหลังความสำเร็จ และความเป็นไปนี้คือ นายหนังตะลุงและช่างแกะรูปหนังตะลุง

สรุปได้ว่า หนังตะลุงเป็นความรู้ ความสามารถอันเกิดจากการคิดเอง ทำเอง แก้ปัญหา ของชาวบ้าน มีลักษณะการสะสมและสืบทอด เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของชุมชน มีความหมายทั้งในแง่ส่วนบุคคลและสังคม จึงจัดได้ว่าหนังตะลุงเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคใต้โดยแท้จริง และนายหนังตะลุง ช่างแกะรูปหนังตะลุง เป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญเฉพาะด้าน มีการสะสมภูมิรู้ และสืบทอดความรู้ต่างๆ จากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน จนเป็นอาชีพของครอบครัวสืบทอดกันมา การศึกษาส่วนใหญ่เรียนกันในวงศ์ตระกูลและตามท้องถิ่น เป็นการศึกษาแบบตระกูล เป็นมรดกตกทอดกันมา ไปตามเทคนิคและรูปแบบที่ถ่ายทอดภายใน ครอบครัว โดยตรงจากพ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย หรือเป็นการถ่ายทอดโดยผู้ที่ต้องการเรียนรู้เข้าไปรับการฝึกฝนอบรมจากผู้รู้ จนเกิดทักษะ ความชำนาญ (วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน, 2520) จึงจัดได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เช่นเดียวกัน

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาสำรวจความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ปราชญ์ชาวบ้านหรือศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง ในด้านที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา โดยศึกษาการจัดการเรียนการสอนแบบสืบทอดของภูมิปัญญาท้องถิ่น และศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” จากกรอบทฤษฎีการจัดการเรียนการสอนของสุจริต เพียรชอบ (2522) 6 ด้าน คือ

1. ด้านการเตรียมการสอน
2. ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน
3. ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน
4. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน
5. ด้านการวัดและการประเมินผล
6. ด้านการสอนซ่อมเสริม

โดยทั้งนี้มุ่งหวังว่า ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยจะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ต่อไป อันจะส่งผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาในท้องถิ่นที่จะสนองตอบต่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ที่ต้องการกระจายอำนาจให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการจัดกระบวนการ

พัฒนาการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงกับสภาพความเป็นจริงไปสู่ท้องถิ่น ตรงตามความต้องการและเหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และแนวทางที่จะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวความคิดของครูผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้านในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา จำนวน 42 โรงเรียน
2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ
  - 2.1 ครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา
  - 2.2 ปราชญ์ชาวบ้าน หรือ ศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง ในจังหวัดสงขลา

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา ใน 14 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ที่มีลักษณะเด่นทางด้านศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ในจังหวัดสงขลา เท่านั้น
2. การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา
3. ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ถือว่า ผู้ตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์ ตอบตามความเป็นจริง และการสังเกตเป็นการสังเกตโดยผู้วิจัยเป็นผู้บันทึกพฤติกรรม ตามที่ปรากฏขึ้นจริง

คำจำกัดความในการวิจัย

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ ความสามารถ อันเกิดจากการคิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเองของชาวบ้าน มีลักษณะการสะสมสืบทอดเพื่อประโยชน์ในการ

ดำเนินวิถีชีวิตของชุมชน เป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึก โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

2. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง วิธีการให้ความรู้จากปราชญ์ท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้าน โดยการนำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านหรือเชิญเจ้าของภูมิปัญญามาร่วมในการจัดการเรียนการสอน

3. การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา หมายถึง การจัดประสบการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ในรายวิชา ศิลปะกับชีวิต ที่เปิดสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นครอบคลุมในด้านการเตรียมการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล

4. วิชาศิลปศึกษา หมายถึง วิชาบังคับในกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)

5. ครูผู้สอน หมายถึง ครูทำหน้าที่สอนวิชาศิลปะกับชีวิต ซึ่งเป็นวิชาบังคับในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

6. ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประสบความสำเร็จ สามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เริ่มจากการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักสูตรศิลปศึกษา และการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา จำนวน 84 คน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้งหมด 42 โรงเรียน

2. กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน คือ ศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง หรือผู้รู้ในท้องถิ่นในจังหวัดสงขลา โดยมีเกณฑ์ในการเลือกคุณสมบัติ ปราชญ์ชาวบ้านในข้อใดข้อหนึ่ง ดังนี้

2.1 เป็นศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงที่มีประสบการณ์ในการแสดงหนังตะลุงการเรียนบทหนังตะลุง ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

2.2 เป็นศิลปินช่างแกะหนังตะลุง นักดนตรีหนังตะลุงที่มีประสบการณ์ในการแกะรูปหนังตะลุง และนักดนตรี (ลูกคู่) ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป

2.3 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การสอนศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงในโรงเรียน ศูนย์ฝึก หรือชมรม อย่างน้อย 3 ปีขึ้นไปและเป็นผู้ที่มีอายุอยู่ในช่วง 35 – 60 ปีขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้สำหรับเก็บข้อมูลกับกลุ่มครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม เรื่องการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เก็บข้อมูลจากกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ใช้การสัมภาษณ์ โดยมีแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างชนิดปลายเปิด (Open – ended) และเก็บข้อมูล การถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก / ชมรม การแสดงหนังตะลุง จากการแสดงสด / เทปบันทึกการแสดง และการแกะรูปหนังตะลุง โดยการสังเกต ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลต่างๆ สร้างและตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือกับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ นำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ นำเครื่องมือมาปรับปรุงแก้ไข และทำการทดลองใช้ เพื่อหาค่าความเที่ยง เมื่อได้ค่าความเที่ยงเป็นที่พอใจ จึงนำเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์บนเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (SPSS / PS+ Statistical Package for the Social Sciences / Personal Computer) หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ร้อยละ (Percent) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ตามลักษณะของเครื่องมือขั้นต้น ส่วนข้อมูลจากเครื่องมือปลายเปิดวิเคราะห์และเสนอในตารางประกอบความเรียง นำเสนอข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ทั้งหมด สรุป และอภิปรายผลต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน วิชาศิลปศึกษา
2. ข้อมูลที่ได้เป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนศิลปศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการที่จะ นำข้อมูลเหล่านี้ไปพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปศึกษาต่อไป
3. ข้อมูลที่ได้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น
4. ข้อมูลที่ได้เป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจและเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้รวบรวมและนำเสนอสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จำแนกไว้ดังนี้

1. ความหมายและขอบข่ายหรือสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ความสำคัญและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. การถ่ายทอด แนวคิดและหลักการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
4. แนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
5. ความหมาย องค์ประกอบ วิธีการสอน และหลักการจัดการเรียนการสอน
6. สภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดสงขลา
7. การจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
8. การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายและขอบข่ายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นคำที่ใช้ในความหมายที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Local Wisdom” หรือบางครั้งเราเรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (Indigenous Knowledge) จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่ามีผู้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้หลายลักษณะ โดยรวมถึงเนื้อหา ครอบคลุมคำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถรวบรวม สรุป และนำเสนอไว้ดังนี้

เสน่ห์ จามริก (2532) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง กระบวนการทางปัญญาความคิดเรื่องแสวงหาองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึง กระแสความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติ จิตใจ และพฤติกรรม สังคม องค์กร และวัฒนธรรมชุมชน เศรษฐกิจ

รัตน์ะ บัวสนธิ์ (2533) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ กระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคล ซึ่งอยู่ในท้องถิ่น โดยสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุขสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัยนั่นเอง บุคคลที่สามารถปรับแผนชีวิตนี้ เรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น

ชาติ ถาวรานุรักษ์ (2534) ได้อธิบายความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึงกระบวนการคิดและวิธีการจัดการกับชีวิตเพื่อความอยู่รอด และการดำรงอยู่ของชาวบ้านในสังคมหมู่บ้าน เพื่อเป็นฐานก้าวไปสู่แนวทางการพัฒนา

ประเวศ ะสี (2534) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรม

ศรีจักร์ วลลิโกคม (2534) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึงสติและปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ สะสม ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่น ซึ่งได้ทำหน้าที่ ชี้แนะการจะใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนถาวรกับธรรมชาติรอบตัวนั้นทำได้อย่างไร

สามารถ จันทร์สุรย์ (2536) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ว่า หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองและมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

เอกวิทย์ ณ ถกลาง (2536) อธิบายว่า เรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องที่มีขอบเขตกว้างขวาง ลึกซึ้ง คตินิยม ความรู้ ความสันทัด การรู้เท่าทันธรรมชาติของสรรพสิ่งรอบตัว และการเลือกเฟ้นความคิด วิธีการใช้ในชีวิตประจำวันอย่างได้ผล เป็นเรื่องของการสั่งสอนประสบการณ์มาหลายชั่วคน

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2537) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึงพื้นความรู้ ความสามารถของบุคคลในอาชีพต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ตลอดจนสิ่งต่างๆ ที่มีในท้องถิ่นซึ่งมีส่วนเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในชุมชน

สรุปความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ อันเกิดจากการคิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเองของชาวบ้าน มีลักษณะการสะสมและสืบทอด เพื่อประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชน มีความหมายทั้งในแง่ส่วนบุคคลและสังคม

1.2 ขอบข่ายหรือสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวัฒนธรรม เพราะเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ สาระสำคัญของสร้างสรรค์ภูมิปัญญา ย่อมสอดคล้องกับสาระสำคัญของการสร้างสรรค์ของ

มนุษย์ คือ “เพื่อให้มนุษย์เกิดปัญญาหรือปรีชาญาณที่จะเข้าถึงความจริงที่พึงรู้ และประสบสิ่งดีงามที่พึงกระทำ” ภูมิปัญญาจึงเป็นเรื่องของความรู้ ความจริง และสิ่งที่ดีงาม และสิ่งที่ยอมส่งเสริมและสนับสนุนกัน ความรู้ทำให้มนุษย์เข้าถึงความจริง การเข้าใจความจริงทำให้มนุษย์เกิดปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม รู้ว่าสิ่งใดควรเว้น สิ่งใดควรปฏิบัติ อันจะเป็นประโยชน์ คือ เกื้อกูลตนและผู้อื่นได้ (พนิตนาฎ ลัคนาโฆษิต, 2536)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีขอบข่ายที่กว้างขวาง ครอบคลุมวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นมีผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการต่างๆ ได้จำแนกประเภทไว้ดังนี้

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2534) ได้จัดสาขาภูมิปัญญาเป็น 4 สาขา คือ

สาขาที่ 1. ภูมิปัญญาด้านเกษตรกร

สาขาที่ 2. ภูมิปัญญาด้านสิ่งแวดล้อม

สาขาที่ 3. ภูมิปัญญา3ญาด้านการจัดการ สวัสดิการ และธุรกิจชุมชน

สาขาที่ 4. ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรค

อังกุล สมคะเนย์ (2535) ได้จัดกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานแห่งองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา

กลุ่มที่ 2 เป็นเรื่องศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณี

กลุ่มที่ 3 เป็นเรื่องการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับ การพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย

กลุ่มที่ 4 เป็นเรื่องของแนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

รัตนะ บัวสนธ์ (2537) จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ โดยพิจารณาจากการจัดระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. ภูมิปัญญาที่เกิดจากการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงการที่คน (ในชุมชนท้องถิ่น) จัดวางอธิบายตนเองกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติในลักษณะการพึ่งพาให้ความเคารพ และสอดคล้องสมดุโดยแสดงออกให้เห็นได้ในด้านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ

2. ภูมิปัญญาที่เกิดจากการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับงาน หมายถึง การที่คนประพฤติปฏิบัติตัวทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นได้ในรูปของคำสอน ปทัสถาน วิถีประชาของชุมชน

3. ภูมิปัญญาที่เกิดจากการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับการทำมาหากิน ซึ่งได้แก่การประกอบอาชีพ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการดำรงชีพ อาทิ การทำเกษตรแบบแผนผสมผสาน วนเกษตร การรักษาโรค การใช้แหล่งน้ำ การรักษาป่าไม้ ของชุมชน เป็นต้น

โดยสรุป การแยกกลุ่มสาขาภูมิปัญญาท้องถิ่น จากแนวคิดของนักวิชาการและนักการศึกษา ได้แบ่งกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

กลุ่มสาขาที่ 1 เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำมาหากินในชุมชนรวมถึงภูมิปัญญาด้านการเกษตร ธุรกิจชุมชนขนาดย่อม

กลุ่มสาขาที่ 2 เป็นภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรม ในชุมชน รวมถึงเรื่องศาสนา ความเชื่อ วรรณกรรมพื้นบ้าน การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ ดนตรี กีฬา สุหนทรีย์ศาสตร์

กลุ่มสาขาที่ 3 เป็นภูมิปัญญาด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2538) ได้กำหนดสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็น 5 สาขา ดังนี้

สาขาที่ 1. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเกษตร

สาขาที่ 2. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อม

สาขาที่ 3. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการจัดการ สวัสดิการและธุรกิจชุมชน

สาขาที่ 4. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการรักษาโรคและป้องกัน

สาขาที่ 5. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการผลิตและการบริโภค

2. ความสำคัญและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิชัย ตันศิริ (2536) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้
มนุษย์จัดระบบการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมโดยวิธีการต่างๆกัน ด้วยสติปัญญาอันล้ำเลิศของมนุษย์ สังคมในยุคต่างๆ ได้สร้างขนบธรรมเนียมประเพณี แนวประพฤติปฏิบัติ วิถีชีวิตและทักษะของการหาเลี้ยงชีพ ตลอดจนความเชื่อถือทางศาสนาเพื่อสั่งสอนเยาวชน เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของแต่ละสังคม กระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมสมัยก่อนจึงแทรกซึมอยู่กับวิถีชีวิตประจำวัน และสอดแทรกอย่างจงใจในพิธีการต่างๆ เช่น พิธีการโกนจุก พิธีการสมรส พิธีการบรรพชา พิธีสงกรานต์ พิธีกรรมทางศาสนามากมาย จนกระทั่งพิธีงานศพ จะเห็นได้ว่าในพิธีการ

เหล่านี้ บทเรียน หรือสาส์นทางวัฒนธรรม และแนวประเพณีปฏิบัติที่ผู้ใหญ่ตั้งใจจะส่งสอนผู้น้อย สอดแทรกอยู่อย่างแยบคาย และเป็นพลังจิตใจที่หลอมรวมผู้คนในสังคมให้อยู่รวมกันได้อย่างสงบสุข

อเนก นาคะบุตร (2536) มีความคิดเห็นว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นการพัฒนาท้องถิ่นที่อาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ประกอบ มีลักษณะดังนี้

1. มีความรู้และภูมิปัญญาของชาวบ้านที่เอื้ออำนวย ชี้นำ และเป็นทางเลือกที่เหมาะสมต่อสภาวะท้องถิ่นและเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของภายนอกที่มากกว่า

2. ประเด็นสำคัญ ความรู้ภูมิปัญญา ตลอดจนระบบคุณค่าเหล่านี้ได้รับการประยุกต์ (Reproduction) และการสืบสานต่อเนื่องโดยคนในชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้หลายรูปแบบ ผ่านประเพณี พิธีกรรม ตัวบุคคล และการปฏิบัติซ้ำ ตลอดจนการเลือกผสมผสานกับความรู้ที่เข้ามากระทบจากภายนอก

3. ผู้นำ ปัญญาชนชาวบ้าน นักเทคนิคพื้นบ้าน และเครือข่ายของกลุ่มบุคคล ตลอดจนองค์กรชุมชนในรูปแบบต่างๆ คือ สถาบันสำคัญของกระบวนการปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ยิ่งกว่าเครือข่ายองค์กรชุมชน ในหลายกรณีได้มีส่วนต่อบทบาทใน 3 ด้าน คือ

3.1 ด้านพัฒนา

3.2 ด้านพิทักษ์ปกป้อง

3.3 ด้านการขยายแนวร่วมสู่ญาติมิตร ลูกหลาน เพื่อนบ้าน

องค์ประกอบทั้ง 3 ดังกล่าวเปรียบเสมือน “ระบบภูมิคุ้มกันที่ยั่งยืนของชุมชน” ภูมิคุ้มกันดังกล่าว จะเป็นขีดความสามารถและหลักประกันในการจัดการแก้ปัญหา พัฒนาตนเองของชาวบ้าน และชุมชนในระดับท้องถิ่นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็ว และซับซ้อนของสังคมใหญ่

สำเนียง สร้อยนาคพงษ์ (2539) กล่าวว่า ภูมิปัญญานั้นเป็นตัวหล่อเลี้ยง ภูมิปัญญาดำรงอยู่ได้เพราะเราต้องรู้ว่าส่วนหนึ่งที่ทำให้ภูมิปัญญาดำรงอยู่ได้ คือ การมองทุกสิ่งทุกอย่างสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมไม่ใช่มองสิ่งใดๆ โดดๆ แต่มองสังคมชุมชนที่อยู่แวดล้อม ภูมิปัญญานั้น และให้ภูมิปัญญานั้นดำรงอยู่อย่างมีความหมาย เป้าหมายก็คือ เพื่อให้เกิดความสงบสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และในส่วนที่เป็นตัวปัจเจกชนของชาวบ้านเอง การปลูกจิตสำนึกรับรู้ในคุณค่าทางการศึกษาของภูมิปัญญา ท้องถิ่น จึงนับเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสำคัญในสังคมชุมชนที่แวดล้อมภูมิปัญญานั้นและให้ภูมิปัญญานั้นดำรงอยู่อย่างสงบสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และจะต้องสัมพันธ์

สอดคล้องทั้งต่อพื้นฐานแวดล้อมและปัญหาของความต้องการในการพัฒนาประเทศไทย เพื่อให้มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น

2.2 ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นไปอย่างต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ต่อกันมา มิได้ขาดไป เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านเอง (สามารถ จันทรสุรีย์, 2534) เป็นวิถีชีวิตในสังคมเพื่อ ชุมชนนั้นๆ มีความหมายตามสภาพท้องถิ่น จึงมีภาพรวมของลักษณะทางภูมิปัญญาหลากหลาย แต่ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งมีผู้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญา ท้องถิ่นไว้ดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (2529) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาที่มี 2 ลักษณะคือ

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน
2. ลักษณะเป็นรูปธรรม เกี่ยวกับเรื่องเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลป ดนตรีและอื่นๆ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2534) ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญาไว้ว่า

1. ภูมิปัญญา เป็นความรู้เกี่ยวกับเรื่องใดๆ หรือหน่วยสังคมหน่วยใดๆ เป็นข้อมูล เป็นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย ประเภทครอบครัวของสังคมนั้น

2. ภูมิปัญญา เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องใดๆ ของสังคมนั้นมีความเชื่อ อาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ยืนยันว่าถูกต้อง เช่น เรื่องนรก สวรรค์

3. ภูมิปัญญา คือ ความสามารถหรือแนวทางการแก้ปัญหา หรือป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว

4. ภูมิปัญญาทางวัตถุ ในหน่วยสังคมใดๆ เช่น เรือนชานบ้านช่อง เครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ ในครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีความสะดวกสบายตามสภาพ เป็นต้น

5. ภูมิปัญญาทางพฤติกรรม ในหน่วยสังคมใดๆ ตัวอย่างครอบครัว เช่น การกระทำ ความประพฤติ การปฏิบัติตัวของคนต่างๆ ในครอบครัว จนทำให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ก็นับเป็น ภูมิปัญญาเช่นเดียวกัน ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ

2. ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชน
3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ คือ ชีวิตของชาวบ้าน สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ เหมือนสามมูมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า ภูมิปัญญามี 2 ลักษณะคือ

1. เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัตถุ การกระทำ พฤติกรรมที่แสดงออก เช่น การเกษตร ทัศนกรรม ศิลปะดนตรี
2. เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความเชื่อ หรือแนวทางในการแก้ปัญหา

3. การถ่ายทอด

3.1 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นประสบการณ์ที่ผ่านการกลั่นกรองมาแล้ว จนกลายเป็นวิถีชีวิตของบุคคลในท้องถิ่น โดยมีมรดกทางวัฒนธรรมเป็นแนวพื้นฐาน การคงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีการรับและถ่ายทอดต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งมีนักวิชาการ นักวิชาการ ได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

วิจิต นันทสุวรรณ (2528) ได้แบ่งลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. การถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างวัย ในแต่ละชุมชนจะมีบุคคลที่ต่างวัยอย่างน้อยที่สุด 4 วัย คือ วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา ซึ่งคนแต่ละวัยจะมีความรู้ และประสบการณ์ที่ได้รับการสะสมไว้เป็นของตนเอง และขณะเดียวกันก็รับและถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ให้แก่กัน

2. การเกี่ยวข้องและความสัมพันธ์กับสถาบันต่างๆ ภายในหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเกิดจากการสรุปประสบการณ์ของคน และสถาบันที่มีการสั่งสมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญานั้น คือ สถาบันครอบครัว และวัด นอกจากนั้นประเพณี พิธีกรรม มีส่วนเสริมสร้าง และช่วยทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคงอยู่ทั้งสิ้น

3. การเรียนรู้เชิงประจักษ์ ภูมิปัญญานี้เกิดจากการรับรู้ ได้เห็น ได้เข้าใจ ได้สัมผัส การปฏิบัติ ได้ประสบการณ์จากการทำมาหากิน การบวชเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ประสบการณ์เช่นนี้นำไปสู่การก่อให้เกิดภูมิปัญญาชาวบ้านในตัวชาวบ้านทุกคน โดยใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ และประสบการณ์ เพื่อการดำรงชีพตลอด และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่ชน

อีกรุ่นหนึ่งตลอดมา ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อถือผีต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อ บรรพบุรุษ เป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สั่งสมต่อกันมา จากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน

สามารถ จันทรสุริย์ (อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา จากอดีตจนถึงปัจจุบัน พอจะจำแนกได้คือ

1. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งที่ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำ (ตามตัวอย่าง) การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น

2. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆ มาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรงหรือบอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี ของท้องถิ่น ต่างๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่น จะมีขั้นตอนมีคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาว วิธีถ่ายทอดในรูปแบบการบันทึกลง เช่น สอดแทรกในคำร้องของบันทึกลง ในคำร้องของลูกเก ล่าตัด มโนราห์ หนังสือภาคใต้ หนังสือภาคอีสาน (หนังสือประโมทย์) กลอนลำ คำผญา คำสอของภาคอีสาน คำสอของภาคเหนือ เป็นต้น

3.2 แนวคิดและหลักการการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัด

การเรียนการสอน

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะถ่ายทอดโดยการสอดแทรกอยู่กับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคงอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่น จากแนวคิดดังกล่าวทำให้หน่วยงานทางการศึกษา และนักการศึกษาได้เสนอแนวคิด และหลักการ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

อังกูล สมคะเนย์ (2534) ได้กล่าวถึงแนวคิดและหลักการ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า ในการศึกษาและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเลือกดูว่า จะเรียนรู้เรื่องอะไร และจะเอาไปใช้อย่างไร และจะต้องหาองค์ประกอบเข้ามาใช้ให้เกิดการเรียนรู้เหมาะสมในระดับการเรียน สิ่งที่จะต้องคำนึงในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนคือ ความรู้ความสามารถของภูมิปัญญา ควรนำมาใช้ให้เหมาะสมกับพื้นความรู้ และงานของภูมิปัญญา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540) ได้สรุปแนวคิดในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนไว้ 2 แนว ดังนี้คือ

1. โรงเรียนเป็นผู้นำกิจกรรมหรือเนื้อหาสาระที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ไปจัดการเรียนการสอน หรือพัฒนาหลักสูตรขึ้นในโรงเรียน ให้เด็กได้เรียนรู้โดยคัดเลือกเนื้อหาหรือกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

2. โรงเรียนเชิญเจ้าของภูมิปัญญา ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปัญญาชนชาวบ้าน ช่างเทคนิคชาวบ้าน หรือช่างฝีมือชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน

วิชัย ตันศิริ (2532) ได้กล่าวถึงสื่อพื้นบ้านเพื่อการศึกษา ในการบรรยายพิเศษ เนื่องในพิธีเปิดการประชุมโครงการผลิตสื่อพื้นบ้านเพื่อการศึกษาของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2532 (จากหนังสือรวมบทความการศึกษานอกโรงเรียนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ.2532) ไว้ดังนี้

สังคมไทยในสมัยก่อนที่จะมีหนังสือเรียนนั้น จะทำการสอนลูกหลาน โดยการใช้อุปกรณ์พื้นบ้าน เช่น สื่อประเพณีที่มีอยู่ในนิทาน คำสอนของพระ ซึ่งอยู่ในประเพณีที่ต้องปฏิบัติ ประเพณีการอยู่ไฟ การแห่กล่อมลูก สื่อต่างๆ เหล่านี้จะแฝงค่านิยมต่างๆ เอาไว้ และในการจัดการศึกษาที่ดีนั้น จะต้องเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเดิมกับระบบพื้นฐาน โครงการเดซีไลฟ์ ก็ใช้วิธีการนี้ โดยใช้ชุมชนเป็นหลักให้เขาร่วมมือกันคิดหาปัญหาของชุมชนและแนวทางแก้ไข โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานของเขาเองเป็นพื้นฐานของการศึกษาเรียกว่า Indigenous Learning System บางทีเรียกว่า นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นพื้นฐาน ซึ่งมีวิธีการดำเนิน 2 วิธีคือ

1. นำวิธีการ เช่น เอนิทานมาเป็นสื่อ
2. นำความรู้พื้นฐานของประชาชนมาเป็นพื้นฐานการให้การศึกษา

การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ที่ควรคำนึงถึงความรู้ความสามารถของภูมิปัญญา นำมาใช้ให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้และงานของภูมิปัญญา และบางครั้งการสื่อสารในด้านภาษานั้นก็เป็นการถ่ายทอดของวิทยากร จึงควรพิจารณาถึงภาษาที่ภูมิปัญญาที่มีความถนัดเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอด

จากแนวคิดและหลักการในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร ของนักการศึกษาและหน่วยงาน พอสรุปได้ดังนี้

1. โรงเรียนควรเป็นผู้คัดเลือกกิจกรรม หรือเนื้อหาสาระของภูมิปัญญาชาวบ้านที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นเรียนและผู้เรียนไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตร

2. โรงเรียนควรเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือ ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ หรือที่เรียกว่า “ปัญญาชน

ชาวบ้าน” และภูมิปัญญาชาวบ้านที่รอบรู้ และรู้รอบในหลักการ สามารถให้ข้อคิดเห็นกับชาวบ้านได้ หรือที่เรียกว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน”

ทั้งนี้ ในการดำเนินการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน ควรดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. สำรวจ ค้นคว้า และศึกษาหาแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ
2. จัดทำข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นของโรงเรียน
3. กำหนดแผนการปฏิบัติงานของโรงเรียน เช่น การวางแผนปฏิบัติงาน กำหนดเวลา งบประมาณ บุคลากร และสถานที่ที่จะดำเนินงาน
4. ติดต่อ ประสานงาน เพื่อขอความสนับสนุนกับหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
5. ปรับหลักสูตรให้สามารถนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ เช่น จัดทำแผนการสอน การวัดและประเมินผล การจัดคาบเวลาเรียน
6. จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งในรูปแบบของการสอนในชั้นเรียน และ/หรือส่งนักเรียนไปฝึกปฏิบัติงานกับเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และ/หรือโดยการถ่ายทอดความรู้จากเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านครูผู้สอน
7. ติดตาม สนับสนุนการดำเนินการ และประเมินผลการปฏิบัติงาน
8. จัดทำเอกสารเผยแพร่และยกย่องเชิดชูเกียรติ เจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่ให้การสนับสนุนโรงเรียนจนเกิดผลดี เช่น ประกาศเกียรติคุณ มอบใบประกาศเกียรติคุณ

ดังนั้น การนำภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นวิธีการที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ทั้งนี้จะต้องมีวิธีการและวางแผนดำเนินงานไว้อย่างเหมาะสม มีการสำรวจข้อมูลสภาพของภูมิปัญญาและสภาพความต้องการของท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงหลักการและกิจกรรมของโรงเรียนกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ควรได้คำนึงถึงความรู้ ความสามารถของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้และงานของภูมิปัญญาท้องถิ่น และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ ควรอยู่ในดุลยพินิจของโรงเรียน ในด้านความเหมาะสมทั้งกิจกรรม เนื้อหาสาระ วัยของเด็ก และมีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการนำมาใช้

4. แนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่นของตนได้อย่างเป็นสุข ได้มีนักการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญา

ท้องถิ่น หน่วยงานทางการศึกษา และเอกสารการสัมมนาที่เกี่ยวข้อง ได้เสนอแนวทางในการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

รัตน์ะ บัวสนธ์ (2533) ได้กล่าวถึง การถ่ายทอดภูมิปัญญาในรูปของการจัดการเรียน การสอน ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 วิธีการใหญ่ๆ ดังนี้

1. ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นไปตามลักษณะกิจกรรมที่ได้จากการ พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น นั่นคือ ครูเป็นตัวแทนของปราชญ์ท้องถิ่น ทำหน้าที่ถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งได้รับการกำหนดเป็นหลักสูตรแล้ว

2. ปราชญ์ท้องถิ่น เป็นผู้สอนดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนแทน รวมทั้งให้ทำหน้าที่ ประเมินผลการเรียนของนักเรียนด้วย

สรุปได้ว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในโรงเรียน มีหลายวิธี ได้แก่

1. ปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้โดยตรงต่อครูผู้สอน
2. ปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้โดยตรงให้กับนักเรียน
3. ปราชญ์ชาวบ้านให้คำปรึกษาหารือ แนะนำให้กับครูผู้สอน
4. ปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนร่วมกับครูผู้สอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอแนะแนวทางในการ นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ นักเรียน ถ้าเราสามารถเชื่อมโยงแนวคิด กระบวนการและหลักการปฏิบัติต่างๆ ของภูมิปัญญา ท้องถิ่นมาสู่กระบวนการเรียนของนักเรียน ก็จะได้ประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองของนักเรียน การแก้ปัญหาชุมชน และอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตของนักเรียนอย่างแท้จริง โดยได้กำหนด แนวทางให้โรงเรียนดำเนินกิจกรรมดังนี้

1. สำรวจ ค้นหาแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน และคัดเลือกส่วนที่สามารถนำมาใช้เป็น เนื้อหาจัดการเรียนการสอน หรือใช้ตัวบุคคลที่เป็นผู้รู้ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร

2. ติดต่อวิทยากร เพื่อขอความสนับสนุน

3. กำหนดแผนปฏิบัติงาน ปฏิทินการทำงาน ค่าตอบแทนที่จะให้แก่วิทยากร จัดทำข้อ ตกลง หรือระเบียบการปฏิบัติที่ชัดเจนร่วมกับวิทยากร

4. จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามข้อตกลงในข้อ 3 ใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านทั้งใน รูปแบบการสอนในชั้นเรียน หรือส่งนักเรียนไปฝึกปฏิบัติกับบุคคลในท้องถิ่น

5. ติดตาม สนับสนุนการดำเนินงานและประเมินผลการปฏิบัติงาน

6. เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์การปฏิบัติงาน ยกย่องเชิดชูเกียรติ ประกาศเกียรติคุณบุคคลใน ท้องถิ่นที่สนับสนุนโรงเรียนจนเกิดผลดี

จากการสัมมนาของนิสิต ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2534) เรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยพัฒนาการศึกษาได้อย่างไร” ได้สรุปวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาไว้ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย และแผนการปฏิบัติงานของโรงเรียน ที่มีต่อการสนับสนุน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ เช่น การทำแผนปฏิบัติงาน กำหนดเวลา กำหนดงบประมาณ บุคลากร และสถานที่ที่จะดำเนินงาน

2. การปรับหลักสูตรให้สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ได้ รวมทั้งมีแนวทางประเมินผลที่ชัดเจน และต้องคำนึงถึงการนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3. การจัดเวลาสำหรับวิทยากร ที่จะมาให้ความรู้ และเวลาของโรงเรียน เพื่อให้สอดคล้องกัน

4. การนำภูมิปัญญามาใช้ต้องคำนึงถึงสภาพท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อปรับปรุงหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

5. การสำรวจความต้องการของผู้เรียน เพื่อจะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และจะได้จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย และระดับความสามารถของผู้เรียน

6. การสำรวจแหล่งข้อมูล ทั้งที่เป็นตัววิทยากร และสื่อ/อุปกรณ์ที่จะนำมาใช้

7. การสำรวจถึงความพร้อมของสถานที่ ที่จะใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นในโรงเรียน หรือสถานที่ประกอบอาชีพในชุมชนก็ได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้สรุปขั้นตอนในการปฏิบัติงานจากการดำเนินงานของ ส.ป.ช. ทั้งสี่จังหวัด ได้แก่ ฉะเชิงเทรา อุบลราชธานี สงขลา เชียงใหม่ ถึงแนวทาง และขั้นตอนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมของบุคลากร มุ่งให้เกิดความรู้ และความเข้าใจให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และโรงเรียน

2. การสำรวจความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน โดยศึกษาเชื่อมโยงจากอดีต ประวัติศาสตร์ จนถึงปัจจุบันอันสามารถรอบรู้เกี่ยวกับชุมชนได้ทุกด้าน

3. ศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อกำหนดแนวทางประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน

4. จัดทำแผนการสอนโดยความร่วมมือระหว่างครู ผู้รู้ชาวบ้าน และศึกษานิเทศ

5. จัดทำกิจกรรมการเรียนการสอน โดยความร่วมมือระหว่างครู ผู้รู้ชาวบ้าน

6. การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน

กรมวิชาการ (2539) ได้เสนอวิธีการในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูผู้สอน และปราชญ์ท้องถิ่น
2. เน้นการศึกษาวิเคราะห์ ทำความเข้าใจวิถีคิด และความคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. นำกระบวนการ หรือความคิด แนวปฏิบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอน

4. เสริมสร้างกระบวนการคิดที่เป็นระบบ เป็นวิทยาศาสตร์
 5. ฝึกให้ผู้เรียนคิดหลายด้าน หลายมุม คิดอย่างอิสระ แล้วสรุปเป็นความรู้ และประสบการณ์ที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิต

6. ผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้ท้องถิ่น
  7. เป็นที่กระบวนการมากกว่าผลผลิต
  8. ครูผู้สอน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- ส่วนแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ได้เสนอไว้ 4 แนวทาง คือ

1. ครูผู้สอนเป็นผู้ควบคุมการใช้หลักสูตร โดยพิจารณานำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรแม่บท โดยใช้ระยะเวลา จำนวนคาบเรียนตามที่กำหนดไว้ในแผนการสอนของกลุ่มประสบการณ์นั้นๆ

2. เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง
  3. นำบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ความรู้กับผู้เรียน
  4. สอดแทรกคุณธรรมค่านิยมต่างๆ ที่ปรากฏตามเนื้อหาของหลักสูตรให้กับผู้เรียน
- จากการประชุมสัมมนา เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์ ของกรมวิชาการ (2539) ได้ข้อสรุปซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับโรงเรียน และครูผู้สอนในการจัดการเรียนการสอน ให้มีความผสมผสานและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ดังนี้

แนวทางการปฏิบัติของโรงเรียน

1. โรงเรียนจะต้องทำใจให้กว้าง และยอมรับฟังความคิดเห็นของชุมชน เพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดการศึกษา

2. กิจกรรมที่โรงเรียนมอบหมายให้นักเรียนทำ จะต้องสอดคล้องกับแผนการผลิตของชุมชน

3. ผู้ปกครอง ครู และชุมชนจะต้องร่วมมือ และประสานใจกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างโรงเรียนและชุมชน จะช่วยให้มองเห็นภาพของหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นชัดเจนขึ้น

4. จัดให้มีเครือข่ายในแต่ละภาค แต่ละกลุ่มในการแสวงหาการเรียนรู้อันร่วมกัน มีหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมติดต่อขอการดำเนินงานของตน และแก้ปัญหาาร่วมกัน

5. ควรมีการจัดทำแผนการสอนที่สอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่น

แนวทางการปฏิบัติของครูผู้สอน

บทบาทของครูผู้สอนในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าสู่ระบบโรงเรียน ควรมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียน และในชุมชนให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นดังนี้ คือ

1. ครูจะต้องศึกษาชุมชน พร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากชุมชน ทั้งจากสังเกตและสอบถามชาวบ้านผู้รู้ในท้องถิ่น ตลอดจนควรนำสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวผู้เรียนที่เป็นปัญหาของผู้เรียนมากำหนดไว้ในหลักสูตร เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอน

2. ครูจะต้องศึกษาศาสตร์ชาวบ้าน ปรากฏชาวบ้าน พร้อมทั้งศึกษาวิธีการดึงเอาสิ่งที่ เป็นศาสตร์สากลเข้าไปผสมผสานกับความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. ครูควรรหาโอกาสเพิ่มเติมความรู้ และศึกษาวิธีการต่างๆ จากการไปเยี่ยมโรงเรียนอื่น เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตน และพัฒนาโรงเรียนให้ดีขึ้น

4. ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ ครูควรตั้งศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมเป็นวิทยากร หรือเป็นที่ปรึกษา ควรระดมบุคลากร คณะบุคคลที่ เข้าใจในการศึกษา เช่น พระสงฆ์ องค์การท้องถิ่น วิทยากรท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเท่าที่จะทำได้

5. ครูควรจัดให้มีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย ไม่ยึดแต่หนังสือเรียนเท่านั้น

5. ความหมายและองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

5.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนถือเป็นหัวใจของการศึกษา เพราะการจัดการเรียนการสอนเป็นวิถีทางที่นำนักเรียนไปสู่จุดประสงค์ของการเรียน การจัดการเรียนการสอนมีหลายวิธี ครูควรให้ความสำคัญ และทราบแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้ได้ประโยชน์ ต่อการเรียนรู้อันของนักเรียนให้ได้มากที่สุด ได้มีหน่วยงานทางการศึกษา และนักวิชาการทางการศึกษา ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2525) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า การเรียนการสอน หมายถึง การจัดกิจกรรมโดยครู และนักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถ ความคิด มีคุณธรรม และมีนิสัยตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ทิสนา แชมมณี (2527) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง สภาพหรือลักษณะการเรียนการสอนที่จัดขึ้นตามหลักการ ทฤษฎี ปรัชญา แนวคิด หรือ ความเชื่อต่างๆ โดยอาศัยวิธีสอนและเทคนิคต่างๆ เข้ามาช่วยให้สภาพการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักการที่ยึด ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการทำให้หลักสูตร สัมฤทธิ์ผล

สมพิษ วงษ์แหยม (2535) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง แผนหรือขั้นตอน แสดงรายละเอียด การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่มีการกำหนด เป้าหมายไว้อย่างชัดเจน ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ครูทราบว่าต้องวางแผนการสอน จัดสถานการณ์ และประเมินผลการเรียนการสอนอย่างไร ผู้เรียนจึงจะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

กรมวิชาการ (2542) กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครูผู้สอน นักเรียน การถ่ายทอด ความรู้ ความคิด หรือแนวปฏิบัติจากครูผู้สอนไปสู่ นักเรียน ด้วยวิธีการตามที่ครูผู้สอนได้เลือกสรรแล้ว

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง แผนหรือขั้นตอนในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน ระหว่างครูผู้สอน นักเรียน ที่มีการกำหนดเป้าหมาย และแนวปฏิบัติจาก ครูผู้สอนไปสู่ นักเรียนไว้อย่างชัดเจน การจัดการเรียนการสอน ควรมีการเตรียมการสอน การศึกษา ทำความเข้าใจเกี่ยวกับจุดหมาย หลักการ และโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และการจัดการ เรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และตามจุดประสงค์ การเรียนรู้ใน เนื้อหาวิชานั้นๆ

5.2 องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่สำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้ ดังที่ สมิตร์ คุณานุกร (2523) ให้ความเห็นว่า หลักสูตรจะไม่สัมฤทธิ์ผลถ้าปราศจากการสอนของครู ครูเป็นตัวจักรสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ การเอาใจใส่ต่อการสอน และการสอนให้ สอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกวิธีสอนที่เหมาะสม การจัดกิจกรรมเสริมการ เรียน ตลอดจนการวัด และการประเมินผลการเรียน ได้มีนักการศึกษา และผู้รู้กล่าวถึงหลักและ องค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอนไว้ต่างๆ กันดังนี้

สุจริต เพียรชอบ (2522) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนไว้ 6 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. การเตรียมการสอน ประกอบด้วย การบันทึกการสอน การนำหลักสูตรไปใช้ การใช้แผนการสอน คู่มือครู
2. การกำหนดวัตถุประสงค์การสอน ประกอบด้วย พฤติกรรมการเรียนรู้ หลักการเกี่ยวกับการพัฒนา และใช้วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เทคนิคการประเมินผลผู้เรียน การเขียนข้อสอบจากวัตถุประสงค์
3. การเลือกวิธีและเทคนิคการสอน ประกอบด้วย วิธีสอน การนำเข้าสู่บทเรียน การตั้งคำถาม การสร้างความสนใจ
4. การผลิตและใช้สื่อการสอน ประกอบด้วย การเลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหา วิธีการรักษาสื่อการสอน การผลิตสื่อการสอนแบบง่าย ๆ
5. การวัดและประเมินผลผลการเรียนการสอน ประกอบด้วย การเลือกรูปแบบและวิธีการประเมินผล การสร้างและเลือกใช้เครื่องมือทดสอบชนิดต่างๆ การออกข้อสอบปรนัยและอัตนัย
6. การส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก ประกอบด้วย การสอนซ่อมเสริม การให้การปฐมนิเทศ การจัดมุมหนังสือ การใช้กิจกรรมเสริม

ธำรง บัวศรี (2532) กล่าวถึง องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากเรียนจบ
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระในวิชาที่กำหนดไว้
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์ หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ
4. ยุทธศาสตร์การสอน หมายถึง กระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้และอื่นๆ ตามจุดประสงค์ และจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
5. วัสดุอุปกรณ์และการสื่อสาร หมายถึง เครื่องมือเครื่องใช้และวัสดุต่างๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์และอื่นๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพ และประสิทธิภาพการเรียนการสอน
6. การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลการจัดการเรียนการสอน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวถึงการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในหลักสูตร ดังนี้

1. การทำความเข้าใจในหลักสูตรหรือวัตถุประสงค์
2. การวางแผนการสอน
3. การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน
4. การใช้สื่อการจัดการเรียนการสอน
5. การจัดสอนซ่อมเสริม
6. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

สุพิน บุญชูวงศ์ (2532) กล่าวถึงองค์ประกอบของการสอนไว้ 3 ประการ ได้แก่ ครู นักเรียน และสิ่งที่จะสอน สรุปได้ดังนี้

1. ครู เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ บุคลิกภาพและความสามารถของผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพที่ดี และรู้จักเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้
2. นักเรียนหรือผู้เรียน เป็นองค์ประกอบสำคัญเท่ากับผู้สอน ความสำเร็จในการศึกษาเป็นเป้าหมายสำคัญของผู้สอน ผู้สอนจึงควรเป็นผู้แนะแนว แนะนำ และจัดมวลดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด
3. สิ่งที่จะสอน ได้แก่ เนื้อหาวิชาต่างๆ ครูจะต้องจัดเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์กัน น่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น และสภาพแวดล้อมต่างๆ ของการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบการสอนมีทั้งองค์ประกอบรวมและองค์ประกอบย่อย องค์ประกอบรวมเป็นส่วนสร้างให้เกิดการสอน ส่วนองค์ประกอบย่อยเป็นส่วนเสริมให้การสอนมีความสมบูรณ์มีประสิทธิภาพ และมีคุณค่าแก่ผู้เรียน

5.3 วิธีการสอน

การสอนที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายนั้น ครูควรใช้วิธีการสอนหลายๆ แบบ เพราะการสอนแต่ละครั้ง แต่ละวิชาประกอบด้วยจุดมุ่งหมายหลายประการ ซึ่งจะบรรลุผลได้ ต้องอาศัยวิธีการสอนที่เหมาะสม (สุมิตร คุณานุกร, 2523) สอดคล้องกับงานวิจัย ฮาร์ท (1954) และปรีชา สุขคุณ (2527) ที่กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดี ต้องมีความรู้ ความสามารถ และเทคนิคในการสอนเป็นองค์ประกอบด้วยประการหนึ่ง วิธีการสอนมีหลายวิธี เช่น การบรรยาย การอภิปราย ชักถาม การฝึกปฏิบัติ การแก้ปัญหา และการค้นคว้าด้วยตนเอง

1. การสอนแบบบรรยาย ในระดับอุดมศึกษาใช้กันอย่างกว้างขวาง และใช้กันมานานที่สุด เพราะการสอนแบบนี้เหมาะที่จะให้ผู้เรียน เรียนรู้เนื้อหาวิชา แนวความคิดหลัก หรือ ค่านิยมที่จะเป็นจะต้องมีการอธิบายเพิ่มเติม เช่น การให้ข้อมูล หรือรายละเอียดเป็นหลักสำคัญ แต่การบรรยายของอาจารย์จะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ถ้ารายละเอียดต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้รับการปฏิบัติจากผู้สอนอย่างจริงจัง ประสิทธิภาพของการสอนแบบนี้ จึงขึ้นอยู่กับความตั้งใจจริงของผู้สอนมากกว่าสิ่งอื่นใด

2. การสอนแบบอภิปราย ช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการสอนในแง่ของการรู้จัก ใช้ความคิด วิเคราะห์ วิจรณ์ ประยุกต์ และผสมผสานความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน กับทั้งฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักใช้สื่อความหมาย และการถกเถียงด้วยพร้อมกันไป ผู้เรียน/ผู้สอนจึงมีบทบาทมากพอๆ กัน กระบวนการและรูปแบบต่างๆ ของการอภิปราย นับแต่การเตรียมการดำเนินการ การประเมินผล และการอภิปรายรายกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อยมีบทบาทอย่างมากต่อความสำเร็จและล้มเหลวของการสอนแบบอภิปราย ผู้สอนแบบนี้จึงต้องทำความเข้าใจกับบทบาท กระบวนการ และรูปแบบต่างๆ ของการอภิปรายก่อนจึงเริ่มลงมือสอน

3. การสอนแบบฝึกปฏิบัติ ช่วยให้วัตถุประสงค์ของการศึกษาในเชิงของทักษะพิสัย (Psychomotor) ประสบผลสำเร็จอย่างดี นอกจากนี้ยังช่วยให้การเรียนการสอนมีชีวิตชีวา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะและทัศนคติต่างๆ อย่างกว้างขวาง แต่จะให้ผลดีในแง่ของสถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือ เอกสาร และความพร้อมในด้านต่างๆ ประกอบด้วย การสอนแบบนี้ จะแบ่งได้ 2 ประเภท คือ เน้นการฝึกฝนให้ทำได้ เข้าใจตาม และเน้นการพัฒนาทักษะและการสร้าง ความรู้ใหม่ แต่ไม่ว่าจะเป็นประเภทใดก็ตาม จะมีปัญหาที่ผู้สอน ผู้เรียน อุปกรณ์ การเรียน การเงิน และการประเมินผลด้วยเสมอ ซึ่งต้องขึ้นกับความพร้อมในด้านต่างๆ

4. การสอนให้ค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นสิ่งสำคัญมาก นอกจากจะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ก้าวหน้าไปในทิศทางที่ถนัดและสนใจแล้ว การจัดการสอนในลักษณะนี้อาจเป็น รายบุคคลหรือการศึกษาค้นคว้าโดยอิสระ แต่ละแบบย่อมใช้การเตรียมตัวมาก ควรได้รับความ สนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะผู้บริหารอย่างมาก (ไพฑูริย์ สินารัตน์ , 2524)

5.4 หลักการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นประการสำคัญ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี จะช่วยสร้างความสนใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น เป็นแรงจูงใจที่สำคัญให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการ เรียน เห็นคุณค่า ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้

สุพิน บุญชูวงศ์ (2535) กล่าวถึงหลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีว่า ควรเกี่ยวข้องกับสิ่งสำคัญหลายประการ ดังสรุปได้ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนการสอนต้องเกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ของการเรียน มีการจัดลำดับของกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตวิสัย และด้านทักษะพิสัย ตลอดจนมีการจัดลำดับขั้นตอนของกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2. กิจกรรมการเรียนการสอนควรเหมาะสมกับวัยและความสามารถของนักเรียนมีลักษณะท้าทายความสนใจของนักเรียน ช่วยพัฒนาความคิดของนักเรียน สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ ส่งเสริมการคิดแบบสืบสวนสอบสวน และการแก้ปัญหาตามแนวทางของตน

3. กิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ต้องทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น และควรเป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้หลายๆ ทาง

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประสบผลได้ดีนั้น ครูควรคำนึงถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมหรือได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง และในฐานะที่ผู้เรียนเป็นเด็กวัยรุ่น ครูผู้สอนควรได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านต่างๆ คือ พัฒนาการทางร่างกาย ทางสติปัญญา ทางอารมณ์ และทางสังคมไปพร้อมๆ กันด้วย

แนวทางการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวข้างต้น เป็นแนวทางในการศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดีทั้งในส่วนของการศึกษาแนวทางการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยยึดกรอบการจัดการเรียนการสอน ของสุจิตร เพียรชอบ (2522) ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านการเตรียมการสอน
2. ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน
3. ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน
4. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน
5. ด้านการวัดและประเมินผล
6. ด้านการสอนซ่อมเสริม

ด้านการเตรียมการสอน

การเตรียมการสอน คือ ศึกษาแผนการศึกษาและคู่มือครูก่อนทุกครั้งของครูรวมทั้งจัดทำแผนการสอนร่วม จัดเตรียมกิจกรรมการเรียนการสอนที่ควรใช้ จัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนและเครื่องมือวัดผลประเมินผล (สุมน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ, 2531) จึงอาจ

กล่าวได้ว่าการเตรียมการสอนของครูเป็นการเตรียมตัวจัดกิจกรรมการเรียนการสอนล่วงหน้า เพื่อที่จะดำเนินการไปตามนั้น

ความสำคัญและวิธีการในการเตรียมการเรียนการสอน

การเตรียมการสอนนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะทำให้ครูสามารถรวบรวม และเลือกข้อมูลหรือเนื้อหาสาระของบทเรียน ช่วยสร้างและเลือกใช้วิธีการสอนสื่อการเรียน การสอน และแบบวัดประเมินผลได้ถูกต้อง ช่วยจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และเป็นไปตามลำดับขั้นตอน สามารถป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อีกทั้งยังช่วยให้สามารถติดต่อประสานงานกับบุคลากรและแหล่งวิทยาการอื่นได้ดี และครูคนอื่นสามารถ นำแผนการสอนที่เตรียมไว้ไปใช้สอนแทนได้เมื่อมีเหตุจำเป็น (สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

ในการเตรียมการสอนนั้น ครูจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ หลายๆ อย่าง ดังที่องค์การ อินเทอร์เน็ต (2528) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการสอน คือ

1. ศึกษาเอกสารหลักสูตรให้เข้าใจ เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดการทำแผนงานโดย อาจจะทำแผนงานระยะยาว ระยะสั้น รายวัน หรือแต่ละคาบเวลาก็ได้ ซึ่งการที่ครูศึกษาเอกสาร หลักสูตรให้เข้าใจนี้ จะทำให้ครูทราบว่า มีเรื่องอะไรบ้างที่จะต้องสอน ใช้เวลามากน้อยเพียงใด มโนคติของเรื่องนั้นมีอะไรบ้าง มีจุดประสงค์ว่าอย่างไร เนื้อหาวิชามีอะไรบ้าง ใช้กิจกรรมใดใน การสอน ควรใช้สื่อการสอนอะไรบ้าง และจะวัดผลประเมินผลด้วยวิธีใดบ้าง

2. ศึกษาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ในการเรียนรู้แก่นักเรียน เช่น มุมหนังสือในห้องเรียน ห้องสมุด สนามกีฬา เป็นต้น

3. เตรียมตัวนักเรียนให้พร้อมที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้กำหนด ไว้ในแผน

สำหรับวิธีการจัดเตรียมการสอนนั้น อาจจะทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1. การเตรียมการสอนระยะยาว เป็นการเตรียมตัวก่อนที่จะเปิดภาคเรียน เพื่อ ศึกษางานทั้งหมดของครูว่า จะต้องทำอะไรบ้างในหนึ่งปีการศึกษาข้างหน้า ซึ่งต้องเตรียมในเรื่อง การศึกษาหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 มีการเตรียมตัวในการศึกษาเอกสารหลักสูตรอื่นๆ เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสือเรียน เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้งต้องเตรียมตัว ศึกษาวิธีการวัดผลและประเมินผล ตลอดจนการใช้แบบฟอร์มต่างๆ ตามหลักสูตร

2. การเตรียมการสอนระยะสั้น เป็นการเตรียมตัวให้พร้อม เพื่อที่จะสอนในแต่ละวัน ตามกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ในตารางสอน เริ่มตั้งแต่เตรียมจุดมุ่งหมายของ การเรียนการสอน เตรียมเนื้อหา เตรียมกิจกรรมการเรียนการสอน เตรียมสื่อการเรียนการสอน

เตรียมการวัดและประเมินผล และเตรียมตัวผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

ดังนั้น การเตรียมการสอน จึงเป็นวิธีการเตรียมตัวทั้งครูผู้สอนและผู้เรียน เพื่อให้การเรียนรู้ของนักเรียนมีประสิทธิภาพสูงสุด

สังัด อุทรานันท์ (2529) ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของการเตรียมการสอนว่า ครูส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้ทำการเตรียมการสอน ทั้งนี้เนื่องมาจากไม่เห็นความสำคัญของการเตรียมการสอน และคิดว่ามีความชำนาญในการสอนเพียงพอ และเคยสอนมานาน จึงไม่จำเป็นต้องมีการเตรียมการสอนล่วงหน้า นอกจากนี้ในโรงเรียนบางแห่งที่ครูใหญ่หรือผู้บริหารได้เข้มงวดกวดขันให้ทำบันทึกการสอนก็จะพบว่าครูได้ทำบันทึกการสอนจริง แต่ไม่ได้นำไปใช้สอนเลย หรือ บางครั้งหากไม่มีการเข้มงวดในการตรวจบันทึกการสอน ครูก็มักจะทำการบันทึกย้อนหลังเป็นเวลาหลายๆ วัน ซึ่งไม่เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนแต่อย่างใด ส่วนเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ครูไม่เตรียมการสอนก็อาจเป็นเพราะความไม่สะดวกในการใช้แบบบันทึกการสอน

โดยสรุป การเตรียมการสอนของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องช่วยให้การเรียนการสอนเกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างแท้จริง เพราะเป็นการเตรียมสิ่งต่างๆ ไว้ล่วงหน้า และถือเป็นสิ่งจำเป็น

ด้านกำหนดวัตถุประสงค์

การกำหนดวัตถุประสงค์การสอน คือ สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้และอื่นๆ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ประกอบด้วย ปลายทางและนำทาง ที่กำหนดไว้ในแผนการสอน ซึ่งประกอบด้วย

1. พฤติกรรมการเรียนรู้
2. หลักการเกี่ยวกับการพัฒนา
3. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
4. เทคนิคการประเมินผลผู้เรียน

ดังนั้น จุดประสงค์การเรียนรู้ที่ดีจะบอกถึงสิ่งที่คาดหวังจะให้ผู้เรียนได้รับ แต่หากไม่เชื่อมโยงจุดประสงค์กับเทคนิควิธีการสอนที่เหมาะสม ครูจะไม่สามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์ได้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2537)

สังัด อุทรานันท์ (2529) กล่าวถึงวัตถุประสงค์การสอนไว้ว่า ในการสอนทุกครั้งจำเป็นต้องกำหนดจุดประสงค์ให้ชัดเจน เพื่อจะได้ช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบอื่นๆ ที่ตามมาได้สะดวก สอดคล้องกัน กิดานันท์ มลิทอง (2531) ที่ว่า วัตถุประสงค์และเนื้อหา เป็นสิ่ง

แรกที ผู้สอนต้องกำหนดให้แน่นอนว่า เมื่อเรียนบทเรียนนั้นแล้ว ผู้เรียนจะบรรลุถึงวัตถุประสงค์อะไรบ้าง ซึ่งจะต้องเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่สามารถวัดหรือสังเกตได้ เมื่อมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนแล้ว ต้องมีการเลือกเนื้อหา บทเรียนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นั้น เพื่อให้ ผู้เรียน เรียนแล้วสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อผลของการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537) ได้กล่าวถึง การสอนมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ 3 ด้าน ได้แก่

2.1 ด้านความรู้ ความคิด หรือด้านพุทธิพิสัย กล่าวคือ ผู้เรียนเกิดความเจริญงดงามทางสติปัญญา เกิดการพัฒนาขึ้นจากความไม่รู้ไม่เข้าใจ คิดไม่เป็นมาเป็น มีความรู้ความเข้าใจ มีความคิดและคิดเป็น

2.2 ด้านเจตคติ หรือด้านจิตพิสัย เกี่ยวกับความรู้สึกรู้เห็นคุณค่า ความดีความงาม ความซาบซึ้ง ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านนี้

2.3 ด้านทักษะ หรือด้านทักษะพิสัย หมายถึง ความสามารถกระทำได้ ปฏิบัติได้ถูกต้องตามวัย เกิดทักษะจากการฝึกปฏิบัติบ่อยๆ

สรุปได้ว่า การสอนจึงต้องตั้งวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาดัง 3 ด้าน มิใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว จึงจะถือว่าการสอนที่สมบูรณ์ ตลอดจนมุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่ไปใช้ได้

ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน

เทคนิควิธีสอนแต่ละอย่าง มีประสิทธิผลในการสร้างทักษะ ข้อความรู้ ประสบการณ์ และการมีโอกาสแสดงบทบาทในการเรียนของผู้เรียนแตกต่างกันไป ดังนั้นการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ก่อนว่าต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมในระดับใด ก่อนที่จะเลือกเทคนิควิธีการที่มีจุดเด่นหรือการมีคุณค่าในการสร้างเสริมทักษะ ข้อความรู้ และพฤติกรรมที่กำหนดนั้นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้การเรียนการสอนนั้นบรรลุจุดหมายหลายทางที่ต้องการ (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2542)

สุจริต เพียรชอบ (2522) ได้กล่าวถึงวิธีและเทคนิคการสอนว่าประกอบด้วย

1. วิธีการสอน
2. การนำเข้าสู่บทเรียน
3. การตั้งคำถาม
4. การเ้าความสนใจ

สังกัด อุทราพันธ์ (2529) ได้กล่าวถึงการเลือกเทคนิควิธีการสอน ผู้สอนจำเป็นต้องเลือกเทคนิคและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับธรรมชาติของเนื้อหาวิชาต่างๆ และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนด้วย ดังนั้นผู้สอนควรจะได้ศึกษาถึงเทคนิควิธีการสอนแบบต่างๆ ให้รู้ถึงข้อดีและข้อจำกัดของวิธีสอนเหล่านั้น ให้รู้ว่าวิธีสอนเหล่านั้นเหมาะสมกับเนื้อหาวิชาประเภทใด หรือเหมาะสมกับผู้เรียนในวัยใด

สรุป การพิจารณาเลือกวิธีและเทคนิคการสอนนั้น ต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมาย กระบวนการเรียนการสอน และผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน เพราะวิธีสอนแต่ละวิธีต่างก็มีลักษณะเด่นและข้อจำกัดในตัวเอง ซึ่งครูจะต้องพิจารณาเลือกและนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์เนื้อหา รวมทั้งความสามารถ ความสนใจ และวิธีเรียนของผู้เรียนด้วย การสอนที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายนั้น ครูควรใช้วิธีการสอนหลายๆ แบบ

ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนการสอนของนักเรียนและครู เพราะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจเรื่องแจ่มแจ้งชัดเจนขึ้น ดังนั้นครูทุกคนจะต้องพยายามจัดหาหรือทำสื่อการเรียนต่างๆ ขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้ใช้สังเกต และค้นคว้าคำตอบเพิ่มปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียน เนื้อหาวิชานั้นๆ รวมทั้งครูจะต้องรู้แหล่งที่จะชี้แนะให้นักเรียนสามารถเข้าไปค้นคว้าความรู้ได้ นอกเหนือไปจากที่ครูนำมาให้ดู หรือบอกเล่าให้ฟังแต่ผู้เดียว (กรมวิชาการ, 2521)

สื่อการสอนเป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ชัดเจนและเร็วขึ้น ตลอดจนช่วยรักษาความสนใจได้ดี สื่อการสอนที่ดีจะช่วยให้การสอนดำเนินไปได้ราบรื่นและสะดวกคล่องตัวแก่ผู้เรียน การเตรียมสื่อการสอน ทำให้ผู้สอนทราบว่าอะไรคืออะไรเป็นสื่อช่วยสร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด (ไพฑูริย์ สินลาธรัตน์, 2526) และการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์เพื่อเป็นสื่อการเรียน การสอน ควรจะได้คำนึงถึงความประหยัดและสะดวกในการจัดหาเป็นประการสำคัญ สื่อการเรียนการสอนที่ดีไม่จำเป็นต้องมีราคาแพง แต่ควรคำนึงถึงคุณค่าที่จะให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ (วาริ ธีระจิตร, 2530) โดยใช้สื่อการเรียนที่เหมาะสมซึ่งต้องคำนึงถึงข้อต่อไปนี้

- 1) ความเหมาะสมกับระดับความรู้ ความสามารถและประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
- 2) การใช้สื่อเพื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- 3) ความเหมาะสมของชนิดของสื่อกับกิจกรรมการเรียนการสอน

4) สื่อนั้นสามารถหาได้ในแหล่งวิชาการหรือในท้องถิ่นนั้น

5) ความสะดวกในการใช้

สื่อการสอนที่เหมาะสม สามารถแบ่งได้ 5 ประเภท ได้แก่

1. สื่อบุคคลและของจริง หมายถึง ผู้สอน ผู้ช่วยสอน วิทยากรพิเศษ หรือของจริงต่างๆ เพื่อช่วยในการประกอบการสอน เป็นต้น

2. วัสดุและอุปกรณ์เครื่องฉาย เช่น ภาพยนตร์ แผ่นโปร่งใส สไลด์ फिल्म สคริป ฯลฯ

3. วัสดุและอุปกรณ์เครื่องเสียง เช่น วิทยุ เครื่องบันทึกเสียง ฯลฯ

4. สิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร รูปภาพ ฯลฯ

5. วัสดุที่ใช้แสดง เช่น แผนที่ ลูกโลก ของจำลองต่างๆ ฯลฯ

สรุปได้ว่า สื่อการสอน คือสิ่งเร้าที่มีค่ายิ่งทางการศึกษา ครูควรเลือกใช้สื่อให้เหมาะสม ทั้งที่เป็นเครื่องมือ วัสดุ และวิธีการ มาใช้ร่วมกันอย่างสัมพันธ์กัน สนับสนุน ส่งเสริมซึ่งกันและกัน สื่อการสอนมีหลากหลายผสมกัน เพื่อช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีและชัดเจนยิ่งขึ้น

ด้านการวัดและการประเมินผล

การวัดและการประเมินผลเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการศึกษาและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอน เพราะเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยในการวินิจฉัยผู้เรียน ผลจากการวัดและประเมินผล จะช่วยให้ครูนำมาวางแผนในการเรียนการสอนได้อย่างถูกต้องตรงกับความเป็นจริง และแก้ปัญหาได้ถูกต้อง ซึ่งจะทำให้ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม และทำให้ผู้เรียนบรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการวัดผล และประเมินผลไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

เยาวิดี วิบูลย์ศรี (2528) ได้ให้ความหมายของการวัดผลทางการศึกษาว่า คือ กระบวนการที่พยายามค้นหาระดับ ซึ่งแสดงถึงปริมาณของลักษณะในตัวบุคคลหรือสิ่งของ หรือเหตุการณ์

กานดา พูนลาภทวี (2528) ให้ความหมายของการวัดผลว่า หมายถึง การกำหนดตัวเลขหรือสัญลักษณ์ให้เข้ากับสิ่งของหรือเหตุการณ์ต่างๆ ตามกฎเกณฑ์โดยเป็นการกำหนดปริมาณของสิ่งที่ต้องการจะได้

พนัส หันนาคินทร์ (2528) ได้ให้ความหมายของการวัดผลว่า หมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งที่เราต้องการทราบหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับมาตรฐานที่เรากำหนดขึ้นใช้ หรือมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นมาตรฐานที่ถูกต้อง

สรุปได้ว่า การวัดผล คือ การกำหนดหน่วยให้แก่ปริมาณของสิ่งที่ต้องการจะวัด โดยใช้เครื่องมือวัด เพื่อที่จะได้ทราบปริมาณ จำนวนหรือคุณภาพในสิ่งของเหตุการณ์ หรือตัวบุคคล

การประเมินผล หมายถึง กระบวนการในการตัดสินใจหรือวินิจฉัยเพื่อตีราคา หรือสรุปคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งหรือพฤติกรรมคนใดคนหนึ่งอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยอาศัยข้อมูล หรือรายละเอียดจากการสังเกต การตรวจผลงาน การสัมภาษณ์ หรือการทดสอบ ประกอบการพิจารณา และในการประเมินผลแต่ละครั้ง จะต้องประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. ผลของการวัดที่ได้จากกระบวนการต่างๆ เช่น จากการสังเกต การตรวจงาน การสัมภาษณ์ หรือการทดสอบ

2. เกณฑ์การพิจารณา เพื่อจะใช้เป็นแนวหรือหลักในการพิจารณาว่า ดี-เลว เก่ง-อ่อน ผ่าน-ไม่ผ่าน โดยนำผลที่วัดได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

3. การตัดสินใจ เป็นการชี้ขาดหรือสรุปผลการเปรียบเทียบระหว่างผลของการวัด กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (จางง พรายแย้มแซ, 2529)

องค์ประกอบข้อนี้ช่วยให้ผู้สอนทราบว่า การสอนที่ผ่านมานั้นบรรลุผลหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ผู้สอนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ มีตอนใดหรือจุดประสงค์ใดบ้างที่ยังไม่บรรลุ ทำให้ผู้สอนสามารถแก้ไขข้อบกพร่องได้ตรงจุด การวัดผลประเมินผลนี้มีประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ผู้สอนจึงต้องทำการวัดผลประเมินผลทุกครั้งที่สอน (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2537)

สรุปได้ว่า การวัดและประเมินผลจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะเป็นสิ่งสะท้อนความก้าวหน้าของวิชานั้นๆ ซึ่งรวมในทุกด้านทั้งด้านครูผู้สอน ด้านหลักสูตร กิจกรรม และผู้เรียน

ด้านการซ่อมเสริม

การสอนซ่อมเสริม คือ การสอนเป็นกรณีพิเศษนอกเหนือไปจากการสอนตามแผนการสอนปกติ เพื่อแก้ไขส่วนบกพร่องที่พบในตัวนักเรียน กรมวิชาการ (2521) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การสอนซ่อมเสริมมี 2 ลักษณะ คือ

1. การสอนซ่อม คือ การสอนนักเรียนที่เรียนอ่อน เรียนไม่ทันเพื่อนในชั้น เพื่อให้เรียนทันเพื่อนในระดับชั้นเดียวกัน หรือสอบถามโครงการที่กำหนดไว้

2. การสอนเสริม คือ การสอนนักเรียนที่ฉลาดได้ให้ใช้ความสามารถที่มีอยู่ให้เต็มที่ เป็นไปตามแนวทางที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์

ประภาพรรณ สุวรรณสุข (2524) ได้ให้ความหมายของการสอนซ่อมเสริม หมายถึง การสอนที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการจัดการเรียนการสอนปกติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมประสบการณ์ของนักเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การสอนซ่อมเสริม หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่ทำขึ้นทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน และจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมความรู้ประสบการณ์ ตลอดจนส่งเสริมประสบการณ์ในด้านต่างๆ ของนักเรียนให้พัฒนาไปได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า การจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนกระบวนการจัดการศึกษาไทย จากการเน้นความรู้สากลเพียงอย่างเดียว ไปสู่การให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาไทย โดยเน้นให้ผู้เรียนรู้คุณค่าของภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา โดยเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการจัดการศึกษามากขึ้น การจัดการเรียนการสอนนั้นควรที่จะต้องมีการปรับปรุง และพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงของสังคม ความต้องการใหม่ๆ ของผู้เรียน และความก้าวหน้าของวิชาการอยู่เสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สามารถเอื้ออำนวยให้เกิดความพร้อมต่อสภาพบรรยากาศการเรียนการสอน ตามอัตภาพ และความจำเป็นที่ได้รับการเกื้อหนุนและส่งเสริม ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะคิดพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกันกับกระแสของการเปลี่ยนแปลง (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2524) ทางสังคม ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น มีบทบาทหน้าที่ที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างแนบแน่นมาช้านาน ดังเช่น ภูมิปัญญาทอผ้า หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันเกิดจากพัฒนาการ การปรับตัว ปรับวิถีชีวิตของคนในภาคใต้ให้สอดคล้องกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง อาศัยความรู้ และประสบการณ์ ลึกเฉพาะเรื่อง สามารถถ่ายทอด และนำความรู้ไปปฏิบัติได้ผลดีในการดำรงชีวิตตามสภาพท้องถิ่นของตน

6. สภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดสงขลา

สภาพของจังหวัดสงขลา

จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดที่สำคัญของภาคใต้ ตั้งอยู่ทางฝั่งทะเลตะวันออกของประเทศ ไทย มีอาณาเขตทิศเหนือจรดจังหวัดนครศรีธรรมราช และพัทลุง ทิศตะวันออกจรดอ่าวไทย ทิศใต้

จรวดจังหวัดสงขลา บัตตานี รัฐเคดาห์ และรัฐเปอรลิสของประเทศมาเลเซีย ทิศตะวันตกจรดจังหวัดพัทลุงและสตูล แบ่งการปกครองเป็น 14 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ (สำนักงานจังหวัดสงขลา, 2542)

ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

จังหวัดสงขลา เป็นจังหวัดที่มีสภาพภูมิประเทศหลากหลาย คือ พื้นที่ทิศเหนือส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ทิศตะวันออกเป็นที่ราบริมทะเล ทิศใต้และทิศตะวันตกเป็นภูเขาและที่ราบสูง มีป่าและภูเขาสูงค่อยลาดเทไปทางทะเลสาบสงขลา ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก

ลักษณะภูมิอากาศ จังหวัดสงขลา อยู่ภายใต้อิทธิพลมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้อากาศไม่ร้อนจัดในฤดูร้อน และอบอุ่นในฤดูฝน โดยจะมีฝนตกชุกในช่วงเดือนตุลาคม-ธันวาคม ส่วนในฤดูหนาว อากาศเย็นเป็นบางครั้ง (สำนักงานจังหวัดสงขลา, 2542)

สภาพเศรษฐกิจ

จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ เป็นศูนย์กลางการบริหารราชการ การศึกษา การพาณิชย์กรรม การบริการ และการคมนาคมขนส่ง ทำให้จังหวัดสงขลาเป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจของภาคใต้ ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การประมง และอุตสาหกรรม ผลผลิตที่สำคัญทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ยางพารา ข้าว สัตว์น้ำ อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ในจังหวัดสงขลา จึงเป็นอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิต ซึ่งสินค้าส่งออกที่สำคัญ คือ ยางแผ่นรมควัน ยางแท่ง อาหารทะเลแช่แข็ง อาหารทะเลบรรจุกระป๋อง และผลิตภัณฑ์จากไม้ยางพารา ส่วนสินค้านำเข้า ได้แก่ น้ำมันเชื้อเพลิง เครื่องจักร อะไหล่และอุปกรณ์ (สำนักงานจังหวัดสงขลา, 2542)

สภาพสังคมและวัฒนธรรม

จากร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดี ที่ขุดพบในจังหวัดสงขลา พบว่าจังหวัดสงขลาเป็นชุมชนโบราณ ที่มีอายุเก่าแก่กว่าสมัยอยุธยา มีวัฒนธรรมสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยมีลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการผสมผสานวัฒนธรรม 3 วัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมไทยพุทธ วัฒนธรรมไทยมุสลิม (ชวา-มลายู) และวัฒนธรรมจีน (สุทริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2535) ซึ่งเป็นลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา

สำหรับขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญของจังหวัดสงขลาที่สืบทอดกันมาได้แก่ ประเพณีการชักพระ ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 และประเพณีการทำบุญวันสารทเดือนสิบ หรือที่ภาคกลาง

เรียกว่า ตักบาตรเทโว ซึ่งจะจัดกันวันแรม 1 ค่ำ และวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ส่วนมหรสพพื้นเมืองที่เป็นที่นิยมกันมาก คือ การแสดงหนังตะลุง และการรำโนราห์ (สำนักงานจังหวัดสงขลา, 2543)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ จัดได้ว่ามีความหลากหลายทั้งที่ได้มีการพัฒนาการจากการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และที่คนได้พุกามาจากแหล่งอารยธรรมต่างๆ ได้แก่ สยาม อินเดีย จีน และชวา-มาเลย์ แล้วหลอมรวมกันเข้าหรืออยู่เคียงข้างกันในหลายลักษณะ แต่ที่เด่นเป็นเอกลักษณ์ของภาคใต้ คือ หนังตะลุงอันเป็นศิลปะการเล่นเงา หรือละครเงา (Shadow plays) (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540)

หนังตะลุง

หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในภาคใต้เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นสัญลักษณ์เด่นของวัฒนธรรมไทยภาคใต้อย่างหนึ่ง เป็นการละเล่นที่ให้ความบันเทิงแก่คนไทยมาแต่โบราณ และนิยมเล่นกันมากในจังหวัดทางภาคใต้ จนเรียกได้ว่าเป็นมหรสพของปักษ์ใต้ที่มีอิทธิพลผูกพันกับชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีของผู้คนชาวบ้าน ชาวเมืองอยู่มาก นอกจากหนังตะลุงจะให้ความบันเทิงแล้ว บทพากย์ บทเจรจาของหนังตะลุง ยังสะท้อนให้เห็นค่านิยม และทัศนคติของชาวบ้านที่แฝงอยู่ในเรื่อง อีกทั้งหนังตะลุงยังเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของไทยอย่างหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่มีอายุยาวนานมาหลายสิบปีแล้ว และในปัจจุบันนี้ยังมีอิทธิพลต่อจิตใจของชาวใต้อยู่มาก (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2521) หากดูหรือฟังอย่างผิวเผิน อาจรู้สึกว่าเป็นการเล่นที่ให้ความรื่นเริงอย่างธรรมดา แต่ถ้าดูและฟังอย่างพิถีพิถันจะเป็นการละเล่นที่น่าทึ่งมาก ยากที่จะหามหรสพประเภทใดมาเทียบเคียงได้ นายหนังตะลุงคือผู้แสดงคนเดียว ต้องขีดต้องพากย์รูปหนังทุกตัว เฉพาะตัวตลก ในการแสดงเรื่องหนึ่งๆ ต้องใช้ประมาณ 15 ตัว ใช้เสียงพูดแตกต่างกันทุกตัว เสียงพระ เสียงนาง เสียงยักษ์ เสียงคนชรา สามารถทำได้อย่างกลมกลืน หนังตะลุงไม่มีฉากใดๆ ประกอบเหมือนโขน ภาพยนตร์ ละคร มีแต่จอผืนเดียวเป็นฉาก ต้องสร้างภาพพจน์ด้วยบทพากย์ที่น่าทึ่งยิ่งกว่านั้น คนๆ เดียวสามารถตรึงคนดูไว้ได้ตลอดคืน ตั้งแต่ 2 ทุ่ม จนฟ้าสาง (พวง บุษรรัตน์, 2541)

ปัจจุบันหนังตะลุงยังคงได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางจนถึงทุกวันนี้ จะเห็นได้ว่า เมื่อมีงานต่างๆ ถ้าไม่สามารถจะหาหนังตะลุงมาแสดงได้ ก็จะใช้การบันทึกเสียงของหนังตะลุงมาใช้แทน ในกรณีเช่นนี้ จึงนับว่าหนังตะลุงมีอิทธิพลต่อชาวภาคใต้อย่างมาก อีกประการหนึ่ง ในการดูหนังตะลุง นอกจากประชาชนจะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ประชาชนจะได้รับแง่คิด ความรู้ในด้านต่างๆ ที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อเรื่อง (สมหวัง คงประยูร, 2522) จึงนับว่าหนังตะลุงเป็นการละเล่นพื้นเมือง ที่ได้รับความนิยมสูงสุดในภาคใต้ และเหมาะที่จะใช้เป็นสื่อในการพัฒนา

คุณภาพประชากรในท้องถิ่น สำหรับรายละเอียดบางประการเกี่ยวกับหนังตะลุง จะได้กล่าวถึงในตอนต่อไป

เอกสารและเรื่องราวเกี่ยวกับหนังตะลุง

เนื่องจากเอกสาร และเรื่องราวเกี่ยวกับหนังตะลุงยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ประมวลเอกสาร และเรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ค่อนข้างละเอียด โดยมีสาระสำคัญหลายประการ คือ ประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง องค์ประกอบในการแสดงหนังตะลุง ลักษณะวิธีการแสดงหนังตะลุง วรรณกรรมหนังตะลุงเพื่อการแสดง ดนตรีหนังตะลุงและเครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุง การแกะรูปหนังตะลุง สภาพปัจจุบันของหนังตะลุง คุณค่าของหนังตะลุง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 ประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง

หนังตะลุงมีประวัติความเป็นมาอย่างไร ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ มีนักวิชาการหลายคนได้ให้ข้อสันนิษฐานไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2522) กล่าวว่า “การละเล่นแบบแสดงเงา” (Shadow Play) คือการละเล่นที่ใช้หุ่นซึ่งทำมาจากหนังหรือกระดาษแข็งมีไม้เสียบ หรือสายใยต่อเข้ากับส่วนของร่างกายที่ต้องการให้เคลื่อนไหวได้ ผู้เชิดเชิดจากด้านหลังของจอ หนังหรือละครเงา (Shadow Plays) เป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ของมนุษยชาติ เมื่อครั้งที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชได้ชัยชนะแก่อียิปต์ ก็ใช้หนังเป็นเครื่องเฉลิมฉลองความสำเร็จ และประกาศพระเกียรติคุณของพระองค์ ในอินเดียสมัยพุทธกาล พวกพราหมณ์ใช้หนังที่อินเดียเรียกว่า “ฉายานาฏกะ” เล่นบูชาเทพเจ้า อย่างไรก็ตาม พบว่าการเล่นชนิดนี้มีแพร่หลายในเอเชียอาคเนย์ และมีส่วนของวัฒนธรรมอินเดียปนอยู่เป็น ส่วนมาก นักวิชาการที่ศึกษาเรื่องนี้มีทรรศนะแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก เชื่อว่าการแสดงที่เรียกว่า “หนังตะลุง” นั้นต้องมีกำเนิดที่ใดที่หนึ่งมาก่อนแล้วแพร่หลายไปยังที่อื่นๆ และแต่ละแห่งก็พัฒนาการแสดงไปตามวัฒนธรรมของตน ทั้งนี้เพราะการแสดงหนังตะลุงเหมือนจะแสดงกันได้ ไม่ยาก เพียงแสดงการเล่นหนังตะลุงให้ดูเพียงครั้งเดียว ผู้ชมก็สามารถจดจำรูปแบบ และเลียนแบบการแสดงได้ แต่ก็อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบบางอย่าง เช่น รูปหนัง เครื่องดนตรี หรืออื่นๆ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับประเพณีและวัฒนธรรมของตนแล้วก็ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกันต่อมาเรื่อยๆ ส่วนกลุ่มหลังให้ความเห็นว่าการแสดงหนังตะลุงนั้น

เริ่มแรกน่าจะมาจากประเทศอินเดียอย่างแน่นอน โดยอาศัยเรื่องมหากาพย์ของอินเดียแล้วจึงแพร่หลายไปยังประเทศอื่นๆ ในเอเชีย

ในส่วนที่เป็นความหมายเกี่ยวกับหนังตะลุงนั้น ดร.อุทิศ นาคสวัสดิ์ (2511) กล่าวว่าหนังตะลุงเป็นการแสดงอย่างหนึ่งที่ใช้เงา (Shadow Plays) วิธีการแสดง คือ เอาหนังโค กระบือ หรือหนังแพะ มาสลักเป็นรูปตัวละครต่างๆ แล้วขีดหนังนั้นให้เงาไปติดที่ด้านหลัง โดยให้ตะเกียงส่องไปจากด้านหลังตัวหนังนั้น การเล่นชนิดนี้มีอยู่ในหลายประเทศด้วยกัน และมีมานานเป็นพันปีแล้ว

พงศ์พันธุ์ ทินนิมิตร (2534) กล่าวว่า จากการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง จะให้ข้อสันนิษฐานแตกต่างกันออกไป สามารถสรุปได้ 4 ข้อ ดังนี้

ข้อที่หนึ่ง สันนิษฐานว่าหนังตะลุงเกิดขึ้นที่จังหวัดพัทลุง โดยน่าจะเกิดที่เขายาไธสง หรือเขาพระยาไธสง ซึ่งอยู่ในท้องที่บ้านงหวา ตำบลชะรัด อำเภอเมืองพัทลุง เขานี้เองที่มีผู้ออกเสียงเพี้ยนไปเป็นยะโฮร์ แล้วทำให้เข้าใจผิดคิดว่าเป็นเมืองยะโฮร์ทางมาเลเซีย

ข้อที่สอง สันนิษฐานว่าหนังตะลุงรับอิทธิพลมาจากหนังใหญ่ ซึ่งเล่นกันอยู่ในสมัยอยุธยา เพราะถ้าดูลักษณะของรูปหนังจะเห็นว่ารูปของหนังใหญ่มีขนาดโตกว่ารูปของหนังตะลุงหลายเท่า วิวัฒนาการของรูปหนังน่าจะเป็กรูปขนาดใหญ่ก่อนแล้วจึงย่อให้เล็กลง มากกว่าจากเล็กแล้วขยายให้ใหญ่ขึ้น หากพิจารณาจากสีจะเห็นว่าเดิมรูปหนังใหญ่เป็นสีดำ ต่อมาจึงมีสีอื่นๆ บ้าง ส่วนรูปหนังตะลุงตัวสำคัญๆ มักระบายสี และทำลวดลายพิศดาร จึงน่าจะเป็นการปรับแต่งให้มีสีสันสวยงามขึ้นภายหลัง และถ้าดูจากบทพากย์ก็มีที่คล้ายกันหลายอย่าง เช่น บทพากย์รูปพระอิศวรของหนังตะลุงคล้ายกับพากย์สามตระของหนังใหญ่ เป็นต้น

ข้อที่สาม สันนิษฐานว่า หนังตะลุงมาจากชวา ผ่านสู่มาเลเซีย และแพร่หลายที่ยะโฮร์ ต่อมาตาน้อย ตาหนังทอง นายกองข้างไปได้มาจากที่นั่นแล้วเอามาฝึกหัดคนไทยให้รู้จักเล่นหนัง คำว่าตะลุง มาจากคำว่า หลักตะลุง หรือหลักลง หมายถึง หลักล่ามข้าง ผู้ที่มีความเชื่อนี้มีเหตุผลหลายอย่าง เช่น มีบทไหว้ครูหนังตะลุงบางสำนวนกล่าวไว้เช่นนั้น ตัวตลกหนังตะลุงมีแขนยาวคล้ายรูปหนังชวา ตัวตลกบางตัวมีชื่อคล้ายกับตัวหนังชวา เช่น สะหม้อคล้ายสมาร์ ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงในเรื่องอิเหนา (เทียบเท่าประสันตา) นอกจากนั้นชวายุคแรกนับถือศาสนาพราหมณ์นิกายไวษณพหนังตะลุงก็มีรูปพระอิศวร ซึ่งเป็นรูปเคารพสำคัญในไศวะนิกายเช่นกัน ในบทไหว้ครูก็ขึ้นต้นด้วยคำว่า “โอม” ซึ่งหมายถึงเทพเจ้าทั้งสามของพราหมณ์ โอม มาจาก อ + อุ + ม (อ = อวตาร หมายถึง พระวิษณุ, อุ = อุตระ หมายถึง พระศิวะ หรือพระอิศวร, ม = มหาพรหม หมายถึง พระพรหม)

ข้อที่สี่ สันนิษฐานว่า หนังตะลุงอาจจะได้รับแนวคิดมาจากการละเล่นของหนังชวา ผสมกับการเล่นหนังใหญ่ แล้วนำมาดัดแปลงขึ้นเป็นหนังตะลุง ทำให้ตัวหนังเล็กลงเพื่อใช้ขีดได้

สะดวกขึ้น ให้เคลื่อนไหวอวัยวะบางส่วนได้เพื่อให้ผู้มีชีวิตชีวา ระบายสีให้สวยงาม เปลี่ยนแนวการเล่น และเรื่องที่แสดง เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและความนิยมของท้องถิ่น

ส่วนเรื่องที่หนังตะลุงในภาคใต้ของไทยใช้แสดงกันอยู่ในปัจจุบันนี้ ปรากฏว่ามีอยู่หลายลักษณะ ซึ่ง พวง บุชวรรัตน์ (2523) สรุปว่า มีอยู่ 3 ประเภท คือ เทพนิยาย จินตนิยาย และนวนิยาย และในทุกประเภทของเรื่องที่ใช้แสดงหนังตะลุงก็จะสอดแทรกความรู้ ความคิด และทัศนคติในด้านต่างๆ ไปสู่ประชาชนผู้ชม

สรุปได้ว่า เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง ยังไม่สามารถจะหาข้อมูลหรือหลักฐานที่แน่นอนได้ เป็นเพียงข้อมูลส่วนหนึ่งที่ใช้ในการพิจารณาศึกษาประวัติหนังตะลุงเท่านั้น

6.2 องค์ประกอบในการแสดงหนังตะลุง

องค์ประกอบในการแสดงหนังตะลุงมีอยู่หลายอย่างด้วยกัน เช่น คณะหนัง เครื่องดนตรี โรงหนัง และอุปกรณ์ภายในโรงหนัง รูปหนัง เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง ดังที่ อุดม หนูทอง (2529) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการแสดงหนังตะลุง สรุปได้ดังนี้

หนังตะลุงคณะหนึ่ง เรียกว่า 1 โรง คณะหนึ่งมีประมาณ 8 – 9 คน หรืออาจจะถึง 10 คน คือมีนายหนัง 1 คน ชื่อของคณะส่วนมากจะเป็นชื่อของนายหนังนั่นเอง นายหนังต้องทำหน้าที่เป็นตัวหนังทุกตัว คือ ทำหน้าที่เชิดตัวหนัง พากย์ (ขับกลอนสด) คือ บทกลอนที่ใช้ในการขับร้อง สลับกับบทเจรจา เพื่อบรรยายเรื่องบรรยายฉาก บรรยายความรู้สึกนึกคิด อิริยาบถของตัวละคร มีความยาวเหมาะสม ดนตรีรับเป็นช่วงๆ บทขับถ้ายาวเกินไป ทำให้ยึดขาดชักช้า สิ้นเกินไปขาดใจความ หนังในอดีตถือบทขับเป็นหลัก หนังในปัจจุบันถือเอาบทเจรจาลงเป็นหลัก กลอนเริ่มเรื่องของแต่ละตอน 8 – 10 คำกลอน กลอนสรุปเรื่อง 2 – 4 คำกลอน ผู้ที่เป็นนายหนังส่วนใหญ่จึงมักจะมีปฏิภาณไหวพริบดี พูดได้หลายเสียง มีความรอบรู้ และมีอารมณ์ขัน นายหนังจึงเป็นแกนสำคัญของคณะหนังตะลุง ส่วนลูกคู่ก็มีครบตามเครื่องดนตรี คือ คนตีกรับ 1 คน กลอง 1 คน โหม่ง 1 คน ฉิ่ง 1 คน และปี่ 1 – 2 คน ถ้ามีฆ้องดังก็มีคนสีฆ้อง 1 คน และหนังตะลุงบางคณะยังมีหมอลำไฮศาสตร์อีก 1 คน ด้วยลูกคู่ของหนังตะลุงนอกจากมีหน้าที่เล่นดนตรีแล้ว จะต้องขนย้ายเครื่องดนตรีในการเดินทางไปแสดงยังที่ต่างๆ และในบรรดาลูกคู่ทั้งหลายบางทีก็มีผู้ที่ฝึกหัด เพื่อจะเป็นนายหนังตะลุงอยู่ด้วย ลูกคู่ประเภทนี้มักทำงานทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึงความเหนื่อยยาก ลูกคู่ส่วนใหญ่มักจะอาศัยอยู่ในหมู่บ้านใกล้บ้านนายหนัง และประเภทลูกคู่ฝึกหัดเป็นนายหนังอาจมาจากที่อื่น หรือชุมชนใกล้เคียง

สำหรับเครื่องดนตรี หนังตะลุงคณะหนึ่งๆ แต่เดิมมีเครื่องดนตรี 5 ชิ้น คือ ทับ 1 คู่ กลองขนาดเล็ก 1 คู่ โหม่ง 1 คู่ ฉิ่ง 1 คู่ และปี่ 1 เล้า แต่ในปัจจุบันนี้มีเครื่องดนตรีบางอย่างเข้ามา

ประสม เช่น กลองจะใช้กลองของวงดนตรีสากล คือ กลองชุด และกลองทัมบ้า ปีกี่หัวโกลิน หรือไม่กี่หัวซอด่วนแทน นอกจากนี้ก็มีกีตาร์เข้ามาประกอบด้วย

ในด้านองค์ประกอบในการแสดงหนังตะลุง ชวน เพชรแก้ว (2529) ได้กล่าวไว้ดังนี้

องค์ประกอบในการแสดงหนังตะลุง นอกจากเครื่องดนตรีแล้ว ยังมีโรงหนัง จอหนัง รูปหนัง และความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ โรงหนังตะลุงในอดีตปลูกเป็นเรือนชั่วคราว ยกเสา 4 เสา ยกพื้นสูง เลยศรีษะเล็กน้อย หลังคาเป็นแบบเพิงหมาแหงน ขนาดโรงประมาณ 2.30 x 3 เมตร ด้านหน้าซึ่งจอผ้าขาว ด้านข้างกั้นอย่างหยาบๆ ด้วยทางมะพร้าวหรือจาก ภายในโรงมีเหยือกกล้วยเท่ากับความยาวของจอวางชิดจอสำหรับปักรูป นอกจากนี้ยังมีต้นกล้วยวางไว้ข้างฝาทั้งสองข้างของโรงเพื่อไว้ปักปักรูปหนัง มีเครื่องให้แสงสว่าง สมัยก่อนใช้ได้ แล้วพัฒนามาเป็นตะเกียงไขว้ ตะเกียงเจ้าพายุและไฟฟ้าตามลำดับ โดยแขวนไว้ช่วงกลางจอ ห่างจากจอราว 1 ศอก แต่ในปัจจุบันโรงหนังตะลุงจะเป็นแบบสำเร็จรูป คือสามารถถอดแยกชิ้นประกอบได้ สำหรับรูปหนังตะลุงมีหลายขนาด คือ ขนาดเล็กใหญ่แตกต่างกัน รูปยักษ์ รูปเจ้าเมือง และรูปฤาษี จะมีขนาดใหญ่กว่ารูปอื่นๆ รูปหนังประเภทตัวตลกทุกตัวถ่ายทอดไปจากบุคคลจริงๆ หนังตะลุงคณะหนึ่งจะมีรูปตัวตลกเอกอยู่ 1-2 ตัว ตัวตลกเอกดังกล่าวนี้ เปรียบเสมือนตัวแทนของนายหน้าหนังตะลุงแต่ละคณะมีรูปหนังไม่เท่ากัน ส่วนใหญ่จะมีประมาณ 150-300 ตัว คือมีความจำเป็นที่ต้องใช้มีที่เก็บเรียกว่าแผง การจัดเก็บรูปในแผงจะต้องจัดอย่างมีระเบียบ คือ จัดรูปประกอบที่ไม่สำคัญ (รูปกาก) ไว้ข้างล่าง รูปยักษ์ไว้ส่วนหนึ่ง รูปพระรูปนางไว้ส่วนหนึ่งไม่ปะปนกัน รูปศักดิ์สิทธิ์ เช่น ฤาษี เทวดา และตัวตลกจะจัดไว้บนสุด สำหรับตัวตลกอาจจะมียุงใส่ไว้ต่างหาก

การแสดงหนังตะลุงอาจจะแสดงเพียงครั้งคืนหรือตลอดคืนก็มี มักเริ่มแสดงในเวลา ประมาณ 21.00 น. หรือ 22.00 น. ถ้าแสดงตลอดคืนจะมีพักตอนเที่ยงคืนหรือหลังจากนั้นโดยพักไม่เกิน 1 ชั่วโมง การคิดค่าจ้างขึ้นอยู่กับว่าหนังตะลุงจะมีชื่อเสียงหรือไม่ ถ้าเป็นคณะที่ไม่ค่อยมีชื่อเสียงก็อาจจะอยู่ระหว่าง 2,000 – 2,500 บาท แต่ถ้าเป็นคณะที่มีชื่อเสียงราคาค่าจ้างอาจจะถึง 5,000 บาท หรือ 6,000- 7,000 บาทต่อคืน

6.3 ลักษณะวิธีการแสดงหนังตะลุง

เมื่อคณะหนังตะลุงไปถึงโรงแสดง จะนำอุปกรณ์ทั้งหมดนี้ขึ้นทางหน้าโรงส่วนผู้แสดงขึ้นทางหลังโรง นายหนังเป็นผู้ประเดิมการโหมโรง โดยการตีกลอง นำเอาฤกษ์เอาชัย และกันจัญไร ลูกคู่บรรเลงเพลงเชิด แล้วทำพิธีเอารูปออกจากแผง การทำพิธีเบิกโรง คือการประกอบพิธีกรรมบูชาครู ซึ่งจะจัดตามลักษณะของงานที่แสดง จากนั้นโหมโรงต่อไปเพื่อเรียกคนดู คณะโหมโรงจะมีรูปปักหน้าจอ อาจจะเป็นรูปปราสาท ก้อนออกรูปฤาษีนายหนัง (ผู้แสดง) จะให้ครูสวดมนต์คาถาคำคุ้มครองป้องกันตัว เสร็จแล้วเอารูปปราสาท เอารูปฤาษีออกเชิด ตั้งนะโม สวดบทสัดเด ชุมนุ่ม

เทวดา ต่อจากนั้นออกรูปลิงดำ ลิงขาว มารบกัน ฤาษีจะออกมาห้ามปรามสั่งสอน ต่อไปจะออกรูป พระอิศวรทรงโค หลังจากนั้นก็จะออกรูปปรายหน้า บทออกมาขับบทไหว้ครูหนึ่งหรือครูบาอาจารย์ บิดา มารดา ผู้ที่เคารพนับถือ ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มาคุ้มครองป้องกัน ต่อจากนั้นก็จะ ออกรูปตัวตลกมาบอกเรื่องที่จะแสดงในคืนนั้น แล้วก็เริ่มแสดงเรื่อง เรื่องที่แสดงถ้าเป็นสมัยก่อน มักแสดงเรื่องรามเกียรติ์ หรือในสมัยหนึ่งนิยมแสดงนิทานชาดก วรรณกรรมท้องถิ่น และนิทาน ประโลมโลก สำหรับในปัจจุบันได้ดัดแปลงเรื่องที่แสดงมาจากนวนิยายสมัยใหม่ก็มี ดำเนินเรื่องไป ตามปกติ (สุวิงศ์ พงษ์ไพบูลย์, 2522)

ฉันทัส ทองช่วย (2536) กล่าวว่า หนึ่งตะลุงส่วนใหญ่จะยึดขนบนิยมในการแสดง คล้ายคลึงกัน อาจแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดเล็กน้อย สอดคล้องกับ พ่วง นุชสวรรค์ (2541) ที่ว่าหนึ่งตะลุงทุกคณะ มีลำดับขั้นตอนในการแสดงเหมือนกันจนถือเป็นธรรมเนียมนิยม โดยมี ลำดับขั้นตอนในการแสดง โดยสรุปดังนี้

1. ตั้งเครื่อง
2. แดกแผงหรือแก้แผง
3. เบิกโรง
4. ลงโรงหรือโหมโรง
5. ออกลิงหัวดำ เป็นธรรมเนียมของหนึ่งในอดีต ลิงดำเป็นสัญลักษณ์ของธรรมะ ลิงขาว เป็นสัญลักษณ์ของธรรมะ เกิดสู้รบกัน ฝ่ายธรรมะก็มีชัยชนะแก่ฝ่ายอธรรม ออกลิงหัวดำ ยกเลิกไป ไม่น้อยกว่า 70 ปีแล้ว
6. ออกฤาษี หรือชักฤาษี
7. ออกรูปพระอิศวรหรือรูปโค
8. ออกรูปฉะหรือรูปจับ “ฉะ” หมายถึงการสู้รบกันระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ ยกเลิกไป พร้อมๆ กับลิง
9. ออกรูปปรายหน้าบทหรือรูปกาศ ปราย หมายถึง อภิปราย กาศ หมายถึง ประกาศ
10. ออกรูปบอกเรื่อง
11. ชีบร้องบทเกี่ยวจ้อ
12. ตั้งเมืองหรือตั้งนามเมือง เริ่มแสดงเป็นเรื่องราว

โอกาสในการแสดงหนึ่งตะลุง เดิมหนึ่งตะลุงนิยมแสดงเฉพาะในงานสมโภช เฉลิมฉลอง ไม่แสดงงานอับมงคล เช่น งานศพ แต่ความเชื่อเรื่องนี้หมดไป ปัจจุบันดูเหมือนว่าการแสดงหนึ่ง ตะลุงมักจะอยู่ในรูปการจัดหารายได้เป็นส่วนใหญ่ อาจหารายได้บำรุงวัด บำรุงกิจการสาธารณ กุศล หรือไม่ถ้าเป็นธุรกิจการค้า

หนังตะลุงนับได้ว่าเป็นการละเล่นที่ต้องใช้ศิลปะหลายอย่าง เพราะเป็นการแสดงออกถึง ความรู้ความสามารถหลายๆ ด้าน ของบุคคลเพียงคนเดียว คือ นายหนังตะลุง ซึ่งมีทั้งการพากย์ บทกลอนแบบต่างๆ ให้ได้ทำนองเสนาะไพเราะน่าฟัง ให้เข้ากับทำนองและจังหวะของเครื่องดนตรี ที่ใช้ประกอบ การพากย์รูปแต่ละรูปให้มีน้ำเสียงที่แตกต่างกันไปตามลักษณะบุคลิกของตัวละคร ซึ่งมีอยู่หลายตัวด้วยกัน การเชิดรูปหนังตะลุงให้มีลักษณะท่าทางเหมือนคนจริง กำลังเจรจาซึ่งกัน และกัน การสร้างมุขตลกขบขันให้ผู้ชมได้หัวเราะ คลายเครียด เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นศิลปะ ที่นายหนังได้แสดงออกมาในขณะที่ทำการแสดงทั้งสิ้น (นครินทร์ ชาทอง, 2539) ในการศึกษา เกี่ยวกับศิลปะการแสดงหนังตะลุงโดยการสัมภาษณ์และสังเกตผู้วิจัย ที่ศึกษารายละเอียดใน ประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ศิลปะการผูกเรื่อง
2. ศิลปะการดำเนินเรื่องในการแสดง
3. ศิลปะการเชิดรูป
4. ศิลปะการขับบทและพากย์รูป

ศิลปะการผูกเรื่อง

ศิลปะในการสร้างเรื่องหรือการผูกเรื่องมีหลายอย่าง ที่สำคัญคือ จะต้องตั้งความมุ่งหมาย เอาไว้ให้ชัดเจนเสียก่อนว่า เรื่องที่จะนำมาแสดงนั้นจะไปไหนไหน มีเจตนาจะเสนอความคิด หรือคุณค่าอะไรต่อผู้ชม ผู้ผูกเรื่องไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ชมแล้ว อาจจะทำให้การ แสดงไม่เป็นที่พอใจของผู้ชม แต่ขณะเดียวกันผู้ผูกเรื่องต้องคำนึงถึงขนบนิยมในการแสดงด้วย อย่่างไรก็ตามเพื่อให้คนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่สามารถชมหนังตะลุงได้ จึงจำเป็นต้องผูกเรื่องแบบ ร่วมสมัยด้วย ไม่ใช่เพื่อคนรุ่นเก่าหรือคนรุ่นใหม่เท่านั้น การผูกเรื่องหนังตะลุงแต่ละเรื่องจะต้องมี ศิลปะอยู่ทุกขั้นตอน ซึ่งสามารถแบ่งขั้นตอนในการผูกเรื่องได้ดังต่อไปนี้

1.1 ศิลปะการตั้งชื่อเรื่อง การตั้งชื่อเรื่องจะต้องตั้งให้สั้น ผู้ชมสามารถจดจำเรื่องได้ง่าย และเกิดความเร้าใจน่าติดตาม

1.2 ศิลปะการวางโครงเรื่อง จะต้องวางโครงเรื่องให้น่าติดตาม ไม่เกิดความรู้สึกอึดใน นิยาย ต้องเป็นไปตามกฎแห่งกรรม คือทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่ขัดต่อความรู้สึกของผู้ชม

1.3 ศิลปะการเปิดเรื่อง ศิลปะการเปิดเรื่องมีอยู่ด้วยกันหลายแบบ ได้แก่ การเปิดเรื่องด้วย ปมปริศนา การเปิดเรื่องด้วยการเล่าหลายแบบ ได้แก่ การเปิดเรื่องด้วยปมปริศนา การเปิดเรื่อง ด้วยการเล่าเรื่องในอดีต การเปิดเรื่องจากตอนใดตอนหนึ่งของเรื่อง และการเปิดเรื่องแบบจาก ปลายเรื่องมาหาต้นเรื่อง

1.4 ศิลปะในการเดินเรื่อง การเดินเรื่องด้วยบทกลอน การเดินเรื่องด้วยบทบรรยาย ร้อยแก้ว และการเดินเรื่องแบบประสมกันระหว่างร้อยแก้ว และร้อยกรอง

1.5 ศิลปะในการจบเรื่อง การจบเรื่องที่ดีนั้นจะต้องจบเรื่องแบบบริบูรณ์ ผู้ชมสามารถเข้าใจในเรื่องราวทุกอย่างได้อย่างชัดเจน และหรือ การจบเรื่องแบบสร้างปมปริศนาให้ผู้ชมกลับไปครุ่นคิดต่อ

ศิลปะการดำเนินเรื่องในการแสดง

การเดินเรื่องเป็นการนำเสนอเรื่องราวให้น่าสนใจให้ผู้ชมได้ชม อันเป็นศิลปะการนำเสนอเรื่องราวการแสดงให้เป็นที่ประทับใจผู้ชม เป็นการนำเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นหลายๆ เหตุการณ์ มานำเสนอให้เป็นเรื่องราวให้ผู้ชมรู้เรื่อง และเข้าใจได้เป็นอย่างดี รวมทั้งอยากจะติดตามเรื่องราว และมีความสนุกสนานเพลิดเพลินกับการนำเสนอทุกขั้นตอน นับได้ว่าการดำเนินเรื่องก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการแสดงหนังตะลุง การดำเนินเรื่องที่ดีต้องอาศัยศิลปะต่างๆ ดังนี้

2.1 การดำเนินเรื่องตามบท คือ ดำเนินเรื่องราวไปตามบทหรือโครงเรื่องที่ได้ออกไว้ ก่อนเริ่มต้นการแสดงทุกประการ

2.2 การดำเนินเรื่องตามสถานการณ์ คือ การดำเนินเรื่องโดยอาศัยสถานการณ์ในขณะที่กำลังแสดง ได้แก่ การดำเนินเรื่องแบบรับเรื่อง และการดำเนินเรื่องแบบยึดเรื่อง

ศิลปะในการเชิดรูป

การเชิดรูปเป็นศิลปะที่สำคัญของการแสดงหนังตะลุง รูปหนังตะลุงมีส่วนที่เคลื่อนไหวได้สองอย่าง คือ ส่วนของปากรูปที่ชักปากให้เคลื่อนไหวได้ มีรูปคนชรา รูปตลก รูปเสนา รูปชาวบ้านทั่วไป และส่วนของมือทั้งสองอย่างดังกล่าวแล้ว เป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความมีชีวิตชีวา เช่น ส่วนของปาก เมื่อเวลาพูดจะต้องดึงเชือกสำหรับที่จะให้ปากเคลื่อนไหว ดูแล้วจะมีลักษณะคล้ายปากคนจริงพูด การเชิดรูปที่ดีจะต้องอาศัยศิลปะหลายอย่างด้วยกัน ได้แก่ ศิลปะการใช้เงา การใช้เงาเป็นการสร้างเงารูปโดยใช้แสง จากหลอดไฟฟ้าส่องผ่านรูปหนังให้ปรากฏบนจอ ศิลปะการใช้เงาที่ดีเงารูปที่ออกมาจะต้องปรากฏในลักษณะที่ชัดเจน และสวยงาม ซึ่งรูปหนังตะลุงที่ใช้นั้นมีวิธีการเชิดที่แตกต่างกันออกไป คือ

3.1 การเชิดรูปศักดิ์สิทธิ์ จะต้องมีความพิถีพิถันกันมา เพราะแฝงไปด้วยความเชื่อของสิ่งเหนือธรรมชาติ ว่ามีผลต่อการแสดงของคณะหนัง

3.2 การเชิดรูปมีศักดิ์ จะต้องเชิดแบบไว้อยู่ศักดิ์ โดยจะไม่โน้มตัวลงต่ำ เมื่อเจรจากับผู้อื่น

3.3 การเชิดรูปยักษ์ จะต้องให้หยาบ และชิงชังตามนิสัยยักษ์

3.4 การเชิดรูปเดิน จะต้องเชิดให้มีลีลาเหมือนคนจริงเดิน

3.5 การเชิดรูปกากและรูปเบ็ดเตล็ด จะต้องเชิดให้มีการลุกลี ลุกลอน หรือสุภาพ ตามนิยมเฉพาะตัวของรูปหนังตะลุง

ศิลปะการขับบทและพากย์รูป

การขับบทเป็นการขับร้องบทกลอนเพื่อแสดงออกถึงความในใจของตัวละคร และบางครั้งก็ใช้อธิบายเรื่องราวที่เกิดขึ้น แต่ไม่นิยมใช้ในการเจรจา อาจจะมีการเจรจาด้วยบทกลอนบ้างในบางกรณี เพื่อความสนุกสนาน ซึ่งเป็นไปในทางการสร้างมุขตลกเป็นส่วนใหญ่ การขับบทในความหมายทั่วไป หมายถึง การร้องกลอนหรือขับบทกลอนให้ไพเราะ ถูกต้องตามทำนองของการแสดงหนังตะลุง ส่วนการพากย์รูป หมายถึง การพากย์บทเจรจาของตัวละคร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการเจรจาด้วยบทร้อยแก้ว ประกอบการเชิดรูปให้เข้าใจจังหวะของการเจรจา ซึ่งศิลปะในการขับบท และการพากย์รูป มีวิธีการดังนี้

4.1 ศิลปะการขับบท นายหนังจะต้องขับบทให้ไพเราะน่าฟัง และมีเสียงดังกังวานเข้ากับจังหวะของดนตรี คือ โหม่ง ฉิ่ง และกรับ

4.2 ศิลปะการพากย์รูป นายหนังจะต้องพากย์รูปให้เสียงเข้ากับตัวละคร คือ ชายจริงหญิงแท้ และจะต้องทำเสียงให้ได้หลายเสียง เช่น คนแก่ ชายหนุ่ม และตัวตลกแต่ละตัวที่มีสำเนียงแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

สรุปได้ว่า ศิลปะในการแสดงหนังตะลุง นายหนัง (ผู้แสดง) ต้องมีความสามารถ มีไหวพริบปฏิภาณ รอบรู้หลายด้านแล้ว สิ่งสำคัญคือ เสียง นายหนังตะลุงจะต้องมีน้ำเสียงไพเราะ เสียงดังฟังชัด สามารถขับบทกลอน และพากย์รูป คือ การให้เสียงพูดกับตัวละครหรือรูปหนังตะลุงให้ถูกต้องเหมาะสมกับ เพศ วัย และลักษณะอุปนิสัยของตัวละครนั้นๆ สอดคล้องกับ สุริวงค์ พงษ์ไพบูลย์ (2522) ที่ว่า นายหนังต้องทำเสียงได้หลายเสียง นอกจากนั้นยังต้องผูกเรื่องเองข้างแตงกลอนที่เป็นคำพากย์เองบ้าง ต้องมีความสามารถหลายด้าน เช่น เสียงดัง เสียงดี ความจำดี มีศิลปะการใช้ภาษาดี มีความรอบรู้กว้างขวาง มีไหวพริบแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในระหว่างการแสดงด้วย

6.4 วรรณกรรมหนังสือหรือบทที่ใช้ในการแสดง

วรรณกรรมหนังสือ ต่างกับวรรณกรรมทางหนังสือ ที่มีผู้แต่งขึ้นเพื่ออ่าน แต่วรรณกรรมหนังสือแต่งขึ้นเพื่อแสดง มีตัวรูปหนังสือเป็นตัวละคร นายหนังเป็นผู้เชิดและพากย์ จึงมองเห็นได้อย่างชัดเจน แม้วรรณกรรมหนังสือเรื่องนั้นแต่งได้ดี แต่นายหนังพากย์ไม่ดี ขาดลีลา ไม่มีชีวิตชีวา วรรณกรรมหนังสือเรื่องนั้น ก็มีค่าด้วยตามไปด้วยในทางกลับกัน วรรณกรรมดี นายหนังดี วรรณกรรมหนังสือเรื่องนั้นย่อมได้รับความนิยมจากมหาชน (พ่วง บุชวรรัตน์, 2541) กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการเขียนวรรณกรรมหนังสือ เพื่อการแสดง สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เรื่องที่เขียนเข้าลักษณะเทพนิยาย จินตนิยาย หรือนวนิยาย ส่วนจิตนิยาย ย่อมสอดแทรกอยู่ทั้งเทพนิยายและนวนิยาย

เทพนิยาย เป็นเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ มีอภินิหาร เหาะได้ ตายแล้วชุบได้ มีเทวดา ยักษ์ ครุฑ นาค วานร เข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริง แต่งได้ง่ายกว่าเรื่องนวนิยาย

นวนิยาย คือ เรื่องชีวิตจริง มีข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน นวนิยายเขียนเป็นบทหนังสือได้ยากกว่าเทพนิยายมาก

2. การวางโครงเรื่อง เรื่องที่ได้มาหลายทาง จากประสบการณ์จากจินตนาการ ดัดแปลงจากวรรณกรรมท้องถิ่น จากวรรณคดีไทยแบบประสมประสาน เนื้อหาของเรื่อง ต้องบ่งบอกให้ผู้ชมทราบว่ามิอะไรเกิดขึ้นกับใคร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร เรื่องเปิดคือดำเนินไปตามลำดับ หรือเรื่องปิด เช่น ไม่บอกให้รู้ว่า ผู้หญิงคนนี้เป็นลูกใคร ข้อขัดแย้งสำคัญที่สุดในการวางโครงเรื่อง เมื่อตัวขัดแย้งตัวแรกจนมุม ต้องมีตัวขัดแย้งรอง และมีความร้ายกาจ หรือสร้างปัญหาให้ยิ่งกว่าตัวแรก เมื่อใดหมดตัวขัดแย้งหรือตัวโกงเรื่องจบ ทันที่

3. เรื่องที่เราแต่งขึ้นให้อะไรกับผู้ชม เน้นเรื่องเดียว เช่น เรื่องพระร่มโพธิ์แก้ว เน้นด้านสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน เรื่องมารชีวิต เน้นเรื่องโทษ และการปราบยาเสพติด ในบางเรื่องอาจเน้นหลายเรื่อง เช่น ความเสียสละ ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นต้น

4. การตั้งชื่อตัวละคร การตั้งชื่อเมือง สถานที่ หนังสือนิยมตั้งชื่อตัวละครให้พ้องกัน เช่น จักรพันธ์ จันทิรา แก้วปักขัน นิลปักขี อาจใช้ตัวเอกของเรื่องตั้งชื่อเรื่อง หรือจุดรวบยอดของเรื่องมาตั้งชื่อเรื่องก็ได้

5. การจัดตอนหรือจัดฉาก หนังสือแสดงตลอดคืนประมาณ 25 ตอน แสดงครึ่งคืนประมาณ 15 ตอน แต่ละตอนต้องบอกชื่อตัวละครที่ปรากฏพร้อมกันบนจอ

สรุปได้ว่า ศิลปะในการแสดงหนังสือ ผู้แสดง (นายหนัง) ต้องสามารถถ่ายทอดบท (เรื่องที่แต่งไว้สำหรับใช้แสดงในคืนนั้น) ผ่านตัวละครได้อย่างมีชีวิตชีวา เพื่อดึงดูดให้ผู้ชม (ผู้ดู) มีอารมณ์คล้อยตามได้ จึงจะถือว่าเล่นดี เข้าถึงบทบาท ดังนั้นในอดีตผู้แสดง (นายหนัง) ส่วนใหญ่

จะนิยมแต่งบทหรือเขียนบทขึ้นมาเอง เพราะทำให้สามารถเข้าใจรู้ถึงบทบาทของตัวละครนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี ต่างกับปัจจุบัน ผู้แสดง (นายหนัง) จะนิยมนำบทที่มีผู้แต่งไว้แล้ว นำมาใช้ในการแสดง โดยสอดแทรกเรื่องราวหรือเหตุการณ์ให้เหมาะสมกับงานในคืนนั้นๆ แทน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ หนังสือ อรมุต เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2544 ให้สัมภาษณ์ว่า ปัจจุบันนายหนัง (ผู้แสดง) มีความถนัดในการขับบท (กลอนสด) น้อย จึงไม่นิยมขับบท แต่จะนิยมใช้บทเจรจามากกว่า และบทที่ใช้ในการแสดงสามารถหาซื้อได้ต่างกับในอดีต ผู้แสดงจะนิยมแต่งขึ้นเองมากกว่า ดังนั้นจึงพบผู้แสดง (นายหนัง) ที่มีความสามารถทั้งแสดงเอง เล่นเอง เขียนบทเองได้น้อยมากในปัจจุบัน

6.5 ดนตรีหนังตะลุง

ดนตรีหนังตะลุงในอดีต มีความเรียบง่าย ชาวพื้นบ้านในท้องถิ่นประดิษฐ์ขึ้นได้เอง โดยใช้วัสดุในพื้นที่บ้านมีทับ กลอง โหม่ง ฉิ่ง เป็นสำคัญ ปี ซอ เกิดขึ้นภายหลังก็คงใช้วัสดุพื้นฐานอยู่ดี ต่อมาวัฒนธรรมภายนอกโดยเฉพาะดนตรีไทยสากล หนังตะลุงจึงเพิ่มดนตรีใหม่ๆ เข้ามาเสริม เช่น กลองชุด กีตาร์ ไวโอลิน ออร์แกน พวง บุขรารัตน์ (2541) ได้กล่าวถึงดนตรีที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุง ไว้ดังนี้

1. ทับ เป็นเครื่องกำกับจังหวะและท่วงทำนอง ที่สำคัญที่สุด ผู้บรรเลงดนตรีชิ้นอื่นๆ ต้องคอยฟังจังหวะยกย้ายตามเพลงทับ ที่นิยมใช้มีถึง 12 เพลง คือ เพลงเดิน เพลงถอยหลังเข้าคลอง เพลงเดินยักษ์ เพลงสามหมู่ เพลงนาดกลายออกจากวัง เพลงนางเดินป่า เพลงสรองน้ำ เพลงเจ้าเมืองออกสั่งการ เพลงชุมพล เพลงยกพล เพลงยักษ์ และเพลงกลับวัง ผู้ชำนาญที่เรียกว่ามือทับเท่านั้นจึงสามารถตีทับครบ 12 เพลงได้

ทับหนังตะลุงมี 2 ใบ ใบหนึ่งเสียงเล็กแหลม เรียกว่า “หน่วยจับ” อีกใบหนึ่งเสียงทุ้ม เรียกว่า “หน่วยเทิง” ทับหน่วยจับเป็นตัวยืน ทับหน่วยเทิงเป็นตัวเสริม หนังตะลุงในอดีตมีมือทับ 2 คน ไม่น้อยกว่า 60 ปีมาแล้ว ใช้มือทับเพียงคนเดียว ใช้ผ้าผูกไขว้กัน บางคนวางบนขา บางคนวางขาข้างหนึ่งบนทับ กดไว้ไม่ให้ทับเคลื่อนที่

โดยทั่วไป ทับนิยมทำด้วยแก่นไม้ขนุน ตบแต่งและกลึงได้ง่าย ตัดไม้ขนุนออกเป็นท่อนๆ ยาวท่อนละประมาณ 60 เซนติเมตร ฟันโกนด้วยขวานให้เป็นรูปคล้ายกลองยาว นำมาเจาะภายใน และกลึงให้ได้รูปทรงตามต้องการ ลงน้ำมันชักเงาด้านนอก หุ้มด้วยหนังค่าง ตรงแก้มทับร้อยไขว้ด้วยเชือกด้ายหรือไนลอน ร้อยด้วยหวาย ลอดเข้าไปปลอกหวายส่วนหลัง ดึงหวายให้ตึงเสมอกัน

ก่อนใช้ทับทุกครั้ง ต้องชุบน้ำที่หนังหุ้ม ใช้ผ้าขนาดนี้วก้อยอดที่แก้มทับด้านใน ทำให้หนังตึงมีเสียงไพเราะกังวาน

2. โหม่ง เป็นเครื่องกำกับการขับบทของนายหนัง โหม่งมี 2 ใบ ร้อยเชือกแขวนไว้ในรางไม้ ห่างกันประมาณ 2 นิ้ว เรียกว่า “รางโหม่ง” ใบที่ใช้ดีเป็นเหล็กมีเสียงแหลมเรียกว่า “หน่วยจั๊” อีกใบหนึ่งเสียงทุ้ม เรียกว่า “หน่วยทุ้ม” ในอดีตใช้โหม่งราง โหม่งลูกฟากก็เรียก ทำด้วยเหล็กหนา ประมาณ 0.4 เซนติเมตร ยาว 10 นิ้ว กว้าง 4 นิ้ว อัดส่วนกลางให้เป็นปุ่มสำหรับตี ส่วนโหม่งหล่อ ใช้กันมาประมาณ 60 ปี หล่อด้วยทองสำริด รูปลักษณะเหมือนฆ้องวง การซื้อโหม่งต้องเลือกซื้อที่เข้ากับเสียงของนายหนัง อาจชุบได้ปุ่มหรือพอกชั้นอุ้งด้านใน ให้มีใยเสียงกลมกลืนกับเสียงของนายหนัง ไม้ตีโหม่งใช้อันเดียว ปลายข้างหนึ่งพันด้วยผ้าหรือสวมยาง ทำให้โหม่งมีเสียงนุ่มนวล และสึกหรอน้อยใช้ได้นาน

3. ฉิ่ง ใช้ตีเข้าจังหวะกับโหม่ง คนตีโหม่งทำหน้าที่ตีฉิ่งไปด้วย กรับเดี่ยวนี้ไม่ต้องใช้ นำฝาฉิ่งกระทบกับรางโหม่งแทนเสียงกรับได้

4. กลองตุ๊ก มีขนาดเล็กกว่ากลองมโหรีรา รูปแบบเหมือนกัน ใช้ไม้ 2 อัน โทนใช้ตีแทนกลองตุ๊กได้

5. ปี่ หนึ่งตระกูลใช้ปี่นอกบรรเลงเพลงต่างๆ ถือเอาเพลงพัดชาเป็นเพลงครู ประกอบด้วยเพลงไทยเดิม อื่นๆ ได้แก่ เพลงสาวสมเด็จ เขมรปี่แก้ว เขมรปากท่อ พม่ารำชวาน พม่าแทงกบ สุดสงวน เขมรพวง ลาวดวงเดือน เพลงลูกทุ่งหลายเพลงอาศัยทำนองเพลงไทยเดิม คนเป่าปี่ก็เล่นได้ดี แม้เพลงไทยสากลที่กำลังฮิต ปี่ ซอ ก็เล่นได้ โดยไม่รู้ตัวโน้ตเลย ซอคู่ ซอด้วง ประกอบปี่ ทำให้เสียงปี่มีเล็กแหลมเกินไป ชวนฟังยิ่งขึ้น ปี่ ซอ สามารถยกย้ายจังหวะให้ช้าลง หรือเร็วขึ้นตามจังหวะที่บับได้อย่างกลมกลืนและลงตัว

การบรรเลงดนตรีหนังตะลุง แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. บรรเลงดนตรีล้วน เช่น ยกเครื่อง ตั้งเครื่อง ลงโรง
2. บรรเลงเพลงประกอบการขับบท ขึ้นบท ถอนบท เลียบบท เชิด บรรเลงประกอบการขับกลอนแปด กลอนคำกลอน กลอนลวดโหม่ง ประกอบการบรรยาย อิริยาบถของตัวละคร และบรรเลงประกอบบทบาทเฉพาะอย่าง เช่น บทโคก ลักพา ร่ายมนต์

สรุปได้ว่า ดนตรีที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุงปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมาก เครื่องดนตรีมากขึ้น มีการผสมผสานระหว่างเครื่องดนตรีไทยกับดนตรีสากล เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงเป็นเพลงลูกทุ่งเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ หนึ่งนครินทร์ ชาทอง เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2542 เล่าว่า ปัจจุบันหาคนที่มีความสามารถในการเล่นดนตรีไทยได้ยากมาก ที่มีอยู่อายุมากเล่นไม่ไหว และสิ่งสำคัญ คือไม่มีคนสืบสานต่อ ดังนั้นการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันจึงมีการนำดนตรีสากลเข้ามาเสริมมากขึ้น แต่อีกผลหนึ่งคือ ต้องการพัฒนาให้เข้ากับสมัยนิยมมากขึ้น

6.6 การแกะรูปหนังตะลุง

จากการแสดงหนังตะลุงเป็นจำนวนมากในภาคใต้ ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ควบคู่ไปกับการเล่นหนังตะลุง คือ การแกะหนัง หรือการทำตัวหนังตะลุง คือการนำเอาหนังสัตว์มาฉลุลงลายเป็นตัวหนัง และรายละเอียดต่างๆ ภายในรูปแบบที่ปรากฏออกมาเป็นลักษณะของตัวภาพบุคคลต่างๆ สำหรับใช้เชิด ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้พากย์หนังกับผู้ดู (มารุต อัมรานนท์, 2512) ดังนั้นผู้ที่ประกอบงานศิลปะประเภทนี้ ส่วนใหญ่เป็นช่างพื้นบ้านแบบศิลปะที่ปรากฏในผลงาน จึงมีลักษณะความงามเป็นตัวของตัวเอง คือมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวพอสมควร ได้มีผู้เชี่ยวชาญศึกษาเรื่องนี้ ลำดับขั้นตอนการทำไว้สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การเลือกหนัง และวิธีการฟอกหนังแบบพื้นฐาน
  2. การออกแบบและการจาร (วิธีเขียนหรือวาด โดยใช้เหล็กปลายแหลม) แบบลงบนแผ่นหนัง
  3. เครื่องมือแกะฉลุหนัง
  4. การใช้เครื่องมือแกะฉลุหนัง
  5. สีและการลงสีรูปหนัง
  6. การประกอบตัวหนัง และการเข้าตัวรูปหนัง
- ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การเลือกหนังและวิธีการฟอกหนังแบบพื้นบ้าน

การเลือกหนัง

หนังสัตว์ที่ช่างแกะฉลุหนังนิยมใช้กันมาก คือ หนังวัว หนังควาย เพราะหนังทั้งสองชนิดนี้มีคุณลักษณะพิเศษกว่าหนังสัตว์อื่นๆ คือ เหนียว มีความคงทน มีความโปร่งแสงมากหลังจากฟอกแล้ว มีความหนาบางพอเหมาะ รูปหนังที่ทำจากหนังวัว และหนังควาย มีความแข็งและสปริงตัวดี ช่วยให้การเชิดแต่ละรูปเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวา หนังสัตว์ชนิดอื่นก็พอมีบ้างที่นำมาแกะฉลุรูปหนังสำหรับใช้เชิดในจอ อย่างเช่น หนังเสือ หนังลิง หนังค่าง หนังกวาง หนังแพะ หนังหมี ฯลฯ เป็นต้น ส่วนใหญ่จะเป็นรูปที่ต้องการให้ทึบแสง ไม่ต้องการความงามมากนัก เช่น รูปตัวตลก แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความนิยม และความเชื่อของหัวหน้าคณะหนังแต่ละคน (มโน พิสุทธิรัตนานนท์, 2528)

วิธีการฟอกหนังแบบพื้นฐาน

ในสมัยโบราณใช้มะเฟือง ข่า ใบสอม ฟอกหนัง โดยนำมะเฟือง ข่า ใบสอม ผสมกันตำให้แตก ใส่ในโอ่งใส่น้ำเปล่าผสมด้วยพอสสมควร แล้วจึงนำหนังที่ชุบแต่งแล้วแช่หมักทิ้งไว้ประมาณหนึ่งวัน จึงนำหนังมาล้างด้วยน้ำให้สะอาด นำไปซิ้งกับไม้กรอบอีกครั้ง ตากลมทิ้งไว้จนแห้งก็จะได้นหนังที่ทำรูปหนังตะลุงตามที่ต้องการ ซึ่งแบ่งวิธีการฟอกเป็น 2 แบบดังนี้

แบบที่ 1 ฟอกด้วยสับปะรด ใช้สับปะรด 3 กิโลกรัม ต่อหนังหนัก 1 กิโลกรัม หั่นสับปะรดทิ้งเปลือกทิ้งเนื้อเป็นชิ้นเล็กๆ แช่น้ำหมัก หมักทิ้งไว้ประมาณ 2-5 วัน แล้วแต่ความหนาบางของหนัง หนังบางแช่ 2 วัน หนังหนาแช่ 5 วัน เมื่อหมักได้ตามที่ต้องการแล้วนำหนังมาวางบนไม้กระดาน ใช้ช้อนชูดทั้งสองข้าง ล้างน้ำให้สะอาดนำไปซิ้งตากลม เหมือนวิธีแรก

แบบที่ 2 ฟอกด้วยน้ำส้มสายชู น้ำส้มสายชู 1 ขวดใช้ผสมน้ำ 1 ปีบ แช่หนังหมักทิ้งไว้ 3 ชั่วโมง แล้วนำหนังล้างด้วยน้ำให้สะอาด ทำเหมือนกับวิธีแรกทุกขั้นตอน (สุชาติ ทรัพย์สิน, 2528)

สรุปได้ว่า เนื่องจากวิธีการฟอกหนังมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก ซับซ้อน หากขาดความชำนาญทำให้หนังเสียหายได้ ปัจจุบันช่างแกะรูปหนังตะลุงส่วนใหญ่ นิยมซื้อหนังวัวสำเร็จรูปที่ผ่านการฟอกเรียบร้อยแล้วมากกว่า เพราะนอกจากจะสะดวก หาซื้อได้ง่ายแล้ว คุณภาพของหนังใกล้เคียงกัน หรือแทบจะเหมือนกันก็ได้ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ช่างกิตติ ศชรรัตน์ (สัมภาษณ์ 2 มกราคม 2544) เล่าว่า ช่างโดยส่วนใหญ่ นิยมซื้อหนังวัวสำเร็จรูปมาใช้แกะ ทั้งนี้เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านเวลา และหนังที่ทำเองกับหนังวัวที่ซื้อสำเร็จรูป คุณภาพไม่แตกต่างกัน และจากการสัมภาษณ์ ช่างเหวียน อินพรม (สัมภาษณ์ 11 มกราคม 2544) เล่าเพิ่มเติมว่า หนังวัวที่ผ่านการฟอก หรือหนังวัวสำเร็จรูปนั้น สิ่งสำคัญคือ วิธีการนำหนังมาใช้ เพราะเมื่อนำหนังวัวสำเร็จรูปไปแช่น้ำแล้ว หนังจะเกิดการบิดตัว งอตัวเล็กน้อย หากไม่สังเกตก็จะมองไม่เห็นข้อแตกต่าง ดังนั้นเมื่อนำไปใช้แกะรูป ทำให้รูปเกิดการงอตัว ไม่เรียบได้ ช่างที่มีประสบการณ์และทำงานด้านนี้จะเรียนรู้ด้วยตนเอง

การออกแบบและการวางแบบลงบนแผ่นหนัง

การออกแบบและการวางแบบตัวหนัง เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งที่อาศัยฝีมือในด้านการวาดรูป และอาศัยความชำนาญพอสสมควร รูปหนังที่ใช้ขีดในจอหนัง เช่น หนังตะลุง ตัวหนังส่วนใหญ่จะแยกเป็นรายตัวไป ไม่เสียเวลาออกแบบ เพราะอาศัยแบบเดิมที่มีแพร่หลายเป็นที่นิยมอยู่แล้ว เพียงแต่จะย่อส่วนหรือขยายส่วนของขนาด และดัดแปลงส่วนเล็กๆ น้อยๆ บางส่วน แต่ถ้าเป็นรูป

หนังสือที่ใช้เพื่องานตกแต่งประดับประดา การออกแบบเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะแบบดี ก็เป็นส่วนหนึ่งของความงาม (มโน พิสุทธิรัตนานนท์, 2528)

สรุปได้ว่า รูปหนังตะลุง มี 2 แบบ คือ

แบบที่ 1 ใช้เพื่อการแสดง

แบบที่ 2 ใช้เพื่อการประดับประดา

เครื่องมือแกะฉลุรูปหนัง

ในการแกะฉลุรูปหนัง มีเครื่องมือใช้ในการแกะฉลุหนัง ดังนี้

1. กระจาดรอง คือ แผ่นไม้หน้าตัดขวางลำต้น แต่กระจาดรองแกะฉลุหนังมีขนาดหนา และเนื้อที่หน้าตัดกว้างกว่า การเลือกชนิดของไม้ที่จะเอามาทำกระจาดรอง ต้องเป็นไม้ที่มีเนื้อแข็ง และเหนียวอันหนึ่ง ไม้ชนิดเนื้ออ่อนอันหนึ่ง
2. มีดตัดหนัง ช่างแกะฉลุหนังส่วนใหญ่จะประดิษฐ์ขึ้นใช้เอง มีลักษณะเป็นใบมีดปลายแหลม
3. มุกหรือตุ้ดตุ้ เป็นเครื่องมือแกะฉลุหนังที่สำคัญ มีลักษณะเป็นแท่งเหล็กกลม และมีหลายขนาด มีปากคมเช่นเดียวกับสว่า และจากปลายปากจะมีช่องกลางด้านในสูงขึ้นมาออกด้านข้าง เป็นที่ตายเศษหนังที่แกะฉลุทิ้ง มุกนอกจากมีหลายขนาดแล้วยังมีหลายชนิด
4. เหล็กปลายแหลม มีขนาดเล็ก ยาวกว่ามุกเล็กน้อย ใช้สำหรับร่างรูป และจารรูปลงบนแผ่นหนัง
5. สบู่หรือเทียนไข สำหรับจุ่มปลายมีดหรือมุกกันฝืด
6. สีสำหรับระบายรูปหนัง ส่วนใหญ่เป็นหมึกสี ซึ่งมีความโปร่งแสงดี เพราะไม่มีเนื้อสีที่ทำให้รูปหนังทึบแสงมากเกินไปกว่าเดิม ส่วนสีดำ จะใช้สีน้ำมัน หมึกจีน หมึกดำ หรือสีพ่นก็ได้
7. ใช้ฟูกันสีน้ำ ควรเลือกชนิดที่ขนไม่อ่อนจนเกินไป
8. ค้อนตอกมุก ใช้ค้อนตาปูธรรมดา เลือกขนาดพอเหมาะ

การใช้เครื่องมือในการแกะฉลุหนัง

ขั้นลงมือแกะฉลุหนัง เป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถด้านศิลปะ อาศัยฝีมือที่มีความแม่นยำ มีความประณีต พากเพียร ตลอดจนความสามารถในการเลือกใช้มุกตามชนิด และขนาดต่างๆ ให้พอดี พอเหมาะในการประดิษฐ์ลวดลายต่างๆ การใช้เครื่องมือแกะฉลุ โดยเฉพาะมุก จึงมีส่วนช่วยให้รูปหนังมีความงาม มีคุณค่าด้านศิลปะเข้าขั้นสมบูรณ์ลงตัวได้ ช่าง

แกะฉลุนั่งจะปรุเส้นด้วยมุกกลม และใช้มุกชนิดอื่นๆ ในการแกะฉลุดอกลายที่เป็นส่วนละเอียดเสียก่อน จึงจะใช้มีดตัด (มีดขุดหรือมีดเทะ) หรือสิ่วตัดขอบริมของตัวหนัง และเส้นรอบนอกของกนกกลดลายประกอบตัวหนัง

การปรุเส้นด้วยมุกกลม และการแกะฉลุดอกลายต่างๆ ในตัวหนัง ต้องมีความแม่นยำในการจัดจังหวะ และขนาดของดอกลายได้สัดส่วน การแกะฉลุดอกลายที่ต้องการความคมชัดละเอียดละเอียดเหล่านี้ ต้องแกะฉลุนบนกระดาษที่เป็นไม้เนื้อแข็ง และเหนียว ส่วนขั้นตอนการใช้มีดตัดหรือสิ่วตัดจะใช้ไม้กระดาษรองที่เป็นไม้เนื้ออ่อนและเหนียว เพื่อปลายมีดจะได้เลี้ยวคดโค้งไปตามขอบริมได้สะดวก ไม่เกิดการสะดุด อันจะทำให้ไม้ปะติดปะต่อกลมกลืนเป็นแนวเดียวกัน นอกจากนี้ การใช้มีดตัด (มีดขุดหรือมีดแกะ) เส้นขอบริมที่คดโค้งในวงแคบ ส่วนยอดของกนกหรือตัวลาย เหมาะที่จะใช้มีดตัดซึ่งมีปลายเป็นมุมแหลม (มุมเฉียง) มากๆ จะใช้มีดตัดที่ปลายเป็นมุมที่ไม่แหลมจนเกินไป (ประมาณไม่เกิน 45 องศา) ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการรักษาแนวการเดินทางโค้งในวงกว้างหรือเส้นตรงได้ดี

กลวิธีในการเลือกและการใช้มุก มุกแต่ละชนิดแต่ละขนาด มีความเหมาะสมในการใช้ประดิษฐ์ดอกลายแตกต่างกัน การใช้มุกขึ้นอยู่กับความต้องการที่จะให้รูปหนังมีความโปร่งทึบมากน้อย แต่ไหน ต้องการความละเอียดละเอียดเพียงไร การใช้มุก ต้องใช้หลายชนิด ผสมผสานกันในการประดิษฐ์ ดอกลาย เลือกขนาดที่เข้ากันได้ด้วย การเลือกใช้มีดแกะไปบางส่วนของยอดกนกแทนการปรุเส้นด้วย มุกกลมจะช่วยให้ยอดกนกหรือตัวลายให้มีความรู้สึกอ่อนโค้ง เลี้ยวไหลงดงามมากขึ้น

สรุปได้ว่า ในการแกะฉลุนั่ง ช่างนอกจะมีความชำนาญในการแกะ ต้องมีความรู้เข้าใจในการเลือกใช้เครื่องมือได้เป็นอย่างดี การแกะฉลุนั่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน ปราณีต เพื่อให้ได้รูปที่สวยงาม

สีและการลงสีรูปหนัง

การระบายสีรูปหนัง ในแง่ของการเลือกสี (วรรณะของสี) รูปหนังที่ใช้เซ็ดหรือรูปหนังตะลุง จะเลือกใช้สีสดชัด ใช้สีตัดรวมกัน และใช้หลายสี ในอีกแง่หนึ่งของการเลือกสี (ชนิดของสี) รูปหนังประเภทนี้จะใช้สีที่มีความโปร่งแสงมาระบาย ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่พวกหมึกสี การระบายสียกเว้นสีดำ ที่ต้องการความทึบแสง ใช้สีอย่างอื่น เช่น สีน้ำมัน สีเขียนลายผ้า รูปหนังประเภทที่เป็นหนังตกแต่งประดับประดา แม้จะใช้สีสดชัดที่มีความสดใส แต่ยังมีควมระมัดระวังในการใช้สีที่ตัดกันอยู่สูงบ้าง การระบายสีรูปหนัง เป็นการระบายพื้นๆ ไม่มีกลมกลืน อ่อนเข้ม และมีเงา ขนาดรูปหนัง และเนื้อที่ตัวหนัง ตัวกนกกลดลายมีส่วนกำหนดเนื้อที่ของการลงสี เพราะจะมีเส้นปรุด้วยมุก

หรือมีดแกะเป็นการตัดสินใจไปในตัวอยู่แล้ว การระบายสีจึงสะดวกมาก ส่วนที่เป็นสีขาวในตัวหนังก็จะเว้นไม่ระบายสี เป็นสีของหนังที่มีความโปร่งแสงอยู่แล้ว หากต้องการโปร่งแสง สีขาวมากก็แกะฉลุออกไปเลย เช่น ส่วนที่เป็นใบหน้าของรูปผู้หญิง รูปหนังที่ใช้ในการตกแต่ง ถ้าต้องการจะเน้นในด้านความงามของรูปแบบ องค์ประกอบ กนกอลวดลาย ความประณีต และศิลปะในการแกะฉลุแล้ว จะนิยมลงสีพื้นดำทั้งหมด ซึ่งเป็นที่นิยมกันมาก การระบายสีรูปหนังใช้พู่กันสีน้ำ เนื่องจาก การระบายสีรูปหนังเป็นการลงสีพื้นธรรมดา และทำได้สะดวก ช่างแกะฉลุหนังบางคนให้ลูกหลานช่วยงานระบายสีไปด้วย เป็นอันลงมือกันทั้งครอบครัว

สรุปได้ว่า การระบายสีรูปหนังตะลุง ช่างส่วนใหญ่ให้คนใกล้ชิด หรือคนในครอบครัวช่วยระบาย โดยดูจากแบบที่มีอยู่แล้ว การระบายสีก็จะระเหยตามๆ กัน โดยจะเลือกใช้สีที่ฉูดฉาด โดยเฉพาะรูปที่ใช้ในการแสดง เพราะต้องการดำรงเวลาแสงส่องผ่านจอผ้าขาว ต่างกับรูปที่ใช้เพื่อประดับประดา จะเลือกใช้สีได้หลากหลายมากกว่า

การประกอบตัวหนังและการเข้าตัวรูปหนัง

การระบายสีรูปหนังเป็นขั้นตอนสุดท้ายของศิลปะการแกะฉลุหนัง ประเภทแตกต่างประดับประดา จากนั้นจะนำไปเข้ากรอบ ฉากซึ่งเป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่รูปหนังประเภทที่ใช้เชิด โดยเฉพาะหนังตะลุง ยังต้องมีการประกอบชิ้นส่วนอวัยวะของตัวหนังบางส่วนที่ต้องการให้เคลื่อนไหวได้ เช่น แขน มือ ปาก ตา เท้า จึงต้องเอาชิ้นส่วนเหล่านั้นมาเจาะร้อยเข้าด้วยกันเป็นช่วงๆ ในช่วงที่มีการพับ งอ ใช้ไม้ผูกสำหรับยกเคลื่อนไหวแสดงท่าทาง ทั้งนี้เพื่อให้ดูมีชีวิตชีวายิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การประกอบตัวหนังและการเข้าตัวรูปหนัง ก็เป็นรูปที่ใช้ในการประดับประดา จะนำไปเข้ากรอบฉาก แต่ถ้ารูปที่ใช้ในการแสดง (รูปที่ใช้เชิด) นำไปใส่ไม้ดับ คือไม้หนีบรูปหนังให้ทรงตัวอยู่ได้ โคนไม้ดับใหญ่กว่าส่วนปลาย มีความยาวห่างจากตีนรูปประมาณ 7 นิ้ว ปลายแหลมสำหรับปักรูปบนหยวกกล้วย ไม้ดับทำด้วยไม้ไผ่

6.7 คุณค่าของหนังตะลุง

หนังตะลุง ถือไว้ว่าเป็นสื่อมวลชนท้องถิ่น (Local media) ซึ่งมีหน้าที่หลักอยู่ 3 ประการ คือ

1. ให้ความรู้แขนงต่างๆ แก่ผู้ชม นายหนังตะลุงเป็นผู้ที่รอบรู้ในเรื่องศาสตร์ต่างๆ เกือบทุกแขนง เช่น ศิลปะ วรรณคดี ลัทธิศาสนา กฎหมาย กามศาสตร์ อักษรศาสตร์ รู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เมื่อนำสิ่งเหล่านี้ไปแทรก หรือขับบทหนังตะลุง จะทำให้ผู้ชมได้รับความรู้ไปโดยไม่รู้ตัว

2. ความบันเทิง สำหรับประเด็นนี้ถ้าพิจารณาไปแล้วจะเห็นว่า เป็นหลักของหนังตะลุงที่เดียว ส่วนผู้ชมหนังตะลุงก็มีความคาดหวังด้านการบันเทิง ทำให้เกิดความสนุกสนามเกิดสุนทรียภาพโดยทั่วกัน

3. ช่วยส่งเสริมและปลูกฝังศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น หนังตะลุงเป็นศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นปักษ์ใต้ ที่มีผู้นิยมอย่างกว้างขวางตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน หนังตะลุงยังเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ที่ทุกคนควรจะให้ ความสนใจ อนุรักษ์สิ่งดี ๆ เหล่านี้ให้ยั่งยืนสืบไป

การจัดการศึกษาของชาติในปัจจุบัน มีแนวความคิดในการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีความริเริ่มสร้างสรรค์ รักการทำงานประกอบอาชีพที่ถนัดและสนใจช่วยเหลือผู้อื่น มีทักษะ การจัดการ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคม มุ่งมั่น การพัฒนา ภูมิใจในการเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน (วลัย พานิช, 2542) ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกัน คือ มีความรู้และทักษะในวิชาการสามัญ และวิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ รักษาสุขภาพอนามัยของตนและชุมชนแก้ปัญหาของชุมชน ภูมิใจในความเป็นไทย ให้โรงเรียนสามารถจัดรายวิชาเลือกเสรีให้นักเรียนเลือกเรียนอย่างหลากหลาย ตามสภาพและทรัพยากรในท้องถิ่นนั้นๆ ปรับหรือพัฒนาเนื้อหาและกิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองและของท้องถิ่นในด้านต่างๆ เพื่อจะได้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ความรักและความผูกพันในท้องถิ่นมีความรู้ ความสามารถในการคิด การจัดการและการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539) ขณะเดียวกันก็สามารถเชื่อมโยงแนวความคิด กระบวนการและหลักการที่ปฏิบัติต่อการพัฒนาตนเองของนักเรียน การแก้ปัญหาชุมชนและยังอำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตของนักเรียนอย่างแท้จริง (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534) โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นวัยที่มีความเชื่อ ความศรัทธา และยึดมั่นในสิ่งที่เขาได้รับรู้ ปลูกฝังความคิด ความเชื่อเหล่านี้จะพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (กรมวิชาการ, 2534) ดังคำกล่าวของคาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good) ที่ว่า มัธยมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาแก่เยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12-17 ปี เน้นเนื้อหาด้านการค้นคว้า การเรียนรู้ การแสดงออก ให้เข้าใจในความเป็นไปของชีวิต การพัฒนาด้านเจตคติ สังคม ร่างกาย สติปัญญา และเกิดทักษะในการประกอบอาชีพ ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อไป

7. การจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

การจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาเป็นระดับการศึกษาที่เชื่อมต่อระหว่างระดับประถมศึกษาและอุดมศึกษา ซึ่งการศึกษาระดับมัธยมศึกษามุ่งฝึกให้ผู้เรียนมีประสบการณ์เพื่อให้

เกิดความรู้ ความชำนาญที่จะนำไปใช้ปฏิบัติและประกอบอาชีพได้จริง หรือหาความรู้เพิ่มเติมเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อไปในระดับสูง และเพื่อสร้างความเจริญต่อท้องถิ่นและประเทศชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2524) โดยได้กำหนดจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้มีคุณลักษณะและพฤติกรรมตามต้องการ จุดประสงค์ของการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

จุดมุ่งหมายทั่วไป

จุดมุ่งหมายของการมัธยมศึกษา ประกอบด้วยแนวทางสำคัญดังต่อไปนี้

1. เพื่อพัฒนาบุคคล เป็นจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมผู้เรียนให้มีพัฒนาการทั้งทางด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม
2. เพื่อพัฒนาสังคม เป็นจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี รับผิดชอบต่อสังคม เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและครอบครัว อันจะส่งผลในการพัฒนาสังคม
3. เพื่อเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการประกอบอาชีพที่เหมาะสม จุดมุ่งหมายตามแนวนี้ นับเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญ เพราะผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นวัยรุ่น เมื่อจบการศึกษาแล้ว หากผู้เรียนไม่ต้องการหรือไม่สามารถศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป ก็จะเข้าสู่ตลาดแรงงานทันที สถาบันการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จะต้องบรรลุจุดมุ่งหมายการเตรียมความพร้อม เพื่อไปประกอบอาชีพที่เหมาะสมให้แก่แก่นักเรียนด้วย
4. เพื่อเตรียมผู้เรียนในการศึกษาต่อในระดับสูง เนื่องจากการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของการศึกษาระดับอุดมศึกษา การให้ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการศึกษาในขั้นสูง จึงเป็นสิ่งที่สถาบันการศึกษาระดับมัธยมศึกษาต้องคำนึงถึง

จุดมุ่งหมายเฉพาะ

จุดมุ่งหมายเฉพาะของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ระบุไว้ว่า

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาต่อให้สามารถเลือกแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้สังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะเป็นพลเมืองดี ตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะเลือกและตัดสินใจประกอบสัมมาชีพ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีนิสัยในการปรับปรุงงานตนเองและสังคม สร้างเสริมอนามัยชุมชนและครองชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์แก่สังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535)

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาต่อ ให้สามารถเลือกแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้สังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนใน

ฐานพลเมือง ตามระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้ และทักษะเพียงพอที่จะเลือกและตัดสินใจ ประกอบสัมมาชีพทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีนิสัยในการปรับปรุงตนเองและสังคม เสริมสร้างอนามัยชุมชนและครองชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคม ในการจัดการศึกษาหลักสูตรนี้จึงต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญและทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการต่างๆ
2. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาและเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของตนเองและชุมชน
3. สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และเลือกทางแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับข้อจำกัดต่างๆ
4. มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตนเอง
5. มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน
6. มีทัศนคติที่ดีต่อสัมมาชีพทุกชนิด มีนิสัยรักการทำงานและมีความสามารถในการเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัดและความสนใจของตนเอง
7. มีทักษะพื้นฐานในการประกอบสัมมาชีพ มีความสามารถในการจัดการและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. เข้าใจภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมชนชุมชน สามารถเสนอแนวทางพัฒนาชุมชน ภูมิใจในการปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตน

ดังนั้น ในหลักสูตรมัธยมศึกษาฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533 เน้นแนวดำเนินการอยู่ 3 ประการ คือ

1. ให้ท้องถิ่นมีโอกาสปรับปรุงการเรียนให้เหมาะสมความต้องการของท้องถิ่น
2. จัดกิจกรรมการสอนให้เป็นกระบวนการ
3. ให้นักเรียนได้เรียนตามความสนใจ ความถนัดและความสามารถ

จุดเน้นของหลักสูตรในข้อที่ 1 ให้ท้องถิ่นมีโอกาสปรับปรุงการเรียนให้เหมาะสมกับความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ได้กำหนดการส่งเสริมชุมชนให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความสมดุล ยั่งยืน ดังเช่น

1. ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในทุกระดับให้เหมาะสมกับความ ต้องการของท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความพร้อมและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น ภายใต้ การกำหนดโครงสร้างและมาตรฐานทางคุณภาพของหน่วยงานรัฐอย่างมีระบบ

2. สนับสนุนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน เดียวกัน และระหว่างองค์กรชุมชนด้วยกันในทุกรูปแบบ โดยเน้นการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญา ท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีอยู่ และมีการรับรองวิทยะฐานะของการเรียนรู้ดังกล่าว

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้ระบุถึงการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีแนวทางและมาตรการในการ ดำเนินงาน ดังนี้

1. รัฐและเอกชนส่งเสริมและพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้สามารถคิดวิเคราะห์ หาสาเหตุของปัญหา สามารถกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมใน ชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวคิด และทิศทางการพัฒนาชุมชน และทิศทางการเผชิญ การเปลี่ยนแปลง

2. หน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษา และองค์กรชุมชนสนับสนุนความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ของผู้นำ และปราชญ์ชาวบ้าน ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง สิ่งแวดล้อมและสังคม และประสานการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ ให้เกิดประโยชน์ต่อ ผู้เรียนเต็มที่

3. ให้สถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาจิตใจ กระบวนการเรียนรู้ และการ แก้ปัญหาของชุมชน/จังหวัด การจัดการศึกษา รวมทั้งการพิทักษ์สิทธิเด็กทางการศึกษาร่วมกับ ครอบครัว ชุมชนและโรงเรียน ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพหุภาคี ได้แก่ชุมชน สถาบันศาสนา หน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน

4. สถานศึกษาและครูต้องให้คำแนะนำ และวิธีการให้ครอบครัว ชุมชนมีส่วนร่วมใน กระบวนการเรียนรู้ ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรของโรงเรียน และการเสริมหลักสูตรต่างๆ

5. กระทรวงศึกษาธิการจำเป็นต้องพัฒนาระบบการเทียบความรู้ของผู้เรียนในชุมชน เพื่อ แสดงถึงการยอมรับในกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน

6. สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาค ในท้องถิ่น ประสานกับชุมชน เร่งพัฒนาองค์ความรู้ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อเสริมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของ บุคคล และชุมชน รวมทั้งการขยายเครือข่ายโดยรัฐ หรือสถาบันต่างๆ ในสังคม จัดสรรและระดม ทรัพยากรเพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน

แนวทางและมาตรการทั้ง 6 ประการนี้ มุ่งตอบสนององวัตถุประสงค์ “เพื่อเสริมสร้าง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และประชาชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษา ให้มีความสามารถใน

การ แก้ปัญหา และพัฒนาชุมชนร่วมกันอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และมีการประสานการ เรียนรู้ร่วมกันเป็นเครือข่ายอันเป็นการสร้างองค์การชุมชนให้เข้มแข็งและเป็นรากฐานกระบวนการ ประชาธิปไตย” และตอบสนองเป้าหมาย การประสานงาน และขยายเครือข่ายการพัฒนาเอกชน และสถาบันอื่นๆ ทางสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพ และเสริมการเรียนรู้ของ ชุมชน” ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญในเรื่องของภูมิปัญญาไทยเป็นอย่างยิ่ง

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2543) ได้กล่าวถึง การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับ ชุมชน ในการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539) และนำผล การศึกษาดังกล่าว มาวิเคราะห์เพื่อศึกษาบทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมกับโรงเรียน และ รูปแบบการจัดการศึกษา พบบทบาทและรูปแบบที่สำคัญ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ, 2541)

1. บทบาทของผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ชุมชนเข้าไปมีบทบาทในด้านนี้ ผ่านทางผู้นำ และผู้รู้หรือผู้ทรงภูมิปัญญา สามารถนำมาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และระบบ คุณค่าที่ชุมชนมีอยู่ไปสู่นักเรียน การถ่ายทอดความรู้ และ ประสบการณ์โดย ผู้นำ และผู้รู้ของชุมชน ในระบบการศึกษาของโรงเรียนมาทำอย่างเป็น ทางการ คนเหล่านี้จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นครูชาวบ้าน หรือวิทยากรภายนอก หรือผู้ทรงภูมิ ปัญญาท้องถิ่น และได้รับ มอบหมายจากโรงเรียนให้ทำหน้าที่สอนหรือ ถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนประสบการณ์ที่มีอยู่ให้แก่ นักเรียน ซึ่งส่วนใหญ่จัดขึ้นภายใต้ระบบการเรียนการสอนของ โรงเรียน อาจมีบ้างที่จัดให้ นักเรียนได้เรียนรู้จากวิถีชีวิต หรือบริบทของการเรียนการสอนของ ครูชาวบ้านเอง

2. บทบาทการบริหารและจัดการศึกษาในโรงเรียน บทบาทนี้ของชุมชนได้ปรากฏหลาย รูปแบบ ส่วนใหญ่บทบาทในด้านนี้ของชุมชนจะได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากโรงเรียน โดยอาศัยระเบียบคำสั่งของทางราชการเข้ารองรับ

ชุมชนกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอนนั้น พบว่ามีดังนี้

1. ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมกับโรงเรียน หรือหน่วยงานในท้องถิ่น โดยเป็นผู้ให้ และเป็น ผู้รวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชนแก่โรงเรียน ในขั้นตอน ของการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

2. การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คนในชุมชนที่มีความรู้ในเรื่องที่จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ก็สามารถร่วมกับโรงเรียนในการประชุมวางแผน กำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรที่ต้องการ

การกำหนดและจัดเนื้อหาสาระที่จะให้ผู้เรียนได้ศึกษา การร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน รวมทั้งการร่วมกันคิดวิธีการวัดผล และประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. คนในชุมชนสามารถให้ข้อมูลป้อนกลับ (feedback) แก่โรงเรียนเกี่ยวกับหลักสูตร ท้องถิ่นที่พัฒนา และการวัดการเรียนการสอน

4. ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดการเรียนการสอนกับครูผู้สอน

5. เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ โดย

5.1 ถ่ายทอดความรู้โดยตรงแก่ครู นำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดให้แก่นักเรียนเอง

5.2 ถ่ายทอดความรู้โดยตรงแก่นักเรียน

5.3 ถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนร่วมกับครู

6. ให้สัมภาษณ์นักเรียน และตอบข้อซักถามต่างๆ ของนักเรียน

7. เป็นแหล่งวิชาการให้นักเรียนได้ศึกษาดูงาน หรือเป็นสถานฝึกปฏิบัติแก่นักเรียน และร่วมวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนที่ไปฝึกปฏิบัติ

8. ร่วมกับครูและนักเรียนในการผลิตสื่อวัสดุการเรียนการสอน

9. ให้การสนับสนุนด้านการเงิน แรงงาน สื่อวัสดุ อุปกรณ์ที่โรงเรียนต้องการ

เพื่อเป็นการสนองนโยบายการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการจัดการศึกษา

พุทธศักราช 2542 (แผน 8) เน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน และมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนตระหนัก และเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลป วัฒนธรรม ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการศึกษาต้องคำนึงถึงการปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวให้กับผู้เรียน

ศิลปศึกษาเป็นกลุ่มวิชาหนึ่ง ได้รับการกำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างมีเป้าหมาย และมีความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ให้การยอมรับว่าเป็นกลุ่มรายวิชาหนึ่ง ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่พึงประสงค์ โดยมีครูศิลปะ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิด ประสบการณ์ การปลูกฝังรสนิยมอันสุนทรียทางศิลปะ (กรมวิชาการ, 2534)

8. การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ได้อาศัยองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน คือ ผู้เรียน ผู้สอน การดำเนินการตามจุดประสงค์ของหลักสูตร การดำเนินการด้าน

เนื้อหาวิชา การดำเนินการด้านการเรียนการสอน และการดำเนินการด้านการวัดและประเมินผล
ดังมีรายละเอียด ดังนี้

8.1 จุดประสงค์ของหลักสูตร

เป็นจุดประสงค์ในลักษณะกว้างที่รวมเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการเข้าด้วยกัน จุดประสงค์
ของหลักสูตรสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่เป็นเป้าหมาย ในการจัดการศึกษาของชาติ (สมบุญ
ชิตพงศ์, 2523) กำหนดเป้าหมายทางการศึกษา จะต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านต่างๆ ที่ต้องการให้
บังเกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ
ทักษะและความสามารถทางสติปัญญา
2. จิตพิสัย (Affective Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาด้านความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ
ค่านิยม ความสนใจ และความซาบซึ้ง
3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) มีความมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาด้านทักษะ หรือ
ความชำนาญในการใช้อวัยวะต่างๆ ของร่างกาย (Bloom, 1982)

8.2 การดำเนินการด้านเนื้อหาวิชา

เนื้อหาวิชา หมายถึง เนื้อหาความรู้และมวลงประสบการณ์ต่างๆ ที่สำคัญในการเรียนรู้ เป็น
ส่วนที่จะต้องตอบสนองจุดประสงค์ของหลักสูตร ในการกำหนดเนื้อหาวิชา และประสบการณ์ของ
การเรียนนี้ ควรจะให้ความเหมาะสมกับระดับชั้น มีการจัดลำดับความยากง่ายให้สัมพันธ์กัน
และไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อน

เกณฑ์ในการเลือกเนื้อหานั้น ทาบา (TABA, 1962) ได้เสนอเกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาไว้
6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เชื่อถือได้ และเป็นแก่นสารของความรู้ในแต่ละสาขาวิชา
2. สอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน
3. สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
4. มีความสมดุลย์ระหว่างความกว้างและความลึก
5. สอดคล้องกับความจริงในสังคม
6. สนองความมุ่งหมายได้หลายประการ

เนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้จำเป็นต้องจัดให้ควบคู่กันไป และเกณฑ์ในการพิจารณาว่าจะนำสิ่งใดมาสอน หรือจะเสนอประสบการณ์ลักษณะใด เช่นไร จึงจะเกิดผลดีกับการเรียนการสอนมากที่สุด ซึ่งมีความแตกต่างกันนั้น สุมิตร คุณานุกร (2518) ได้สรุปหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ว่า

1. ประสบการณ์ที่เลือกมาควรสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอน
2. ประสบการณ์และกิจกรรมนั้น ควรก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้เรียน
3. กิจกรรมนั้นควรอยู่ในขอบเขตที่ผู้เรียนสามารถจะปฏิบัติได้
4. กิจกรรมนั้นควรส่งเสริมจุดประสงค์ของการสอนในหลายๆ ด้าน
5. ประสบการณ์และกิจกรรมนั้นควรสอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ต้องคำนึงเนื้อหาสาระของวิชา ตอบสนองจุดประสงค์ของหลักสูตร ควรให้ผู้เรียนคิดค้นวิธีการด้วยตนเอง ผู้เรียนก็จะมีประสบการณ์มากขึ้น สิ่งสำคัญต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคมด้วย

8.3 วิธีการสอนวิชาศิลปศึกษา

การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ มีชีวิตที่เป็นสุขในสังคม ครูศิลปะจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจทั้งด้านหลักสูตรเนื้อหาวิชาและวิธีสอน วิธีสอนศิลปศึกษาที่นิยมใช้อยู่ในปัจจุบัน สรุปได้ดังนี้คือ

1. วิธีสอนแบบบรรยาย (Lecture) เป็นการสอนโดยครูเป็นผู้ชี้แนะการทำงานเป็นลำดับขั้นตั้งแต่ต้นจนจบ แล้วให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม โดยการสอนวิธีนี้ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้จากครูเป็นผู้ชี้แนะทั้งสิ้น
2. วิธีสอนโดยให้ผู้เรียนแสดงออกด้วยตนเอง (Self Expression หรือ Free Expression) ครูเป็นผู้เสนอแนะ กระตุ้นเร้าให้กำลังใจ ให้เด็กได้แสดงออกตามความถนัด และความชอบของตนเอง เป็นวิธีการสอนที่เป็นไปตามธรรมชาติ สนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
3. วิธีสอนแบบสาธิต (Demonstration) ครูเป็นผู้แสดงวิธีการทำกิจกรรม โดยจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และแสดงวิธีทำตามลำดับขั้น และเนื่องจากการสอนศิลปศึกษาในปัจจุบัน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ แสดงออกบนพื้นฐานบุคลิกส่วนตัว และให้ผู้เรียนรู้จักคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ไม่สนับสนุนการลอกเลียนแบบ ดังนั้น การสอนแบบสาธิตในวิชาศิลปศึกษา ครูจึงควรสาธิตในหลายวิธีการ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์กว้าง และมีทางเลือกหลายทาง ไม่ปักใจอยู่เฉพาะวิธีการใดวิธีการหนึ่ง

4. วิธีการสอนแบ่งกลุ่มอภิปราย (Discussion) โดยครูแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่ม เพื่อให้แต่ละกลุ่มไปค้นคว้าหาข้อเท็จจริง ตามหัวข้อปัญหาที่ครูตั้งขึ้น แล้วให้แต่ละกลุ่มนำผลการค้นคว้ามานอภิปรายเพื่อหาข้อสรุป วิธีการสอนแบบนี้ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างกว้างขวาง เหมาะสำหรับการสอนในส่วนที่เป็นทฤษฎี และความรู้ทางศิลปะ

5. วิธีสอนแบบวิเคราะห์และวิจารณ์ผลงานศิลปะ (Critique) วิธีการสอนแบบนี้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ หลักการทางศิลปะไปใช้วิเคราะห์ผลงานของตนเอง และผู้อื่นได้ และครูต้องสอนหลักเกณฑ์การวิจารณ์ที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนต่อการปฏิบัติจริง (ชะลอ พงษ์สามารถ, 2526)

6. วิธีการสอนแบบปฏิบัติ (Practicum) โดยครูศิลปะจะให้เด็กลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรงในการใช้วัสดุอุปกรณ์ การแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ ได้พบกับปัญหาอุปสรรค และวิธีการแก้ปัญหา วิธีการสอนแบบนี้เป็นวิธีการที่ครูศิลปะนิยมใช้ในการสอนศิลปะศึกษา จนถือว่าเป็นหัวใจของการสอนศิลปะศึกษา ซึ่งเกิดผลดีต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างดี

7. วิธีการสอนแบบเอกัตศึกษา (Individual Study) โดยครูศิลปะจะกำหนดให้ผู้เรียนได้ไปศึกษาในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งที่นักเรียนสนใจ เมื่อศึกษาได้แล้วให้กลับมารายงานต่อครูเป็นครั้งคราว และจะมีรายงานเขียนเป็นฉบับสมบูรณ์เมื่อเสร็จสิ้นการศึกษา

8. วิธีการสอนแบบบูรณาการ การสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การสอนโดยเอาความรู้หลายๆ เรื่องมาสัมพันธ์กัน หรือการสอนเพื่อให้มีการสัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงที่อยู่รอบตัวผู้เรียนนั้น ให้เกิดประโยชน์หลายอย่าง เช่น ช่วยให้การสอนศิลปะมีคุณค่ามากขึ้น แทนที่จะเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว กลับช่วยให้สามารถเน้นการพัฒนาทักษะทางศิลปะที่จำเป็นให้เกิดความคิดรวบยอด และสามารถปลูกฝังค่านิยมได้อีกด้วย การสอนแบบบูรณาการ ทำให้เด็กเกิดการบูรณาการความรู้ที่เป็นการจัดการศึกษาให้เป็นเอกภาพ ความรู้ไม่แยกไปตามวิชาต่างๆ แต่รวมกันภายใต้หน่วยเดียวกัน

9. วิธีสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction) CAI ในปัจจุบันวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งคือ คอมพิวเตอร์ ซึ่งนับว่าเป็นเทคโนโลยีขั้นสูง ที่สามารถช่วยเหลือด้านการศึกษาได้เป็นอย่างดี นักการศึกษาจึงหันมาสนใจที่จะนำคอมพิวเตอร์เข้ามามีส่วนในการศึกษามากขึ้น

10. วิธีการสอนโดยพาไปศึกษานอกสถานที่ (Field Trip) เป็นวิธีการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะผู้เรียนจะได้มีประสบการณ์ตรง ทำให้ผู้เรียนไม่เบื่อหน่าย และสนใจตื่นเต้นกับประสบการณ์ใหม่เป็นอย่างมาก

สรุปได้ว่า การสอนวิชาศิลปะศึกษา ครูศิลปะควรเลือกใช้วิธีการสอนหลายๆ วิธี เพราะยังไม่มีวิธีการสอนแบบใดที่ดีที่สุดตลอดกาล โดยไม่มีการแก้ไขปรับปรุง ครูผู้สอนจึงควรทดลอง ค้นคว้า

วิธีการสอนแบบใหม่ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันอยู่เสมอ (เลิศ อานันท์นะ, 2518)

8.4 การดำเนินการด้านการวัดและประเมินผล

การวัดและการประเมินผล เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการเรียนการสอน และการที่หลักสูตรจะบรรลุตามจุดประสงค์ได้นั้น ต้องอาศัยกระบวนการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรด้วย

การวัดผล หมายถึง กระบวนการที่กำหนดจำนวนตัวเลขให้กับวัตถุประสงค์ของ หรือบุคคลตามความหมายที่จะสอบวัด และเปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างที่ปรากฏอยู่ในสิ่งที่จะวัดนั้นๆ ผลที่ได้จากการวัดจะเป็นจำนวนตัวเลข ซึ่งเป็นกรวัดทางด้านปริมาณ

การประเมินผล หมายถึง การวัดผลหลายๆ ครั้ง แล้วนำผลการวัดนั้นมารวมกัน ซึ่งเป็นกรวัดทางด้านคุณภาพ (อุษาวดี จันทรสนธิ, 2525:61)

การวัดและประเมินผลการเรียน เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการวัดการเรียนการสอน เพื่อประเมินผลผู้เรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่

ศิลปะมีบทบาทอันสำคัญต่อวิถีทางการดำเนินชีวิตมนุษย์ที่เป็นอยู่ในสังคมปัจจุบัน และรวมถึงสังคมในอนาคต ซึ่งศิลปะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ในสังคมที่ขาดเสียมิได้ โดยที่ศิลปะจะเป็นส่วนของการสร้างสรรค์ความมีชีวิตชีวา ส่งเสริมคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องปลูกฝังค่านิยมทางศิลปะให้กับคนไทยในสังคมอย่าง ต่อเนื่อง หรือการอนุรักษ์สร้างสรรค์ และสืบทอดเจตนารมณ์ทางค่านิยม รวมถึงวัฒนธรรมทางศิลปะมิให้สูญหายไปจากสังคม (กรมวิชาการ, 2534)

8.5 หลักสูตรวิชาศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

ตามโครงสร้างของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้แบ่งออกเป็น 5 กลุ่มวิชา คือ กลุ่มวิชาภาษา (ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ) กลุ่มวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ (วิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์) กลุ่มวิชาสังคมศึกษา กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ (อาชีพ) และกลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ (พลานามัยและศิลปศึกษา)

โครงสร้าง**วิชาบังคับแกน**

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ศ 101 ศิลปะกับชีวิต 1	1 คาบ/สัปดาห์/คาบ	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ศ 102 ศิลปะกับชีวิต 2	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ศ 203 ศิลปะกับชีวิต 3	1 คาบ/สัปดาห์/คาบ	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ศ 204 ศิลปะกับชีวิต 4	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ศ 305 ศิลปะกับชีวิต 5	1 คาบ/สัปดาห์/คาบ	0.5 หน่วยการเรียนรู้
ศ 306 ศิลปะกับชีวิต 6	1 คาบ/สัปดาห์/ภาค	0.5 หน่วยการเรียนรู้

โครงสร้าง**วิชาเลือกเสรี**

ศ 011 จิตรกรรม 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 012 จิตรกรรม 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 013 จิตรกรรม 3	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 014 จิตรกรรม 4	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 015 ประติมากรรม 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 016 ประติมากรรม 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 017 การแกะสลัก 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 018 ภาพพิมพ์ 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 019 ภาพพิมพ์ 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0110 ออกแบบ 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0111 ออกแบบ 2	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0112 ออกแบบ 3	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0113 ออกแบบ 4	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0114 ศิลปะไทย 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0115 ศิลปะไทย 2	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0116 ศิลปะพื้นบ้าน	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0117 ศิลปะการตกแต่ง 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้

ศ 0118 ศิลปะการตกแต่ง 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ศ 0119 ศิลปะการแต่งกาย 1	2 คาบ/สัปดาห์/คาบ	1 หน่วยการเรียนรู้

8.6 แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น ครูผู้สอนต้องตระหนักถึงความสำคัญของเด็กในวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่มีความเจริญทางด้านพัฒนาการต่างๆ พร้อมทั้งจะเป็นผู้ใหญ่ต่อไป มีศักยภาพในการคิดและแสดงออกสูงในทุกๆ ด้าน ซึ่งหากได้รับการปลูกฝังในทางที่ถูกต้องเหมาะสมแล้ว จะสามารถส่งเสริมให้เด็กเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพ ซึ่งนักวิชาการทางศิลปะศึกษาหลายท่าน ได้ให้แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาไว้หลายแนวทางด้วยกัน ได้แก่

แมคฟี (McFec, 1961) นักวิชาการศิลปะศึกษาที่บทบาทสำคัญในการนำเสนอทฤษฎีทางด้านความรู้ที่มีชื่อว่า “Perception-delineation” เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้ของเด็ก โดยผ่านกระบวนการอย่างเป็นขั้นตอน เป็นผลทำให้เด็กสร้างผลงานศิลปะออกมาได้อย่างหลากหลายในหนังสือชื่อ “Preparation for Art” แมคฟีได้ให้ข้อคิดแก่ครูในการสอนศิลปะว่า องค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ที่มีผลต่อการทำงานของศิลปะของเด็ก คือ

1. ความพร้อมของเด็ก
2. ความสามารถในการใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในการทำงาน
3. สภาพ สถานะหรือสภาวะการณ์ในขณะที่ทำงาน
4. ทักษะการทำงานที่ผ่านกระบวนการรับรู้อย่างเป็นขั้นตอน

จุดประสงค์ของการนำเสนอหนังสือดังกล่าว แมคฟี มุ่งหวังให้มีการพัฒนาการเรียนการสอนศิลปะ ทั้งนี้โดยอิงความสัมพันธ์ของศิลปะที่มีผลโดยตรงต่อทั้งผู้สร้างงานศิลปะที่เป็นส่วนตน และขยายขอบเขตความสัมพันธ์ไปสู่สังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ แมคฟี (1977) ได้ให้ข้อคิดในการสอนศิลปะศึกษาว่าศิลปะมีส่วนสัมพันธ์กับสังคม ครูศิลปะและนักวิชาการต่างก็มีส่วนสำคัญที่จะเข้าไปรวมกันแก้ไขสังคม นอกจากนี้ศิลปะยังมีส่วนสำคัญในการติดต่อสื่อสาร และสะท้อนถึงควมมีวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ถ้าหากคนมีความรู้เรื่องสุนทรียศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ และทฤษฎีศิลปะ โดยผ่านการรับรู้ไปสู่การสร้างงานศิลปะแล้ว จะมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาคนในสังคมและพัฒนาสิ่งแวดล้อม อีกด้วย

นักวิชาการที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่ง คือ บาร์คาน (Barkan, 1962) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะศึกษาว่า การศึกษาศิลปะนั้นควรต้องเน้นประสบการณ์เสริมด้านพุทธิพิสัย ซึ่งผู้เรียนจะได้จากการเรียนประวัติศาสตร์ศิลปะ และการวิจารณ์ศิลปะ การเรียนศิลปะมิใช่การ

เรียนรู้โดยเน้นการปฏิบัติงานเท่านั้น การใช้ภาษาเป็นสื่อในการวิพากษ์วิจารณ์ศิลปะ แสดงความคิดเห็นอย่างมีหลักเกณฑ์ และมีเหตุผลก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง) นักเรียนควรจะได้ทำความคุ้นเคยกับศิลปะ และงานศิลปะในอดีตด้วย

ลาเนียร์ (Lanier. 1976) ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนศิลปะระดับมัธยมศึกษาไว้ในหนังสือ "Teaching Secondary Art" ว่า การสอนศิลปะควรมุ่งพัฒนาคุณค่าของผู้เรียนในด้านต่อไปนี้

1. นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าของประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ
2. นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคม และตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรม ทั้งในอดีตและร่วมสมัย

3. นักเรียนพัฒนาขีดความสามารถที่เป็นผลมาจากการแก้ปัญหาในการทำงาน
4. นักเรียนมีพัฒนาการทางด้านสร้างสรรค์
5. นักเรียนมีโอกาสแสดงออกทางอารมณ์
6. นักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะการรับรู้ และการปฏิบัติงาน

แชปแมน (Chapman, 1978) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาระดับมัธยมศึกษา ไว้ในหนังสือ "Approaches to art in education" ว่าการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ควรมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ 3 ด้านดังนี้

1. สนับสนุนให้ผู้เรียนบรรลุความพึงพอใจในแบบอย่างเฉพาะตัว
2. ปลูกฝังความรักซาบซึ้ง เห็นคุณค่าในมรดกทางศิลปะ
3. พัฒนาความตระหนักถึงบทบาทของศิลปะในสังคม

ในการสอนศิลปะแก่เด็กนั้น ไม่มีวิธีสอนวิธีใดที่จะเปิดโอกาสให้แก่เด็กอย่างกว้างขวางในการ ตัดสินสุนทรียลักษณะได้เท่ากับการสอนให้มีการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับแชปแมน (Chapman, 1978) ได้กล่าวว่า การสอนศิลปะนั้น เกี่ยวข้องกับการจัดสภาวะการณ์ต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้และสร้างสรรค์งานศิลปะ ครูผู้สอนจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทางศิลปะ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ คือ

1. การแสวงหาแนวคิด (Interception for an idea) หมายถึง การกระตุ้นเร้าให้คำแนะนำหรือสร้างแรงบันดาลใจให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ที่จะแสวงหาแนวคิดในการแสดงออกทางศิลปะตามวิถีทางของตนเอง

2. การปรับปรุงแนวคิด (Elaboration and Refinement) เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้คิดทบทวนเกี่ยวกับการคิด หรือการสร้างสรรค์งานของตนเอง เพื่อช่วยให้เด็กได้เรียนรู้หรือมีประสบการณ์ในการปรับปรุงหรือขยายแนวคิดให้กว้างขวางขึ้น

3. การเลือกสื่อเพื่อถ่ายทอดความคิดสู่งานศิลปะ (Execution in a medium) คือ การสนับสนุนให้เด็กสามารถเลือกใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการแสดงออกในการสร้างงานศิลปะได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความคิด และสามารถถ่ายทอดออกมาได้ตามความต้องการ

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาสำหรับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาชั้น นอกจากจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา การรับรู้สุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์ จากกระบวนการเรียนการสอนที่ครูเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนได้เกิดการเสาะแสวงหาความรู้ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ และศิลปะปฏิบัติเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญต่อการแสดงความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ความเชื่อของตนผ่านกระบวนการวิจารณ์ศิลปะ โดยอาศัยการสื่อสารอย่างมีหลักการด้วย

เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา ครูศิลปะควรเลือกสรรบุคคลสำคัญของท้องถิ่น เช่น ศิลปินพื้นบ้าน ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ นอกจากเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน และชุมชนในท้องถิ่นของตนแล้ว นักเรียนได้รับความรู้หรือทักษะจากผู้รู้ ซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญโดยตรง นักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเทคโนโลยีชาวบ้านในท้องถิ่นของตน (มะลิฉัตร เอื้ออำนวย, 2543) ซึ่งสอดคล้องกับ อาร์ เบียร์รี และมาร์ค ซี ชุก (R.Beery and Mark C. Schug : 1984) กล่าวถึงกิจกรรมศึกษาท้องถิ่นชุมชนว่า ต้องเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือในสภาพแวดล้อมจริง เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง ได้แก่

1. การศึกษานอกสถานที่
2. การสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่น
3. การเชิญบุคคลในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร

การจัดการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน จะเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นการมุ่งเน้นให้มีการนำแหล่งความรู้ที่เรียกว่า “แหล่งวิทยากรในท้องถิ่น” มาใช้ในการเรียนการสอนเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถจัดการศึกษาได้ สอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตภายในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในท้องถิ่นที่จะสนองตอบต่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่ต้องการกระจายอำนาจให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการจัดกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่สามารถเชื่อมโยงกับสภาพความเป็นจริงไปสู่ท้องถิ่น ตรงตามความต้องการและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ และแนวทางที่จะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อังกูล สมคะเนย์ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อการศึกษา สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ใน โรงเรียนประถมศึกษา โดยใช้แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง และศึกษาจากเอกสาร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษา จังหวัด/อำเภอ และกิ่งอำเภอ จำนวน 25 คน ผู้บริหารโรงเรียน 308 คน ครูวิชาการ 308 คน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร พบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการโรงเรียน ส่วนใหญ่เห็นด้วย และได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในลักษณะการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ด้วยวิธีการเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นช่างชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

อำนาจ สุขเสียร (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขต 6 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญเขต 6 โดยใช้แบบสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 16 คน ครูผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 64 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 16 คน ศิษย์เก่า จำนวน 16 คน ผลการวิจัยพบว่า การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการบริหารโรงเรียน ประเภททรัพยากรบุคคล ได้แก่ พระ ผู้ปกครองนักเรียน ศึกษานิเทศก์ โดยเชิญมาเป็นวิทยากรให้ความรู้กับบุคลากรและให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณ ประเภททรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยใช้กิจกรรมหลักสูตรและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนชุมชน ปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ได้แก่ บุคคลที่เป็นทรัพยากรไม่มีเวลาว่างพอ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ แหล่งทรัพยากรไม่เพียงพอห่างไกล ระยะเวลาที่ใช้ทรัพยากรไม่สอดคล้องกันและขาดการวางแผนการใช้ทรัพยากร

กิตติพิศ ศิริสูตร (2538) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ในโรงเรียนร่วมพัฒนาได้ใช้หลักสูตร สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้างและแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์อำเภอ ปราชญ์ชาวบ้าน ผลการวิจัยพบว่า ศึกษานิเทศก์อำเภอ และผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่สนับสนุนส่งเสริมให้ครูนำภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่อง คติ ความคิด

ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี และการประกอบอาชีพของท้องถิ่นมาใช้ ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นในลักษณะของการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับเพิ่ม รายละเอียดเนื้อหา ปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนโดยการเชิญเจ้าของภูมิปัญญา ชาวบ้านที่เป็นช่างฝีมือ หรือช่างเทคนิคชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

ยุพา ททรัพย์ไรรัตน์ (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในงาน การศึกษานอกระบบโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาการใช้ภูมิปัญญา ชาวบ้านในงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ ชนิดมีโครงสร้าง แบบศึกษาเอกสาร แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้บริหาร 41 คน ผู้ปฏิบัติ 128 คน ในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงใต้ ผลการวิจัยพบว่า

1. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรม พบว่า นำมาใช้กิจกรรมการศึกษาด้านความรู้พื้นฐาน ด้านทักษะอาชีพ ด้านการบริการข้อมูลข่าวสารใน ระดับปานกลาง สำหรับประเภทภูมิปัญญาที่นำมาใช้มากที่สุด คือ ด้านวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น และปัญหาที่พบในการปฏิบัติงาน คือ ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ ทำให้ การเรียนการสอนไม่บรรลุวัตถุประสงค์

2. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเป็นวิทยากร พบว่า นำมาใช้กิจกรรมการศึกษา ด้านทักษะอาชีพมากที่สุด สำหรับประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้มากที่สุด คือด้าน ทัศนกรรมพื้นบ้าน

กรมวิชาการ (2538) ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการเรียนการสอนในระดับ ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา โดยการสำรวจความคิดเห็นของศึกษานิเทศก์จังหวัด ศึกษานิเทศก์ อำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาทั่วประเทศ เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน พบว่า ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ได้รวบรวมความรู้และประสบการณ์ของ ชาวบ้านเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่วนโรงเรียนที่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการ จัดการเรียนการสอน จะดำเนินการโดยน่านักเรียนไปศึกษาและเรียนรู้จากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น การนำเนื้อหาและกิจกรรมที่เกี่ยวกับความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้าน มาจัดกิจกรรมการเรียน การสอน และการเชิญชาวบ้านมาเป็นวิทยากร ซึ่งในระดับประถมศึกษาส่วนใหญ่จะดำเนินการ ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการงานและพื้นฐาน อาชีพ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาจะดำเนินการในวิชาสังคมศึกษา ภาษาไทย และวิชาการงานและ อาชีพ สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ขาดการสนับสนุน ด้านวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ ครูผู้สอนมีภารกิจมากและมีความรู้ ในการนำความรู้และ

ประสบการณ์ของชาวบ้านไปใช้น้อย อีกทั้งวิทยากรท้องถิ่นมีความรู้น้อยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (มณฑิชา , 2537)

งานวิจัยในต่างประเทศ

อับดุลลาห์ (Zbdullah, Isa Bin : 1973) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดรวบยอดของศิลปศึกษาและสื่อที่ใช้ในกระบวนการพัฒนาวัฒนธรรมของประเทศมาเลเซีย ผลการศึกษาพบว่าความคิดรวบยอดเกี่ยวกับศิลปศึกษาของมาเลเซียเป็นสากล รายละเอียดในการพัฒนาศิลปศึกษาค้นคว้ากับการพัฒนาศิลปศึกษาตามแผนการเรียนศิลปศึกษาของมาเลเซีย มีลักษณะที่เหมาะสมและแนบแน่นกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม ซึ่งวิธีการนี้มีลักษณะคล้ายกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม ซึ่งวิธีการนี้มีลักษณะคล้ายกับแนวความคิดรวบยอดทางศิลปศึกษาของ Eumund Feldman และควรมีการพัฒนาแผนการจัดแนวนี้ เพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากบุคลากรในระบบการศึกษาของมาเลเซีย

วิสสัน (Wieson, Mildred Marie : 1970) ได้ศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์เรื่องพัฒนาการศิลปศึกษาในโรงเรียนของอเมริกาในยุคแรกเริ่ม ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะเอกสารในช่วงระยะที่ศึกษานั้น แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือเอกสารที่บันทึกเรื่องราวข้อเสนอนะของความเป็นไปได้ของศิลปศึกษาในการจัดการศึกษาของสมาคมการศึกษาแห่งชาติ เช่น เอกสารอีกส่วนหนึ่งเป็นการบันทึกความคิดเห็นเกี่ยวกับศิลปศึกษาที่ไม่ชัดเจนมากนัก คือ ความคิดเห็นที่แตกต่างกันของสมาชิกสมาคมการศึกษาแห่งชาติ ในส่วนของศิลปะในโรงเรียน เช่น การฝึกฝนตนเอง การเรียนแบบอุตสาหกรรม ข้อบกพร่องและความยากลำบากของการร่างหลักสูตร ศิลปศึกษาของคณะกรรมการแห่งชาติทั้ง 2 คณะ คือ กรรมการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 10 คน และกรรมการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น 15 คน และความคิดเห็นที่เกี่ยวกับปรัชญาของสมาชิกในส่วนที่ไม่เห็นด้วย ที่ได้รวบรวมเป็นรายงานในการจัดการศิลปศึกษาขึ้นต้น จากการศึกษาค้นคว้าทำให้มองเห็นภาพรวมทั้งหมดของการศึกษา และทำให้ทราบความเคลื่อนไหวของศิลปะ ทิศทาง และการพัฒนา รูปแบบและแนวคิดหลักสำหรับศิลปศึกษาในโรงเรียน ชุมชน

เพรสคอตท์ (Prescott, Chusak : 1971) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรศิลปศึกษาสำหรับวิทยาลัยครู 36 แห่ง ในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า มีความคิดเห็นหลายประการที่บ่งชี้ให้เห็นว่า ศิลปศึกษาของการฝึกหัดครูควรครอบคลุมเนื้อหาให้กว้างและยืดหยุ่น จุดประสงค์ของหลักสูตรเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับส่วนอื่น พบว่า แผนการเรียนนี้ตอบสนองต่อบุคคล และความต้องการของสังคม เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้ แม้ว่าความมุ่งหมายของการฝึกหัดครูได้เปลี่ยนแปลงหลายครั้ง แต่ยังคงเน้นคุณภาพคือ การฝึกความชำนาญ

และความรู้ในการฝึกปฏิบัติแต่ยังมีปัญหาในการสอน การบริหารงานบุคคล สิ่งอำนวยความสะดวกในห้องปฏิบัติการ ตำราเรียน และเอกสารอ้างอิงอื่นๆ ในข้อเสนอแนะการฝึกหัดครู ควรมีแผนการเรียนวิชาประติมากรรม เพื่อให้ครบตามลักษณะของวิชา สำหรับในส่วนของแผนการเรียนศิลปศึกษา ควรทบทวนขอบเขตของเนื้อหาวิชา เพื่อเปลี่ยนแปลงให้เปิดกว้างและครอบคลุมมากขึ้น และไม่จำเป็นต้องให้นักเรียนเรียนวิชาโท โครงสร้างของหลักสูตรควรเร่งให้ฝึกประสบการณ์ ระยะเวลาเรียนสัดส่วนคาบเวลาต่อหน่วยการเรียนรู้ และรายละเอียดเนื้อหาวิชา

โมราห์ (Morah:1980) ได้วิจัยเรื่อง “An Examination of Art Secondary Education in the Anambra State of Nigeria 1977-78)” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพของวิชาศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาในรัฐอะนามบรา ประเทศไนจีเรีย ระหว่างปี 1977-78 โดยการสำรวจ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารและครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 46 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่าวิชาที่เป็นที่นิยมในการเรียนในห้องปฏิบัติการทางศิลปะ คือ การวาดเส้นการระบายสี โดยเน้นที่การวาดหุ่นนิ่ง และยังคงคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านงานปฏิบัติหรือทักษะของนักเรียนอีกด้วย ในด้านการสอนคำนึงถึงหลักแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered) และแบบการสอนที่เป็นเทคนิค (Technique oriented) การประเมินผลของครูศิลปะส่วนมากจะพิจารณาความคิดสร้างสรรค์ในด้านความคิดและการใช้วัสดุ นอกจากนี้ผู้บริหารและครูศิลปะเห็นด้วยต่อวิชาศิลปะว่า จะต้องสอดคล้องกับประสบการณ์ทางวัฒนธรรม และสังคมของผู้เรียน

เทอร์เบิร์น (Thorburn, 1982) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “The Place of Teacher Attitude in Curriculum Design : A Case Study of How Art Teacher in Newzeland Primary and Secondary Schools Vies their Role” ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อพิจารณาเกี่ยวกับสถานภาพของการศึกษาในระดับประถมและมัธยมศึกษา โดยพิจารณาความคล้ายคลึงกัน และความแตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อการออกแบบรูปแบบของหลักสูตร และเพื่อหาหนทางในการกำหนดและวางแผนในการจัดการศึกษาด้านศิลปศึกษา ผลการวิจัยพบว่าผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษา เป็นปัญหาที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขในการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ในชั้นประถม และมัธยมศึกษา คือ ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกันระหว่างจุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษากับสภาพแวดล้อมในสังคม ความสอดคล้องกันของทัศนคติของครูประถมศึกษากับครูมัธยมศึกษา ความสอดคล้องกันของทฤษฎี และการปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปศึกษา

ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร โดยให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น โรงเรียนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนส่งเสริม และดำเนินการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน

หรือกิจกรรมเสริม ปรับหรือเพิ่มเติมเนื้อหา ปรับสื่อ จัดทำสื่อขึ้นมาใหม่ ทุกลักษณะมีการดำเนินการ ยกเว้นการจัดทำเนื้อหา รายวิชาขึ้นใหม่ ปัญหาส่วนใหญ่ในการดำเนินการพบว่า โรงเรียนขาดแหล่งที่ใช้ในการค้นคว้าทางวิชาการ ขาดผู้แนะนำแนวทาง ขาดเอกสารในการค้นคว้า และครู ผู้สอนไม่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตรในการค้นคว้า และ ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากหลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งผลของการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยทำการศึกษามีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
2. การกำหนดกลุ่มประชากร
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. วิเคราะห์
6. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

แต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดของครูผู้สอนและประชาชนชาวบ้าน ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเบื้องต้น จากเอกสาร ตำรา บทความ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหลายเรื่อง ทั้ง หลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทฤษฎีแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนและศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชนชาวบ้านหรือประชาชนท้องถิ่น (วิธีการถ่ายทอดความรู้และการฝึกฝน) ศึกษา ข้อมูลจากการสังเกตการถ่ายทอดของชุมชนในรูปแบบของระบบการสอน ศึกษาหลักการจัดการศิลปศึกษาท้องถิ่นในระบบโรงเรียน ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์และเลือกใช้นแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้กำหนดสำหรับเป็นขอบเขตของการวิจัย วิธีการและเครื่องมือในการวิจัย

2. การกำหนดกลุ่มประชากร ประชากรที่ใช้ศึกษาคือ

2.1 กลุ่มครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา จำนวน 84 คน ในโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้งหมด 42 โรงเรียน

2.2 กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน คือ ศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง หรือ ผู้รู้ในท้องถิ่น ในจังหวัดสงขลา จำนวน 6 คน โดยมีเกณฑ์ในการเลือกคุณสมบัติ ปราชญ์ชาวบ้าน ดังนี้

2.2.1 เป็นศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง ที่มีประสบการณ์ในการแสดงหนังตะลุง การเขียนบทหนังตะลุง ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

2.2.2 เป็นศิลปินช่างแกะหนังตะลุง นักดนตรีหนังตะลุง ที่มีประสบการณ์ ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป

2.2.3 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การสอนศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงในโรงเรียนศูนย์ฝึก หรือ ชมรม อย่างน้อย 3 ปีขึ้นไป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต

1. แบบสอบถามครูศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เรื่องการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) ประกอบด้วยคำถาม ดังนี้ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อายุราชการ ปัจจุบันสอนระดับชั้น

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 89 ข้อ จำแนกตามขอบเขตของความคิดเห็นที่ศึกษา 6 ด้าน คือ

1. ด้านการเตรียมการสอน	จำนวน	21	ข้อ
2. ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน	จำนวน	14	ข้อ
3. ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน	จำนวน	16	ข้อ
4. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน	จำนวน	15	ข้อ
5. ด้านการวัดและประเมินผล	จำนวน	14	ข้อ
6. ด้านการสอนซ่อมเสริม	จำนวน	9	ข้อ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น แบบปลายเปิด (Open Ended)

2. แบบสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด (Open Ended) ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แนวคิดและข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง ในด้านการเรียนรู้ การฝึกฝน ด้านการนำหนังตะลุงไปใช้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านประโยชน์และการอนุรักษ์

3. แบบสังเกตภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งในที่นี้ คือ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือศิลปินพื้นบ้าน ทางด้านหนังตะลุง หรือผู้รู้ในท้องถิ่น ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลในการสังเกต ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก/ชมรม

1.1 สังเกตเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน หรือวิธีการถ่ายทอด (การสอน)

1.2 เนื้อหา

- การแสดงหนังตะลุง

- การแกะรูปหนังตะลุง

- การเล่นดนตรีหนังตะลุง (นักดนตรี คณะหนังตะลุง หรือลูกคู่)

1.3 สถานที่ในการจัดการเรียนการสอน

1.4 การวัดและการประเมินผล

ตอนที่ 2 ศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสด/เทปบันทึกการแสดง

2.1 ศิลปะการผูกเรื่อง

2.2 ศิลปะการดำเนินเรื่องในการแสดง

2.3 ศิลปะการเชิดรูป

2.4 ศิลปะการพากย์ บทเจรจา รูปหนังตะลุง

2.5 ดนตรี (เพลง หรือจังหวะที่ใช้ในการประกอบการแสดงหนังตะลุง)

ตอนที่ 3 ศึกษาวิธีการทำหนังตะลุง หรือ การแกะรูปหนังตะลุง

3.1 การออกแบบ/ร่างแบบ

3.2 วัสดุ อุปกรณ์

3.3 การใช้เครื่องมือแกะฉลุนั่งและวิธีการแกะรูปหนังตะลุง

3.4 สีและการลงสีรูปหนัง

3.5 การประกอบตัวหนัง หรือการเข้าตัวรูปหนัง

วิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาต่างๆ จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ รายงาน หรือ เอกสารประกอบการสัมมนาทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดการเรียนการสอน วิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รวมทั้งการสัมภาษณ์นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง อย่างไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใช้เป็นแนวทางในการวิจัย และดำเนินการสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย

2. นำโครงร่างเครื่องมือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตที่สร้างเสร็จ ตรวจสอบแก้ไขเพิ่มเติม โดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจแก้ไข ด้านเนื้อหาและภาษาที่ใช้ให้ชัดเจน และเข้าใจยิ่งขึ้น

3. ปรับปรุงนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบพิจารณาความตรง และความครอบคลุมเนื้อหาการใช้ภาษา โดยเกณฑ์ในการคัดเลือกคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ ข้อใดข้อหนึ่งดังนี้

3.1 เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีผลงานทางวิชาการ หนังสือ ตำรา หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ ศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ที่เผยแพร่ในวงวิชาการอย่างน้อย 5 ชิ้น จำนวน 2 ท่าน

3.2 เป็นนักวิชาการ ที่มีหนังสือ ตำรา หรือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ วรรณกรรมหนังตะลุง อย่างน้อย 2 ชิ้น จำนวน 2 ท่าน

3.3 เป็นนักวิชาการที่มีผลงานทางวิชาการ หนังสือ ตำรา หรืองานวิจัยเกี่ยวกับศิลปะระดับมัธยมศึกษา อย่างน้อย 1 ชิ้น จำนวน 1 ท่าน

3.4 เป็นผู้สอนวิชา จิตรกรรม หลักสูตรศิลปศึกษา หรือศิลปกรรม มีประสบการณ์การสอนอย่างน้อย 3 ปี จำนวน 2 ท่าน

3.5 เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้านการจัดทำแผนการสอน หลักสูตรท้องถิ่น อย่างน้อย 5 ปี จำนวน 1 ท่าน

3.6 เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการแสดงหนังตะลุง ที่มีประสบการณ์ในการแสดงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จำนวน 1 ท่าน

4. นำแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต ที่ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจพิจารณาแล้ว มาปรับปรุง แก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

5. นำแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต มาปรับปรุงและแก้ไข แล้วนำไปทดลอง (Try – Out) กับประชากรลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรที่ศึกษา หาความเที่ยงของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์บนเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (SPSS / PS+ Statistical Rackage for the Social Sciences / Personal Computer) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่า (α - Coefficient) ของครอนบาช (Cronbach) คำนวณจากสูตร

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum Si^2}{S_x^2} \right)$$

เมื่อ α	=	สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น
k	=	จำนวนข้อ
Si^2	=	ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
S_x^2	=	ความแปรปรวน

(ประคอง กรวรรณสูตร, 2538: 47)

การทดลองใช้เครื่องมือครั้งนี้ ส่วนแบบสอบถาม เลือกกลุ่มครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 30 คน จากครูในโรงเรียนทั้งหมด 9 โรงเรียน

แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตทดลองใช้เครื่องมือ เลือกกลุ่มศิลปินพื้นบ้านหนังตะลุงในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีประสบการณ์การแสดงหนังตะลุง และการแกะรูปหนังตั้งแต่ 10 ปี จำนวน 1 ท่าน

6. นำแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตที่สมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างประชากร รวบรวมข้อมูลทั้งหมดนำมาวิเคราะห์ผลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำหนังสือขอความร่วมมือถึงผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลกับกลุ่มครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามให้ครูศิลปศึกษาจำนวน 91 คน ทางไปรษณีย์ และเดินทางเก็บข้อมูลด้วยตนเองส่วนหนึ่ง และส่วนหนึ่งให้ส่งคืนทางไปรษณีย์

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และสังเกต ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย ไปขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์ และสังเกต กับกลุ่มประชาชนชาวบ้าน หรือศิลปิน หรือผู้รู้ในท้องถิ่น โดยนัดวัน เวลา สถานที่ที่จะสัมภาษณ์และสังเกต

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์บนเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (SPSS / PS+ Statistical Rackage for the Social Sciences / Personal Computer) แบ่งการวิเคราะห์ตามเครื่องมือดังนี้

5.1 วิเคราะห์ผลแบบสอบถาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลที่เกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการประมวลผลข้อมูลเป็นหมวดหมู่ นำมาแจกแจงความถี่ หาค่า ร้อยละด้วยสูตร

$$\text{ค่าร้อยละ} = \frac{\text{จำนวนคำตอบ}}{\text{จำนวนประชากร}} \times 100$$

นำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 ข้อมูลแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) นำมาวิเคราะห์ค่ามัธยฐานเลขคณิต (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) แล้วนำมาเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ

เห็นด้วยมากที่สุด	ให้คะแนนเป็น	5
เห็นด้วยมาก	ให้คะแนนเป็น	4
เห็นด้วยปานกลาง	ให้คะแนนเป็น	3
เห็นด้วยน้อย	ให้คะแนนเป็น	2
เห็นด้วยน้อยที่สุด	ให้คะแนนเป็น	1

นำมาหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) โดยใช้สูตรของประคอง กรรณสูตร (2538: 72-76)

$$\bar{X} = \frac{\sum fX}{N}$$

เมื่อ	$\bar{X}$	คือ	มัชฌิมเลขคณิต (Arithmetic Mean)
	$\sum fX$	คือ	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	คือ	จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) จากสูตร

$$S_x = \sqrt{\frac{\sum fX^2}{N} - \left(\frac{\sum fX}{N}\right)^2}$$

S_x	=	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
N	=	จำนวนตัวอย่างประชากร
$\sum fX$	=	ผลรวมของผลคูณระหว่างคะแนนกับความถี่
$\sum fX^2$	=	ผลรวมของผลคูณระหว่างคะแนนกำลังสองกับความถี่

ค่าเฉลี่ยมัชฌิมเลขคณิต ($\bar{X}$) แปลความหมายโดยถือเกณฑ์ ดังนี้

4.50 - 5.00	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
3.50 - 4.49	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
2.50 - 3.49	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
1.50 - 2.49	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
1.00 - 1.49	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

นำมาวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชา ศิลปศึกษาโดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น นำมาสรุปและอภิปรายผลในรูปความเรียงตามลำดับความถี่ จากมากไปหาน้อย

5.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นำมาแจกแจงความถี่ นำมาเสนอในรูปแบบ ตารางประกอบความเรียง

5.3 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกต วิเคราะห์โดยประมวลข้อมูลที่รวบรวมได้เสนอใน ลักษณะบรรยายเป็นความเรียง

6. สรุป อภิปรายผลและเสนอข้อเสนอแนะต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของ ตารางประกอบความเรียง โดยแบ่งข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโดยใช้แบบสอบถามผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS/PST : Statical Package for Social Sciences/Personal Computer Plus) แล้วนำเสนอแบบตาราง ประกอบความเรียง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

1.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในด้าน

1.2.1 การเตรียมการสอน

1.2.2 การกำหนดวัตถุประสงค์การสอน

1.2.3 การเลือกวิธีและเทคนิคการสอน

1.2.4 การใช้สื่อการเรียนการสอน

1.2.5 การวัดและการประเมินผล

1.2.6 การสอนซ่อมเสริม

1.3 ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับ การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในด้าน

1.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.3.2 การสนับสนุนส่งเสริม

1.3.3 สภาพและปัญหาในการจัดการเรียนการสอน

2. การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามความคิดเห็นของประชาชนชาวบ้านโดยสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอตารางประกอบความเรียง ดังนี้

2.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

2.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนึ่ง ตะลุงในด้าน

2.2.1 การเรียนรู้ การฝึกฝน

2.2.2 การนำหนังตะลุงไปใช้

2.2.3 การจัดการเรียนการสอน

2.2.4 ประโยชน์และการอนุรักษ์

2.2.5 การสนับสนุนส่งเสริม

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก/ชมรมการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสด เทปบันทึกการแสดง วิธีการและรูปหนังตะลุง ผู้วิจัย วิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ สรุปเป็นสาระสำคัญในแต่ละด้านเสนอในลักษณะบรรยายเป็น ความเรียง

1. ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถาม

1.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	50	59.5
หญิง	34	40.5
2. อายุ		
20 - 30 ปี	1	1.2
31 - 40 ปี	26	31.0
41 - 50 ปี	53	63.1
51 ปีขึ้นไป	4	4.8
3. วุฒิการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	8	9.5
ปริญญาตรี	70	83.3
ปริญญาโท	6	7.1
อื่น ๆ	-	-
4. อายุราชการ		
1 - 5 ปี	2	2.4
6 - 10 ปี	9	10.7
11 - 15 ปี	12	14.3
16 - 20 ปี	23	27.4
21 - 25 ปี	32	38.1
25 - 30 ปี	6	7.1

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
5. ปัจจุบันสอนชั้น		
มัธยมศึกษาปีที่ 1	7	8.3
มัธยมศึกษาปีที่ 2	20	23.8
มัธยมศึกษาปีที่ 3	16	19.0
อื่นๆ (ไปรตระนุ)	41	48.8

จากตารางที่ 1 สามารถวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา ได้ดังนี้

เพศ จากกลุ่มประชากร 84 คน เป็นครูชายมากกว่าครูหญิง คือ คิดเป็น ครูชาย คิดเป็นร้อยละ 59.5 และเป็นครูหญิงคิดเป็นร้อยละ 40.5

อายุ ครูโดยส่วนมากมีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 63.1 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.0 และ 50 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 4.8 ส่วนอายุ 20 - 30 ปี มี 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.2

วุฒิการศึกษาสูงสุด ครูส่วนมากมีวุฒิการศึกษาสูงสุดอยู่ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 83.3 รองลงมาคือ ในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 9.5 และในระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 7.1

อายุราชการ ครูส่วนมากมีประสบการณ์การสอนวิชาศิลปศึกษา ระหว่าง 21 - 25 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.1 รองลงมาคือ ระหว่าง 16 - 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.4 ระหว่าง 11-15 ปี คิดเป็นร้อยละ 14.3 ระหว่าง 6 - 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 10.7 ระหว่าง 25 - 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 7.1 และระหว่าง 1 - 5 ปี มี 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.4

ปัจจุบันสอนในระดับชั้น ครูส่วนมากสอนในระดับชั้นอื่นๆ เป็นการสอนคณะชั้นในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 คิดเป็นร้อยละ 48.8 รองลงมา คือ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 23.8 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 19.0 และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 8.3

1.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน วิชา ศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น "หนังตะลุง" ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครู ศิลปศึกษาในด้านการเตรียมการสอน (ข้อที่ 1)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
ด้านการเตรียมการสอน			
1. ครูสำรวจและรวบรวมรายชื่อศิลปินพื้นบ้านและผลงาน ทางด้านหนังตะลุงจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังต่อไปนี้			
1.1 ศึกษาจากเอกสาร วารสาร หนังสือ ตำรา สิ่งตีพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุด ศูนย์วัฒนธรรม ในหน่วยงานสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน	3.74	0.84	เห็นด้วยมาก
1.2 ศึกษาจากหมู่บ้าน หรือชุมชนในท้องถิ่นและจาก การสัมภาษณ์ผู้รู้ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง	3.77	1.10	เห็นด้วยมาก
1.3 ศึกษาจากครูต้นแบบหรือบุคคลที่เคยมีประสบการณ์ การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโดยใช้ภูมิ- ปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง”	3.51	1.20	เห็นด้วยมาก
1.4 ศึกษาจากนักวิชาการในท้องถิ่นที่มีผลงานการศึกษา ค้นคว้าทางด้านหนังตะลุงในท้องถิ่น	3.21	1.22	เห็นด้วย ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.56	0.85	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 2 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าให้ครูสำรวจและรวบรวมรายชื่อศิลปิน พื้นบ้านและผลงานทางด้านหนัง ตะลุงจากแหล่งข้อมูลต่างๆ รวมทุกข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็น ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.56$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตาม ลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ศึกษาจากหมู่บ้านหรือชุมชนในท้องถิ่นและจากการสัมภาษณ์ ผู้รู้หรือบุคคล ที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X} = 3.77$) รองลงมาคือ ศึกษาจากเอกสาร วารสาร หนังสือ ตำรา สิ่งตีพิมพ์ และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุด ศูนย์วัฒนธรรมในหน่วยงานสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ($\bar{X} = 3.74$) และศึกษาจากครูต้นแบบ หรือบุคคลที่เคยมีประสบการณ์การจัดการเรียนการสอน ในโรงเรียนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง ($\bar{X} = 3.51$) ยกเว้นในข้อที่ 1.4 ศึกษา จากนักวิชาการในท้องถิ่นที่มีผลงานการศึกษา ค้นคว้าทางด้านหนังตะลุงในท้องถิ่น ครูมีความคิด เห็นในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.21$)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการเตรียมการสอน (ข้อที่ 2)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
2. ศึกษาข้อมูลทางด้าน “หนังสือ” เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการจัดการเรียนการสอน โดยวิธีต่างๆ ต่อไปนี้			
2.1 ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน หรือศิลปินพื้นบ้านในท้องถิ่นทางด้านหนังสือ	3.79	1.21	เห็นด้วยมาก
2.2 ศึกษาข้อมูลจากการสนทนา ชักถามจากนักวิชาการหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นทางด้านหนังสือ	3.42	1.11	เห็นด้วยปานกลาง
2.3 ศึกษาข้อมูลจากศูนย์ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่นทางด้านหนังสือ	3.64	1.01	เห็นด้วยมาก
2.4 ศึกษาข้อมูลจากสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน	3.24	0.99	เห็นด้วยปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.52	0.85	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 3 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ให้ศึกษาข้อมูลทางด้าน “หนังสือ” เพื่อเตรียมความพร้อมก่อน การจัดการเรียนการสอนรวมทุกข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.52$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน หรือศิลปินพื้นบ้านในท้องถิ่นทางด้านหนังสือ ($\bar{X} = 3.79$) รองลงมาคือ ศึกษาข้อมูลจากศูนย์ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่นทางด้านหนังสือ ($\bar{X} = 3.64$) ยกเว้นในข้อที่ 2.2 ศึกษาข้อมูลจากการสนทนา ชักถามจากนักวิชาการหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นทางด้านหนังสือ ($\bar{X} = 3.42$) และข้อที่ 2.4 ศึกษาข้อมูลจากสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ครูมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.24$)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการเตรียมการสอน (ข้อที่ 3)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
3. ครูศึกษาวิธีการและขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุงโดยวิธีการดังต่อไปนี้			
3.1 ศึกษาวิธีการและขั้นตอนการแสดง การพากย์ และการเชิดรูปหนังตะลุงจากศิลปินพื้นบ้านด้านหนังตะลุงโดยตรง	3.90	1.14	เห็นด้วยมาก
3.2 ศึกษาวิธีการและขั้นตอนจากเทปบันทึกการแสดงในรูป V.D.O.	3.35	1.20	เห็นด้วยปานกลาง
3.3 ศึกษาวิธีการและขั้นตอนการแสดงหนังตะลุงโดยการสังเกตและจากการแสดงสด	3.83	1.06	เห็นด้วยมาก
3.4 ศึกษาวิธีการและขั้นตอนในการแสดงจากการสัมภาษณ์ศิลปินพื้นบ้านด้านหนังตะลุง	3.68	1.14	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.69	0.86	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 4 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นให้ครูศึกษาวิธีการและขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุงรวมทุกข้อ ครูโดยรวม มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.69$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ศึกษาวิธีการและขั้นตอนการแสดง การพากย์ และการเชิดรูปหนังตะลุงจากศิลปินพื้นบ้านด้านหนังตะลุงโดยตรง ($\bar{X} = 3.90$) รองลงมาคือศึกษาวิธีการและขั้นตอนการแสดงหนังตะลุงโดยการสังเกตและจากการแสดงสด ($\bar{X} = 3.83$) และศึกษาวิธีการและขั้นตอนในการแสดงจากการสัมภาษณ์ศิลปินพื้นบ้านด้านหนังตะลุง ($\bar{X} = 3.68$) ยกเว้นในข้อที่ 3.2 ศึกษาวิธีการและขั้นตอนจากเทปบันทึกการแสดงในรูป V.D.O. ครูมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลาง ($\bar{X} = 3.35$)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการเตรียมการสอน (ข้อที่ 4)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
4. ครูให้นักเรียนศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุง เพื่อ เตรียมความพร้อมการเรียน โดยวิธีการต่างๆดังต่อไปนี้			
4.1 เชิญศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงมาเป็นวิทยากรบรรยายและสาธิตเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงในโรงเรียน	3.68	1.32	เห็นด้วยมาก
4.2 ประสานงานภายในโรงเรียนที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดการแสดงหนังตะลุงให้นักเรียนได้ชม	3.65	1.18	เห็นด้วยมาก
4.3 จัดนิทรรศการเรื่อง “หนังตะลุง” เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่ นักเรียนล่วงหน้า	3.75	1.13	เห็นด้วยมาก
4.4 จัดสนทนา ชักถาม เกี่ยวกับ “หนังตะลุง” โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านหรือศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงมาให้ความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียน	3.58	1.14	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.03	0.78	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 5 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็น ว่าให้นักเรียนศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุงเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการเรียน รวมทุกข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.03$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ จัดนิทรรศการเรื่อง "หนังตะลุง" เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่ นักเรียนล่วงหน้า ($\bar{X} = 3.75$) รองลงมาคือ เชิญศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงมาเป็นวิทยากรบรรยายและสาธิตที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดการแสดงหนังตะลุงให้นักเรียนได้ชม ($\bar{X} = 3.68$) ประสานงานภายในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดการแสดงหนังตะลุงให้นักเรียนได้ชม ($\bar{X} = 3.65$) และจัดสนทนา ชักถามเกี่ยวกับ"หนังตะลุง" โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านหรือศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงมาให้ความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียน ($\bar{X} = 3.58$)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครู ศิลปศึกษาในด้านการเตรียมการสอน (ข้อที่ 5)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
5. ครูและนักปราชญ์ชาวบ้านร่วมกันเตรียมเนื้อหาสาระ ความรู้ที่จะนำไปสอนให้กับนักเรียน โดยวิธีการดังต่อไปนี้			
5.1 นำเนื้อหา สาระ ความรู้ที่เกี่ยวกับ “หนังตะลุง” มาวางแผนและจัดทำแผนการแสดงร่วมกัน	3.70	1.18	เห็นด้วยมาก
5.2 นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดทำเอกสาร ประกอบการเรียนการสอน	3.74	1.08	เห็นด้วยมาก
5.3 นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการสอน เพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหนังตะลุง ให้กับนักเรียน	3.82	1.02	เห็นด้วยมาก
5.4 นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการแสดง เพื่อฝึกทักษะการเรียนรู้เกี่ยวกับ “หนังตะลุง” ให้แก่นักเรียน	3.71	0.98	เห็นด้วยมาก
5.5 นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเจตคติการอนุรักษ์ ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง ให้แก่นักเรียน	3.92	0.97	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.78	.095	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 6 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ครูและปราชญ์ชาวบ้านร่วมกันเตรียม เนื้อหา สาระ ความรู้ ที่จะนำไปสอนให้กับนักเรียนรวมทุกข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.78$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับ ค่าเฉลี่ย ดังนี้ นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเจตคติการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงให้แก่นักเรียน ($\bar{X} = 3.92$) รองลงมา คือ นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการสอน เพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหนังตะลุงให้กับนักเรียน ($\bar{X} = 3.82$) นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอน ($\bar{X} = 3.74$) นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการแสดง เพื่อฝึกทักษะการเรียนรู้เกี่ยวกับ “หนังตะลุง” ให้แก่นักเรียน ($\bar{X} = 3.71$) และนำเนื้อหา สาระ ความรู้ที่เกี่ยวกับ “หนังตะลุง” มาวางแผนและจัดทำแผนการแสดงร่วมกัน ($\bar{X} = 3.70$)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชา ศิลปะโดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ (ตารางที่ 7, 8 และ 9)

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครู ศิลปะศึกษาในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน (ข้อ 1)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน			
1. การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านพุทธิพิสัย			
1.1 ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของหนังตะลุง	4.12	0.88	เห็นด้วยมาก
1.2 ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะ ในการแสดงหนังตะลุง	4.00	0.85	เห็นด้วยมาก
1.3 ให้นักเรียนสามารถอธิบายถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวิธีการชมหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้	3.77	0.90	เห็นด้วยมาก
1.4 ให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์สภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันทั้งด้าน เศรษฐกิจ การเมือง มีผลกระทบต่องานศิลปะ พื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง	3.65	1.01	เห็นด้วยมาก
1.5 ให้นักเรียนสามารถเปรียบเทียบความแตกต่าง และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการแสดง หนังตะลุงในปัจจุบันกับการแสดงหนังตะลุงในอดีต	3.75	0.96	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	4.82	1.00	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 7 แสดงว่าครูศิลปะศึกษามีความคิดเห็นว่าการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน ด้านพุทธิพิสัยรวมทุกข้อ โดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.12$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากเรียงตาม ลำดับ ค่าเฉลี่ย ดังนี้ ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง ($\bar{X} = 4.12$) รองลงมาคือ ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะในการแสดงหนังตะลุง ($\bar{X} = 4.00$) ให้นักเรียนสามารถอธิบายถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวิธีการชมหนังตะลุงแก่บุคคลอื่น

ได้ ($\bar{X} = 3.77$) ให้นักเรียนสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างและและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันกับการแสดงหนังตะลุงในอดีต ($\bar{X} = 3.77$) และให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์สภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง มีผลกระทบต่องานศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง ($\bar{X} = 3.65$)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการเตรียมการสอน (ข้อ 2)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
2. การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านจิตพิสัย			
2.1 ให้นักเรียนเกิดความชื่นชม ซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของศิลปะที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมหนึ่งตระกูล	4.08	0.85	เห็นด้วยมาก
2.2 ให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนึ่งตระกูล	4.18	0.84	เห็นด้วยมาก
2.3 ให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของหนึ่งตระกูลที่เป็นศิลปะท้องถิ่นภาคใต้และมีความหวังที่จะอนุรักษ์และพัฒนาสืบต่อ	4.17	0.86	เห็นด้วยมาก
2.4 ให้นักเรียนเกิดความรักและผูกพันกับหนึ่งตระกูล ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้าน อันเป็นปัจจัยในการพัฒนาสังคม	3.98	0.92	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	4.10	0.78	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 8 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านจิตพิสัยรวมทุกข้อ โดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.77$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ ให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนึ่งตระกูล ($\bar{X} = 4.18$) รองลงมาคือ ให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของหนึ่งตระกูลที่เป็นศิลปะท้องถิ่นภาคใต้และมีความหวังที่จะอนุรักษ์และพัฒนาสืบต่อ ($\bar{X} = 4.17$) ให้นักเรียนเกิดความชื่นชม ซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของศิลปะที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมหนึ่งตระกูล ($\bar{X} = 4.08$) ให้นักเรียนเกิดความรักและผูกพันกับหนึ่งตระกูล ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้าน อันเป็นปัจจัยในการพัฒนาสังคม ($\bar{X} = 3.98$)

ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการเตรียมการสอน (ข้อ 3)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
3. การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านทักษะพิสัย			
3.1 ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์รูปแบบและดัดแปลง นำหนังตะลุงมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับยุคสมัยแต่คงคุณค่าความงามและขนบนิยมแบบเก่ามิให้สูญหายไป	3.89	0.94	เห็นด้วยมาก
3.2 ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการวาด ออกแบบ ลวดลาย เลือกใช้เครื่องมือในการแกะฉลุ ลวดลายลงบนแผ่นหนังและลงสีบนรูปหนังตะลุงได้	3.95	1.00	เห็นด้วยมาก
3.3 ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการเชิดรูปและการพากย์บทเจรจา รูปหนังตะลุงได้	3.68	0.93	เห็นด้วยมาก
3.4 ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการประกอบตัวหนังหรือการเข้าตัวรูปหนังและวิธีเก็บรักษารูปหนังตะลุงได้	3.80	0.97	เห็นด้วยมาก
3.5 ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการชมหนังตะลุงเป็น	3.83	0.93	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.83	0.79	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 9 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านจิตพิสัยรวมทุกข้อ โดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.83$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากเรียงตามลำดับ ค่าเฉลี่ย ดังนี้ ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการวาด ออกแบบ ลวดลาย เลือกใช้เครื่องมือในการแกะฉลุ ลวดลายลงบนแผ่นหนังและลงสีบนรูปหนังตะลุงได้ ($\bar{X} = 3.95$) รองลงมาคือ ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์รูปแบบและดัดแปลง นำหนังตะลุงมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับยุคสมัยแต่คงคุณค่าความงามและขนบนิยมแบบเก่ามิให้สูญหายไป ($\bar{X} = 3.89$) และ ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการเชิดรูปและการพากย์บทเจรจา รูปหนังตะลุงได้ ($\bar{X} = 3.68$)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะ โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน (ตารางที่ 10, 11 และ 12)

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน (ข้อที่ 1)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน			
1. ด้านการเรียนการสอน เรื่อง “หนังตะลุง” ในชั้นเรียน			
ครูควรจัดให้นักเรียนได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับหนังตะลุง ในลักษณะใด			
1.1 ถ่ายทอดเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของหนังตะลุงให้นักเรียนได้ศึกษาเพิ่มเติม	3.88	0.87	เห็นด้วยมาก
1.2 แนะนำให้นักเรียนได้ศึกษาตัวละครหรือรูปแบบตัวหนังตะลุงที่เป็นตัวละครสำคัญๆ และรูปแบบที่เป็นที่นิยม	3.95	0.85	เห็นด้วยมาก
1.3 ให้นักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับศิลปะในการฉลุแผ่นหนัง	3.94	1.00	เห็นด้วยมาก
1.4 สานิตวิธีการพากย์และศิลปะในการเชิดหนังตะลุงโดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านหรือนายหนังตะลุงมาเป็นต้นแบบ	3.86	1.09	เห็นด้วยมาก
1.5 แนะนำวิธีการชมหนังตะลุงให้แก่นักเรียนในชั้นเรียนโดยใช้วีดิทัศน์ที่บันทึกการแสดงหนังตะลุง	3.83	0.93	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.90	0.78	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 10 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการเลือกวิธีและเทคนิคการสอนในข้อที่ว่า การเรียนการสอนเรื่อง “หนังตะลุง” ในชั้นเรียนครูควรจัดให้นักเรียนได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับหนังตะลุงรวมทุกข้อ โดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X}$ = 3.68)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ แนะนำให้นักเรียนได้ศึกษาตัวละครหรือรูปแบบตัวหนังตะลุงที่เป็นตัวละครสำคัญๆ และ รูปแบบที่เป็นที่นิยม ($\bar{X} = 3.95$) รองลงมาคือ ให้นักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับศิลปะในการฉลุแผ่นหนัง ($\bar{X} = 3.94$) ถ้ายทอดเนื้อหา ความรู้เกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของหนังตะลุงให้นักเรียนได้ศึกษาเพิ่มเติม ($\bar{X} = 3.88$) สาธิตวิธีการพากย์และศิลปะในการเชิดหนังตะลุงโดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านหรือ นายหนังตะลุงมาเป็นต้นแบบ ($\bar{X} = 3.86$) และ แนะนำวิธีการชมหนังตะลุงให้นักเรียนในชั้นเรียนโดยใช้วีดิทัศน์ที่บันทึกการแสดงหนังตะลุง ($\bar{X} = 3.83$)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน (ข้อที่ 2)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
2. การจัดการเรียนการสอนเรื่อง “หนังตะลุง ครูควรนำนักเรียนไปศึกษาเพิ่มเติมนอกสถานศึกษา หรือในชุมชนร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน			
2.1 นำนักเรียนไปชมการสาธิตการออกแบบลวดลายและวิธีการวาดตัวหนังตะลุงลงบนแผ่นหนังจากช่างแกะรูปหนัง	3.90	0.96	เห็นด้วยมาก
2.2 นำนักเรียนชมการเลือกใช้เครื่องมือในการแกะฉลุลวดลายลงบนแผ่นหนังจากปราชญ์ชาวบ้าน	3.83	0.99	เห็นด้วยมาก
2.3 นำนักเรียนไปชมการสาธิตการลงสีหรือระบายสีและการประกอบตัวหนังจากปราชญ์ชาวบ้าน	3.83	1.06	เห็นด้วยมาก
2.4 นำนักเรียนไปชมวิธีการพากย์และการเชิดรูปหนังตะลุงจากปราชญ์ชาวบ้าน	3.94	1.02	เห็นด้วยมาก
2.5 นำนักเรียนไปชมการสาธิตการแสดงหนังตะลุง	3.90	0.98	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.88	0.90	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 11 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการเลือกวิธีและเทคนิคการสอนในข้อที่ว่า การเรียนการสอนเรื่อง “หนังตะลุง” ครูควรนำนักเรียนไปศึกษาเพิ่มเติมนอกสถานศึกษา หรือในชุมชนร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านรวมทุกข้อ โดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.68$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ นำนักเรียนไปชมวิธีการพากย์และการเชิดรูปหนังตะลุงจากปราชญ์ชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.94$) นำนักเรียนไปชมการสาธิตการแสดงหนังตะลุงและนำนักเรียนไปชมการสาธิตการออกแบบลวดลายและวิธีการวาดตัวหนังตะลุงลงบนแผ่นหนังจากช่างแกะรูปหนัง ($\bar{X} = 3.90$) เช่นเดียวกับ นำนักเรียนไปชมการสาธิตการลงสีหรือระบายสีและการประกอบตัวหนังจากปราชญ์ชาวบ้านและนำนักเรียนชมการเลือกใช้เครื่องมือในการแกะฉลุลวดลายลงบนแผ่นหนังจากปราชญ์ชาวบ้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 3.83$) จัดให้นักเรียนสาธิตการแสดงหนังตะลุงร่วมกับ ($\bar{X} = 3.77$)

ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน (ข้อที่ 3)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
3. ครูผู้สอนนำนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลและประสบการณ์มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน			
3.1 ให้นักเรียนนำข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้มาอภิปรายและสรุปร่วมกันในชั้นเรียน	4.04	0.86	เห็นด้วยมาก
3.2 ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มจัดนิทรรศการแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง การแกะฉลุหนังและศิลปะในการแสดงหนังตะลุงภายในสถานศึกษา	3.86	0.88	เห็นด้วยมาก
3.3 จัดให้นักเรียนสาธิตการทำรูปหนังตะลุงหรือการแกะฉลุหนังร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านภายในสถานศึกษา	3.82	1.02	เห็นด้วยมาก
3.4 จัดให้นักเรียนแสดงศิลปะในการพากย์และการเชิดรูปหนังตะลุงร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านในสถานศึกษา	3.79	0.95	เห็นด้วยมาก
3.5 จัดให้นักเรียนสาธิตการแสดงหนังตะลุงร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านในสถานศึกษา	3.77	0.99	เห็นด้วยมาก
3.6 จัดให้นักเรียนได้ศึกษาบทบาทของหนังตะลุงในปัจจุบันจากนักวิชาการทางด้านหนังตะลุงในท้องถิ่นร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน	3.76	0.98	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.84	0.76	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 12 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการเลือกวิธีและเทคนิคการสอนในข้อที่ว่า ครูผู้สอนนำนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลและประสบการณ์มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรวมทุกข้อ โดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.84$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ให้นักเรียนนำข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้มาอภิปราย และสรุปร่วมกันในชั้นเรียน ($\bar{X} = 4.04$) รองลงมาคือ ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มจัดนิทรรศการแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง

การแกะฉลุหนังและศิลปะในการแสดงหนังตะลุงภายในสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.86$) จัดให้นักเรียน
สาธิตการทำรูปหนังตะลุงหรือการแกะฉลุหนังร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านภายในสถานศึกษา
($\bar{X} = 3.82$) จัดให้นักเรียนแสดงศิลปะในการพากย์และการเชิดรูปหนังตะลุงร่วมกับปราชญ์
ชาวบ้านในสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.79$) จัดให้นักเรียนสาธิตการแสดงหนังตะลุงร่วมกับปราชญ์ชาว
บ้านในสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.77$) และจัดให้นักเรียนได้ศึกษาบทบาทของหนังตะลุงในปัจจุบันจาก
นักวิชาการทางด้านหนังตะลุงในท้องถิ่นร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.76$)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะ โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน (ตารางที่ 13, 14 และ 15)

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน (ข้อที่ 1)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน			
1. การจัดการเรียนการสอนเรื่อง หนังสือนิทรรศการ เพื่อให้ผู้เขียนเกิดความรู้ความเข้าใจเกิดทักษะในด้านต่างๆ ครูควรเลือกการใช้สื่อการสอนประเภทใดประกอบการสอนของตนในชั้นเรียน			
1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของหนังสือนิทรรศการ นำภาพถ่ายหรือสไลด์ประกอบการสอน	3.86	1.07	เห็นด้วยมาก
1.2 ศึกษาวิธีการพากย์และการเชิดหุ่นหนังสือนิทรรศการ ครูควรนำปราชญ์ชาวบ้านสาธิต	3.99	1.09	เห็นด้วยมาก
1.3 ศึกษาวิธีการเลือกใช้เครื่องมือในการแกะสลัก ลวดลายบนแผ่นหนังครูควรนำปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการเลือกใช้เครื่องมือในการแกะสลักลวดลาย	4.01	1.01	เห็นด้วยมาก
1.4 ศึกษาวิธีการชมหรือดูหนังสือนิทรรศการ ครูควรนำวิทยากรที่สนใจมาบรรยาย	3.93	0.98	เห็นด้วยมาก
1.5 ศึกษาศิลปะในการแสดงหนังสือนิทรรศการ ครูควรนำปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการแสดงหนังสือนิทรรศการ	4.02	0.99	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.96	0.87	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 13 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการใช้สื่อการเรียนการสอน ในข้อที่ว่า การจัดการเรียนการสอนเรื่องหนังสือนิทรรศการ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะในด้านต่างๆ ครูควรเลือกใช้สื่อการสอนประเภทใดประกอบการสอนของคนในชั้นเรียนทุกข้อโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.96$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ศิลปะในการแสดงหนังตะลุง ครูควรรนำปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการแสดงหนังตะลุง ($\bar{X} = 4.02$) รองลงมาคือ ศึกษาวิธีการเลือกใช้เครื่องมือในการแกะสลักลอยตัวบนแผ่นหนังครูควรรนำปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการเลือกใช้เครื่องมือในการแกะสลักลอยตัว ($\bar{X} = 4.01$) ศึกษาวิธีการพากย์และการเชิดรูปหนังตะลุงครูควรรนำปราชญ์ชาวบ้านสาธิต ($\bar{X} = 3.99$) ศึกษาวิธีการชมหรือดูหนังตะลุง ครูควรรนำวิดีโอทัศน์บันทึกการแสดงสด ($\bar{X} = 3.93$) และ ศึกษาประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง ครูควรรนำภาพถ่ายหรือสไลด์ประกอบการสอน ($\bar{X} = 3.86$)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 14 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน (ข้อที่ 2)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
2. การนำนักเรียนไปศึกษาความรู้เพิ่มเติมนอกสถานศึกษา หรือในชุมชนร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นการจัดการเรียน การสอนให้นักเรียนสัมผัสกับประสบการณ์จริง ครูควรเลือก ใช้สื่อการสอนประกอบการเรียนการสอนเรื่อง หนังสือนิตยสาร ในท้องถิ่น			
2.1 ให้นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของหนังสือนิตยสารจากศูนย์วัฒนธรรม และสถาบันส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน	3.89	0.96	เห็นด้วยมาก
2.2 ให้นักเรียนศึกษาวิธีการแกะฉลุหนังสือ และออกแบบ ลวดลายลงบนแผ่นหนังจากร้านค้าหรือแหล่งผลิต ในชุมชน	3.73	1.00	เห็นด้วยมาก
2.3 ให้นักเรียนศึกษาวิธีการพากย์และการเชิดรูปจาก ศูนย์ฝึกอบรมหนังสือนิตยสารในแหล่ง	3.79	0.99	เห็นด้วยมาก
2.4 ให้นักเรียนศึกษาวิธีการแสดงหนังสือนิตยสารจากชมรม หนังสือนิตยสารในท้องถิ่น	3.92	1.01	เห็นด้วยมาก
2.5 ให้นักเรียนศึกษาวิธีการชมหรือดูการแสดงหนังสือนิตยสารจากศูนย์วัฒนธรรมหรือชมรมหนังสือนิตยสาร ในท้องถิ่น	4.01	0.99	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.86	0.86	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 14 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการใช้สื่อการเรียนการสอนในข้อที่ว่าการนำนักเรียนไปศึกษาความรู้เพิ่มเติมนอกสถานศึกษา หรือในชุมชน ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อจะเป็นการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนสัมผัสกับประสบการณ์จริง ครูควรเลือก ใช้สื่อการสอนใดประกอบการเรียนการสอนเรื่องหนังสือนิตยสารกับท้องถิ่น รวมทุกข้อ โดยให้มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.86$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ ให้นักเรียนศึกษาวิธีการชม (หรือดู) การแสดงหนังตะลุงจากศูนย์วัฒนธรรมหรือชมรมหนัง ตะลุงในท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.01$) รองลงมาคือ ให้นักเรียนศึกษาวิธีการแสดงหนังตะลุงในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.92$) ให้นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงจากศูนย์วัฒนธรรมและสถาบันส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน ($\bar{X} = 3.79$) ให้นักเรียนศึกษาวิธีการแกะฉลุหนัง และออกแบบลวดลายลงบนแผ่นหนังจากร้านค้าหรือแหล่งผลิตในชุมชน ($\bar{X} = 3.73$)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 15 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน (ข้อที่ 3)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
3. หลังจากที่นักเรียนได้ศึกษาในชั้นเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมนอกสถานศึกษา ครูควรเลือกใช้สื่อประเภทใดในการ สรุปลองค์ความรู้แก่ผู้เรียน			
3.1 ครูควรให้นักเรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาจัดทำเป็นรูปเล่มรวบรวมผลงานที่ได้ศึกษา	3.92	1.00	เห็นด้วยมาก
3.2 ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้สาธิตการออกแบบและการแกะสลักลอยลงบนวัสดุ เช่น แผ่นไม้, กระดาษ, แผ่นหนัง	3.94	1.00	เห็นด้วยมาก
3.3 ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนฝึกการลงสีหรือระบายสีรูปหนังหรือแผ่นไม้ หรือแผ่นกระดาษ	3.89	0.97	เห็นด้วยมาก
3.4 ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนสาธิตการพากย์และการเซตรูปหนังตะลุงที่นักเรียนผลิตขึ้นเองภายในโรงเรียน	4.01	0.92	เห็นด้วยมาก
3.5 ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้สาธิตการแสดงหนังตะลุงประกอบดนตรีจากเทปคาสเซ็ทในโรงหนังตะลุง (สถานที่ใช้แสดงหนังตะลุงที่จัดจำลองขึ้นภายในโรงเรียน)	3.99	0.95	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.95	0.85	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 15 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการใช้สื่อการเรียนการสอนในข้อที่ว่า หลังจากที่นักเรียนได้ศึกษาในชั้นเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมนอกสถาน ศึกษา ครูควรเลือกใช้สื่อประเภทใดในการสรุปลองค์ความรู้แก่ผู้เรียนรวมทุกข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.95$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนสาธิตการพากย์และการเซ็ดยุทหนังกะตุงที่นักเรียนผลิตขึ้นเองภายในโรงเรียน ($\bar{X} = 4.01$) รองลงมาคือ ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้สาธิตการแสดงหนังตะลุงประกอบดนตรีจากเทศบาลเซ็ตีในโรงหนังตะลุง (สถานที่ใช้แสดงหนังตะลุงที่จัดจำลองขึ้นภายในโรงเรียน) ($\bar{X} = 3.99$) ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้สาธิตการออกแบบและการแกะสลักลอยลงบนวัสดุ เช่น แผ่นไม้, กระดาษ, แผ่นหนัง ($\bar{X} = 3.94$) ครูควรให้นักเรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาจัดทำเป็นรูปเล่มรวบรวมผลงานที่ได้ศึกษา ($\bar{X} = 3.92$) ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนฝึกการลงสีหรือระบายสีรูปหนังหรือแผ่นไม้ หรือแผ่นกระดาษ ($\bar{X} = 3.89$)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชา ศิลปะ โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการวัดและประเมินผล (ตารางที่ 16, 17 และ 18) ตารางที่ 16 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครู ศิลปศึกษาในด้านการวัดและการประเมินผล (ข้อที่ 1)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
ด้านการวัดและการประเมินผล			
1. การวัดและประเมินผลด้านพุทธิพิสัย ครูวัดและประเมิน ผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเน้นวัตถุประสงค์ในข้อใด			
1.1 ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถเล่าหรือ ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของ หนึ่งตระกูลแก่บุคคลอื่นได้	4.19	0.83	เห็นด้วยมาก
1.2 ผู้เรียนเกิดความรู้และความเข้าใจในวิธีการและ ขั้นตอนในการแสดงหนึ่งตระกูล ตั้งแต่เริ่มการแสดง ไปจนจบการแสดง	4.07	0.88	เห็นด้วยมาก
1.3 ผู้เรียนเกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ ในการชมหนึ่งตระกูลได้	4.19	0.80	เห็นด้วยมาก
1.4 ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สภาพความเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และผลกระทบที่มีต่องานศิลปะพื้นบ้าน ทางด้านหนึ่งตระกูล	4.10	0.80	เห็นด้วยมาก
1.5 ผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างและ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระหว่างการแสดงหนึ่ง ตระกูลในปัจจุบันกับในอดีต	4.04	0.92	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	4.11	0.75	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 16 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า การวัดและประเมิน ผลในข้อ ที่ว่า การวัดและประเมินผลด้านพุทธิพิสัย ครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเน้น วัตถุประสงค์ข้อใดรวมทุกข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.11$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ผู้เรียนเกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการในการชมหนังตะลุงได้ และผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถเล่าหรือถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้ โดยทั้ง 2 ข้อมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.19$) รองลงมาคือ ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และผลกระทบที่มีต่องานศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง ($\bar{X} = 4.10$) ผู้เรียนเกิดความรู้และความเข้าใจในวิธีการและขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุง ตั้งแต่เริ่มการแสดงไปจนจบการแสดง ($\bar{X} = 4.07$) และ ผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระหว่างการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันกับในอดีต ($\bar{X} = 4.04$)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 17 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการวัดและการประเมินผล (ข้อที่ 2)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
2. การวัดและการประเมินผลด้านจิตพิสัย ครูควรเน้น			
วัตถุประสงค์ในข้อใด			
2.1 ผู้เรียนเกิดความรัก ชื่นชมในคุณค่าและความงามของศิลปะที่ปรากฏอยู่ในรูปหนังตะลุง	4.27	0.84	เห็นด้วยมาก
2.2 ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของศิลปะท้องถิ่นภาคใต้	4.35	0.88	เห็นด้วยมาก
2.3 ผู้เรียนเกิดความตระหนักในคุณค่าของหนังตะลุงที่เป็นการสืบสวนวัฒนธรรมท้องถิ่นมาจนถึงปัจจุบัน	4.24	0.79	เห็นด้วยมาก
2.4 ผู้เรียนเกิดความรักและห่วงหาพันธุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงให้พัฒนาสืบต่อไปอันเป็นปัจจัยในการพัฒนาสังคมในท้องถิ่นต่อไป	4.19	0.99	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	4.26	0.77	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 17 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการวัดและการประเมินผลด้านจิตพิสัย รวมทุกข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.26$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับมากเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยดังนี้ ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของศิลปะท้องถิ่นภาคใต้ ($\bar{X} = 4.35$) รองลงมาคือ ผู้เรียนเกิดความรัก ชื่นชมในคุณค่าและความงามของศิลปะที่ปรากฏอยู่ในรูปหนังตะลุง ($\bar{X} = 4.27$) ผู้เรียนเกิดความตระหนักในคุณค่าของหนังตะลุงที่เป็นการสืบสวนวัฒนธรรมท้องถิ่นมาจนถึงปัจจุบัน ($\bar{X} = 4.24$) และ ผู้เรียนเกิดความรักและห่วงหาพันธุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงให้พัฒนาสืบต่อไป อันเป็นปัจจัยในการพัฒนาสังคมในท้องถิ่นต่อไป ($\bar{X} = 4.19$)

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการวัดและประเมินผล (ข้อที่ 3)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
3. การวัดและประเมินผลด้านทักษะพิสัย ครูควรวัด และประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเน้นวัตถุประสงค์ในข้อใด			
3.1 ผู้เรียนสามารถออกแบบ สร้างสรรค์รูปแบบเครื่องแต่งกายรูปหนังตะลุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย และคงคุณค่าความงามแบบเก่ามิให้สูญหายไป	3.90	0.89	เห็นด้วยมาก
3.2 ผู้เรียนสามารถวาด ออกแบบและเลือกใช้เครื่องมือในการฉลุวดลายบนแผ่นหนังและลงสีบนรูปหนังตะลุงได้อย่างสวยงาม	3.96	0.96	เห็นด้วยมาก
3.3 ผู้เรียนสามารถพากย์ เชิดรูปและแสดงหรือเล่นหนังตะลุงได้อย่างสวยงาม	3.85	0.90	เห็นด้วยมาก
3.4 ผู้เรียนสามารถประกอบตัวหนังหรือเข้าตัวรูปหนัง และสามารถเก็บรักษารูปหนังตะลุงได้อย่างสมบูรณ์	4.10	0.95	เห็นด้วยมาก
3.5 ผู้เรียนสามารถอธิบายวิธีการชมหนังตะลุงและวิธีในการแสดงหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้	4.10	0.90	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.93	0.77	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 18 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการวัดและการประเมินผลด้านจิตพิสัย ครูควรวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.93$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ผู้เรียนสามารถประกอบตัวหนังหรือเข้าตัวรูปหนังและสามารถเก็บรักษารูปหนังตะลุงได้อย่างสมบูรณ์ และผู้เรียนสามารถอธิบายวิธีการชมหนังตะลุงและวิธีในการแสดงหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้ โดยทั้ง 2 ข้อ มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือ ($\bar{X} = 4.10$) รองลงมาคือผู้เรียนสามารถวาด ออกแบบและเลือกใช้เครื่องมือในการฉลุวดลายบนแผ่นหนังและลงสีบนรูปหนังตะลุงได้อย่างสวยงาม ($\bar{X} = 3.96$) ผู้เรียนสามารถออกแบบ สร้างสรรค์รูปแบบเครื่องแต่งกายรูปหนังตะลุงให้เหมาะสมกับยุคสมัยและคงคุณค่าความงามแบบเก่ามิให้สูญหายไป ($\bar{X} = 3.90$) และผู้เรียนสามารถพากย์ เชิดรูปและแสดงหรือเล่นหนังตะลุงได้อย่างสวยงาม ($\bar{X} = 3.85$)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชา ศิลปะ โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการสอนซ่อมเสริม (ตารางที่ 19, 20 และ 21)

ตารางที่ 19 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครู ศิลปะศึกษาในด้านการสอนซ่อมเสริม (ข้อที่ 1)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
ด้านการสอนซ่อมเสริม			
1. ครูควรจัดกิจกรรมพิเศษเสริมการเรียนการสอน เพื่อให้			
ผู้เรียนมีความรู้และตระหนักในคุณค่าของหนังสือให้			
พัฒนา สืบไปในรูปแบบต่อไปนี้			
1.1 จัดตั้งชมรมหนังสือจรรยาตามโรงเรียนใน	3.90	0.99	เห็นด้วยมาก
จังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง			
1.2 จัดตั้งโครงการแลกเปลี่ยนศิลปะพื้นบ้านใน	3.94	0.92	เห็นด้วยมาก
โรงเรียน			
1.3 จัดตั้งชมรมหนังสือเด็กในโรงเรียน	4.06	0.96	เห็นด้วยมาก
1.4 จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมหนังสือในโรงเรียนและ	3.76	0.99	เห็นด้วยมาก
ชุมชนใกล้เคียง			
1.5 จัดฉายวิดีโอทัศน์การแสดงหนังสือที่มีชื่อเสียงใน	3.85	1.04	เห็นด้วยมาก
โรงเรียน ช่วงพักกลางวันหรือหลังเลิกเรียน			
รวมเฉลี่ย	3.90	0.84	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 19 แสดงว่าครูศิลปะศึกษาที่มีความคิดเห็นว่าการสอนซ่อมเสริม ครูควรจัด กิจกรรมพิเศษเสริมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และตระหนัก ในคุณค่าของหนังสือ ให้พัฒนาสืบไปรวมทุกข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.90$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตาม ลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ จัดตั้งชมรมหนังสือเด็กในโรงเรียน ($\bar{X} = 4.06$) รองลงมาคือ จัดตั้งโครงการ แลกเปลี่ยนศิลปะพื้นบ้านในโรงเรียน ($\bar{X} = 3.94$) จัดตั้งชมรมหนังสือจรรยา ตามโรงเรียนใน จังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง ($\bar{X} = 3.90$) จัดฉายวิดีโอทัศน์การแสดงหนังสือที่มีชื่อเสียง ในโรงเรียนช่วงพักกลางวันหรือหลังเลิกเรียน ($\bar{X} = 3.85$) และจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมหนังสือใน วิทยาลัยและชุมชนใกล้เคียง ($\bar{X} = 3.76$)

ตารางที่ 20 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการสอนซ่อมเสริม (ข้อที่ 2)

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
2. ครูควรจัดกิจกรรมเพิ่มความรู้ ความเข้าใจ นอกสถานศึกษาโดย			
2.1 จัดทัศนศึกษาออกสถานที่ในจังหวัดใกล้เคียง เพื่อศึกษาการทำหนังตะลุงเพื่อใช้ในการแสดงและเพื่อการค้าในท้องถิ่นต่างๆ ทางภาคใต้	3.82	1.02	เห็นด้วยมาก
2.2 จัดนักเรียนเข้าค่ายฝึกอบรมการแสดงหนังตะลุงในชุมชนและจังหวัดใกล้เคียง	3.70	0.97	เห็นด้วยมาก
2.3 จัดนักเรียนเข้าชมนิทรรศการเกี่ยวกับหนังตะลุงในสถานศึกษาและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง	3.82	0.92	เห็นด้วยมาก
2.4 จัดนักเรียนเข้าชมการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันกับสมัยก่อนในการแสดงสดจากปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง	3.87	0.93	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.80	0.84	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 20 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการสอนซ่อมเสริม ในข้อที่ว่า ครูควรจัดกิจกรรมเพิ่มความรู้ ความเข้าใจนอกสถานศึกษารวมทุกข้อ ครูโดยรวมมีความเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.80$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ จัดนักเรียนเข้าชมการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันกับสมัยก่อนในการแสดงสดจากปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง ($\bar{X} = 3.87$) รองลงมาคือ จัดทัศนศึกษาออกสถานที่ในจังหวัดใกล้เคียง เพื่อศึกษาการทำหนังตะลุงเพื่อใช้ในการแสดงและเพื่อการค้าในท้องถิ่นต่างๆ ทางภาคใต้ และจัดนักเรียนเข้าชมนิทรรศการเกี่ยวกับหนังตะลุงในสถานศึกษาและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง โดยทั้ง 2 ข้อมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 3.82$) และจัดนักเรียนเข้าค่ายฝึกอบรมการแสดงหนังตะลุงในชุมชนและจังหวัดใกล้เคียง ($\bar{X} = 3.70$)

ตารางที่ 21 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการเตรียมการสอน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
1. ด้านการเตรียมการสอน			
1.1 ศึกษาจากหมู่บ้านหรือชุมชนในท้องถิ่นและจากการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง	3.77	1.10	เห็นด้วยมาก
1.2 ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านหรือศิลปินพื้นบ้านในท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง	3.79	1.21	เห็นด้วยมาก
1.3 ศึกษาวิธีการและขั้นตอนการแสดง การพากย์และการเชิดรูปหนังตะลุงจากศิลปินพื้นบ้านด้านหนังตะลุงโดยตรง	3.90	1.14	เห็นด้วยมาก
1.4 จัดนิทรรศการเรื่อง “หนังตะลุง” เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่นักเรียนล่วงหน้า	3.75	1.13	เห็นด้วยมาก
1.5 นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเจตคติการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงให้แก่นักเรียน	3.92	0.97	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.65	0.97	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 21 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเตรียมการสอน รวมทั้งข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.65$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเจตคติการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านด้านหนังตะลุงให้แก่นักเรียน ($\bar{X} = 3.92$) รองลงมาคือ ศึกษาวิธีการและขั้นตอนการแสดง การพากย์และการเชิดรูปหนังตะลุงจากศิลปินพื้นบ้านด้านหนังตะลุงโดยตรง ($\bar{X} = 3.90$) ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านหรือศิลปินพื้นบ้านในท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง ($\bar{X} = 3.79$) ศึกษาจากหมู่บ้านหรือชุมชนในท้องถิ่นและจากการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X} = 3.77$) จัดนิทรรศการเรื่อง “หนังตะลุง” เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่เรียนล่วงหน้า ($\bar{X} = 3.75$)

ตารางที่ 22 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
2. ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน			
2.1 ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง	4.12	0.88	เห็นด้วยมาก
2.2 ให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง	4.18	0.84	เห็นด้วยมาก
2.3 ให้นักเรียนมีความสามารถในการวาด ออกแบบ ลวดลาย เลือกใช้เครื่องมือในการแกะสลักลวดลายบนแผ่นหนังและลงสีบนรูปหนังตะลุงได้	3.95	1.00	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.91	0.69	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 22 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเตรียมการสอน รวมทุกข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.91$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง ($\bar{X} = 4.18$) รองลงมาคือ ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง ($\bar{X} = 4.12$) และให้นักเรียนมีความสามารถในการวาด ออกแบบลวดลาย เลือกใช้เครื่องมือในการแกะสลักลวดลายบนแผ่นหนังและลงสีบนรูปหนังตะลุงได้ ($\bar{X} = 3.95$)

ตารางที่ 23 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านเลือกวิธีและเทคนิคการสอน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
3. ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน			
3.1 แนะนำให้นักเรียนได้ศึกษาตัวละครหรือรูปแบบตัวหนังสือที่เป็นตัวละครสำคัญๆ และรูปแบบที่เป็นที่นิยม	3.95	0.85	เห็นด้วยมาก
3.2 นำนักเรียนไปชมวิธีการพากย์และการขีดรูปหนังสือจากปราชญ์ชาวบ้าน	3.94	1.02	เห็นด้วยมาก
3.3 ให้นักเรียนนำข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้มาอภิปรายและสรุปร่วมกันในชั้นเรียน	4.04	0.86	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.89	0.93	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 23 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเตรียมการสอน รวมทั้งข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.87$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ให้นักเรียนนำข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้มาอภิปรายและสรุปร่วมกันในชั้นเรียน ($\bar{X} = 4.04$) รองลงมาคือ แนะนำให้นักเรียนได้ศึกษาตัวละครหรือรูปแบบ ตัวหนังสือที่เป็นตัวละครสำคัญๆ และรูปแบบที่เป็นที่นิยม ($\bar{X} = 3.95$) และนำนักเรียนไปชมวิธีการพากย์และการขีดรูปหนังสือจากปราชญ์ ชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.94$)

ตารางที่ 24 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
4. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน			
4.1 ศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุง ครูควรมำปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการแสดงหนังตะลุง	4.02	0.99	เห็นด้วยมาก
4.2 ให้นักเรียนศึกษาวิธีการชม หรือดูการแสดงหนังตะลุงจากศูนย์วัฒนธรรมหรือชมรมหนังตะลุงท้องถิ่น	4.01	0.99	เห็นด้วยมาก
4.3 ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนสาธิตการพากย์และการเชิดรูปหนังตะลุงที่นักเรียนผลิตขึ้นเองภายในโรงเรียน	4.01	0.92	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.92	0.78	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 24 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเตรียมการสอน รวมทุกข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.92$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุง ครูควรมำปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการแสดงหนังตะลุง ($\bar{X} = 4.02$) ให้นักเรียนศึกษาวิธีการชม หรือดูการแสดงหนังตะลุงจากศูนย์วัฒนธรรมหรือชมรมหนังตะลุงท้องถิ่นและครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนสาธิตการพากย์และการเชิดรูปหนังตะลุงที่นักเรียนผลิตขึ้นเองภายในโรงเรียน โดยทั้ง 2 ข้อมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.01$)

ตารางที่ 25 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการวัดและประเมินผล

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
5. ด้านการการวัดและการประเมินผล			
5.1 ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถเล่าหรือถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้	4.19	0.83	เห็นด้วยมาก
5.2 ผู้เรียนเกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการในการชมหนังตะลุงได้	4.19	0.80	เห็นด้วยมาก
5.3 ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของศิลปะท้องถิ่นภาคใต้	4.35	0.92	เห็นด้วยมาก
5.4 ผู้เรียนสามารถประกอบตัวหนังหรือเข้าตัวรูปหนัง และสามารถเก็บรักษารูปหนังตะลุงได้อย่างสมบูรณ์	4.10	0.95	เห็นด้วยมาก
5.5 ผู้เรียนสามารถอธิบายวิธีการชมหนังตะลุงและวิธีการในการแสดงหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้	4.10	0.90	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.93	0.77	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 25 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเตรียมการสอน รวมทั้งข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.93$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของศิลปะท้องถิ่นภาคใต้ ($\bar{X} = 4.35$) รองลงมาคือ ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถเล่าหรือถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้และผู้เรียนเกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการในการชมหนังตะลุงได้ โดยทั้ง 2 ข้อมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.19$) ผู้เรียนสามารถประกอบตัวหนังหรือเข้าตัวรูปหนังและสามารถเก็บรักษารูปหนังตะลุงได้อย่างสมบูรณ์และผู้เรียนสามารถอธิบายวิธีการชมหนังตะลุงและวิธีการในการแสดงหนัง ตะลุงแก่บุคคลอื่นได้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 4.10$)

ตารางที่ 26 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในด้านการสอนซ่อมเสริม

รายการ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
6. ด้านการสอนซ่อมเสริม			
6.1 จัดตั้งชมรมหนังสือเด็กในโรงเรียน	4.06	0.96	เห็นด้วยมาก
6.2 จัดตั้งโครงการแลกเปลี่ยนศิลปะพื้นบ้านในโรงเรียน	3.94	0.92	เห็นด้วยมาก
6.3 จัดตั้งชมรมหนังสือจตุรตามโรงเรียนในจังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง	3.90	0.99	เห็นด้วยมาก
6.4 จัดนักเรียนเข้าชมการแสดงหนังสือในปัจจุบันกับสมัยก่อนในการแสดงสดจากปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง	3.87	0.93	เห็นด้วยมาก
รวมเฉลี่ย	3.86	0.65	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ 26 แสดงว่าครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเตรียมการสอน รวมทั้งข้อ ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 3.86$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูโดยรวมมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย ดังนี้ จัดตั้งชมรมหนังสือเด็กในโรงเรียน ($\bar{X} = 4.06$) จัดตั้งโครงการแลกเปลี่ยนศิลปะพื้นบ้านใน โรงเรียน ($\bar{X} = 3.94$) จัดตั้งชมรมหนังสือจตุรตามโรงเรียนในจังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง ($\bar{X} = 3.90$) จัดนักเรียนเข้าชมการแสดงหนังสือในปัจจุบันกับสมัยก่อนในการแสดงสดจากปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง ($\bar{X} = 3.87$)

1.3 ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการเรียน การสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในด้านข้อ เสนอแนะทั่วไป การสนับสนุนส่งเสริม สิ่งที่ควรคำนึงในการจัดการเรียน การสอน (ตารางที่ 27, 28 และ 29)

ตารางที่ 27 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปของครูศิลปศึกษา

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	ความถี่
1. การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ควรเปิดสอนทั้งใน ระดับมัธยมต้น - มัธยมปลายอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ประเด็นสำคัญควรเน้น ให้ผู้เรียนเกิดความรัก ซาบซึ้ง เห็นคุณค่าของหนังตะลุงอย่างแท้จริง มากกว่า เรียนให้ครบตามหลักสูตรเท่านั้น	8
2. ควรให้นักเรียนได้ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ในสาขา อื่นๆ เพิ่มเติม เช่น การแสดงมโนห์รา	6
3. การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ควรนำปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความถนัดทางด้านหนังตะลุงเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับนักเรียน โดยตรง	5
4. การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ควรนำปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะทางในแต่ละด้านมาเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับ นักเรียนโดยตรง เว้นในส่วนที่ศึกษาทางการแสดงหนังตะลุงควรมีการจัดการ เรียนการสอนร่วมกันระหว่างครูกับปราชญ์ชาวบ้าน	4
5. หนังตะลุงมีสาระความรู้มากมายที่สอดแทรกในการแสดง หากนำมาจัดการ เรียนการสอนในโรงเรียน ควรจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียน นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้	4
6. การศึกษาเกี่ยวกับศิลปะในการแกะรูปหนังตะลุง โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นในวิชาศิลปะศึกษานั้น นักเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติได้แต่ในด้านการแสดงหนังตะลุง นอกจากนักเรียนมีความสนใจ ความตั้งใจมีความสามารถอย่างเดียว คงไม่พอต้องอาศัยพรสวรรค์เป็นอย่างมาก	3
7. ควรให้นักเรียนได้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาอื่นเพิ่มเติมครบทั้ง 4 ภาค	2
8. ควรจัดฝึกอบรม เรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการช่วยการ สอนจากครูต้นแบบให้กับครูในโรงเรียนเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนต่อไป	2
9. ควรมีนโยบายชัดเจนในการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาได้ปฏิบัติอย่างจริงจังและถูกต้อง	2

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปของครูศิลปศึกษา (ต่อ)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	ความถี่
10. ควรให้นักเรียนได้ศึกษาด้านดนตรีที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุงเพิ่มเติม จากการศึกษาด้านการแสดงและการแกะรูปหนังตะลุง	2
11. ควรกำหนดเนื้อหา ขอบเขตในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับ สภาพของท้องถิ่นนั้น	2
12. การจัดการเรียนการสอนควรคำนึงถึงปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ มี เพียงพอกับความต้องการหรือไม่	2
13. ควรคำนึงถึงสถานที่ ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเอื้ออำนวยต่อการจัด การเรียนการสอนอย่างไร	2
14. ควรเพิ่มขยายเวลาเรียนให้เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน	1
15. ควรสอบถามความสนใจของนักเรียนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา ใช้ในการจัดการเรียนการสอน	1

จากตารางที่ 27 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยรวมมีความเห็นด้วยมากที่สุดเรียงตามลำดับดังนี้ ลำดับที่หนึ่ง การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ควรเปิดสอนทั้งใน ระดับมัธยมต้น - มัธยมปลายอย่างต่อเนื่องควรเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความซาบซึ้ง เห็นคุณค่าของหนังตะลุงอย่างแท้จริงมากกว่าเรียนให้ครบตามหลักสูตรเท่านั้น ลำดับที่สองควรให้นักเรียนได้ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ในสาขา อื่นๆ เพิ่มเติม ลำดับที่สาม ควรนำปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความถนัดทางด้านหนังตะลุงเป็นผู้ถ่ายทอดให้กับนักเรียนโดยตรง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 28 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์และส่งเสริม สนับสนุนของครู ศิลปศึกษา

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	ความถี่
1. ผนังตะลุงเป็นศิลปะพื้นบ้านภาคใต้ที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์มิให้สูญหาย	8
2. โรงเรียนควรรีให้มีการสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดการเรียนแก่ปราชญ์ชาวบ้าน	6
3. ควรมีการจัดตั้งศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านภายในโรงเรียน	4
4. ผู้บริหารควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการสนับสนุนส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน	3
5. ควรมีการจัดตั้งชมรมผนังตะลุงในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง	2
6. ควรสนับสนุนการแข่งขันทักษะทางการแสดงผนังตะลุงในระดับมัธยมศึกษาระหว่างโรงเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน	2

จากตารางที่ 28 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการส่งเสริม สนับสนุน การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรวมมีความคิดเห็นมากที่สุดเรียงตามลำดับ ดังนี้ ลำดับที่หนึ่ง ผนังตะลุงเป็นศิลปะพื้นบ้านภาคใต้ที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์มิให้สูญหาย ลำดับที่สอง โรงเรียนควรรีให้มีการสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดการเรียนการสอนแก่ปราชญ์ชาวบ้าน ลำดับที่สาม ควรมีการจัดตั้งศูนย์ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านภายในโรงเรียน ลำดับที่สี่ ผู้บริหารควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการสนับสนุนส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 3 ตารางที่ 29 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในการเรียนการสอน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ	ความถี่
1. ขาดงบประมาณสนับสนุนในการจัดการเรียนการสอน	4
2. นักเรียนให้ความสำคัญเห็นคุณค่าศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงน้อยมาก	3
3. การจัดการเรียนการสอนควรคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจ	3
4. นักเรียนมีความสนใจหลากหลาย ขาดความตั้งใจจริงในการศึกษาอย่างจริงจัง	2
5. การจัดการเรียนการสอนขาดความต่อเนื่อง ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย	2
6. สภาพท้องถิ่นในบางพื้นที่ไม่เอื้ออำนวยในการจัดการเรียนการสอน	2
7. ขาดความร่วมมืออย่างจริงจังจากผู้ปกครอง	1

จากตารางที่ 29 แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรวมมีความคิดเห็นมากที่สุดเรียงตามลำดับดังนี้ ลำดับที่หนึ่ง ขาดงบประมาณสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ลำดับที่สอง นักเรียนให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงน้อยมากลำดับที่สาม การจัดการเรียนการสอนควรคำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้าน

2.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

ตารางที่ 30 ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

	ข้อความ	จำนวน
1.	ท่านเคยประกอบอาชีพอะไรมาก่อน	
1.1	ทำสวน ทำไร่	3
1.2	แสดงหนังตะลุง	2
1.3	ทำสวนยาง	1
2.	ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพ	
2.1	แสดงหนังตะลุงและช่างแกะรูปหนังตะลุง	1
2.2	แสดงหนังตะลุง	2
2.3	เขียนบทหนังตะลุง	1
2.4	ช่างแกะรูปหนังตะลุง	1
2.5	แสดงหนังตะลุงและครูสอนหนังสือ	1
3.	ท่านจบการศึกษาสูงสุดในระดับชั้น	
3.1	ประถมศึกษาปีที่ 4	4
3.2	ประถมศึกษาปีที่ 5	1
3.3	ปริญญาตรี	1
4.	ท่านมีประสบการณ์ในการทำงานด้านหนังตะลุงมานานเท่าใด	
4.1	7 ปี	1
4.2	20 ปี	1
4.3	30 – 40 ปีขึ้นไป	4

ตารางที่ 30 ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน (ต่อ)

	ข้อความ	จำนวน
5.	อะไรเป็นเหตุจูงใจให้ท่านสนใจศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุง	
5.1	มีความสนใจและชอบดู (หรือชม) การแสดงหนังตะลุง	3
5.2	มีความสนใจและเห็นคุณค่าของงานศิลปะที่ปรากฏอยู่ในหนังตะลุง	1
5.3	มีความชอบบทกลอนที่สอดแทรกในการแสดงหนังตะลุง	1
5.4	เห็นบุคคลอื่นทำได้ คิดว่าตนเองน่าจะทำได้	1
6.	ระหว่างการแสดงหนังตะลุงกับการแกะรูปหนังตะลุง การเขียนบทกลอนหนังตะลุงและการเล่นดนตรีหนังตะลุง (ลูกคู่) ท่านมีความถนัดในงานด้านใดมากที่สุด	
6.1	ถนัดทางด้านการแสดงหนังตะลุง	3
6.2	ถนัดทั้ง 2 อย่าง คือ การแสดงหนังตะลุงและการแกะรูปหนังตะลุง	1
6.3	ถนัดทางด้านการแกะหนังและการเล่นดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง (ลูกคู่)	1
6.4	ถนัดทางด้านการเขียนบทกลอนหนังตะลุง	1
7.	ระหว่างการแสดงหนังตะลุงกับการแกะหนังตะลุง อะไรเป็นเหตุจูงใจให้ท่านเลือกศึกษาเฉพาะงานด้านนี้	
7.1	มีความชอบและเห็นคุณค่าที่มีในศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง	3
7.2	บุคคลในครอบครัว หรือคนใกล้ชิดสนับสนุน	2
7.3	มีความถนัดและความสนใจจึงเริ่มศึกษาอย่างจริงจัง	1
8.	ท่านเคยคิดจะหาผู้สืบทอดศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงหรือไม่	
8.1	คิด เพราะ อยากอนุรักษ์ให้มีให้สูญหาย	4
8.2	คิด แต่คงเป็นไปได้ยาก เพราะเด็กในปัจจุบันเห็นคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงน้อยมาก	2

ตารางที่ 30 ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน
9. ท่านเคยมีประสบการณ์การถ่ายทอดศิลปะพื้นฐานให้บุคคลใดบ้าง	
9.1 มี เคยถ่ายทอดให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา	3
9.2 มี เคยถ่ายทอดให้นักเรียนในระดับ ปวช. – ปวส. ถึงปริญญาตรี	2
9.3 มี เคยถ่ายทอดให้บุคคลทั่วไปหลากหลายอาชีพ	5
10. บุคคลที่ท่านถ่ายทอดความรู้ให้เป็นใครและมีภูมิลำเนามาจากที่ใด	
10.1 บุคคลในอำเภอเดียวกัน	2
10.2 บุคคลต่างอำเภอ	1
10.3 บุคคลในจังหวัดใกล้เคียง	3
11. ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงกับท่าน ส่วนใหญ่เป็นบุคคลในวัยใด	
11.1 อายุระหว่าง 8 – 12 ปี	1
11.2 อายุระหว่าง 12-15 ปี	2
11.3 อายุระหว่าง 20-40 ปี	3
12. ท่านคาดหวังอย่างไรกับผู้ที่จะสืบทอดความรู้ของท่าน	
12.1 คาดหวังให้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้	3
12.2 คาดหวังให้ผู้เรียนสามารถแสดงหนังตะลุงได้	1
12.3 คาดหวังให้ผู้เรียนสามารถแกะรูปหนังตะลุงได้	1
12.4 ไม่คาดหวัง ทั้งนี้ การฝึกฝนต้องใช้ความอดทนค่อนข้างสูงขึ้นอยู่กับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน	1

ตารางที่ 30 ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน
13. ท่านคิดว่าหนังตะลุงในสมัยก่อนเป็นอย่างไร	
13.1 การแสดงหนังตะลุงสมัยก่อนจะมีการนำสาระ ความรู้ คติธรรม คำสอนในพุทธศาสนา สอดแทรกในเนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง	4
13.2 การแสดงหนังตะลุงสมัยก่อนจะเป็นลักษณะนักแสดงนิทานธรรมะ ดำเนินการเล่าด้วยบทกลอน โดยใช้คำพูดเพื่อการสรุป นำบท ตลกมาสอดแทรก ประกอบจังหวะจากเสียงดนตรี	1
13.3 การแสดงหนังตะลุงสมัยก่อนจะมีเนื้อเรื่องที่มีการสอดแทรก บทกลอนอันไพเราะ เข้าถึงอารมณ์คนดู โดยเฉพาะบทเศร้าโศก จะดึงดูดอารมณ์คนดู (ผู้ชม) ได้เป็นอย่างดี	1
14. ลักษณะของหนังตะลุงในปัจจุบันเป็นอย่างไร *	
14.1 มีการนำการแสดงหนังตะลุงในสมัยก่อนมาเป็นต้นแบบ แต่มีการ ประยุกต์ให้ทันสมัย รูปแบบการแสดงยังคงเดิม แต่มีการ ประยุกต์นำเครื่องดนตรีสากลแสดงร่วมกับดนตรีไทย เพลงที่ใช้ ประกอบการแสดงเป็นเพลงลูกทุ่งเป็นส่วนใหญ่	3
14.2 หนังตะลุงในปัจจุบันเน้นบทตลกมากกว่าบทเศร้า บทโศก อย่างในอดีต	2
14.3 หนังตะลุงในปัจจุบันนิยมนำนิยายหรือบทละครทางโทรทัศน์ สอดแทรกในเนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง และนิยมใช้บทเจรจา มากกว่าการขับบทกลอน	1
15. ท่านประยุกต์รูปแบบและวิธีการแสดงหนังตะลุงให้เหมาะสมกับสภาพ เศรษฐกิจการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร *	
15.1 การแสดงรูปแบบคงเดิมแต่ปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องให้เหมาะสมและ ทันเหตุการณ์มากขึ้น มีการนำดนตรีสากลมาแสดงร่วมกับดนตรี ไทย	4
15.2 การแสดงรูปแบบคงเดิม เพียงแต่เพิ่มเติมในส่วนที่เป็นบทตลก มากขึ้น	3

*ผู้ตอบสามารถเลือกคำตอบได้มากกว่าหนึ่งคำตอบ

จากตารางที่ 30 แสดงข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้านต่อศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง ปราชญ์ชาวบ้านให้สัมภาษณ์ในรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ข้อที่ 1 ท่านเคยประกอบอาชีพอะไรมาก่อน ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ทำสวน (จำนวน 3 คน) แสดงหนังตะลุง (จำนวน 2 คน) ทำสวนยาง (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 2 ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพอะไร ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพแสดงหนังตะลุง (จำนวน 2 คน) แสดงหนังตะลุงและช่างแกะรูปหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) เขียนบทหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) ช่างแกะรูปหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) แสดงหนังตะลุงและครูสอนหนังสือ (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 3 ท่านจบการศึกษาชั้นสูงสุดในระดับชั้น ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นสูงสุดในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (จำนวน 4 คน) ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 (จำนวน 1 คน) ระดับปริญญาตรี (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 4 ท่านมีประสบการณ์ในการทำงานด้านหนังตะลุงมานานเท่าใด ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านหนังตะลุง 30 - 40 ปีขึ้นไป (จำนวน 4 คน) ประสบการณ์ 20 ปี (จำนวน 1 คน) ประสบการณ์ 7 ปี (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 5 อะไรเป็นเหตุจูงใจให้ท่านสนใจศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุง ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความสนใจและชอบดู (หรือชม) การแสดงหนังตะลุง (จำนวน 3 คน) มีความสนใจและเห็นคุณค่าของงานศิลปะที่ปรากฏอยู่ในหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) มีความชอบบทกลอนที่สอดแทรกในการแสดงหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) และเห็นบุคคลอื่นทำได้ คิดว่าตนเองน่าจะทำได้ (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 6 ระหว่างการแสดงหนังตะลุงกับการแกะรูปหนังตะลุง ท่านมีความถนัดในงานด้านใดมากที่สุด ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความถนัดทางด้านการแสดงหนังตะลุง (จำนวน 3 คน) ถนัดทั้ง 2 อย่าง คือ การแสดงและการแกะรูปหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) การแกะหนังและการเล่นดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง (ลูกคู่) (จำนวน 1 คน) และเขียนบทกลอนหนังตะลุง (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 7 ระหว่างการแสดงหนังตะลุงกับการแกะรูปหนังตะลุง อะไรเป็นเหตุจูงใจให้ท่านเลือกศึกษาเฉพาะงานด้านนี้ ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ชอบและเห็นคุณค่าที่มีในศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง (จำนวน 3 คน) บุคคลในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดสนับสนุน (จำนวน 2 คน) มีความถนัดและความสนใจจึงเริ่มศึกษาอย่างจริงจัง (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 8 ท่านเคยคิดจะหาผู้สืบทอดศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงหรือไม่ ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่เพราะอยากอนุรักษ์ให้มีสูญหาย (จำนวน 4 คน) คิด แต่คงเป็นไปได้ยาก เพราะเด็กในปัจจุบันเห็นคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงน้อยมาก (จำนวน 2 คน)

ข้อที่ 9 ท่านเคยมีประสบการณ์การถ่ายทอดศิลปะพื้นบ้านให้บุคคลใดบ้าง ประชาชนชาวบ้าน ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดให้กับนักเรียนในระดับประถมศึกษา (จำนวน 3 คน) และนักศึกษาในระดับ ปวช. – ปวส. ถึงระดับปริญญาตรี (จำนวน 2 คน) และบุคคลทั่วไปหลากหลายอาชีพ (จำนวน 5 คน)

ข้อที่ 10 บุคคลที่ท่านถ่ายทอดความรู้ให้เป็นใครและมีภูมิลำเนามาจากที่ใด ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่ถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลในจังหวัดใกล้เคียง (จำนวน 3 คน) บุคคลในอำเภอเดียวกัน (จำนวน 2 คน) และบุคคลต่างอำเภอ (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 11 ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงกับท่าน ส่วนใหญ่เป็นบุคคลในวัยใด ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่ถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สนใจ มีอายุระหว่าง 20 – 40 ปี (จำนวน 3 คน) อายุระหว่าง 12 – 15 ปี (จำนวน 2 คน) อายุระหว่าง 8 – 12 ปี (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 12 ท่านคาดหวังอย่างไรกับผู้ที่จะสืบทอดความรู้ของท่าน ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าจะสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ (จำนวน 3 คน) สามารถแสดงหนังตะลุงได้ (จำนวน 1 คน) สามารถแกะรูปหนังตะลุงได้ (จำนวน 1 คน) ไม่คาดหวัง ทั้งนี้เพราะการฝึกฝนต้องใช้ความอดทนค่อนข้างสูง ขึ้นอยู่กับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

ข้อที่ 13 ท่านคิดว่าหนังตะลุงในสมัยก่อนเป็นอย่างไร ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการแสดงหนังตะลุงสมัยก่อนจะมีการนำสาระ ความรู้ คติธรรม คำสอนในพุทธศาสนา สอดแทรกในเรื่องที่ใช้ในการแสดง (จำนวน 4 คน) และมีลักษณะนักแสดง นิทานธรรมะ ดำเนินการเล่าด้วยบทกลอน โดยใช้คำพูดเพื่อการสรุป นำบทกลอนมาสอดแทรก ประกอบจังหวะจากเสียงดนตรี (จำนวน 1 คน) ส่วนใหญ่จะสอดแทรก บทกลอนอันไพเราะเข้าถึงอารมณ์คนดู โดยเฉพาะบทเศร้าโศก จะดึงดูดอารมณ์คนดู (ผู้ชม) ได้เป็นอย่างดี (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 14 ลักษณะของหนังตะลุงในปัจจุบันเป็นอย่างไร ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการนำการแสดงหนังตะลุงในสมัยก่อนมาเป็นต้นแบบ แต่มีการประยุกต์ให้ทันสมัย เหตุการณ์ รูปแบบการแสดงยังคงเดิม แต่มีการประยุกต์นำเครื่องดนตรีสากลแสดงร่วมกับดนตรีไทย เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงเป็นเพลงลูกทุ่งเป็นส่วนใหญ่ (จำนวน 3 คน) เน้นบทกลอน

มากกว่าบทเศร้าอย่างในอดีต (จำนวน 2 คน) นิยมนำนิยายหรือบทละครทางโทรทัศน์ สอดแทรก
ในเนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดงและนิยมใช้บทเจรจา (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 15 ท่านประยุกต์รูปแบบและวิธีการแสดงหนังตะลุงให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ
การเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการแสดงรูปแบบ
คงเดิม แต่ปรับเปลี่ยนเนื้อเรื่องให้เหมาะสมและทันเหตุการณ์มากขึ้น มีการนำดนตรีสากลมาแสดง
ร่วมกับดนตรี (จำนวน 4 คน) เพียงแต่เพิ่มเติมในส่วนเป็นบทตลกมากขึ้น (จำนวน 3 คน)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง

2.2.1 การเรียนรู้ การฝึกฝน

ตารางที่ 31 ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้ การฝึกฝน (วิธีการแสดงหนังตะลุง, การแกะรูปหนังตะลุง) ของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง

ข้อความ	จำนวน
1. ใครเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับท่าน	
1.1 มีอาจารย์ (ผู้เชี่ยวชาญ) ทางด้านหนังตะลุง เป็นผู้ถ่ายทอด	4
1.2 ไม่มี ศึกษาและฝึกฝนด้วยตนเอง	2
2. ท่านมีวิธีการการเรียนรู้ ฝึกฝนให้เกิดทักษะความชำนาญในการเขียนบทหนังตะลุงการแสดงหนังตะลุง และการแกะรูปหนังตะลุงได้อย่างไร	
2.1 ศึกษาวิธีการแสดงหนังตะลุงจากนายหนังตะลุง (ผู้แสดงหนังตะลุง)	3
2.2 ศึกษาวิธีการแสดงหนังตะลุงด้วยตนเอง	1
2.3 ศึกษาวิธีการแกะรูปหนังตะลุงจากช่างแกะรูปหนังอาชีพ	1
2.4 ศึกษาวิธีการแสดงหนังตะลุงและการแกะรูปหนังด้วยตนเอง	1

จากตารางที่ 31 ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้ การฝึกฝน (วิธีการแสดงหนังตะลุง, การแกะรูปหนังตะลุง) ของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง ในรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ข้อที่ 1 ใครเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับท่าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง ส่วนใหญ่ศึกษาจากอาจารย์ (ผู้เชี่ยวชาญ) ทางด้านหนังตะลุง (จำนวน 4 คน) และศึกษา ฝึกฝนด้วยตนเอง (จำนวน 2 คน)

ข้อที่ 2 ท่านมีวิธีการหรือขั้นตอนในการเรียนรู้ ฝึกฝนให้เกิดทักษะ ความชำนาญในการเขียนบทหนังตะลุง การแสดงหนังตะลุง และการแกะรูปหนังตะลุงได้อย่างไร ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ศึกษาวิธีการแสดงหนังตะลุงจากนายหนังตะลุง (ผู้แสดงหนังตะลุง) (จำนวน 3 คน)

ศึกษาวิธีการเขียนบทหนังตะลุงด้วยตนเอง (จำนวน 1 คน) ศึกษาวิธีการแกะรูปหนังตะลุงจากช่าง
แกะรูปหนังอาชีพ (จำนวน 1 คน) ศึกษาวิธีการแสดงหนังตะลุง และการแกะรูปหนังด้วยตนเอง
(จำนวน 1 คน)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2.2 การนำหนังสือไปใช้

ตารางที่ 32 ข้อมูลเกี่ยวกับการนำหนังสือไปใช้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้าน
หนังสือ

ข้อความ	จำนวน
1. ให้ท่านอธิบายลำดับขั้นตอนในการแสดงหนังสือ*	
1.1 ตั้งเบิกโรง เป็นการทำพิธีเอาฤกษ์ เพื่อขอที่ตั้งโรงและ ปิดเป่าเสนียดัจฉุไร	4
1.2 โหมโรง เป็นการบรรเลงดนตรีล้วน ๆ เพื่อเรียกคนดู	4
1.3 ออกฤกษ์ เป็นการเล่นเพื่อคารวะครูและปิดเป่าเสนียดัจฉุไร	5
1.4 ออกรูปพระอิศวร	5
1.5 ออกรูปปราชญ์หน้าบท	5
1.6 ออกรูปบอกเรื่อง	5
1.7 บทเกี่ยวจอก	4
1.8 ตั้งนามเมือง หรือตั้งเมือง	4
1.9 ออกรูปตลกก่อนลาโรง	2
2. วิธีการแกะรูปหนังสือ*	
2.1 เลือกหนังสือ นำหนังสือไปทำการฟอกด้วยตนเอง	2
2.2 เลือกซื้อหนังสือผ่านการฟอก (หนังสือสำเร็จรูป)	4
2.3 นำหนังสือไปแช่น้ำ และนำไปตาก ซึ่งไว้ให้แห้ง	4
2.4 นำหนังสือสำเร็จรูปไปวางทาบลงบนแบบที่เตรียมไว้ ร่างแบบ ด้วยเหล็กปลายแหลม ร่างเฉพาะรายละเอียดรอบนอก	5
2.5 แกะและตอกกลดลายตามแบบที่ร่างไว้	5
2.6 ระบายสีตัวหนังสือรูปหนังสือด้วยสีปากกาเคมี	3
2.7 ระบายสีตัวหนังสือรูปหนังสือด้วยสีทำขนมหรือสีย้อมผ้า	2
2.8 เข้าตัวรูปหนังสือ	2

ตารางที่ 32 ข้อมูลเกี่ยวกับการนำหนังสือไปใช้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังสือ
ตะลุง (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน
3. วิธีการเขียนบทหนังสือ*	
3.1 ศึกษาพูดคุยจากบุคคลที่มีความสนใจในบทกลอน	2
3.2 ศึกษา พูดคุยกับนายหนังสืออาชีพ (ผู้แสดงหนังสือ)	3
3.3 ศึกษาจากหนังสือยศกิจ	1
3.4 ศึกษาจากการอ่านนวนิยาย เรื่องสั้น	4
3.5 ตั้งโครงเรื่องไว้ว่าจะเขียนเกี่ยวกับอะไร ศึกษาในเรื่องนั้น ๆ อย่างละเอียด	5
3.6 เขียนตามโครงเรื่องที่วางไว้ โยงคำสัมผัสเป็นบทกลอน	4
3.7 ศึกษาวิธีการเขียนบทพากย์ บทเจรจา นำมาเชื่อมโยงกับบท กลอนที่แต่งไว้	3
3.8 ฝึกการเขียนบทกลอนจากประสบการณ์การดู (ชม) หนังสือ บ่อย ๆ	4
4. ท่านนำความรู้เกี่ยวกับหนังสือไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง*	
4.1 นำไปใช้ประกอบอาชีพเป็นรายได้จุนเจือครอบครัว	6
4.2 นำไปประยุกต์ใช้ร่วมกับงานประจำ (การสอนหนังสือใน โรงเรียน)	2
4.3 นำไปเป็นสื่อในการทำงานร่วมกับผู้อื่น	6

*ผู้ตอบสามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

จากตารางที่ 32 ข้อมูลเกี่ยวกับการนำหนังสือไปใช้ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้าน
หนังสือ ในรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ข้อที่ 1 ให้ท่านอธิบายลำดับขั้นตอนในการแสดงหนังสือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน
หนังสือ ส่วนใหญ่ลำดับขั้นตอนในการแสดงหนังสือดังนี้ ออกฤกษ์ เป็นการเล่นเพื่อคารวะครู
และบิดเป่าเสนียดัจญไร (จำนวน 5 คน) ออกรูปพระอิศวร (จำนวน 5 คน) ออกรูปปราชญ์หนังสือ

(จำนวน 5 คน) ออกรูปบอกเรื่อง (จำนวน 5 คน) ตั้งเบิกโรง เป็นการทำให้ถือออกฤกษ์ เพื่อขอที่ตั้งโรงและปิดเป่าเสียดัญไร (จำนวน 4 คน) โหมโรง เป็นการบรรเลงดนตรีล้วนๆ เพื่อเรียกคนดู (จำนวน 4 คน) ตั้งนามเมืองหรือตั้งเมือง (จำนวน 4 คน) บทเกี่ยวจ้อ (จำนวน 4 คน) ออกรูปตลกก่อนลาโรง (จำนวน 2 คน)

ข้อที่ 2 ให้ท่านอธิบายวิธีการแกะรูปหนังตะลุง ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ อธิบายวิธีการแกะรูปหนังตะลุง ดังนี้ นำหนังวัวสำเร็จรูปไปวางทาบลงบนแบบที่เตรียมไว้ ร่างแบบด้วยเหล็กปลายแหลม ร่างเฉพาะรายละเอียดรอบนอก (จำนวน 5 คน) แกะและตอกกลวดลายตามแบบที่ร่างไว้ (จำนวน 5 คน) เลือกชื่อหนังผ่านการฟอกแล้ว (หนังวัวสำเร็จรูป) (จำนวน 5 คน) นำหนังไปแช่และนำไปตาก ซึ่งไว้ให้แห้ง (จำนวน 4 คน) ระบายสีตัวหนังด้วยสีปากกาเคมี (จำนวน 3 คน) ระบายสีตัวหนัง (รูปหนังตะลุง) ด้วยสีทำขนมหรือสีย้อมผ้า (จำนวน 2 คน) เข้าตัวรับรูปหนังหรือประกอบตัวหนัง (จำนวน 2 คน)

ข้อที่ 3 ให้ท่านอธิบายวิธีการเขียนบทหนังตะลุง ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ อธิบายวิธีการเขียนบทหนังตะลุง ดังนี้ ตั้งโครงเรื่องไว้ว่าจะเขียนเกี่ยวกับอะไร ศึกษาในเรื่องนั้นๆ อย่างละเอียด (จำนวน 6 คน) จากนั้นศึกษาจากการอ่านนวนิยาย เรื่องสั้น (จำนวน 4 คน) เขียนตามโครงเรื่องที่วางไว้ โยงคำสัมผัสเป็นบทกลอน (จำนวน 4 คน) ฝึกการเขียนบทกลอนจากประสบการณ์การดู (ชม) หนังตะลุงบ่อย ๆ (จำนวน 4 คน) ศึกษาพูดคุยกับนายหนังตะลุงอาชีพ (ผู้แสดงหนังตะลุง) (จำนวน 3 คน) ศึกษาวิธีการเขียนบทพากย์ บทเจรจา นำมาเชื่อมโยงกับกลอนที่แต่งไว้ (จำนวน 3 คน) ศึกษาจากหนังสือยศกิจ (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 4 ท่านนำความรู้เกี่ยวกับหนังตะลุงไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง ภูมิปัญญาชาวบ้านส่วนใหญ่ นำไปใช้ในชีวิตประจำวันดังนี้ นำไปใช้ในการประกอบอาชีพ เป็นรายได้จุนเจือครอบครัว (จำนวน 6 คน) นำไปเป็นสื่อในการทำงานร่วมกับผู้อื่น (จำนวน 6 คน) และนำไปประยุกต์ใช้ร่วมกับงานประจำ (การสอนหนังสือในโรงเรียน) (จำนวน 2 คน)

2.2.3 การจัดการเรียนการสอน

ตารางที่ 33 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน (วิธีการสอน) ของ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง

ข้อความ	จำนวน
1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร หากมีการนำหนังตะลุงเข้ามาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน*	
1.1 เห็นด้วย เพราะหนังตะลุงสามารถนำไปประยุกต์ใช้สอนได้เกือบทุกวิชา และควรบรรจุไว้ในหลักสูตรท้องถิ่น	2
1.2 เห็นด้วย เพราะเป็นการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านภาคใต้มิให้สูญหาย	5
1.3 เห็นด้วย เพราะ เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่าของหนังตะลุง	5
2. เนื้อหา (เรื่องที่สอน) ท่านสอนเกี่ยวกับอะไร*	
2.1 การแสดงหนังตะลุง	5
2.2 การแกะรูปหนังตะลุง	4
2.3 ดนตรีหนังตะลุง (ลูกคู่)	2
2.4 การเขียนบทหนังตะลุง	1
3. สถานที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน	
3.1 โรงเรียน	4
3.2 ที่บ้าน	2
4. วิธีการสอนเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง	
4.1 นำรูปหนังตะลุงให้นักเรียนได้สัมผัส เพื่อทำความเข้าใจ	3
4.2 อธิบายถึงประวัติและความเป็นมาของหนังตะลุง เพื่อให้ นักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่าที่มีในหนังตะลุง	3

ตารางที่ 33 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน (วิธีการสอน) ของภูมิปัญญาท้องถิ่น
ทางด้านหนังตะลุง (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน
4.3 ขั้บบทกลอนหนังตะลุงให้นักเรียนฟัง เพื่อให้ศึกษาลักษณะ บทกลอนที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุง	4
4.4 ทดลองให้นักเรียนขั้บบทกลอนหนังตะลุง เพื่อฝึกการขั้บบท ให้ไพเราะและถูกต้องตามลักษณะของการแสดงหนังตะลุง	5
4.5 ฝึกขั้บบทกลอนจากเทป	2
4.6 ฝึกเชิดรูป	4
4.7 ฝึกบทพากย์และบทเจรจา	4
4.8 ฝึกการเล่นดนตรีหนังตะลุง	2
5. วิธีการสอนการแกะรูปหนังตะลุง	
5.1 อธิบายวิธีการและขั้นตอนการทำอย่างคร่าว ๆ สอนไป ตามลำดับขั้นตอน	4
5.2 อธิบายวิธีการเลือกหนังและขั้นตอนในการเตรียมหนัง	3
5.3 สวัสดิการร่างแบบ จากลายไทยพื้นฐาน	2
5.4 สวัสดิการแกะลวดลาย	5
5.5 สวัสดิการตอกลวดลาย	5
5.6 อธิบายวิธีการระบายสี	4
5.7 อธิบายวิธีการเข้าตั้บรูปหนังตะลุง	3
5.8 ฝึกให้นักเรียนทดลองทำตามลำดับขั้นตอนทั้งหมด	2

ตารางที่ 33 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน (วิธีการสอน) ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทางด้านหนังตะลุง (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน
6. วิธีการสอนการเขียนบทหนังตะลุง	
6.1 นำตัวอย่างบทหนังตะลุงที่ใช้ในการแสดงให้นักเรียนได้ศึกษา	5
6.2 สาธิตการขับบทกลอนให้นักเรียนฟัง	4
6.3 ทดลองให้นักเรียนขับบทกลอน	1
6.4 ตั้งชื่อและวางโครงเรื่องให้นักเรียนฝึกเขียนกลอนโดยทดลองใช้คำสัมผัสอย่างง่าย	3
6.5 ทดลองให้นักเรียนแต่งบทกลอนตามหัวข้อที่กำหนดไว้	2
6.6 นำบทกลอนที่ฝึกเขียนมาสรุป ปรับปรุง แก้ไข เพื่อเป็นแนวทางการเรียนครั้งต่อไป	3

จากตารางที่ 33 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน (วิธีการสอน) ของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง ในรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ข้อที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร หากมีการนำหนังตะลุงเข้ามาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านภาคใต้มิให้สูญหาย (จำนวน 5 คน) เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่า (จำนวน 5 คน) สามารถนำไปประยุกต์ใช้สอนได้เกือบทุกวิชาและควรบรรจุไว้ในหลักสูตรท้องถิ่น (จำนวน 2 คน)

ข้อที่ 2 เนื้อหาที่สอนส่วนใหญ่ ท่านสอนเกี่ยวกับอะไร ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุงส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรสอนเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง (จำนวน 5 คน) การแกะรูปหนังตะลุง (จำนวน 4 คน) ดนตรีหนังตะลุง (ลูกคู่) (จำนวน 2 คน) และการเขียนบทหนังตะลุง (จำนวน 1 คน)

ข้อที่ 3 สถานที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุงส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการสอนที่โรงเรียน (จำนวน 4 คน) สอนที่บ้าน (จำนวน 2 คน)

ข้อที่ 4 วิธีการสอนเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุงส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ทดลองให้นักเรียนขับบทกลอนหนังตะลุง เพื่อฝึกการขับบทให้ไพเราะและถูกต้อง ตามลักษณะของการแสดงหนังตะลุง (จำนวน 5 คน) ขับบทกลอนหนังตะลุงให้นักเรียนฟัง เพื่อให้ศึกษาลักษณะบทกลอนที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุง (จำนวน 3 คน) อธิบายถึงประวัติและความเป็นมาของหนังตะลุง เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่าที่มีในหนังตะลุง (จำนวน 4 คน) ฝึกเชิดรูป (จำนวน 4 คน) ฝึกบทพากย์และบทเจรจา (จำนวน 4 คน) นำรูปหนังตะลุง ให้นักเรียนได้สัมผัส เพื่อทำความคุ้นเคย (จำนวน 3 คน) ฝึกขับบทกลอนจากบท (จำนวน 2 คน) ฝึกการเล่นดนตรีหนังตะลุง (จำนวน 2 คน)

ข้อที่ 5 วิธีการสอนการแกะรูปหนังตะลุง ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุงส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า สาธิตการแกะลวดลาย (จำนวน 5 คน) สาธิตการตอกลวดลาย (จำนวน 5 คน) อธิบายวิธีการขั้นตอนการทำอย่างคร่าวๆ สอนไปตามลำดับขั้นตอน (จำนวน 4 คน) อธิบายวิธีการระบายสี (จำนวน 4 คน) อธิบายวิธีการเลือกหนังและขั้นตอนในการเตรียมหนัง (จำนวน 3 คน) อธิบายวิธีการเข้าตัวรูปหนังตะลุง (จำนวน 3 คน) สาธิตการร่างแบบลวดลายไทยพื้นฐาน (จำนวน 2 คน) ฝึกให้นักเขียนทดลองทำตามลำดับขั้นตอนทั้งหมด (จำนวน 2 คน)

ข้อที่ 6 วิธีการสอนการเขียนบทหนังตะลุง ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุงส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า นำตัวอย่างบทหนังตะลุงที่ใช้ในการแสดงให้นักเรียนได้ศึกษา (จำนวน 5 คน) สาธิตการขับบทกลอนให้นักเรียนฟัง (จำนวน 4 คน) ตั้งชื่อและวางโครงเรื่องให้นักเรียนฝึกเขียนกลอนโดยทดลองใช้คำสัมผัสอย่างง่าย (จำนวน 3 คน) นำบทกลอนที่ฝึกเขียนมาสรุปปรับปรุงแก้ไขเพื่อเป็นแนวทางการเรียนครั้งต่อไป (จำนวน 3 คน)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2.4 ประโยชน์และการอนุรักษ์

ตารางที่ 34 ข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์และการอนุรักษ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง

ข้อความ	จำนวน
1. ประโยชน์ที่ท่านได้รับจากการศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุง	
1.1 นำไปประยุกต์ใช้กับงาน	6
1.2 ใช้ในการประกอบอาชีพเป็นรายได้จุนเจือครอบครัว	6
1.3 ช่วยกล่อมเกลาจิตใจและทำให้มีสมาธิในการทำงาน	5
1.4 เป็นสื่อกลางในการเข้าสังคมและการทำงานร่วมกับผู้อื่น	4
1.5 ส่งเสริมฐานะทางสังคมให้ดียิ่งขึ้น	4
2. ท่านต้องการให้มีการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงอย่างไร	
2.1 นำหนังตะลุงเข้าไปสอดแทรกในวิชาเรียน	4
2.2 นำไปบรรจุหรือทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น	3
2.3 จัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับ หนังตะลุงอย่าง ต่อเนื่องตั้งแต่ระดับประถม – อุดมศึกษา	5
2.4 จัดตั้งศูนย์ศิลปะพื้นบ้านในโรงเรียน	3
2.5 สนับสนุนส่งเสริมนำหนังตะลุงเข้าไปมีส่วนร่วมในงาน เทศกาลต่าง ๆ ของหน่วยงานราชการ (โดยนำหนังตะลุงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของงาน)	2

จากตารางที่ 34 ข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์และการอนุรักษ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง ในรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ข้อที่ 1 ประโยชน์ที่ท่านได้รับจากการศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุง ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุงส่วนใหญ่ นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับงาน (จำนวน 6 คน) ใช้ในการประกอบอาชีพเป็นรายได้จุนเจือครอบครัว (จำนวน 6 คน) ช่วยกล่อมเกลาจิตใจและทำให้มีสมาธิในการทำงาน (จำนวน 5 คน) เป็นสื่อกลางในการเข้าสังคมและการทำงานร่วมกับผู้อื่น (จำนวน 4 คน) ส่งเสริมฐานะทางสังคมให้ดียิ่งขึ้น (จำนวน 4 คน)

ข้อที่ 2 ท่านต้องการให้มีการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงอย่างไร ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุงส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าควรจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับหนังตะลุงอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับประถมถึงระดับอุดมศึกษา (จำนวน 5 คน) นำหนังตะลุงเข้าไปสอดแทรกในวิชาเรียน (จำนวน 4 คน) นำไปบรรจุหรือทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น (จำนวน 3 คน) จัดตั้งศูนย์ศิลปะพื้นบ้านในโรงเรียนสนับสนุนส่งเสริม นำหนังตะลุงเข้าไปมีส่วนร่วมในงานเทศกาลต่างๆ ของหน่วยงานราชการ (จำนวน 2 คน)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2.5 ข้อเสนอแนะ

ตารางที่ 35 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการนำหนังตะลุง เข้าไปจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนของภูมิภาคต่าง ๆ

ข้อความ	จำนวน
1. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหนังตะลุงเข้าไปจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างไร	
1.1 การนำหนังตะลุงเข้าไปสอนในโรงเรียน ควรเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความถนัดทางด้านหนังตะลุงโดยตรง	5
1.2 การจัดการเรียนการสอน ควรเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ เข้าใจ เห็นคุณค่า เกิดความรู้ ความหวงแหน ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง มากกว่าการปฏิบัติได้ทำได้ แต่ไม่เห็นคุณค่าของหนังตะลุง	4
1.3 ควรให้นักเรียนเห็นคุณค่าของหนังตะลุงเป็นอันดับแรก เพราะถ้าผู้เรียนยังไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ ยากที่จะสอนหรือถ่ายทอดให้ ผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนได้	4
1.4 ควรนำบทกลอนที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุง ให้ นักเรียนถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาดตามจินตนาการมากกว่า การเน้นให้เขียน หรือแต่งเองได้	3
1.5 ควรมีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับหนังตะลุงครบกระบวนการทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	5

ตารางที่ 35 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในด้านการสนับสนุนส่งเสริมของ
ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังสือในรายละเอียดประเด็นต่างๆ ดังนี้

ข้อความ	จำนวน
2. ท่านต้องการให้ทางโรงเรียนช่วยเหลือและสนับสนุนท่านด้านใดบ้าง	
2.1 จัดหาหรือเตรียมสถานที่ ๆ ใช้ในการจัดการเรียนการสอน	4
2.2 สนับสนุนช่วยเหลือด้านงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน	5
2.3 สนับสนุนช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่ายในการเดินทางของคุณะ (ลูกคู่)	2
2.4 สนับสนุนจากบุคลากรในหน่วยงานนั้น ๆ	3

จากตารางที่ 35 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในด้านการสนับสนุนส่งเสริมของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังสือในรายละเอียดประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ข้อที่ 1 ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหนังสือเข้าไปจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างไร ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะว่าการนำหนังสือเข้าไปสอนในโรงเรียน ควรเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความถนัดทางด้านหนังสือโดยตรง (จำนวน 5 คน) ควรมีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับหนังสือ ครอบคลุมการทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (จำนวน 5 คน) การจัดการเรียนการสอนควรเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการเข้าใจ เห็นคุณค่า เกิดความรัก ความห่วงแหน ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังสือมากกว่าการปฏิบัติได้ทำได้ แต่ไม่เห็นคุณค่าของหนังสือ (จำนวน 4 คน) ควรให้นักเรียนเห็นคุณค่าของหนังสือเป็นอันดับแรก เพราะถ้าผู้เรียนยังมองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญยากที่จะสอนหรือถ่ายทอดให้ผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนได้ (จำนวน 4 คน) ควรนำบทกลอนที่ใช้ในการแสดงหนังสือให้นักเรียนถ่ายทอดออกมาเป็นภาพวาดตามจินตนาการ มากกว่าการเน้นให้ผู้เขียนหรือแต่งเองได้ (จำนวน 3 คน)

ข้อที่ 2 ท่านต้องการให้ทางโรงเรียนช่วยเหลือและสนับสนุนท่านด้านใดบ้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังสือส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าคุณควรให้สนับสนุนช่วยเหลือด้านงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน (จำนวน 5 คน) จัดหาสถานที่ ๆ ใช้ในการจัดการเรียนการ

สอน (จำนวน = 4) สนิบสนุนจากบุคลากรในหน่วยงานนั้น ๆ (จำนวน 3 คน) สนิบสนุนช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่ายในการเดินทางของคุณะ (ลูกคู่) (จำนวน 2 คน)

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

ข้อมูลจากการสังเกต การถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก/ชมรม การแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสดและเทปบันทึกการแสดงในรูปแบบ วีดีโอ ตลอดจนวิธีการแกะรูปหนังตะลุง จากที่ผู้วิจัยสามารถสังเกตได้ และผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ในภาพรวม โดยการบรรยายสรุปตามข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เพื่อศึกษาในเรื่องดังต่อไปนี้.

1. ศึกษาการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก/ชมรม
2. ศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสดและเทปบันทึกการแสดง
3. ศึกษาวิธีการทำรูปหนังตะลุงหรือการแกะหนัง

1. ศึกษาการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก/ชมรม

ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลจากการสังเกตการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก/ชมรม ในประเด็นต่างๆ คือ 1.1 การจัดการเรียนการสอน 1.2 เนื้อหา 1.3 สถานที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน 1.4 การวัดและการประเมินผล ดังมีรายละเอียดจากการสังเกต ดังนี้

1.1 การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน มีการเปิดสอนในคาบชุมชน และเปิดเป็นวิชาเลือกในรายวิชา (ช.02121) ชื่อวิชา การแสดงพื้นเมือง สอนสัปดาห์ละ 1 คาบ ใช้เวลาสอน คาบละ 50 นาที และช่วงเวลาพักกลางวันตั้งแต่วันจันทร์-ศุกร์ มีการสอนซ่อมเสริมบ้างในวันเสาร์ และอาทิตย์ นักเรียนสนใจส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย จำนวน 20-25 โดยจะเรียนรวมกันเป็นกลุ่มแล้วแยกฝึกซ้อมตามความถนัด และความสนใจ เนื้อหาที่ใช้สอนส่วนใหญ่เป็นในเรื่องการแสดงหนังตะลุงมากกว่า การแกะรูปหนังตะลุง และการเล่นดนตรีหนังตะลุง (ลูกคู่) วิธีการสอนในชั้นเรียนส่วนใหญ่ ครู และปราชญ์ชาวบ้านใช้วิธีการสอนแบบบรรยายสลับกับการสาธิต และแบ่งกลุ่มปฏิบัติงาน ส่วนสื่อที่ใช้ในการประกอบการสอนของครูเป็นสื่อพวก V.D.O. และภาพถ่าย แต่ปราชญ์ชาวบ้านใช้ตัวเองเป็นสื่อในการสอน และการสอนของปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นการสอนแบบสาธิต

1.2 เนื้อหา

1.2.1 การแสดงหนังตะลุง

การถ่ายทอดเนื้อหาการสอนเกี่ยวกับหนังตะลุง จากการสังเกตการสอนของคุณครู ผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้าน สามารถจัดลำดับวิธีการและขั้นตอนการสอนได้ดังนี้

การสอนเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง ครูและปราชญ์ชาวบ้านมีการนำเข้าสู่บทเรียน โดยการแนะนำตัวหนังตะลุง ให้นักเรียนได้สัมผัสทำความคุ้นเคย และมองเห็นคุณค่าที่มีในหนังตะลุงอย่างคร่าวๆ เพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจศึกษาต่อไป แต่จะแตกต่างกันตรงกระบวนการ หรือลำดับขั้นตอนในการสอน คือครูจะสอนในเรื่องของการเชิดรูปก่อน แล้วจึงสอนในเรื่องบทพากย์ และบทเจรจา แต่ปราชญ์ชาวบ้านสอนในเรื่องของบทพากย์ บทเจรจาก่อน จึงสอนเชิดรูปภายหลัง และวิธีการสอนครูจะนำเทปบันทึกการแสดงในรูปแบบ V.D.O. มาใช้ในการประกอบการสอน โดยสาธิตการเชิดรูปไปพร้อมๆ กัน แต่ปราชญ์จะใช้วิธีการสอนจากประสบการณ์ที่ได้ฝึกฝนมา ส่วนบทหนังตะลุงที่ใช้ในการสอน ครูนำบทหนังตะลุงสำเร็จรูปที่นายหนัง (ผู้แสดง) ได้เขียนแต่งไว้แล้วมาเป็นแนวให้นักเรียนได้ศึกษา ขณะที่ปราชญ์ชาวบ้านจะหยิบยก บทใดบทหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เคยใช้ในการแสดงมาประกอบการสอน ส่วนในเรื่องของดนตรีที่ใช้ประกอบการสอน ปราชญ์จะใช้เครื่องดนตรีบางชิ้นเคาะให้จังหวะ เช่น กลอง และฉิ่ง แต่ครูใช้เทปบันทึกเสียงการแสดงสดแทน แต่ทั้งครูและปราชญ์จะสอนในเรื่องของดนตรีหนังตะลุงเพิ่มเติมภายหลัง

1.2.2 การแกะรูปหนังตะลุง

การสอนในเรื่องการทำรูปหนังตะลุงหรือการแกะหนัง ครูและปราชญ์มีกระบวนการในการสอนจากการสังเกต ดังนี้

การสอนเกี่ยวกับการแกะรูปหนังตะลุง จากการสังเกตและสัมภาษณ์เพิ่มเติมกับนักเรียน 2 กลุ่ม ที่ได้เรียนจากครูและปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า กระบวนการสอนของคุณครูจะเน้นให้นักเรียนทำรูป เพื่อใช้ประดับประดามากกว่าใช้เพื่อการแสดง แต่ปราชญ์ชาวบ้านสอนทั้ง 2 แบบ คือ ใช้เพื่อการแสดงและเพื่อประดับประดา แต่กระบวนการและขั้นตอนในการฝึกฝน ครูจะมีการปรับเปลี่ยนวัสดุจากหนังวัวสำเร็จรูปมาเป็นกระดาษ โดยให้เหตุผลว่า หนังวัวเป็นวัสดุค่อนข้างมีราคาแพง และถ้าผู้ใช้ไม่ชำนาญมีด อาจขาดได้ ในขณะที่ปราชญ์จะเลือกใช้หนังวัวสำเร็จรูป

ตามที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ส่วนวิธีการสอนปราชญ์จะสอนโดยแยกให้ศึกษาทีละส่วน เริ่มจาก มือ แขน ขา ใบหน้าก่อน แล้วศึกษาวิธีการทำทั้งตัว แต่ครูจะให้นักเรียนเริ่มทำทั้งตัวและศึกษาในทีละส่วน แต่ลายละเอียดภายในของรูป และวิธีการระบายสีแตกต่างกัน ครูจะใช้สีดำสีเดียวระบายทั้งตัว แต่ปราชญ์ชาวบ้าน เลือกใช้สีหลากหลาย โดยเฉพาะสีที่มีความสด

วิธีการสอนจะสอนโดยให้นักเรียน เรียนรวมกันเป็นกลุ่ม การสอน สอนแบบบรรยายและสาธิตไปพร้อมๆ กัน จากนั้นแยกย้ายไปปฏิบัติตามที่เรียนมา ซึ่งมีนักเรียนที่สนใจเป็นพิเศษไปเรียนเพิ่มเติมกับปราชญ์ชาวบ้านที่บ้าน

1.2.3 การเล่นดนตรีหนังตะลุง (นักดนตรี คณะหนังตะลุง หรือลูกคู่)

การสอนในเรื่องของดนตรีหนังตะลุง (ลูกคู่) ดนตรีที่ใช้สอนจะเป็นเครื่องดนตรีไทย เช่น โหม่ง ทับ กรับ ฉิ่ง ผสมกับเครื่องดนตรีสากล เช่น เบส กีตาร์ กลองชุด โดยใช้ผสมผสานกับครู และปราชญ์ชาวบ้าน มีวิธีการในการสอนตามลำดับขั้นตอนดังนี้

การสอนในเรื่องของดนตรี ครูผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้าน จะสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจจังหวะที่ใช้ประกอบการแสดงในแต่ละฉาก วิธีการสอนจะสอนโดยไม่ใช้โน้ตเพลง ดังนั้น ผู้เรียนใช้วิธีการสังเกตว่าตอนไหนของผู้แสดง ควรใช้จังหวะประกอบอย่างไร ในฉากของการแสดงนั้นๆ ในบางโรงเรียน จึงไม่มีการสอนเรื่องของดนตรี (ลูกคู่) แต่ให้นักเรียนฝึกตามเทปแทน หรือไม่ก็นำนักดนตรี (ลูกคู่) มาถ่ายทอดให้โดยตรง โดยให้เห็นว่าผลในการแสดงหนังตะลุงนั้น (ผู้แสดงหรือนายหนังตะลุง) ไม่จำเป็นต้องเล่นดนตรีเป็นทุกชิ้นเสมอไป เพียงแต่รู้จังหวะของดนตรีที่ใช้เล่นในการแสดงเท่านั้น (ดนตรีที่ใช้ในการประกอบการแสดงหนังตะลุงนั้น นักดนตรีจะเล่นตามผู้แสดง (นายหนัง) ไม่ใช่ผู้แสดง (นายหนัง) เล่นตามดนตรี

1.3 สถานที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

สถานที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เป็นห้องมีขนาดกว้างเท่ากับ 2 ห้องเรียน รวมกันอยู่ทางทิศใต้ ทิศหนึ่งของตัวอาคาร บริเวณชั้น 2 ภายในห้อง จะมีโรงหนังตะลุง ทั้งที่เป็นแบบจำลอง คือ มีเฉพาะจอซึ่งด้วยผ้าขาว ผูกติดกับท่อนพีวีซีมีลักษณะประกอบแยกชิ้นกับราวหนังตะลุง มีการสร้างให้คล้ายแบบจริง แต่ย่อขนาดให้เล็กลง ภายในโรงด้านหลังจอ จะมีต้นกล้วยวางนอนไว้สำหรับปักรูปหนังที่แสดง และส่วนบนของจอก็จะมีดวงไฟฟ้าแขวนอยู่ตรงกลางจอ ห่างจาก

จอประมาณ 1 ฟุต ภายในห้องสามารถบรรจุคนได้ประมาณ 30 – 40 คน โดยจะเว้นเนื้อที่ไว้สำหรับการสอนในเรื่องการแกะรูปหนังตะลุงไว้ภายในด้วย แต่สำหรับบางโรงเรียนจะมีการสร้างอาคารเรียนไม้แบบทรงไทย ขนาดเล็ก แยกออกจากอาคารเรียน โดยจัดตั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านภายในโรงเรียน ห่างจากอาคารเรียนไม่มากนัก บรรยากาศทั่วไปมีต้นไม้ปกคลุมโดยรอบเหมาะแก่การจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง

2. ศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสด/เทปบันทึกการแสดง

การศึกษาศิลปะการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสด และเทปบันทึกการแสดง สามารถสรุปรายละเอียดในประเด็นต่างๆ ดังนี้

2.1 ศิลปะการผูกเรื่อง

2.1.1 การตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่อง ตั้งให้รับกับโอกาสหรือสถานที่ที่แสดง โดยเลือกเรื่องที่แต่งไว้แล้วและอาจเคยทำการแสดงที่อื่นมาก่อน แต่มีลักษณะเนื้อเรื่องใกล้เคียงกับงานที่รับแสดงในคืนนั้นๆ และสำหรับเรื่องที่ใช้แสดงในการแสดงแต่ละครั้ง จะมีการเลือกเรื่องที่เห็นว่าเหมาะสมและสอดคล้องกับงานที่แสดงตามที่คุณแสดง (นายหนัง) เห็นว่าสมควร

2.1.2 การวางโครงเรื่อง

การวางโครงเรื่องจะให้สอดคล้องกับชื่อเรื่องและงานที่แสดงโดยมีการปรับเปลี่ยนให้มีเนื้อเรื่องเหมาะสม เพิ่มเติมในบางฉากบางตอนที่เห็นว่าสามารถสอดแทรกได้ แต่ไม่ทำให้เสียโครงเรื่องเดิม

2.1.3 การเปิดเรื่อง

การเปิดเรื่องจะมีการเปิดเรื่องโดยการตั้งเมือง คือ กล่าวถึงเมืองๆ หนึ่ง การนำเสนอเรื่องราวภายในเมืองอันเป็นจุดเริ่มต้นในการนำเสนอเรื่องราว อาจเปิดเรื่องโดยการเล่าย้อนเรื่องราวในอดีต หรือสร้างเรื่องเป็นปริศนา ให้ชวนติดตามต่อไป

2.1.4 การเดินเรื่อง

การเดินเรื่องในการแสดงใช้บทกลอน บทบรรยาย และบทเจรจาสลับกันไปโดยดำเนินไปตามเนื้อเรื่อง หรือโครงเรื่องที่วางไว้

2.1.5 การจบเรื่อง

การจบเรื่องการแสดงหนึ่งตะลุมในแต่ละคณะไม่เหมือนกัน บางคณะยุติการแสดงโดยยังไม่จบเรื่อง โดยให้เหตุผลว่า ทำให้ผู้ชมอยากรู้เรื่องราวอยู่ตลอดเวลา มีความสนใจว่าเรื่องราวจบลงอย่างไรกันแน่ บางคณะมีการจบเรื่องโดยการสรุป

2.2 ศิลปะการดำเนินเรื่องในการแสดง

มีการดำเนินเรื่องราวไปตามโครงเรื่องที่วางไว้ โดยผู้แสดง (นายหน้า) จะศึกษาเรื่องที่แสดงในคืนนั้นก่อนทำการแสดงอย่างละเอียดจนจำขึ้นใจ รู้ที่มาที่ไปของเรื่อง และจะเตรียมบทกลอน บทเจรจา และบทตลก ให้สอดคล้องกับเรื่องที่แสดง เพื่อให้ผู้ชมได้มีอารมณ์ร่วมมากที่สุด การดำเนินเรื่องเมื่อมีการตั้งเมือง-ขับบทกลอน บทเจรจา (บทพูด) บทสนทนา บทบรรยาย สลับกันไปตามลำดับของเรื่องในการแสดง ในระหว่างการเปลี่ยนฉากแต่ละครั้ง ดนตรีจะบรรเลงเพลงลูกทุ่ง เพลงสตริง สลับกันไปเพื่อให้เนื้อเรื่องน่าติดตาม และเร้าใจผู้ชมอยู่ตลอดไปจนจบการแสดง

2.3 ศิลปะการเชิดรูป

การเชิดรูปเป็นศิลปะที่สำคัญยิ่งของการแสดงหนึ่งตะลุม ผู้แสดง (นายหน้า) ศึกษา และทำความเข้าใจกับลักษณะ เอกลักษณ์ และท่าทางของตัวละคร เพื่อให้สามารถถ่ายทอดอารมณ์ ลักษณะท่าทางของตัวละครได้อย่างถูกต้อง สวยงาม อ่อนช้อย ตามลักษณะของตัวละครนั้นๆ โดยเฉพาะรูปฤาษี รูปพระอิศวรทรงโค ปราयหน้าบท และรูปตลก นอกจากจะแสดงตามแบบอย่างปฏิบัติตามกันมาแล้ว ผู้แสดง (นายหน้า) ที่มีประสบการณ์ ความชำนาญ จะถ่ายทอดเอกลักษณ์ของผู้แสดง (นายหน้า) ผ่านรูปที่เชิดด้วย

2.4 ศิลปะการขับบทและพากย์รูป

การขับบทและการพากย์รูป ผู้แสดง (นายหนัง) ส่วนใหญ่จะมีความสามารถในการเลียนเสียง หรือพากย์เสียงลักษณะของตัวหนังตะลุงได้หลายเสียง ผู้แสดงคนเดียวสามารถทำได้ทั้งเสียงผู้หญิง เสียงผู้ชาย คนแก่ (ชรา) เด็ก ผู้ใหญ่ และที่สำคัญยังสามารถขับบทกลอนได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ในส่วนนี้จะเห็นหนังตะลุงบางคณะที่มีความถนัดในการขับบทกลอนน้อย จะตัดในส่วนนี้ออกให้เหลือน้อยลง แต่จะไปเพิ่มในส่วนที่เป็นบทตลกให้มากยิ่งขึ้นแทน และการขับบทกลอน จะขับเป็นสำเนียงภาษาถิ่นได้ แต่การพากย์รูปจะใช้สำเนียงภาษากลาง

3. ศึกษาวิธีการทำรูปหนังตะลุงหรือการแกะหนัง

3.1 การเลือกหนัง การฟอกหนัง และวิธีการตากหนัง

การเลือกหนัง

ปราศรัยชาวบ้าน หรือช่างแกะรูปหนังตะลุงนิยมใช้หนังวัวในการทำรูปหนังตะลุงเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นหนังควาย และหนังเสือ โดยเฉพาะหนังเสือจะเลือกใช้ทำเฉพาะรูปศักดิ์สิทธิ์ เช่นรูปฤาษี เป็นต้น ส่วนหนังค่าง หนังกวาง หนังแพะ หนังหมี ปัจจุบันไม่ค่อยพบเห็นมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากความสวยงามสู้หนังวัวไม่ได้ จึงนิยมนำมาใช้ทำรูปตัวตลกมากกว่า เพราะรูปพวกนี้ไม่เน้นความสวยงามมากนัก และเป็นรูปที่ต้องการให้ทึบแสง คือ เป็นรูปที่ต้องการให้มีลักษณะเป็นสีดำเป็นส่วนใหญ่

การฟอกหนัง และวิธีการตากหนัง

การฟอกหนัง ช่างแกะรูปหนังตะลุงส่วนใหญ่ นิยมซื้อหนังวัวสำเร็จรูปที่ผ่านการฟอกแล้วมากกว่า ทำการฟอกเอง เนื่องจากขั้นตอนยุ่งยาก ซับซ้อน และหาผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในขั้นตอนวิธีการฟอกเป็นได้น้อยมาก ทั้งนี้เพราะไม่มีผู้สืบทอด และปัจจุบันสามารถหาซื้อได้เองตามท้องตลาด ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ จึงได้ศึกษาวิธีการ และขั้นตอนในการเตรียมหนัง และวิธีการตากหนังแทน ซึ่งจากการสังเกตการเตรียมหนัง ช่างจะนำหนังวัวสำเร็จรูปไปแช่น้ำ ทั้งนี้หนังวัว เมื่อซื้อมาใหม่ๆ จะมีลักษณะเป็นแผ่นหนา แข็ง ไม่เรียบ ดังนั้นจึงต้องนำไปทำการแช่น้ำตากให้แห้ง ก่อนนำมาทำการเพื่อให้หนังเรียบและตั้ง

3.2 การออกแบบ/ร่างแบบ

3.2.1 การออกแบบ

แบบที่ใช้ในการทำรูปหนังตะลุง จากการสังเกตมี 2 ลักษณะ คือ

1. แบบที่ใช้เพื่อการแสดง
2. แบบที่ใช้เพื่อการประดับประดับ หรือสำหรับโชว์

3.2.2 วิธีการร่างแบบ

วิธีการร่างแบบสำหรับรูปหนังตะลุงทั้ง 2 แบบ จะเหมือนกัน แตกต่างกันที่การออกแบบ โดยแบบที่ใช้สำหรับรูปหนังตะลุงเพื่อการแสดง จะออกแบบให้มีขนาดสัดส่วนช่วงบนปกติ แต่ส่วนเอวลงมาถึงเท้าเป็นช่วงที่สั้นกว่าปกติ ประมาณ 2 นิ้ว จากรูปจริง ทั้งนี้เมื่อนำไปทาบกับจอก็จะมีลักษณะสัดส่วนพอดี ส่วนแบบใช้สำหรับโชว์หรือเพื่อประดับประดับ ของที่ระลึก จะมีขนาดสัดส่วนพอดี รายละเอียด ลวดลาย และความอ่อนช้อยจะมีมากกว่า ทั้งนี้เพราะไม่ต้องคำนึงถึงเงาที่ใช้ในการแสดง เมื่อเสร็จแล้วนำไปทาบกระจกหรือทาบลงบนแผ่นหนัง (แต่ในปัจจุบันมีผู้นิยมนำรูปที่ใช้ในการแสดงมาใส่กรอบเก็บไว้เป็นรูปที่ระลึกเช่นกัน) และรูปที่ใช้ในการแสดงก็จะต่างกับรูปที่ใช้เพื่อความสวยงาม ตรงที่รูปที่ใช้ในการแสดงจะเคลื่อนไหวได้ ส่วนรูปที่ใช้เป็นของที่ระลึก สำหรับโชว์ เคลื่อนไหวไม่ได้

3.3 เครื่องมือแกะจลรูปหนัง

การแกะรูปหนังตะลุงมีอุปกรณ์มากมายหลายขนาด แต่ที่ช่างนิยมใช้เป็นประจำ และขาดไม่ได้ จะประกอบด้วย

1. หนังสัตว์ หนังที่นิยมนำมาใช้ในการแกะเป็นหนังวัว
2. เหล็กปลายแหลม เป็นอุปกรณ์ใช้สำหรับร่างแบบ มีลักษณะเป็นเหล็กปลายแหลม เรียงนำมาใช้สำหรับร่างแบบลงบนแผ่นหนัง
3. มีดแกะหนัง เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการตัดหรือแกะหนัง
4. มุกหรือตุ้ดตุ้ ใช้สำหรับตอกหรือเจาะให้เป็นลวดลายในส่วนที่เป็นเสื้อผ้า หรือเครื่องประดับ
5. ค้อนตอกมุก ใช้สำหรับตอกมุกหรือตุ้ดตุ้ เพื่อให้เกิดลวดลายตามต้องการ

6. สบู่หรือเทียนไข ช่วยในการป้องกันการอุดตันของมูกหรือตุ่มคัน ผิดทำให้ไม่อุดตัน
7. เชียงไม้ มี 2 ลักษณะ คือ 1. เชียงไม้เนื้ออ่อน ใช้สำหรับแกะ 2. เชียงไม้เนื้อแข็ง ใช้สำหรับการตอกกลดลาย
8. พู่กัน/สีหมึก/ปากกาเคมี/น้ำมันวานิช เป็นอุปกรณ์ใช้ในการระบายสีรูปหนังตะลุง
9. ไม้ไผ่และเชือก ใช้สำหรับการเข้าตบรูปหนังที่ใช้ในการแสดง

3.4 วิธีการแกะรูปหนังตะลุง

การแกะรูปหนังตะลุง มีวิธีการและขั้นตอนในการแกะไม่เหมือนกันทุกรูป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะประเภทของรูปนั้นๆ แต่ลักษณะการแกะส่วนใหญ่เริ่มแกะในส่วนที่ละเอียดที่สุดตามลักษณะความเชื่อของช่าง โดยมีลำดับขั้นตอนการแกะจากการสังเกต ดังนี้

นำหนังที่ร่างแบบเรียบร้อยแล้วมาเป็นลวดลาย โดยใช้มีดแกะหนัง แกะในส่วนที่มีรายละเอียด และต้องการความประณีต การแกะในส่วนที่เป็นใบหน้าก่อน โดยเริ่มแกะในส่วนที่เป็นรอบนอกของขอบตาขาว ถัดไปเป็นขอบตาล่าง แกะ $\frac{1}{4}$ ของลูกตา แกะตั้งแต่ขอบหัวตาบนให้พอดีเกินจากหางตาเล็กน้อย ถัดไปการแกะให้สังเกต จากนั้นเริ่มแกะในส่วนที่เป็นปากและจมูก เมื่อแกะในส่วนใบหน้าเสร็จ จะมีการเพิ่มเติมรายละเอียด แกะในส่วนอื่นต่อไป และใช้ตุ้ตุดูตอกเป็นลวดลายในส่วนที่เป็นเสื้อผ้า และเครื่องประดับ เมื่อแกะเสร็จเรียบร้อยแล้วไประบายสี

การเข้าตบตัวหนัง ตัวหนังทำด้วยไม้ไผ่ เหลา ฝ่าปลายลงมาไม่ตลอด ใช้คีบตัวหนัง เจาะผูกแผ่น ใช้สำหรับปักให้หนังทรงตัว เวลายืน เวลาจับเชิด โดยมีลำดับขั้นตอนการเข้าตบรูปหนังจากการสังเกต ดังนี้

1. เหลาไม้ไผ่ให้มีความยาวกว่ารูปที่ต้องการประมาณ 1 ส่วน
2. เหลาให้มีลักษณะเรียว-ยาว โดยไล่จากตรงกลางไปจนสุดปลายไม้ ให้มีความหนาประมาณ 1 เซนติเมตร เหลาทั้ง 2 ข้าง หน้า-หลัง ให้บางเท่าๆ กัน
3. นำรูปที่ระบายสีเสร็จแล้วมาทาบนไม้ตบ โดยกะระยะให้ได้สัดส่วน ถ้าเป็นรูปมีสีหลากหลายใส่ตรงทำหน้า (รูปพระ-นาง) ถ้าเป็นรูปตลกให้ใส่ไว้ที่เท้าหลัง
4. การใส่ไม้ตบในการทรงตัว ให้ใส่จากสันเท้าหลังขึ้นไปจรดใบหูทุกรูป

5. ร้อยเชือกให้ห่างกันประมาณ 2 นิ้ว รูปไหนมีมือเคลื่อนไหวได้ให้ใส่ไม้ดับก่อน แล้วนำมาประกอบมือที่หลัง จากนั้นทดลองจับไม้ดูว่า จับได้ถนัดมือหรือไม่ มีความอ่อน-แข็งพอดีหรือไม่ เพราะเมื่อนำไปใช้ในการแสดง จะช่วยให้รูปเคลื่อนไหวได้อ่อนช้อย สวยงาม

3.5 สีและการลงสีรูปหนัง

การระบายสีรูปหนัง ถ้าเป็นรูปหนังที่ใช้เชิดหรือใช้ในการแสดง จะเลือกใช้สีดูขนาดหรือสีตัดกันมากกว่ารูปที่ใช้เพื่อตกแต่งประดับประดา โดยมีลำดับขั้นตอนในการระบายสีจากการสังเกตดังนี้

1. นำน้ำมันวานิชผสมกับน้ำมันสนในอัตราส่วน 1:3 ผสมเสร็จแล้วนำมาผสมกับทินเนอร์ในอัตราส่วน 1:1 ทาลงบนรูปทิ้งไว้ให้แห้งประมาณ 5 นาที นำไประบายสีทับ

2. วิธีการระบายสีรูปหนัง เป็นการระบายพื้นๆ ไม่มีกลมกลืน อ่อนเข้มและมีเงา ขนาดรูปหนังและเนื้อที่ตัวหนัง ตัวกนกกลดลงมีส่วนกำหนดเนื้อที่ของการลงสี เพราะจะมีเส้นปรุด้วยมุกหรือมีดแกะเป็นการตัดเส้นไปในตัว ส่วนที่เป็นสีขาวในตัวหนังจะเว้นไม่ระบายสี ส่วนที่เป็นผมจะระบายสีดำ ส่วนที่แดงใช้ระบายแทนสีขาว ระบายในส่วนเป็นรัศมีหรือส่วนบนสุดของร่างกายและอาวุธ สีเขียวใช้ระบายแทนสีของมรกต ระบายในส่วนที่เป็นเครื่องประดับ การระบายจะใช้สีสลับกันระหว่างสีเขียว สีแดง เพื่อให้ดูตัดกัน ทั้งนี้เพราะรูปที่ใช้ในการแสดงผ่านจอผ้าขาวทำให้สีอ่อนลง ก็จะได้รูปที่มีสีตามต้องการพอดี ต่างกับรูปที่ใช้ในการประดับประดา สามารถเลือกใช้สีได้มากกว่า เพราะไม่ต้องคำนึงในเรื่องของแสง ส่วนรูปตลกจะนิยมใช้สีดำระบายทั่วทั้งรูป แต่ในส่วนที่เป็นเสื้อผ้ายังนิยมใช้สีแดงและเขียวเช่นกัน

3.6 การประกอบตัวหนังหรือเข้าตัวรูปหนัง

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการแกะรูปหนังตะลุง เว้นแต่ประเภทตกแต่งประดับประดา จะนำไปเข้ากรอบ ฉาก แต่รูปหนังตะลุงใช้สำหรับการแสดงยังต้องมีการประกอบชิ้นส่วนอวัยวะของตัวหนังบางส่วนที่ต้องการให้เคลื่อนไหวได้ เช่น แขน มือ ปาก ตา เท้า โดยใช้เชือกผูกร้อยกับตัวหนัง

การเข้าตัวหนัง ตัวหนังทำด้วยไม้ไผ่ เหลา ฝ่าปลายลงมาไม่ตลอด ใช้คืบตัวหนัง เจาะผูกแผ่น ใช้สำหรับปักให้หนังทรงตัวเวลายืน เวลาจับเชิด โดยเหลาไม้ไผ่ให้มีความยาวกว่ารูปที่ต้องการประมาณ 1 ส่วน ไล่จากตรงกลางไปจนสุดปลายไม้ มีความหนาประมาณ 1 เซนติเมตร เหลาทั้ง 2 ข้าง หน้า-หลัง ให้บางเท่ากัน นำรูปหนังตะลุงวางทาบบนไม้ดับ กะระยะ

ให้ได้สัดส่วน ร้อยเชือกให้ห่างกันประมาณ 2 นิ้ว จากนั้นทดลองจับไม่ว่า จับได้ถนัดมือมีความ
อ่อน-แข็งพอดีหรือไม่ เพราะเมื่อนำไปใช้ในการแสดงจะช่วยให้รูปเคลื่อนไหวได้อ่อนช้อยสวยงาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา ในบทนี้จะนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 สรุปผลการวิจัยจากการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

1.2 สรุปผลการวิจัยจากการจัดการก่อนการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง ในจังหวัดสงขลา

1.3 สรุปผลการวิจัยจากการศึกษา การถ่ายทอดความรู้ การแสดงหนังตะลุง และการแกะรูปหนัง จากปราชญ์ชาวบ้าน หรือศิลปิน หรือผู้รู้ในท้องถิ่น

2. อภิปรายผลการวิจัย

2.1 อภิปรายผลการวิจัย จากการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

2.2 อภิปรายผลการวิจัยจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านทางด้านหนังตะลุง ในจังหวัดสงขลา

2.3 อภิปรายผลการวิจัยจากการศึกษา การถ่ายทอดความรู้ การแสดงหนังตะลุง และการแกะรูปหนัง จากปราชญ์ชาวบ้าน

3. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน แต่ละส่วนแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

1.1 ผลจากการสอบถามครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษา

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในด้านต่อไปนี้

1. ด้านการเตรียมการสอน
2. ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน
3. ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน
4. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน
5. ด้านการวัดและการประเมินผล
6. ด้านการสอนซ่อมเสริม

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2 ผลการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ทางด้านหนึ่งตะลุง ในด้านต่อไปนี้

1. การเรียนรู้ การฝึกฝน (วิธีการแสดง, การแกะสลักลวดลาย)
2. การนำความรู้ ความสามารถทางหนึ่งตะลุงไปใช้
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน “หนึ่งตะลุง”
4. ประโยชน์และการอนุรักษ์
5. ข้อเสนอแนะในด้านการสนับสนุนส่งเสริม

1.3 ผลจากการสังเกต

ตอนที่ 1. ผลการวิเคราะห์การถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก หรือชมรม ในด้าน
ต่อไปนี

1. การจัดการเรียนการสอนหรือวิธีการถ่ายทอด
2. เนื้อหา
3. สถานที่ในการจัดการเรียนการสอน
4. การวัดและการประเมินผล

ตอนที่ 2. ผลการวิเคราะห์การแสดงผลงานที่ส่งจากการแสดงสด และเทปบันทึก
การแสดงเกี่ยวกับศิลปะในการแสดงในด้านต่อไปนี้

1. ศิลปะการผูกเรื่อง
2. ศิลปะการดำเนินเรื่องในการแสดง
3. ศิลปะการเชิดรูป
4. ศิลปะการพากย์บทเจรจาหุ่นนิ่งตะลุม
5. ดนตรีหุ่นนิ่งตะลุม

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการทำหุ่นนิ่งตะลุม หรือการแกะหุ่นนิ่ง

1. การเลือกหุ่นนิ่ง การพอกหุ่นนิ่ง และวิธีการตากหุ่นนิ่ง
2. การออกแบบ และการจารแบบลงบนแผ่นหุ่นนิ่ง
3. เครื่องมือแกะหุ่นนิ่ง
4. การใช้เครื่องมือและวิธีการแกะหุ่นนิ่งตะลุม
5. สีและการลงสีหุ่นนิ่งตะลุม
6. การประกอบตัวหุ่นนิ่ง และการเข้าตัวหุ่นนิ่ง

1.1 ผลจากการสอบถามครู ผู้สอนวิชาศิลปศึกษา

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ครูศิลปศึกษา
จำนวน 84 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 59.5 เพศหญิงร้อยละ 40.5 และมีอายุระหว่าง
41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 63.1 รองลงมาคือ อายุระหว่าง 31 – 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 31 ส่วนมาก
มีวุฒิการศึกษาในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 83.3 รองลงมาคือ วุฒิการศึกษาต่ำกว่า
ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 9.5 และในระดับปริญญาโท เพียงร้อยละ 7.1

ประสบการณ์การสอนในวิชาศิลปศึกษา อายุระหว่าง 21 – 25 ปี คิดเป็นร้อยละ
38.1 รองลงมา อายุระหว่าง 16 – 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.4 อายุระหว่าง 11 – 15 ปี ร้อยละ 14.3

อายุระหว่าง 6 – 10 ปี ร้อยละ 10.7 อายุระหว่าง 25 – 30 ปี ร้อยละ 7.1 อายุระหว่าง 1 – 5 ปี ร้อยละ 2.4

ครูส่วนมากสอนในระดับชั้นอื่นๆ ซึ่งได้แก่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3 คิดเป็นร้อยละ 48.8 รองลงมา คือ สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 23.8 สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 19.0 ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 8.3

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 6 ด้านคือ ด้านการเตรียมการสอน ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดและการประเมินผล ด้านการสอนซ่อมเสริม สรุปได้ดังนี้

1. ด้านการเตรียมการสอน

ข้อที่ 1. ครูสำรวจและรวบรวมรายชื่อศิลปินพื้นบ้าน และผลงานทางด้านหนังตะลุงจากแหล่งข้อมูลใด ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 1.2 ศึกษาจากหมู่บ้านหรือชุมชนในท้องถิ่น และจากการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X} = 3.77$) รองลงมาคือข้อที่ 1.1 ศึกษาจากเอกสาร วารสาร หนังสือ ตำรา สิ่งตีพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุด ศูนย์วัฒนธรรม ในหน่วยงานสถานศึกษาทั้งภาครัฐ และเอกชน ($\bar{X} = 3.74$) แต่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลาง ข้อที่ 1.4 ศึกษาจากนักวิชาการในท้องถิ่นที่มีผลการศึกษาค้นคว้าทางด้านหนังตะลุงในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.21$)

ข้อที่ 2. ครูศึกษาข้อมูลทางด้านหนังตะลุง เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการจัดการเรียนการสอนโดยวิธีต่างๆ ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 2.1 ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชนชาวบ้าน หรือศิลปินพื้นบ้านในท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง ($\bar{X} = 3.79$) แต่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลาง ข้อที่ 2.2 ศึกษาข้อมูลจากการสนทนา ชักถามจากนักวิชาการหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง และข้อที่ 2.4 ศึกษาข้อมูลจากสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน โดยทั้ง 2 ข้อ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{X} = 3.24$)

ข้อที่ 3. ครูศึกษาวิธีการและขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุง ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 3.1 ศึกษาวิธีการและขั้นตอนการแสดง การพากย์ และการเชิดรูปหนังตะลุงจากศิลปินพื้นบ้านด้านหนังตะลุงโดยตรง ($\bar{X} = 3.90$) แต่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลาง ข้อที่ 3.2 ศึกษาวิธีการและขั้นตอนการแสดงจากเทปบันทึกการแสดงในรูปแบบ V.D.O. ($\bar{X} = 3.35$)

ข้อที่ 4. ครูให้นักเรียนศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุง เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการเรียน ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ในข้อที่ 4.3 จัดนิทรรศการเรื่องหนังตะลุง เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่นักเรียนล่วงหน้า ($\bar{X} = 3.75$) และมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ในข้อที่ 4.4 จัดสนทนาซักถามเกี่ยวกับ “หนังตะลุง” โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้าน หรือศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงมาให้ความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียน ($\bar{X} = 3.58$)

ข้อที่ 5. ครูกับปราชญ์ชาวบ้านร่วมกันเตรียมเนื้อหาสาระความรู้ ที่จะนำไปสอนให้กับนักเรียน ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 5.5 นำเนื้อหาสาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเจตคติการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงให้แก่นักเรียน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.92$) รองลงมาคือ ข้อที่ 5.3 นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการสอน เพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหนังตะลุงให้กับนักเรียน ($\bar{X} = 3.82$) และข้อที่ 5.1 นำเนื้อหาสาระ ความรู้ที่เกี่ยวกับหนังตะลุงมาวางแผนการสอน และจัดทำแผนการสอนร่วมกัน โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.70$)

2. ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน

ข้อที่ 1 การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านพุทธิพิสัย ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 1.1 ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.12$) และข้อ 1.4 ให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์สภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง มีผลกระทบต่องานศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.65$)

ข้อที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านจิตพิสัย ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 2.2 ให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.18$) รองลงมาคือ ข้อที่ 2.3 ให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของหนังตะลุงที่เป็นศิลปะท้องถิ่นภาคใต้ และมีความหวังเห็นที่จะอนุรักษ์และพัฒนาสืบต่อ ($\bar{X} = 4.17$) และข้อที่ 2. ให้นักเรียนเกิดความรักและผูกพันกับหนังตะลุง ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้าน อันเป็นปัจจัยในการพัฒนาสังคม โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.98$)

ข้อที่ 3 การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านทักษะพิสัย ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 3.2 ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการวาด ออกแบบลวดลายเลือกใช้เครื่องมือในการแกะสลักลวดลายลงบนแผ่นหนัง และลงสีบนรูปหนังตะลุงได้ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.95$) และในข้อที่ 3.3 ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการเชิดรูป และการพากย์บทเจรจาหนังตะลุงได้ โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.68$)

3. ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน

ข้อที่ 1 ด้านการเรียนการสอนเรื่อง “หนังตะลุง” ในชั้นเรียน ครูควรจัดให้นักเรียนได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับหนังตะลุงในลักษณะใด ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 1.2 แนะนำให้นักเรียนได้ศึกษาตัวละคร หรือรูปแบบของตัวหนังตะลุงที่เป็นตัวละครสำคัญ และรูปแบบที่เป็นที่นิยม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.95$) รองลงมาคือ ให้นักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับศิลปะในการฉลุแผ่นหนัง ($\bar{X} = 3.94$) และในข้อที่ 1.5 แนะนำวิธีการชมหนังตะลุงให้แก่นักเรียนในชั้นเรียน โดยใช้วิถีทัศน์ที่บ้านที่การแสดงหนังตะลุง โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.83$)

ข้อที่ 2 การจัดการเรียนการสอนเรื่อง “หนังตะลุง” ครูควรนำนักเรียนไปศึกษา ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 2.4 นำนักเรียนไปชมวิธีการพากย์และการเชิดรูปหนังตะลุงจากปราชญ์ชาวบ้าน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.94$) และในข้อที่ 2.2 นำนักเรียนชมการเลือกใช้เครื่องมือในการแกะฉลุลดลายบนแผ่นหนังจากปราชญ์ชาวบ้าน และข้อที่ 2.3 นำนักเรียนไปชมการสาธิตการลงสีหรือระบายสีและการประกอบตัวหนังจากปราชญ์ชาวบ้าน โดยทั้ง 2 ข้อมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน และเป็นค่าเฉลี่ยที่มีค่าน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.83$)

ข้อที่ 3 ครูผู้สอนนำนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลและประสบการณ์มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 3.1 ให้นักเรียนนำข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้มาอภิปราย และสรุปร่วมกันในชั้นเรียน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.04$) และใน ข้อที่ 3.5 จัดให้นักเรียนสาธิตการแสดงหนังตะลุงร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ในสถานศึกษา โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.77$)

4. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

ข้อที่ 1 การจัดการเรียนการสอนเรื่อง หนังตะลุง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดทักษะในด้านต่างๆ ครูควรเลือกการใช้สื่อการสอนประเภทใด ประกอบการสอนของตนในชั้นเรียน ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 1.5 ศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุง ครูควรนำปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการแสดงหนังตะลุง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.02$) รองลงมาคือข้อที่ 1.3 ศึกษาวิธีการเลือกใช้เครื่องมือในการแกะฉลุลดลายบนแผ่นหนัง ครูควรนำปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการเลือกใช้เครื่องมือ ในการแกะฉลุลดลาย ($\bar{X} = 4.01$) และในข้อที่ 1.1

ศึกษาประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง ครูควรนำภาพถ่ายหรือสไลด์ประกอบการสอน โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.86$)

ข้อที่ 2 การนำนักเรียนไปศึกษาความรู้เพิ่มเติมนอกสถานศึกษา หรือในชุมชนร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนสัมผัสกับประสบการณ์จริง ครูควรเลือกใช้สื่อการสอน ประกอบการเรียนการสอนเรื่องหนังตะลุงในท้องถิ่น ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 2.5 ให้นักเรียนศึกษาวิธีการชมการแสดงหนังตะลุงจากศูนย์วัฒนธรรม หรือชมรมหนังตะลุงในท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.01$) และในข้อที่ 2.2 ให้นักเรียนศึกษาวิธีการแกะฉลุหนัง และออกแบบลวดลายลงบนแผ่นหนังจากร้านค้า หรือแหล่งผลิตในชุมชน โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.73$)

ข้อที่ 3 หลังจากที่นักเรียนได้ศึกษาในชั้นเรียน และเข้าร่วมกิจกรรมนอกสถานศึกษา ครูควรเลือกใช้สื่อประเภทใดในการสรุปองค์ความรู้แก่ผู้เรียน ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 3.4 ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนสาธิตการพากย์ และการเชิดรูปหนังตะลุงที่นักเรียนผลิตขึ้นเองภายใน โรงเรียน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.01$) และในข้อที่ 3.3 ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนฝึกการลงสี หรือระบายสีรูปหนัง หรือแผ่นไม้ หรือแผ่นกระดาษ โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.89$)

5. ด้านการวัดและการประเมินผล

ข้อที่ 1 การวัดและประเมินผลด้านพุทธิพิสัย ครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเน้นวัตถุประสงค์ในข้อใด ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 1.1 ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถเล่าหรือถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้ และข้อที่ 1.3 ผู้เรียนเกิดความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการในการชมหนังตะลุงได้ โดยทั้ง 2 ข้อ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน เป็นค่าเฉลี่ยที่มีค่ามากที่สุด ($\bar{X} = 4.19$) และในข้อที่ 1.5 ผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบความแตกต่าง และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระหว่างการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันกับอดีต โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 4.04$)

ข้อที่ 2 การวัดและการประเมินผลด้านจิตพิสัย ครูควรเน้นวัตถุประสงค์ในข้อใด ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 2.2 ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของศิลปะท้องถิ่นภาคใต้ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.35$) และในข้อที่ 2.4 ผู้เรียนเกิดความรัก และห่วงหาพันที่จะอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง ให้พัฒนาสืบต่อ อันเป็นปัจจัยในการพัฒนาสังคมในท้องถิ่นต่อไป โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 4.19$)

ข้อที่ 3 การวัดและการประเมินผลด้านทักษะพิสัย ครูควรวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเป็นวัตถุประสงค์ในข้อใด ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 3.4 ผู้เรียนสามารถประกอบตัวหนังสือหรือเข้าตัวรูปหนังสือ และสามารถเก็บรักษารูปหนังสือได้อย่างสมบูรณ์ และข้อที่ 3.5 ผู้เรียนสามารถอธิบายวิธีการชมหนังสือ และวิธีในการแสดงหนังสือแก่บุคคลอื่นได้ โดยทั้ง 2 ข้อ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน เป็นค่าเฉลี่ยที่มีค่ามากที่สุด ($\bar{X} = 4.10$) และในข้อที่ 3.3 ผู้เรียนสามารถพากย์ เชิดรูป และแสดงหรือเล่นหนังสือได้อย่างสวยงาม โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.85$)

6. ด้านการสอนซ่อมเสริม

ข้อที่ 1 ครูควรจัดกิจกรรมพิเศษเสริมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ และตระหนักในคุณค่าของหนังสือให้พัฒนาสืบไป ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 1.3 จัดตั้งชมรมหนังสือเด็กในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.06$) และในข้อที่ 1.4 จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมหนังสือในโรงเรียน และชุมชนใกล้เคียง โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.76$)

ข้อที่ 2 ครูควรจัดกิจกรรมเพิ่มเติมความรู้ ความเข้าใจนอกสถานศึกษา ครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 2.4 จัดนักเรียนเข้าชมการแสดงหนังสือในปัจจุบัน กับสมัยก่อน ในการแสดงสดจากประชาชนชาวบ้านในท้องถิ่น และจังหวัดใกล้เคียง มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.87$) และในข้อที่ 2.3 จัดนักเรียนเข้าชมนิทรรศการเกี่ยวกับหนังสือในสถานศึกษา และหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง โดยมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.70$)

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในเรื่องการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรเปิดสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน หนังสือ ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ เน้นให้ผู้เรียนเกิดความรัก ชาบซึ้ง และเห็นคุณค่าในศิลปะพื้นบ้านหนังสืออย่างแท้จริง มากกว่าเรียนเพื่อให้ครบตามหลักสูตรเท่านั้น ส่วนในเรื่องวิธีการสอน หรือการถ่ายทอดเพื่อหาครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรนำประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความชำนาญทางด้านหนังสือ มากถ่ายทอดให้กับนักเรียนโดยตรง โดยเฉพาะในเรื่องของการ

แสดงหนังตะลุง และการแกะหนัง (การแกะรูปหนังตะลุง) นั้น ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า การศึกษาในเรื่องของการแกะรูปหนังตะลุง นักเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติได้ แต่ในด้านการแสดงหนังตะลุง นอกจากนักเรียนมีความสนใจ ความตั้งใจอย่างเดียวยังคงไม่พอ ต้องอาศัยพรสวรรค์เป็นอย่างมาก และควรให้นักเรียนได้ศึกษาด้านดนตรีที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุงเพิ่มเติมจากการศึกษาด้านการแสดง และการแกะรูปหนังตะลุง นอกจากนี้ ควรมีนโยบายชัดเจนในการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาได้ปฏิบัติอย่างจริงจัง และถูกต้อง

ส่วนในเรื่องของการอนุรักษ์และส่งเสริม ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการแสดงหนังตะลุงเป็นศิลปะพื้นบ้านภาคใต้ที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์มิให้สูญหาย ดังนั้นทางโรงเรียนควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ค่าใช้จ่าย ในการจัดการเรียนการสอนแก่ประชาชนชาวบ้าน และควรจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านภายในโรงเรียน หรือชมรมหนังตะลุง เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง แต่ควรคำนึงถึงสภาพปัญหาในการจัดการเรียนการสอน ทั้งในเรื่องของงบประมาณสนับสนุน และนักเรียนเห็นความสำคัญ คุณค่าในศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงน้อยมาก ขาดความตั้งใจจริงในการศึกษาอย่างจริงจัง การจัดการเรียนการสอนที่ขาดความต่อเนื่อง ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้

1.2 ผลการสัมภาษณ์ประชาชนชาวบ้าน

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชาชนชาวบ้าน

ประชาชนชาวบ้านโดยส่วนใหญ่เคยประกอบอาชีพทำสวน ทำไร่ (จำนวน 3 คน) แสดงหนังตะลุง (จำนวน 2 คน) ทำสวนยาง (จำนวน 1 คน) ปัจจุบันประกอบอาชีพแสดงหนังตะลุง (จำนวน 2 คน) แสดงหนังตะลุงและช่างแกะรูปหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) เขียนบทหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) ช่างแกะรูปหนัง (จำนวน 1 คน) แสดงหนังตะลุงและครูสอนหนังสือ (จำนวน 1 คน) จบการศึกษาสูงสุดในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (จำนวน 4 คน) ประถมศึกษาปีที่ 5 (จำนวน 1 คน) และปริญญาตรี (จำนวน 1 คน)

ประสบการณ์ในการทำงานด้านหนังตะลุงนาน 7 ปี (จำนวน 1 คน) ประสบการณ์ 20 ปี (จำนวน 1 คน) และประสบการณ์นาน 30 - 40 ปีขึ้นไป (จำนวน 4 คน) อะไรเป็นเหตุจูงใจให้ศึกษา ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่มีความสนใจและชอบดู (ชม) การแสดงหนังตะลุง (จำนวน 3 คน) เห็นคุณค่าของงานศิลปะที่ปรากฏอยู่ในหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) มีความชอบบทกลอนที่สอดแทรกในการแสดงหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) เห็นบุคคลอื่นทำได้ คิดว่าตนเองน่าจะทำ (จำนวน 1 คน) มีความถนัดในงานด้านใดมากที่สุด ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่ถนัดทางด้าน

การแสดงหนังตะลุง (จำนวน 3 คน) การแสดงหนังตะลุงและการแกะรูปหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) การแกะหนังและการเล่นดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) การเขียนบทกลอนหนังตะลุง (จำนวน 1 คน) อะไรเป็นเหตุจูงใจให้เลิกศึกษาเฉพาะงานด้านนี้ ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่มีความชอบและเห็นคุณค่าที่มีในศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง (จำนวน 3 คน) บุคคลในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดสนับสนุน (จำนวน 2 คน) มีความถนัดและสนใจจึงเริ่มศึกษาอย่างจริงจัง (จำนวน 1 คน)

ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่คิดหาผู้สืบทอดศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง เพราะอยากอนุรักษ์มิให้สูญหาย (จำนวน 4 คน) คิดแต่คงเป็นไปได้ยาก เพราะเด็กในปัจจุบันเห็นคุณค่าของศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงน้อยมาก (จำนวน 2 คน) เคยมีประสบการณ์ในการถ่ายทอดให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา (จำนวน 3 คน) ถ่ายทอดให้กับนักศึกษาระดับ ปวช-ปวส. ถึงปริญญา (จำนวน 2 คน) ซึ่งส่วนใหญ่ผู้รับการถ่ายทอดมีอายุช่วง 8-12 ปี (จำนวน 1 คน) อายุ 12-15 ปี (จำนวน 2 คน) อายุ 20-40 ปี (จำนวน 3 คน) และมีภูมิลำเนาในจังหวัดใกล้เคียง (จำนวน 3 คน) บุคคลในอำเภอเดียวกัน (จำนวน 2 คน) บุคคลต่างอำเภอ (จำนวน 1 คน) และประชาชนบ้านส่วนใหญ่ มีความคาดหวังให้ผู้สืบทอดสามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ (จำนวน 3 คน) สามารถ แสดงหนังตะลุงได้ (จำนวน 1 คน) สามารถแกะรูปหนังตะลุงได้ (จำนวน 1 คน)

หนังตะลุงสมัยก่อนเป็นอย่างไร ประชาชนบ้านมีความคิดเห็นว่ามี การนำสาระ ความรู้ คติธรรม คำสอนในพุทธศาสนาสอดแทรกในเนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง (จำนวน 4 คน) เป็นลักษณะนักเล่านิทานธรรมะ ดำเนินการเล่าด้วยบทกลอน โดยใช้คำพูดเพื่อการสรุป นำบทตลกมาสอดแทรก ประกอบจังหวะจากเสียงดนตรี (จำนวน 1 คน) มีเนื้อเรื่องที่มีการสอดแทรกบทกลอนอันไพเราะ เข้าถึงอารมณ์คนดู (ผู้ชม) ได้เป็นอย่างดี หนังตะลุงในปัจจุบันมีการนำการแสดงหนังตะลุงในสมัยก่อนมาเป็นต้นแบบ แต่มีการประยุกต์ให้ทันสมัยมากขึ้น รูปแบบการแสดงยังคงเดิม แต่มีการประยุกต์นำเครื่องดนตรีสากล แสดงร่วมกับดนตรีไทย เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงเป็นเพลงลูกทุ่งเป็นส่วนใหญ่ (จำนวน 3 คน) เน้นบทตลกมากกว่าบทเศร้า (จำนวน 2 คน) นิยมนำนิยายหรือบทละครทางโทรทัศน์ สอดแทรกในเนื้อเรื่อง และนิยมใช้บทเจรจามากกว่าการขับบทกลอน และมีการประยุกต์รูปแบบและวิธีการแสดงให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจโดยการนำดนตรีสากลมาแสดงร่วมกับดนตรีไทย (จำนวน 4 คน) มีการแสดงรูปแบบคงเดิม เพียงแต่เพิ่มเติมในส่วนที่เป็นตลกมากขึ้น

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง

1. การเรียนรู้ การฝึกฝน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้าน ได้รับการถ่ายทอดความรู้ จากอาจารย์ (ผู้เชี่ยวชาญ) ทางด้านหนังตะลุง และศึกษา ฝึกฝนด้วยตนเอง โดยวิธีการในการเรียนรู้ ฝึกฝนให้เกิดทักษะ ความชำนาญในการเขียนบทหนังตะลุง การแสดงหนังตะลุง และการแกะรูปหนังตะลุง ดังนี้

- 1.1 ศึกษาวิธีการแสดงหนังตะลุงจากนายหนังตะลุง (ผู้แสดงหนังตะลุง)
- 1.2 ศึกษาวิธีการแสดงหนังตะลุงด้วยตนเอง
- 1.3 ศึกษาวิธีการแกะหนังตะลุงจากช่างแกะรูปหนังอาชีพ
- 1.4 ศึกษาวิธีการแสดงหนังตะลุงและการแกะรูปหนังด้วยตนเอง

นอกจากนี้ปราชญ์ชาวบ้าน ยังเล่าว่า วิธีการถ่ายทอดความรู้ของอาจารย์หรือ (ผู้เชี่ยวชาญ) ทางด้านหนังตะลุงส่วนใหญ่สอนให้เรียนรู้ โดยการสังเกต จดจำ แล้วนำไปฝึกปฏิบัติเองมากกว่าเรียนรู้จากคำบอกเล่าของอาจารย์ แต่จะให้การแนะนำและติชมในส่วนที่เห็นควร ปรับปรุง แก้ไข ดังนั้น ผู้ที่สนใจศึกษาทางด้านหนังตะลุงส่วนใหญ่ ต้องมีความชอบและความตั้งใจจริงเป็นทุนเดิม ทั้งนี้เพราะต้องใช้ความพยายาม และความอดทนค่อนข้างสูง เป็นการเรียนรู้ไม่มีวันจบสิ้น ผู้ที่เรียนจึงต้องเป็นคนที่รักและเห็นคุณค่าในหนังตะลุงจริงๆ ไม่เช่นนั้นอาจท้อแท้และเบื่อหน่ายได้

2. การนำหนังตะลุงไปใช้

ความรู้และประสบการณ์ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาทางด้าน “หนังตะลุง” จะนำไปใช้ประกอบอาชีพเป็นรายได้จุนเจือครอบครัว ประยุกต์ใช้ร่วมกับงานประจำ (สอนหนังสือ) และเป็นสื่อในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

จากการศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุงในเรื่องของการแสดง การแกะรูป การเขียนบท และดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดง พบว่าปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่นอกจากจะมีความรู้ความสามารถในเรื่องที่ตนถนัดแล้ว ยังมีความรู้ครอบคลุมในเรื่องที่เกี่ยวกับหนังตะลุง ด้านอื่นๆ ที่นอกเหนือจากที่ตนได้ศึกษาด้วย ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้เกี่ยวกับหนังตะลุง เป็นลักษณะการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงและต่อเนื่อง คือถ้าศึกษาด้านการแสดงหนังตะลุง (เป็นนายหนังตะลุง) สิ่งที่คุณเรียน

(ผู้แสดง) ต้องรู้ คือ บทที่ใช้ในการแสดง ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง (ฉิ่ง อมรุต, สัมภาษณ์ 10 มกราคม 2544) กล่าวว่า สมัยก่อนผู้แสดง (นายหนัง) นอกจากจะต้องรับหน้าที่เป็นผู้แสดงแล้ว ยังต้องมีความสามารถในการเขียนบทหนังตะลุง และการแกะรูปหนังตะลุงด้วย ดังนั้นปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมีความรู้เกี่ยวกับหนังตะลุงครอบคลุม และจะมีความชำนาญเฉพาะในเรื่องที่ตนศึกษาอย่างละเอียดต่างกับในปัจจุบันที่ผู้แสดงจะเลือกศึกษาเฉพาะเรื่องที่ตนสนใจเท่านั้น จึงทำให้การแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันพบผู้แสดง (นายหนัง) ที่มีความรู้และความสามารถครบทุกด้านน้อยมาก อีกทั้งในปัจจุบันผู้แสดงจะได้รับความสะดวกมากกว่าในอดีตเพราะไม่ต้องทำรูปเอง เขียนบทเอง แต่จะมีผู้ที่มีความชำนาญเฉพาะในแต่ละเรื่อง เป็นผู้จัดทำ จึงต่างกับในอดีตที่ผู้แสดงต้องจัดทำเองทั้งหมด

3. การจัดการเรียนการสอน

ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ เห็นด้วยหากมีการนำหนังตะลุงเข้ามาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยให้เหตุผลว่า เป็นการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านภาคใต้มิให้สูญหาย และยังเป็น การส่งเสริมให้นักเรียน เห็นความสำคัญและคุณค่าของหนังตะลุง และควรนำไปบรรจุไว้ในหลักสูตรท้องถิ่น โดยเนื้อหาที่สอนส่วนใหญ่ เน้นทางด้าน การแสดงหนังตะลุง รองลงมาคือ การแกะรูปหนังตะลุง ดนตรีหนังตะลุงและการเขียนบทหนังตะลุง สถานที่ที่ใช้ในการสอน ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการให้สอนที่โรงเรียนมากกว่าที่บ้าน

การนำศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง เข้ามาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการให้ผู้เรียนมองเห็นความสำคัญและเห็นคุณค่าที่มีในหนังตะลุงเป็นอันดับแรก เพราะถ้าหากผู้เรียนยังไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุง ก็เป็นการยากที่จะสอนให้สำเร็จลุล่วงดังเป้าหมายที่วางไว้

4. ประโยชน์และการอนุรักษ์

4.1 ประโยชน์ที่ปราชญ์ชาวบ้านได้รับจากการศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุง ส่วนใหญ่ นำไปประยุกต์ใช้กับงาน และใช้ในการประกอบอาชีพเป็นรายได้จุนเจือครอบครัว ช่วยทำให้มีสมาธิในการทำงาน เป็นสื่อกลางในการเข้าสังคม และส่งเสริมฐานะทางสังคมให้ดียิ่งขึ้น

4.2 การอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงในโรงเรียน ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่าควรเปิดสอนเกี่ยวกับหนังตะลุง ตั้งแต่ระดับประถมถึงอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง นำไปสอดแทรกในวิชาเรียน จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น หรือจัดตั้งศูนย์ศิลปะพื้นบ้านในโรงเรียน

และนำหนังสือส่งเข้าไปมีส่วนร่วมในงานเทศกาลต่างๆ ของหน่วยงานราชการ (นำไปเป็นส่วนหนึ่งของงาน)

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำหนังสือส่งไปจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่มีความคิดเห็น สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การนำหนังสือส่งไปสอนในโรงเรียน ควรเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความถนัด ทางด้านหนังสือส่งโดยตรง และจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับหนังสือส่ง ครอบคลุมการทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2. ควรเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ เข้าใจ เห็นคุณค่า หวงแหน ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังสือส่งมากกว่าปฏิบัติได้ ทำได้ แต่ไม่เห็นคุณค่าของหนังสือส่ง เพราะถ้าผู้เรียนยังมองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ ยากที่จะสอนหรือถ่ายทอดให้ผู้เรียนสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนได้

3. ควรนำทกลอนที่ใช้ในการแสดง ให้นักเรียนถ่ายทอดออกมาเป็น ภาพวาดตามจินตนาการมากกว่า การเน้นให้เขียนหรือแต่งเองได้

5.2 ส่งเสริม สนับสนุน ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องการให้ทางโรงเรียน ช่วยเหลือสนับสนุนดังนี้

1. สนับสนุนช่วยเหลือด้านงบประมาณ ในการจัดซื้ออุปกรณ์ที่ใช้ในการสอน

2. จัดเตรียมสถานที่ๆ ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

3. สนับสนุนจากบุคลากรในหน่วยงานนั้นๆ

4. สนับสนุนช่วยเหลือ เรื่องค่าใช้จ่ายในการเดินทางของคณะ (ลูกคู่)

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์การถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึกหรืออบรม ในด้านการจัดการเรียนการสอนหรือวิธีการถ่ายทอด เนื้อหา สถานที่ในการจัดการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล สามารถสรุปได้ว่า

1.1 การจัดการเรียนการสอนหรือวิธีการถ่ายทอด

จะเปิดสอนในคาบชุมนุม (กิจกรรมซ่อมเสริม) และเปิดเป็นวิชาเลือกในรายวิชา (ข.02121) ชื่อวิชาการแสดงพื้นเมือง สอนสัปดาห์ละ 1 คาบ คาบละ 50 นาที นักเรียนที่เรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เนื้อหาที่สอนส่วนใหญ่เน้นเรื่องการแสดงหนังตะลุงมากกว่าการแกะรูปหนังตะลุงและการเล่นดนตรีหนังตะลุง (ลูกคู่) ลักษณะของครูผู้สอนแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ

ลักษณะที่ 1 เป็นครูสอนวิชาสามัญทั่วไป แต่มีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับ “หนังตะลุง”

ลักษณะที่ 2 ประกอบอาชีพเป็นครูและมีความสามารถพิเศษทางด้านหนังตะลุง

ลักษณะที่ 3 เป็นปราชญ์ชาวบ้านมีความสามารถทางด้านหนังตะลุงโดยตรง

การสอนหรือการถ่ายทอดจะสอนสลับกันระหว่างครูผู้สอนกับปราชญ์ชาวบ้านหรือครูและปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดให้นักเรียนโดยตรง ซึ่งวิธีการสอนหรือวิธีการถ่ายทอด แบ่งออก 4 วิธี

วิธีที่ 1 ครูไปศึกษาจากปราชญ์ชาวบ้านนำมาถ่ายทอดให้นักเรียน

วิธีที่ 2 ครูเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดให้นักเรียนโดยตรง

วิธีที่ 3 ครูและนักเรียนเรียนรู้ไปพร้อมๆ กันกับปราชญ์ชาวบ้าน

วิธีที่ 4 ครูและปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดให้นักเรียนโดยตรง

การจัดการเรียนการสอนแบ่งผู้เรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ แยกฝึกปฏิบัติตามความถนัด (รายบุคคล) จากนั้นฝึกรวมกัน และฝึกรวมกันเป็นกลุ่ม แล้วแยกฝึกปฏิบัติเป็นรายบุคคล วิธีการสอน ครูให้นักเรียนนั่งเรียนรวมกันเป็นกลุ่ม โดยมีครูคอยชี้แนะลำดับการสอนไปตามเนื้อหา และสื่อที่ใช้ในการสอน ครูจะใช้ V.D.O.หรือภาพถ่าย ส่วนปราชญ์ชาวบ้านใช้ตัวเองเป็นสื่อประกอบการสอนแทน ลักษณะการสอนเป็นการสอนแบบบรรยายสลับกับการสาธิต และแบ่งกลุ่มปฏิบัติงาน

1.2 เนื้อหา

เนื้อหาที่เรียนจะสอนเกี่ยวกับ การแสดงหนังตะลุง การแกะรูปหนังตะลุง และการเล่นดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง (ลูกคู่) มีรายละเอียดสามารถสรุปได้ดังนี้

1.2.1 การแสดงหนังตะลุง

การสอนเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง คือ การศึกษาเกี่ยวกับวิธีการ เชิดรูปหนัง ตะลุงการขับบท (กลอนสด) ที่ใช้ในการแสดง บทเจรจา (บทพูด) และลำดับขั้นตอนในการแสดง รวมทั้งดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง และจากการสังเกตการถ่ายทอดและวิธีการสอนเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง จะมีวิธีการถ่ายทอดเนื้อหาจากครู 2 ประเภท คือ

1. เป็นครูสอนวิชาสามัญทั่วไป แต่มีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับ “หนังตะลุง” จากปราชญ์ชาวบ้าน กับครูผู้สอนที่มีความสามารถพิเศษ (สามารถเล่นหนังตะลุงได้) ทางด้านหนังตะลุง

2. ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอดโดยตรง

โดยภาพรวมเกี่ยวกับวิธีการสอนเกี่ยวกับ “หนังตะลุง” จากครูและปราชญ์ชาวบ้าน สามารถสรุปลำดับขั้นตอนการสอนได้ดังนี้

1. แนะนำอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง
2. แนะนำตัวหนังตะลุงให้นักเรียนได้รู้จัก ตัวไหน ชื่ออะไร เพื่อให้สัมผัสทำความเข้าใจความคุ้นเคย
3. อธิบายประวัติ และความเป็นมาอย่างคร่าวๆ
4. ฟีกขับบทพากย์และบทเจรจา
5. ฟีกเชิดรูป
6. ฟีกการแสดงประกอบจังหวะดนตรีจากเทปหรือเครื่องดนตรี

วิธีการสอนเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงของครูและปราชญ์ชาวบ้าน จะมีลักษณะที่คล้ายกัน คือ มีการแนะนำตัวหนังตะลุงให้นักเรียนทำความเข้าใจและสัมผัสทำความเข้าใจความคุ้นเคย มีการสอนการเชิดรูป การฟีกบทพากย์ บทเจรจา และฟีกการแสดงประกอบเสียงดนตรี แต่จะต่างกันตรงที่ ครูมีการอธิบายถึงประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงเพิ่มเติม แต่ปราชญ์ชาวบ้านไม่มี ครูจะฟีกให้นักเรียนหัดเชิดรูปก่อน แล้วจึงมาฟีกบทพากย์ บทเจรจา แต่ปราชญ์ชาวบ้านจะฟีกขับบทกลอน (บทพากย์) บทเจรจาก่อน จึงมาฟีกเชิดภายหลัง ครูสอนให้นักเรียนเชิดรูป จากการดู V.D.O. ประกอบการเชิดโดยไม่ผ่านจอกจากครู แต่ปราชญ์ชาวบ้านจะสาธิตการเชิดด้วยตนเอง ครูฟีกให้นักเรียนเรียนรู้เรื่องดนตรีจากเทป แต่ปราชญ์ชาวบ้านให้เรียนรู้จังหวะจากเครื่องดนตรีและคณะนักดนตรี (ลูกคู่)

สรุป ครูจะมีวิธีการถ่ายทอดเนื้อหาทางการแสดงหนังตะลุง โดยการเพิ่มเติมในเนื้อหาบางส่วนที่ปราชญ์ชาวบ้านไม่มี แต่จะลดกระบวนการหรือขั้นตอนบางอย่างที่ไม่ถนัด โดยการปรับเปลี่ยนหรือใช้สื่อประกอบการสอนแทน ในขณะที่ปราชญ์ชาวบ้านจะสอนหรือถ่ายทอดจากประสบการณ์จริงที่ตนได้สัมผัสและเรียนรู้จากอาจารย์ (ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหนังตะลุง) กับ

การศึกษาและฝึกฝนด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ ดังนั้นเนื้อหาที่ใช้สอนไม่แตกต่างกันนัก แต่จะต่างกันตรงที่ลำดับขั้นตอนหรือกระบวนการสอนและทักษะความชำนาญของครูและปราชญ์ชาวบ้านเท่านั้น

1.2 .2 การแกะรูปหนังตะลุง

การแกะรูปหนังตะลุง หรือการแกะฉลุหนังจากการสังเกตวิธีการสอนของครูและปราชญ์ชาวบ้าน มี 2 ประเภท คือ

1. ประเภทแกะเพื่อความสวยงาม คือ ใช้สำหรับโชว์โดยเฉพาะไม่ใช่เล่น
2. ประเภทที่ทำขึ้นเพื่อการแสดง คือ รูปประเภทนี้มีความสวยงามเหมือนกัน ตั้งแต่ส่วนเอวลงมาถึงเท้าเป็นช่วงที่สั้นกว่าปกติ เพราะเมื่อเล่นเงา ส่วนเอวขึ้นไปจะทาบกับจอ ส่วนล่างตั้งแต่เอวลงไปจะห่างจอเล็กน้อย ทำให้สัดส่วนของรูปยืดออก ภาพที่ปรากฏที่จอได้สัดส่วนพอดี โดยประเด็นที่ใช้ในการสังเกตวิธีการสอนการแกะรูปหนัง คือ การออกแบบ ร่างแบบ การแกะรูปหนังตะลุง การระบายสี การเข้าด้าย สามารถสรุปวิธีการสอนของครูและปราชญ์ชาวบ้านได้ดังนี้

1. การออกแบบ / ร่างแบบ

นำรูปหนังตะลุงสำเร็จรูปหรือรูปหนังตะลุงที่ถ่ายเอกสารมาเป็นต้นแบบ จากนั้นใช้เหล็กปลายแหลมหรือดินสอ ร่างเฉพาะเส้นรอบนอกเท่านั้น โดยรูปที่ใช้ดินสอจะใช้วัสดุเป็นกระดาษ แต่ใช้เหล็กปลายแหลม วัสดุที่ใช้เป็นหนังวัวสำเร็จรูป

2. การแกะรูปหนังตะลุง

ใช้มีดแกะหนัง กัดหรือทับไปตามรอยที่ร่างไว้ โดยเริ่มแกะในส่วนที่ละเอียด หรือถ้าไม่ถนัดแกะรูปให้หลุดเป็นตัวแล้วจึงเริ่มแกะในส่วนที่ละเอียด และในขณะที่แกะเขียนลวดลายเพิ่มเติม สลับการตอกโดยใช้ตุ้ดตุ้ ตอกให้เป็นลวดลายในส่วนที่เป็นเสื้อผ้าและเครื่องประดับ

3. การระบายสี

ก่อนระบายสี นำน้ำมันวานิลผสมกับน้ำมันสนระบายให้ทั่วทั้งภาพ ทิ้งไว้ให้แห้ง จากนั้นนำปากกาเคมีที่มีสีต่างๆ ระบายตามแบบที่ร่างไว้ แต่ถ้าต้องการเป็นแบบเรียบๆ จะใช้สีดำพ่นหรือระบายทั้งตัว

4. การเข้าด้าย

การนำไม้ไผ่มาเหลาให้ได้ขนาด นำรูปที่เสร็จแล้วมาเข้าไม้ด้ายแล้วใช้เชือกผูก แต่ถ้าเป็นรูปที่ใช้เพื่อประดับประดับไม่ต้องใส่ไม้ด้าย (ใช้เฉพาะรูปที่ทำไว้เพื่อการแสดงเท่านั้น)

วิธีการถ่ายทอดหรือวิธีการสอนการแกะรูปหนังตะลุง ของครูและปราชญ์ชาวบ้าน จะเป็นการสอนแบบสาธิตเป็นส่วนใหญ่ โดยเนื้อหาที่สอนจะมีลำดับขั้นตอนหรือกระบวนการในการสอนเหมือนกัน แตกต่างกันตรงวัสดุ และความชำนาญหรือทักษะในการแกะ ครูจะใช้กระดาษแทนหนังวัวสำเร็จรูป ในขณะที่ปราชญ์ใช้วัสดุจริงทั้งหมดที่ใช้ในการประกอบอาชีพ แต่จะมีการลดรายละเอียดขั้นตอนการทำให้ง่ายลง เพื่อไม่ให้เป็นภาระยากแก่ผู้เรียนจนเกินไป การระบายสี ครูจะใช้เพียงสีดำเพียงสีเดียว ปราชญ์ชาวบ้านจะใช้สีหลากหลาย ครูจะไม่สอนการเข้าไม้ดับแต่ปราชญ์ชาวบ้านจะสอน ครูจะสอนรูปที่ใช้เพื่อการประดับประดา แต่ปราชญ์ชาวบ้านจะสอนทั้ง 2 อย่าง คือ รูปที่ใช้เพื่อการแสดงและประดับประดา

สรุป วิธีการสอนการแกะรูปหนังตะลุง จะเห็นว่า ครูจะสอนโดยลดเนื้อหาบางส่วนที่ไม่ถนัด และมีการปรับเปลี่ยนวัสดุที่ใช้ในการแกะจากหนังวัวมาเป็นกระดาษโดยให้เหตุผลว่าหนังวัวจะมีความหนาและแข็งกว่ากระดาษ และหนังวัวมีราคาค่อนข้างแพง การสอนของครูจะเป็นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการในการทำ ในขณะที่ปราชญ์ชาวบ้านจะเลือกใช้วัสดุจริง โดยให้เหตุผลว่าหากใช้วัสดุอย่างอื่นทำที่ไม่ใช่หนังวัวก็ไม่ถนัดไม่เคยชิน ดังนั้นการสอนปราชญ์จะสอนเหมือนจริงที่ได้ปฏิบัติทุกอย่าง แต่จะลดกระบวนการหรือขั้นตอนในการทำให้ง่ายลง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ และเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

1.2.3 การเล่นดนตรีหนังตะลุง (นักดนตรี คณะหนังตะลุงหรือลูกคู่)

การสอนเกี่ยวกับการเล่นดนตรีหนังตะลุง ส่วนใหญ่ ครูและปราชญ์ จะสอนให้นักเรียนเข้าใจในจังหวะ หรือเสียงที่ใช้ในการประกอบการแสดงหนัง มากกว่าการเรียนรู้จากตัวโน้ต และนักเรียนโดยส่วนใหญ่มีความสามารถในการเล่นเครื่องดนตรีบางชิ้นได้ ดังนั้นการสอนครูและปราชญ์ไม่เน้นมาก เพียงแต่ให้รู้จักจังหวะ ทำนองที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุงเท่านั้น สามารถสรุปวิธีการสอนจากการสังเกตได้ดังนี้

1. ทดลองให้นักเรียน เล่นเครื่องดนตรีทุกชิ้นทุกคน เพื่อดูว่าใครมีความสามารถเล่นเครื่องดนตรีชิ้นใดได้ก็จะให้เริ่มฝึกชิ้นนั้นจนเกิดความชำนาญ โดยแยกฝึกเป็นรายบุคคล
2. นำมาฝึกพร้อมกันโดยวิธีการสอน จะสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้จังหวะทำนองที่ใช้ในการแสดงหนังตะลุง มากกว่าเรียนรู้ให้เข้าใจด้วยตัวโน้ต
3. นำนักดนตรีมาฝึกพร้อมกับนักแสดง (นายหนัง)

การสอนในเรื่องของดนตรีหนังตะลุง ครูและปราชญ์ชาวบ้าน จะสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในเรื่องจังหวะและทำนองที่ใช้ในการแสดง โดยการสังเกตว่าตอนไหนของการแสดง นักดนตรีควรรู้จักจังหวะประกอบอย่างไรในฉากของการแสดงนั้นๆ ซึ่งในบางโรงเรียนที่ทำการสังเกต

ใช้การฝึกโดยให้ฟังจากเทป ซึ่งผู้เรียนก็สามารถทำได้หรือปฏิบัติได้ในระดับหนึ่ง ส่วนโรงเรียนที่นำปราชญ์ชาวบ้านมาสอนนักเรียน ก็สามารถปฏิบัติได้ดีเช่นกัน แต่จะแตกต่างกันตรงที่บรรยากาศในการเรียน และความสนุกสนานที่นักเรียนได้รับ แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ ทั้งครูและปราชญ์ชาวบ้านจะสอนนักเรียนโดยให้เข้าใจจังหวะ และทำนองในการแสดงเท่านั้น

สรุป การสอนในเรื่องของดนตรีต่อหนังตะลุง เนื่องจากหาผู้ที่มีความชำนาญในการเล่นเครื่องดนตรีได้ทุกชิ้น และมีความเข้าใจในโน้ตเพลงค่อนข้างยาก ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม จากการสังเกต ปราชญ์ชาวบ้านให้เหตุผลว่า ในการแสดงหนังตะลุง นักดนตรีส่วนใหญ่จะไม่มีฝึกซ้อมร่วมกันมาก่อน และจะมาถึงพร้อมกันในวันแสดง แต่ที่สามารถแสดงหรือเล่นร่วมกันได้ เพราะอาศัยการนัดแนะ ว่าช่วงไหน ตอนไหนของการแสดง ใช้จังหวะ หรือทำนองอย่างไร การเรียนรู้ส่วนใหญ่จึงเป็นแบบเข้าใจในจังหวะ และทำนองมากกว่าเรียนรู้จากโน้ตเพลง

(ดังนั้นการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องของดนตรี ครูควรคำนึงถึงความสามารถและความถนัดของปราชญ์ชาวบ้านด้วย ในขณะที่เดียวกันครูต้องเตรียมตัวเอาไว้ว่าจะช่วยเหลือปราชญ์ได้อย่างไร)

1.3 สถานที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

สถานที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดการเรียนการสอนที่โรงเรียน โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ใช้ห้องเรียนที่อยู่ในอาคารเรียน
2. เป็นอาคารเรือนไม้ทรงไทย ห่างจากอาคารเรียนโดยประมาณ

โดยภาพรวมลักษณะภายในห้องเรียน ประกอบด้วยวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง เช่น รูปหนังตะลุง เครื่องดนตรีไทยบางชิ้น เครื่องดนตรีสากล โรงหนังตะลุงแบบจำลอง บางโรงเรียนจะใช้เป็นแบบประกอบแยกชิ้น บางโรงเรียนจะทำเป็นโรงหนังตะลุงไว้กลางห้อง ภายในโรงหนังจะมีอุปกรณ์ เช่น หยวกกล้วย ไว้สำหรับปักรูป จอผ้าขาว ดวงไฟ โดยจะเว้นเนื้อที่ไว้ให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมในการเรียนร่วมกัน ส่วนบรรยากาศภายในอาคาร การจัดให้เรียนภายในอาคารที่แยกออกจากอาคารเรียน จะสะดวกในการสอนมากกว่า เพราะไม่เป็นการรบกวนผู้เรียนที่เรียนในอาคารมากนัก ทั้งนี้เพราะการเรียนการสอน นอกจากจะใช้เนื้อที่ค่อนข้างมากแล้ว ยังต้องใช้เสียงค่อนข้างดัง สถานที่หรือห้องเรียนนอกอาคารเรียนรวม น่าจะเหมาะสมและสะดวกที่สุด

1.4 การวัดและประเมินผล

การวัดและการประเมินผลของครูและปราชญ์ชาวบ้าน สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

1. วัดและประเมินผลผู้เรียน ตามจุดประสงค์ที่วางไว้
2. วัดและประเมินผล โดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์การแสดงผลงานตั้งดูจากการแสดงสด และเทปบันทึกการแสดงเกี่ยวกับศิลปะในการแสดง ในเรื่อง ศิลปะการผูกเรื่อง ศิลปะการดำเนินเรื่องในการแสดง ศิลปะการเชิดรูป ศิลปะการพากย์ บทเจรจาหุ่นนิ่งตะลุม ดนตรีหนังตะลุม

จากการศึกษาการแสดงหนังตะลุมจากการแสดงสด/เทปบันทึกการแสดง สามารถสรุปข้อมูลและลำดับขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุม เช่นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 36 แสดงการเปรียบเทียบการแสดงหนังตะลุมจากการแสดงสดและเทปบันทึกการแสดง

การแสดงหนังตะลุม	
การแสดงสด	เทปบันทึกการแสดง
1. การจัดเตรียมอุปกรณ์ในการแสดง	1. โหมโรง
2. ตั้งเบิกโรง	2. ออกรูปฤาษี
3. โหมโรง	3. ออกรูปพระอิศวรทรงโค
4. ออกรูปฤาษี	4. ออกรูปปราชญ์หน้าบท
5. ออกรูปพระอิศวรทรงโค	5. ออกรูปบอกเรื่อง
6. ออกรูปปราชญ์หน้าบท	6. บทเกี่ยวจอก
7. ออกรูปบอกเรื่อง	7. ตั้งเมือง
8. บทเกี่ยวจอก	8. ก้อนลาโรง
9. ตั้งเมือง	
10. ก้อนลาโรง	

โดยภาพรวมลำดับขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุมจากการแสดงสด และเทปบันทึกการแสดง ในประเด็นศิลปะการผูกเรื่อง การดำเนินเรื่อง การเชิดรูป บทพากย์บทเจรจา ดนตรีหนัง

ตะลึง ไม่ต่างกันมาก คือ มีการผูกเรื่องให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง มีการเปิดเรื่อง และเดินเรื่องตามโครงเรื่องที่วางไว้ ส่วนการขับบทกลอนจะขับเป็นสำเนียงภาษาถิ่นได้ แต่การพากย์รูปจะใช้สำเนียงภาษากลาง และจากการสังเกตการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสด และจากเทปบันทึกการแสดงกระบวนการในการถ่ายทอด หรือลำดับขั้นตอนในการแสดงที่เป็นหลักๆ จะไม่แตกต่างกัน นอกนั้นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของนักแสดง (นายหนัง) ที่ถ่ายทอดเทคนิคพิเศษหรือความสามารถเฉพาะตัว บวกกับประสบการณ์ที่สร้างสีสันหรือดำเนินการแสดงให้น่าติดตามสนใจ แค่นั้น แต่จะแตกต่างกันตรงที่การดูจากการแสดงสดจะได้บรรยากาศ ผู้ชมสามารถมีอารมณ์ร่วมได้มากกว่า สามารถดู (ชม) ได้ทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลังของการแสดง มองเห็นภาพได้ชัดเจนกว่า แต่ระยะเวลาที่ใช้ในการแสดงจะค่อนข้างดี คือ เริ่มเล่น (แสดง) เวลาประมาณ 3 ทุ่ม - ตี 2 (บางคนจะแสดง) หรือเล่นจนสว่าง ดังนั้นผู้ชม (ดู) ต้องมีความตั้งใจหากเพลอหลับไป พลาดการดูในฉากใดตอนใดก็ไม่สามารถกลับมาดูใหม่ได้ ต่างกับการดูจากเทปบันทึกการแสดงสด ที่ผู้ชม (ดู) สามารถดูซ้ำๆ กลับไปกลับมาได้หลายครั้ง

สรุป

การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับหนังตะลุงในโรงเรียน ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนได้ศึกษาการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสดสลับกับการชม หรือศึกษาจากม้วนวีดีโอ หรือเทปบันทึกการแสดง หรืออาจนำทั้ง 2 วิธี มารวมกัน โดยครูผู้สอนเป็นคนควบคุมดูแลในส่วนที่เป็นวีดีโอ คือใช้วีดีโอ เป็นสื่อในการอธิบายไปพร้อมๆ กับการสาธิตการแสดงโดยไม่ผ่านจอจากประชาชนชาวบ้าน นักเรียนสามารถศึกษาหรือชมการแสดงหนังตะลุงหรือภาพได้ทั้งเบื้องหน้า-เบื้องหลัง นับว่าเป็นประโยชน์ไม่น้อย

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการทำรูปหนังตะลุง หรือการแกะหนัง
ในด้านต่างๆ ต่อไปนี้ การเลือกหนัง ฟอกหนัง และการตากหนัง การออกแบบ เครื่องมือแกะฉลุหนัง การใช้เครื่องมือและวิธีการแกะ สีและการลงสีรูปหนัง การประกอบตัวหนัง และการเข้าตัวรูปหนัง ดังมีลำดับขั้นตอนจากการสังเกต สรุปได้ดังนี้

3.1 การเลือกหนัง ฟอกหนังและตากหนัง

ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมเลือกหนังวัวสำเร็จรูป ใช้ในการแกะมากกว่าการซื้อหนังมาฟอกเอง โดยการนำหนังวัวสำเร็จรูปไปแช่น้ำทิ้งไว้ประมาณครึ่งวัน จากนั้นนำมาซึบกับไม้กระดาน ตากลมทิ้งไว้ประมาณ 1 วัน นำไปใช้แกะรูปต่อไป

3.2 การออกแบบ/การร่างแบบ

นำมาจากแบบหรือต้นแบบที่มีอยู่แล้วนำมาถ่ายเอกสารย่อ-ขยาย ตามต้องการ โดยหากผู้ว่าจ้างต้องการแบบใหม่ก็จะทำการวาดขึ้นมาใหม่ โดยใช้โครงที่มีอยู่เดิมนำมาดัดแปลงให้เหมาะสม ส่วนวิธีการร่างแบบ นำแผ่นหนังวางทาบลงบนรูปภาพหรือต้นแบบที่เตรียมไว้ โดยร่างเฉพาะเส้นรอบนอก และเว้นไว้ในส่วนที่เป็นลวดลายหรือรายละเอียดร่าง โดยใช้เหล็กปลายแหลม

3.3 เครื่องมือแกะฉลุรูปหนัง

เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการแกะหนัง ประกอบด้วยหนังสัตว์ เหล็กปลายแหลม มีดแกะหนัง มุกหรือตุ้ดตุ้ ค้อนตอกมุก สนุ่หรือเทียนไข เชียงไม้ พู่กัน/สีหมึก ไม้ไผ่และเชือก

3.4 วิธีการแกะรูปหนังตะลุง

นำแบบที่ร่างไว้เรียบร้อย และเป็นลวดลายโดยใช้มีดแกะหนัง แกะในส่วนที่เป็นรายละเอียดคือ ส่วนใบหน้า ไล่ลงไปตามลำตัว โดยการแกะ จะแกะสลับการตอกให้เป็นลวดลาย โดยใช้ตุ้ดตุ้ และในขณะที่แกะ เชียนเพิ่มเติมลวดลายสลับการตอกไปจนเสร็จทั้งภาพ

3.5 สีและการลงสีรูปหนัง

นำน้ำมันวานิชผสมกับน้ำมันสน ในอัตราส่วน 1:3 ผสมเสร็จแล้วนำมาผสมกับทินเนอร์ ในอัตราส่วน 1:1 ทาทิ้งไว้ให้แห้ง นำสีมาระบายทับ โดยสีที่ใช้คือ สีปากกาเคมี และหมึกดำ

3.6 การประกอบตัวหนังและการเข้าตัวรูปหนัง

เหลาไม้ให้มีความยาวกว่ารูปที่ต้องการประมาณ 1 ส่วน เหลาไม้มีลักษณะเรียวยาว โดยไล่จากตรงกลางไปจนสุดปลายไม้ จากนั้นนำรูปที่ระบายเสร็จมาวางทาบลงบนไม้ โดยกะระยะให้ได้สัดส่วน นำไปร้อยหรือผูกด้วยเชือก

สรุป การแกะรูปหนังตะลุง กระบวนการหรือขั้นตอนในการทำ ช่วงส่วนใหญ่มีวิธีการหรือขั้นตอนในการทำใกล้เคียงกัน แม้กระทั่งการเลือกใช้วัสดุแกะรูปในปัจจุบัน นิยมซื้อ (นำ) หนังวัวที่ฟอกแล้วมาทำเลย ต่างกับในอดีต กระบวนการตอนนี้ช่างแกะหนังทำเอง แต่ก็ยังมีบางช่างที่ยังใช้กระบวนการทำหนัง (เตรียมหนัง) อย่างในอดีตให้เห็นบ้างแต่น้อยมาก เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านเวลาแล้ว หน้าที่ได้จากการเตรียมทั้ง 2 กระบวนการไม่แตกต่างกัน ช่างจึงเลือกซื้อหนัง ทั้งนี้เพราะสะดวกกว่า ส่วนเทคนิคหรือวิธีการแกะขึ้นอยู่กับความชำนาญประกอบประสบการณ์การทำ ว่าใครมีเทคนิคพิเศษอย่างไร แต่ต้องมีการปรับปรุงพัฒนาฝีมือ และรูปแบบให้เป็นที่นิยมตามที่ตลาดต้องการแล้วจึงต้องรู้จักอนุรักษ์ของเก่าหรือแบบเดิมมิให้สูญหายด้วย

การจัดการเรียนการสอนในเรื่องของการแสดงหนังตะลุง นักเรียนสามารถเรียนรู้กระบวนการในการฝึกฝนได้เร็วกว่าการแกะรูปและการเล่นดนตรี แต่ในทางตรงกันข้าม การเรียนในเรื่องการแกะรูปหนังตะลุงและการเล่นดนตรี ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้เร็วกว่าการเรียนในเรื่องของการแสดงหนังตะลุง ทั้งนี้เพราะการแสดงหนังตะลุงผู้เรียนนอกจากจะมีความรู้ความสามารถ ยังต้องอาศัยประสบการณ์ ความชำนาญ การฝึกฝนอย่างต่อเนื่องแล้ว ต้องมีพรสวรรค์อีกด้วย ดังนั้นหากมีการนำหนังตะลุงเข้ามาสอนในการเรียน ควรเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ เห็นคุณค่า เกิดความรัก ความหวงแหนในศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงมากกว่าการเน้นให้ปฏิบัติได้ เท่านั้น

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยพบว่า การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ตามความเห็นของครูผู้สอนและประชาชนชาวบ้าน มีประเด็นที่น่าสนใจ ควรนำมาอภิปรายดังต่อไปนี้

2.1. สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

จากสรุปผลการวิจัยในส่วนของสถานภาพของครูศิลปะศึกษา จำนวน 84 คน ปรากฏว่ามีจำนวนครูชายร้อยละ 59.5 ครูหญิงร้อยละ 40.5 มีอายุช่วง 41-50 ปี รองลงมาคืออายุช่วง 31-40 ปี วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 83 ต่ำกว่าปริญญาตรีร้อยละ 9.5 และระดับปริญญาโทร้อยละ 7.1 มีประสบการณ์การสอนตั้งแต่ 1-5 ปี ร้อยละ 2.4 ตั้งแต่ 6-10 ปี ร้อยละ 10.7 ตั้งแต่ 11-15 ปี ร้อยละ 14.3 ตั้งแต่ 16-20 ปี ร้อยละ 27.4 ตั้งแต่ 21-25 ปี ร้อยละ 38.1 ตั้งแต่ 25-30 ปี ร้อยละ 7.1 ครูส่วนมากสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3

คิดเป็นร้อยละ 48.8 มัธยมศึกษาปีที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 23.8 มัธยมศึกษาปีที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 19.0 มัธยมศึกษาปีที่ 1 คิดเป็นร้อยละ 8.3

จะเห็นได้ว่าครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีประสบการณ์การสอนเป็นเวลานาน รู้และเข้าใจกับสภาพความเป็นอยู่ของบุคคลในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น และมีประสบการณ์การสอนเป็นในทุกๆระดับชั้น คือ ตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 เห็นถึงพัฒนาการทางด้านความคิด ความสามารถ ความแตกต่างของการพัฒนา เข้าใจผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ครูส่วนมากมีอายุอยู่ในระหว่าง 41-50 ปี เป็นวัยที่มีประสบการณ์ในการสอนมากพอสมควร จึงคาดว่าน่าจะสามารถนำความรู้และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้เรื่องของการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลดีได้

สรุปว่า การจัดการเรียนการสอน ถือว่าครูมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบการศึกษา ครูต้องช่วยชี้แนะนักเรียนให้แสวงหาความรู้ (รุ่ง แก้วแดง,2541)และหน้าที่ของครู คือ จัด เนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (คำหมาน คนไค,2543)

2.2. ความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมการสอน ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดและการประเมินผล ด้านการสอนซ่อมเสริม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านการเตรียมการสอน

ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการเตรียมการสอนมีรายละเอียด ดังนี้

ข้อที่ 1 ครูสำรวจและรวบรวมรายชื่อศิลปินพื้นบ้านและผลงานทางด้านหนังตะลุง ครูมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 1.2 ศึกษาจากหมู่บ้านหรือชุมชนในท้องถิ่นและจากการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังที่กรมวิชาการ (2540) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าสู่ระบบโรงเรียน ครูจะต้องศึกษาชุมชนพร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากชุมชนทั้งจากการสังเกตและสอบถามประชาชนชาวบ้านหรือผู้รู้ในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอแนะแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนว่าควรมีการสำรวจให้ทราบว่า ในท้องถิ่นนี้มีใครบ้าง ที่มีอาชีพ การงาน ความรู้ และความสามารถเหมาะสมที่จะเชิญมาช่วยสอน จากนั้นครูจัดทำแบบ

สำรวจ จุดซื้อ ที่อยู่ เพื่อที่จะได้นำมาเก็บไว้เป็นข้อมูลในการวางแผนเชิงบุคคลในท้องถิ่น แต่
เน้นๆ

ข้อที่ 2 ครูศึกษาข้อมูลการดำเนินงานระดับสูง เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการจัดการ
เรียนการสอนโดยวิธีต่างๆ มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 2.1. ศึกษาข้อมูลจากการ
สัมภาษณ์ประชาชนชาวบ้านหรือศิลปินพื้นบ้านในท้องถิ่นทางด้านหนังสือ ซึ่งสอดคล้องกับ
งานวิจัยของประกอบ ใจมั่น (2539) ที่พบว่าก่อนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในมาใช้ในการเรียนการ
สอน นอกจากการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญแก่ครูผู้สอนต้องคำนึงถึง คือ ความ
พร้อมของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแง่เนื้อหาที่ต้องสอน แง่จุดประสงค์การเรียนรู้ เตรียมการเรียน
การสอน เทคนิควิธีการสอนตามแผนการสอน ดังที่ สจัด อุทรา นนท์ (2539) ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไป
ของการเตรียมการสอนว่า ครูเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนการสอนเกิดสำริดผลอย่าง
แท้จริง

ข้อที่ 3 ครูศึกษาวิธีการและขั้นตอนในการแสดงหนังสือ มีความคิดเห็นในระดับ
เห็นด้วยมาก ในข้อที่ 3.1. ศึกษาวิธีการและขั้นตอนในการแสดง การพากย์ และการเชิดรูป
หนังสือ จากศิลปินพื้นบ้านโดยตรง ดังที่สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539)
ได้ถึงขั้นตอนในการปฏิบัติงานการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ครู
จะต้องศึกษาศาสตร์ชาวบ้าน ปรชาญชาวบ้าน พร้อมทั้งศึกษาวิธีการดึงเอาสิ่งที่เป็นศาสตร์สากล
เข้าไปผสมผสานกับความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และควรรหาโอกาสเพิ่มเติมความรู้และศึกษาวิธีการ
ต่างๆ จากปรชาญชาวบ้าน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตน ซึ่งสอดคล้องกับ นครินทร์
ชาทอง (สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2542) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ การฝึกฝนเพื่อให้เกิดทักษะ
ความชำนาญทางด้านหนังสือ นอกจากเรียนรู้และฝึกฝนด้วยตนเองควรศึกษาจากผู้รู้ หรือ
ปรชาญชาวบ้าน หรือศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังสือโดยตรง

ข้อที่ 4 ครูให้นักเรียนศึกษาศิลปะในการแสดงหนังสือ เพื่อเตรียมความพร้อม
ก่อนการเรียน มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 4.3. จัดนิทรรศการเรื่องหนังสือเพื่อ
เผยแพร่ความรู้ให้แก่เด็กเรียนล่วงหน้า ดังที่ ทศนีย์ ศุภเมธี (2533) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการ
สอนว่าคือทุกสิ่งทุกอย่างที่กระทำขึ้นเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนได้ผลดี เพื่อให้การสอนของครูเป็นไป
อย่างมีความหมาย นักเรียนได้ทั้งความรู้และความสนุกสนานเพลิดเพลิน ซึ่งสอดคล้องกับ
กระทรวงศึกษาธิการ (2535) ที่กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่าเป็นการดำเนินการ
ต่างๆ ในโรงเรียน ทั้งโดยครูและนักเรียน เช่น การสอนให้นักเรียนค้นคว้าอภิปราย การบรรยาย
และการจัดนิทรรศการและสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2535)

ที่ได้กล่าวถึงการเตรียมตัวผู้เรียนในด้านการดำเนินการเชิงวิทยากรภายนอกกว่าการให้ผู้เรียนได้มีความพร้อมในการเรียน

ข้อที่ 5 ครูกับประชาชนชาวบ้านร่วมกันเตรียมเพื่อหาสาระความรู้ที่จะนำไปสอนให้กับนักเรียน มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 5.5. นำเนื้อหาสาระ ความรู้มาจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเจตคติการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน ทางด้านหนังสือให้แก่นักเรียน ดังที่ กรมวิชาการ (2539) ได้เสนอวิธีการในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างครูผู้สอนและประชาชนท้องถิ่นหรือประชาชนชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อังกุล สมคะเนย์ (2534) ได้กล่าวถึงแนวคิดและหลักการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า ในการศึกษาและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเลือกดูว่า จะเรียนรู้เรื่องอะไร และจะต้องหาองค์ประกอบเข้ามาใช้ให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในระดับการเรียน และสอดคล้องกับแนวความคิดของโพสเนอร์ และรูดนิทส์กี (Posner and Rudnisky,1998)ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่จะต้องคำนึงในการพัฒนาปรับปรุงเนื้อหาวิชาให้มีประสิทธิภาพการดำเนินการแสดงออกและทัศนคติของผู้เรียนว่าอะไรเป็นสิ่งที่ผู้เรียนชอบและสนใจ

2. ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน

ครูสอนศิลปศึกษาที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ ดังนี้

ข้อที่ 1 การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านพุทธิพิสัย มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 1.4. ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังสือ ดั่งที่ บาร์คาน (Barkan,1962)ได้กล่าวถึงการศึกษาศิลปะนั้นต้องเน้นประสบการณ์เสริมด้านพุทธิพิสัย ซึ่งผู้เรียนจะได้จากการเรียนประวัติศาสตร์ศิลป์และการวิจารณ์ศิลปะ นักเรียนควรจะได้ทำความเข้าใจกับศิลปินและงานศิลปะในอดีตด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ อารรณ์ ใจเที่ยง (2528) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความรู้ ความคิดหรือด้านพุทธิพิสัย คือ ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามทางสติปัญญา เกิดการพัฒนาขึ้นจากความไม่รู้ไม่เข้าใจ คิดไม่เป็นมาเป็นมีความรู้ ความเข้าใจ มีความคิดและคิดเป็น

ข้อที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านจิตพิสัย มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 2.2. ให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือศิลปพื้นบ้าน ทางด้านหนังสือ ดั่งที่ สุพิน บุญชูวงศ์ (2533) กล่าวว่า การสอนคือ การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้นักเรียนได้สัมผัสเพื่อที่จะให้เกิดการเรียนรู้ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น การสอนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ดังที่ วลัย พานิช (2542)

กล่าวว่า การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาในด้านนี้ คือ ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเห็นคุณค่า เกิดความซาบซึ้ง ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่มุ่งส่งเสริม ปลูกฝังผู้เรียนให้มี คุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ ผู้เรียนเกิดความรัก ห่วงแหน ตระหนักและเห็นคุณค่า ในภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อที่ 3 การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านทักษะพิสัย มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 3.2. นักเรียนมีความสามารถมารวาด ออกแบบลวดลาย เลือกลงสีเครื่องมือในการแกะสลักลวดลายลงบนแผ่นหนัง และลงสีบนรูปหนังตะลุงได้ ดังที่ อภรณ์ ใจเที่ยง (2528) ที่กล่าวถึง การพัฒนาผู้เรียนด้านทักษะพิสัย คือผู้เรียนสามารถกระทำได้ ปฏิบัติได้ถูกต้องตามวัย ซึ่งตรงกับ บลูม Bloom,1956) ได้กล่าวว่า การใช้ความสามารถในการปฏิบัติที่เป็นการแสดงออกทางกาย การฝึกฝนในด้านนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานชัดเจนยิ่งขึ้น ช่วยให้เกิดความชำนาญ และประสบการณ์ที่ลึกซึ้งขึ้น

3. ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน

ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน ดังนี้

ข้อที่ 1 ด้านการเรียนการสอนเรื่อง” หนังสืตะลุง”ครูควรนำนักเรียนไปศึกษาเพิ่มเติมนอกสถานศึกษาหรือไปศึกษาร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 1.2. แนะนำให้นักเรียนได้ศึกษาตัวละครหรือรูปแบบของตัวหนังตะลุงที่เป็นตัวละครสำคัญๆ และรูปแบบที่เป็นที่นิยม ดังที่ วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2533) กล่าวไว้ว่าบุคคลากรภายในโรงเรียนเป็นแหล่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อะไรและการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่แท้จริงภายในสังคม จะเป็นประโยชน์ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ข้อที่ 2 การจัดการเรียนการสอนเรื่อง “หนังสืตะลุง”ครูควรนำนักเรียนไปศึกษาเพิ่มเติมนอกสถานศึกษาหรือไปศึกษาร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 2.4. นำนักเรียนไปชมวิธีการพากย์และการเชิดรูปหนังตะลุงจากปราชญ์ชาวบ้าน ดังที่ มะลิฉัตร เขื่อนานนท์ (2543) ได้กล่าวไว้ว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ครูศิลปะควรเลือกสรรบุคคลสำคัญของท้องถิ่น เช่น ศิลปินพื้นบ้าน ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ นอกจากเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน และชุมชนในท้องถิ่นของตนแล้ว นักเรียนได้รับความรู้หรือทักษะจากผู้ซึ่งมีความรู้ ความชำนาญโดยตรง

ข้อที่ 3 ครูผู้สอนนำนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลและประสบการณ์มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 3.1. ให้นักเรียนนำข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้มาอภิปราย และสรุปร่วมกันในชั้นเรียน ดังที่ วุฒิ วัฒนสิน (2541) กล่าวไว้ ว่าชอบทำกิจกรรมกลุ่ม ครูศิลปะควรเน้นการทำงานที่เป็นกระบวนการกลุ่ม สร้างสรรค์ผลงานเป็นกลุ่มเพื่อให้เด็กกล้าแสดงออกถึงความคิดเห็นส่วนตัว รู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น วิธีการสอนแบบนี้ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างกว้างขวาง ซึ่งตรงกับ เลิศ อานันตะ (2518) ได้แนะวิธีการสอนวิชาศิลปะศึกษา ครูศิลปะควรเลือกใช้วิธีสอนหลายๆวิธี เพราะยังไม่มีการสอนแบบใดที่ดีที่สุด โดยไม่มีการแก้ไขปรับปรุง ผู้สอนจึงควรทดลองค้นคว้าวิธีการสอนแบบใหม่ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันอยู่เสมอ

4. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน

ครูศิลปะศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอน ดังนี้

ข้อที่ 1 การจัดการเรียนการสอนเรื่อง "หนังตะลุง" เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะในด้านต่างๆ ครูควรเลือกการใช้สื่อการสอนประเภทใด ประกอบการสอนของตนในชั้นเรียน มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 1.5. ศิลปะในการแสดงหนังตะลุง ครูควรนำปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการแสดงหนังตะลุง ดังที่ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2534) ได้กล่าวถึงสื่อการสอนเป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ชัดเจนและเร็วขึ้น ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนสนใจได้ดี

ข้อที่ 2 การนำนักเรียนไปศึกษาความรู้เพิ่มเติมนอกสถานศึกษา หรือในชุมชนร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนสัมผัสกับประสบการณ์จริง ครูควรเลือกใช้สื่อการสอนใดประกอบการเรียนการสอนเรื่องหนังตะลุงในท้องถิ่น มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 2.5. นำนักเรียนศึกษาวิธีการชมการแสดงหนังตะลุงจากศูนย์วัฒนธรรม หรือชมรมหนังตะลุงในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้ระบุถึงการพัฒนาระบบการเรียนรู้อะไรและการเรียนรู้ โดยมีแนวทางและมาตรการให้หน่วยงานของรัฐ สถานศึกษา และองค์กรชุมชนสนับสนุนความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของปราชญ์ชาวบ้าน ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง สิ่งแวดล้อม และสังคม ประสานการเรียนรู้อะไรทั้งในระบบและนอกระบบ ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนเต็มที่ ดังที่ อาร์ เบียร์รี่ และมาร์ค ซี ชุก (R. Berry and Mark C. Schug;1984) กล่าวถึงการศึกษา

นอกสถานที่หรือการเชิญบุคคลในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากรว่าเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือในสภาพแวดล้อมจริง แล้วยังเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง

ข้อที่ 3 หลังจากที่นักเรียนได้ศึกษาในชั้นเรียน และเข้าร่วมกิจกรรมนอกสถานศึกษา ครูควรเลือกใช้สื่อประเภทใดในการสรุปองค์ความรู้แก่ผู้เรียน มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 3.4. ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนสาธิตการพากย์ และการขีดรูปหนังตะลุงที่นักเรียนผลิตขึ้นเองภายในโรงเรียน ดังที่ อิริคสัน และเคิร์ด (Erickson and Corl, 1972) ที่กล่าวว่า ครูต้องเตรียมความพร้อมในการใช้สื่อให้กับผู้เรียน โดยการแนะนำหรือทำให้นักเรียนเข้าใจในการเข้าร่วม หรือปฏิบัติกิจกรรมตอนไหนอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับการสังเกตการสอน หนังตะลุงในศูนย์ฝึกและชมรม ผู้วิจัย พบว่าครูจัดกิจกรรมให้นักเรียนสาธิตการพากย์และการขีดรูปหนังตะลุง ให้นักเรียนและครูผู้สอนได้ชมภายในสถานศึกษา

5. ด้านการจัดและการประเมินผล

ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผล ดังนี้

ข้อที่ 1 การวัดและการประเมินผลด้านพุทธิพิสัย ครูวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเน้นวัตถุประสงค์ในข้อใด มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 1.1 ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถเล่าหรือถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้ ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนศิลปะระดับมัธยมศึกษา ดังที่ ลานีเยร์ (Lanier, 1976) ได้กล่าวว่า ควรมุ่งพัฒนาคุณค่าของผู้เรียนมีพัฒนาการด้านทักษะการรับรู้ การถ่ายทอด และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

ข้อที่ 2 การวัดและการประเมินผลด้านจิตพิสัย ครูควรเน้นวัตถุประสงค์ในข้อใด มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 2.2 ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของศิลปะท้องถิ่นภาคใต้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ แชมแมน (Chapman, 1978) ที่กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปศึกษา ควรมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ สนับสนุนให้เรียนบรรลุความพึงพอใจในแบบอย่างเฉพาะตัว ปลูกฝังความรักซาบซึ้ง เห็นคุณค่าในมรดกทางศิลปะและพัฒนาความตระหนักถึงบทบาทของศิลปะในสังคม

ข้อที่ 3 การวัดและการประเมินผลด้านทักษะพิสัย ครูควรวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเน้นวัตถุประสงค์ในข้อใด มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 3.4 ผู้เรียนสามารถประกอบตัวหนังหรือเข้าตัวรูปหนัง และสามารถเก็บรักษารูปหนังตะลุงได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประกอบ ใจมั่น (2539) ที่พบว่า การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาใช้ในการเรียนการสอน เสมือนการใช้สื่อบุคคลมาช่วยอธิบาย หรือแสดงออกในสิ่งๆที่มีประสบการณ์ มีความรู้ ความชำนาญ จึงมาจากประสบการณ์ตรงที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้จริง และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน

6. ด้านการสอนซ่อมเสริม

ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนซ่อมเสริม ดังนี้

ข้อที่ 1 ครูควรจัดกิจกรรมพิเศษเสริมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และตระหนักในคุณค่าของหนังสือให้พัฒนาสืบไป มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 1.3 จัดตั้งชมรมหนังสือเด็กในโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้พบปะทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ดังที่ประภาพรณ สุวรรณสุข (2532) ได้กล่าวถึง การสอนซ่อมเสริมว่าเป็นการสอนที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการจัดการเรียนการสอนปกติ ช่วยให้ผู้เรียนเพิ่มทักษะความรู้และความชำนาญ ยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ และสนุกสนานในการทำกิจกรรมร่วมกัน

ข้อที่ 2 ครูควรจัดกิจกรรมเพิ่มเติมความรู้ ความเข้าใจนอกสถานศึกษา มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ในข้อที่ 2.4 จัดนักเรียนเข้าชมการแสดงหนังสือในปัจจุบันกับสมัยก่อน ในการแสดงสดจากประชาชนชาวบ้านในท้องถิ่น และจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกรมวิชาการ (2542) เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ที่พบว่า การนำนักเรียนไปศึกษาหรือเรียนรู้จากผู้รู้ที่บ้าน หรือสถานประกอบการของผู้รู้ ผลที่ได้รับคือ นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข ความรู้ ที่ได้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากการวิจัยพบว่า การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังสือ” ครูศิลปศึกษา มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมาก ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการเตรียมการสอน การกำหนดวัตถุประสงค์การสอน การเลือกวิธีและเทคนิคการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล การสอนซ่อมเสริม โดยมีข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดในแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านการเรียนการสอน ครูกับประชาชนชาวบ้านร่วมกัน นำเนื้อหาสาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเจตคติการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน ทางด้านหนังสือให้นักเรียน
2. ด้านการกำหนดวัตถุประสงค์การสอน ให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังสือ

3. ด้านการเลือกวิธีและเทคนิคการสอน ให้นักเรียนนำข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้มาอภิปราย และสรุปร่วมกันในชั้นเรียน
4. ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอน ศิลปินในการแสดงหนังตะลุง ครูควรนำปราชญ์ชาวบ้านมาสาธิตการแสดงหนังตะลุง
5. ด้านการวัดและการประเมินผล ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในศิลปะท้องถิ่นภาคใต้
6. ด้านการสอนซ่อมเสริม จัดตั้งชมรมหนังตะลุงเด็กในโรงเรียน

สรุปว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ตามความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ต้องการให้ครูกับปราชญ์ชาวบ้านร่วมกันนำเนื้อหา สาร ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเจตคติการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงให้นักเรียน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้มาอภิปรายและสรุปร่วมกันในชั้นเรียน โดยให้นักเรียนศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุงจากปราชญ์ชาวบ้าน และวัดประเมินผล จากการที่ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในศิลปะท้องถิ่นภาคใต้ และจัดการสอนซ่อมเสริม โดยการจัดตั้งชมรมหนังตะลุงเด็กในโรงเรียน

2.3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง”

จากสรุปผลการวิจัยของศิลปศึกษา โดยรวมมีความคิดเห็น มีรายละเอียดประเด็นต่างๆ คือ

ในเรื่องการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ควรเปิดสอนทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ถึงมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ และการจัดการเรียนการสอน ควรเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรัก ซาบซึ้ง เห็นคุณค่าของหนังตะลุงอย่างแท้จริง มากกว่าการเรียนครบตามหลักสูตรเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ได้กำหนดให้การจัดการศึกษามุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและเห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน

เรื่องวิธีการสอนหรือการถ่ายทอดเนื้อหา ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ควรนำปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความชำนาญทางด้านหนังตะลุงมาถ่ายทอดให้นักเรียนโดยตรง สอดคล้องกับด้านการใช้สื่อการเรียนการสอนในงานวิจัย ที่พบว่า ศึกษาทางด้านศิลปะในการแสดงหนังตะลุง ครูควรนำปราชญ์ชาวบ้านมาสาธิตการแสดงหนังตะลุง ดังที่มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2543) กล่าวว่า ครูศิลปะควรเลือกสรรบุคคลสำคัญของท้องถิ่น เช่น ศิลปิน

พื้นบ้าน ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน ในท้องถิ่นนั้นๆ นอกจากนักเรียนได้รับความรู้หรือทักษะจากผู้รู้ซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญโดยตรง นักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เรื่องของปัญหาและอุปสรรค ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นว่า ทางโรงเรียนควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ค่าใช้จ่าย ในการจัดการเรียนการสอนแก่ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จีรวรรณ ช่างสำลี (2529) ที่พบว่า การใช้แหล่งวิทยากรในชุมชนประกอบการสอนนั้นมีประโยชน์มาก แต่มีปัญหาและอุปสรรคในเรื่องของ งบประมาณ และสอดคล้องกับงานวิจัยของวัฒนา ชูเดช (2535) พบว่า การเชิญวิทยากรมาสอน มีปัญหาในเรื่องการจัดเวลาให้วิทยากร วัสดุ อุปกรณ์ไม่เพียงพอ และการจ่ายค่าตอบแทนให้วิทยากรทำได้ล่าช้า และปัญหาอุปสรรคอีกประการ คือ นักเรียนให้ความสำคัญ เห็นคุณค่าศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนึ่งต่ำลง น้อยมาก ซึ่งสอดคล้องกับการสังเกตการสอนในศูนย์ฝึกและชมรม ในงานวิจัยพบว่า นักเรียนที่เข้ามาศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุงมีจำนวนน้อยที่ให้ความสนใจศึกษาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจาก นักเรียนมองไม่เห็นคุณค่าของงานศิลปะที่ปรากฏอยู่ในศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงอย่างแท้จริง

สรุปว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ครูศิลปศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ ควรเน้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญเกิดความรัก ความซาบซึ้ง และเห็นคุณค่าของงานศิลปะที่ปรากฏอยู่ในศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงอย่างแท้จริง และทางโรงเรียนควรให้การสนับสนุนในเรื่อง งบประมาณ ค่าใช้จ่าย ในการเชิญผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน

อภิปรายผลการวิจัยจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านทางด้านหนังตะลุง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่เคยประกอบอาชีพทำสวน ทำไร่มาก่อน ปัจจุบันประกอบอาชีพแสดงหนังตะลุง (นายหนัง) ช่างแกะรูปหนังตะลุง และครูสอนหนังสือ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดม มีประสบการณ์การทำงานด้านหนังตะลุง ตั้งแต่ 7-40 ปีขึ้นไป เหตุสนใจให้เลิกศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง เกิดจากความชอบดู (ชม) การแสดงหนังตะลุงเป็นประจำ และเห็นคุณค่าของงานศิลปะที่ปรากฏอยู่ในหนังตะลุง มีความถนัดในเรื่องการแสดงหนังตะลุง การแกะรูปหนังตะลุง การเล่นดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง และการเขียนบทหนังตะลุง โดยมีบุคคลในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดสนับสนุน มีความถนัดและสนใจ จึงเริ่มศึกษาอย่างจริงจัง

ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่คิดหาผู้สืบทอด เพราะต้องการอนุรักษ์มิให้สูญหาย แต่คงเป็นไปได้ยาก เพราะเด็กในปัจจุบันเห็นคุณค่าศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงน้อยมาก และมีประสบการณ์การถ่ายทอดให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา และนำศึกษาในระดับ ปวช.-ปวส.

ถึงระดับปริญญาตรี บุคคลทั่วไปหลากหลายอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นบุคคลในจังหวัดใกล้เคียง บุคคลในอำเภอเดียวกัน และบุคคลต่างอำเภอ และมีอายุในช่วง 8-12 ปี, 12-15 ปี และ 20-40 ปี มีความคาดหวังให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพ สามารถแสดงหนังตะลุงและแกะรูปหนังตะลุงได้

ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า หนังตะลุงสมัยก่อน มีการนำสาระความรู้ คติธรรม คำสอนในพุทธศาสนาสอดแทรกในเนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง และเป็นลักษณะนักเล่านิทานธรรมะ ดำเนินการเล่าด้วยบทกลอน ใช้คำพูดเพื่อการสรุป นำบทกลอนมาสอดแทรกประกอบจังหวะจากเสียงดนตรี และเนื้อเรื่องมีการสอดแทรกบทกลอนอันไพเราะ เข้าถึงอารมณ์คนดู แต่หนังตะลุงในปัจจุบัน มีการนำการแสดงหนังตะลุงในสมัยก่อนมาเป็นต้นแบบ แต่มีการประยุกต์ให้ทันเหตุการณ์ รูปแบบการแสดงยังคงเดิม แต่มีการประยุกต์นำเครื่องดนตรีสากล แสดงร่วมกับดนตรีไทย เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงเป็นเพลงลูกทุ่งเป็นส่วนใหญ่ และมีการประยุกต์รูปแบบ วิธีการแสดงให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ โดยการนำดนตรีสากลมาแสดงร่วมกับดนตรีไทย แต่รูปแบบการแสดงคงเดิม เพียงแต่เพิ่มเติมในส่วนที่เป็นบทกลอนมากขึ้น

จากข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน มีความหลากหลายทั้งอาชีพที่แต่ละท่านมีอาชีพมากกว่าหนึ่งอาชีพ แต่ในปัจจุบันประกอบอาชีพการแสดงหนังตะลุง และช่างแกะรูปหนังตะลุง ดังที่ วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2521) กล่าวว่า หนังตะลุง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีของชาวภาคใต้ และจากการเล่นหนังตะลุงกับเป็นจำนวนมากในภาคใต้เอง ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ควบคู่ไปกับการเล่นหนังตะลุงอย่างหนึ่ง คือการแกะตัวหนัง หรือการทำรูปหนังตะลุง ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านนี้เป็นเวลานาน แสดงถึงทักษะและความชำนาญของปราชญ์ชาวบ้าน ดังที่ กรมวิชาการ (2538) กล่าวถึงผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านว่า เป็นผู้มีความรู้ ประสบการณ์ และความชำนาญ เพราะได้เรียนรู้และฝึกฝนอยู่อย่างสม่ำเสมอ และการชม (ดู) การแสดงหนังตะลุงเป็นประจำ ทำให้เห็นคุณค่าของงานศิลปะที่ปรากฏอยู่ในหนังตะลุง และเป็นเหตุจูงใจให้เลือกศึกษางานทางด้านนี้ ดังที่ วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2521) กล่าวถึงหนังตะลุงว่ามีอิทธิพลผูกพันกับชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นมาก เพราะนอกจากจะให้ความบันเทิงแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นคุณค่านิยมและขนบธรรมเนียมของชาวปักษ์ใต้หลายประการที่แฝงอยู่ในบทพากย์ และเนื้อเรื่องของหนังตะลุง จากข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน มีความสามารถหลากหลาย ทั้งในเรื่องของการแสดงหนังตะลุง การแกะรูปหนัง การเขียนบทและการเล่นดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง ซึ่งเป็นองค์ประกอบในการแสดงหนังตะลุงว่าประกอบด้วย คณะหนัง เครื่องดนตรี โรงหนังและอุปกรณ์ รูปหนังตะลุง โดยมีบุคคลในครอบครัวหรือคนใกล้ชิดชิดสนับสนุน มีความถนัดและความสนใจจึงเริ่มศึกษาอย่างจริงจัง สอดคล้องกับการสังเกตการสอนในศูนย์ฝึกและชมรมในงานวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีความสามารถและปฏิบัติได้ดีเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงส่วนใหญ่ มีบุคคลใกล้ชิดในครอบครัว ปู่ ย่า ตายาย เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ และปราชญ์ชาวบ้านมีความคิดหาสืบ

ทอด เพราะต้องการอนุรักษ์มิให้สูญหาย แต่ในปัจจุบันพบว่า เด็กเห็นคุณค่าศิลปะพื้นบ้านน้อยมาก ดังนั้น การนำศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงเข้าไปให้นักเรียนได้ศึกษา ควรให้นักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่าที่มีในงานศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงเป็นอันดับแรก (ฉันทน์ อมรุต, สัมภาษณ์ 10 มกราคม 2544)

ส่วนในเรื่องประสบการณ์การถ่ายทอดความรู้ พบว่า ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่มีประสบการณ์การถ่ายทอดความรู้ทั้งในระดับประถมศึกษาและระดับอุดมศึกษา ยกเว้นในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีเพียงบางท่านเท่านั้นที่มีประสบการณ์ถ่ายทอดให้ผู้เรียนหรือผู้สนใจในวัยนี้ และผู้ที่สนใจศึกษาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-40 ปี โดยวัตถุประสงค์ในการศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุง คือนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งตรงความคาดหวังของประชาชนชาวบ้าน และจากประสบการณ์การศึกษาทางด้านหนังตะลุงเป็นเวลานาน ทำให้ประชาชนชาวบ้านสามารถคิดวิเคราะห์ถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงและความแตกต่างของหนังตะลุงในสมัยก่อนกับปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของประชาชนชาวบ้าน สามารถสรุปสาระสำคัญในประเด็นต่างๆ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของประชาชนชาวบ้านในท้องถิ่น พบว่า ผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางการเขียนบทหนังตะลุงและการเล่นดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุงน้อยมาก (นครินทร์ ชาทอง, สัมภาษณ์ 24 ตุลาคม 2542) เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดงานทางด้านนี้ ประกอบผู้ที่มีความรู้มีอายุมากแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับการสังเกตการสอนในศูนย์ฝึกหรือชมรมผู้วิจัยพบว่า บางโรงเรียนไม่มีการสอนเรื่องของการเขียนบทหนังตะลุงและการเล่นดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง เพราะหาผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ ทางด้านนี้โดยตรงได้น้อยมาก

2. ประชาชนชาวบ้านส่วนใหญ่มีประสบการณ์การถ่ายทอดความรู้ ให้นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นน้อยมาก ดังนั้นครูจึงต้องทำความเข้าใจกับประชาชนชาวบ้านในการจัดการเรียนการสอนอย่างคร่าวๆ ก่อน เพื่อให้การสื่อความหมายเป็นไปอย่างราบรื่นและน่าสนใจ (ประกอบ ใจมั่น, 2539)

3. เด็กเห็นคุณค่าในศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงน้อยมาก ดังนั้นการศึกษาหนังตะลุงให้สัมฤทธิ์ผลนั้น ผู้เรียนควรศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุงจนเกิดความรัก ความประทับใจ เพราะเป็นพื้นฐานที่ดีในการศึกษาขั้นต่อน เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับหนังตะลุงต่อไป (นครินทร์ ชาทอง, สัมภาษณ์ 24 ตุลาคม 2542)

4. ความคาดหวังของประชาชนชาวบ้าน ต้องการให้ผู้เรียนนำความรู้ ความสามารถไปประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับ คาร์เตอร์ วิกู๊ด (Carter V. Good, 1973) ที่กล่าวว่า การจัดการศึกษาแก่เยาวชน 12-17 ปี เน้นด้านการค้นคว้า การเรียนรู้ การแสดงออก ให้เข้าใจในความ

เป็นไปของชีวิต การพัฒนาด้านเจตคติ ร่างกาย สติปัญญา และเกิดทักษะในการประกอบอาชีพ ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาระดับอุดมศึกษา

5. จากประสบการณ์การศึกษาทางด้านหนังตะลุงเป็นเวลานาน ทำให้ปราชญ์ชาวบ้านสามารถคิดวิเคราะห์ถึงสภาพความเปลี่ยนแปลง ความแตกต่างของหนังตะลุงในอดีตและปัจจุบันได้ชัดเจนเป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะที่ให้ความสำคัญต่อการแสดงความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ทักษะคิด ความเชื่อของตนผ่านกระบวนการวิจารณ์ศิลปะ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. การเรียนรู้ การฝึกฝน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากอาจารย์ (ผู้เชี่ยวชาญ) ทางด้านหนังตะลุงและฝึกฝนด้วยตนเอง ซึ่งวิธีเรียนรู้ส่วนใหญ่ใช้วิธีการสังเกต จดจำ แล้วนำไปฝึกปฏิบัติเอง ดังที่สำเนียง สร้อยนาคนพงษ์ (2539:23) ได้กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านว่า คือความรู้ของชาวบ้านหรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และสั่งสมประสบการณ์ สืบต่อกันมาทั้งทางตรง คือประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมที่สืบต่อกันมา

2. การนำหนังตะลุงไปใช้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ นำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ เป็นรายได้ จุนเจือครอบครัว ประยุกต์ใช้กับงานประจำและเป็นสื่อในการทำงานร่วมกับผู้อื่น จากการสัมภาษณ์พบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ นอกจากมีความรู้ ความสามารถในด้านที่ตนถนัดแล้ว ยังมีความรู้ ความสามารถในศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ครอบคลุมในด้านอื่นอีกด้วย ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ นอกจากมีความรู้ ทักษะ และความชำนาญ แล้วยังได้รับการฝึกฝนและเรียนรู้จากงานที่ทำอยู่เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

3. การจัดการเรียนการสอน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่เห็นด้วย หากมีการนำหนังตะลุงเข้ามาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เพราะนอกจากเป็นการอนุรักษ์ ยังเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเห็นความสำคัญ และคุณค่าของหนังตะลุง ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา ต้องการให้นักเรียนเห็นความสำคัญ คุณค่า เกิดความรัก ความซาบซึ้ง ในศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงและสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2539) ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองและของท้องถิ่นในด้านต่างๆ เพื่อจะได้เกิดความรักภูมิใจ ความรักและความผูกพันในท้องถิ่น

เนื้อหาที่สอนส่วนใหญ่ต้องการสอนเกี่ยวกับการแสดง การแกะรูปหนังตะลุง การเล่นดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง และการเขียนบท ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ต้องการให้นักเรียนได้ศึกษาศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงครอบคลุมในทุกเรื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการ

จัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งให้ผู้เรียนเลือกเรียนอย่างหลากหลาย ตามสภาพ และทรัพยากรในท้องถิ่นนั้นๆ (กรมวิชาการ, 2542)

สถานที่ใช้ในการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ต้องการให้สอนที่โรงเรียน มากกว่าที่บ้าน ทั้งนี้เพราะถ้านักเรียนมีจำนวนมาก มีข้อจำกัดในเรื่องสถานที่ ดังนั้นการสอนที่โรงเรียนสะดวกกว่า ดังนั้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสอนในโรงเรียน ทางโรงเรียนควร จัดเตรียม สถานที่ จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอนที่ต้องใช้ประกอบการบรรยายและการ สาธิต ให้อยู่ในสภาพที่พร้อม ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2524) ที่ได้กล่าวว่า การเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยมีการจัดเตรียมสื่อการเรียน การสอน จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน การเตรียมการดังกล่าว ถือว่า เป็นส่วนหนึ่งที่ครูผู้สอน หรือผู้รับผิดชอบ ควรมีการพิจารณาร่วมกันกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและ ผู้เรียน

4. ประโยชน์และการอนุรักษ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่ นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาทางด้านหนังสือไปใช้ ในการประกอบอาชีพ จึงมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการแสดงผลงานในปัจจุบัน พบว่า การแสดงรูปแบบคงเดิมเพียงแต่เพิ่มเติมในส่วนที่เป็นบทเพลงมากขึ้น และมีการนำดนตรีสากลมา แสดงร่วมกับดนตรีไทย

การอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านหนังสือในโรงเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มี ความคิดเห็นว่าควรเปิดสอนตั้งแต่ระดับประถมถึงระดับอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง และจากการวิจัย พบว่าการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านหนังสือในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีน้อยมาก และควรจัดตั้งชมรมหนังสือเด็กในโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาอย่างจริงจังและ ต่อเนื่อง

5. ข้อเสนอแนะ

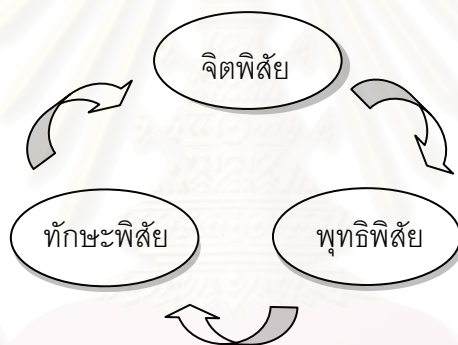
ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ควรเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ กระบวนการเข้าใจ เห็นคุณค่า หวงแหนศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังสือมากกว่าปฏิบัติได้ ทำได้ แต่ไม่เห็นคุณค่าของหนังสือ เพราะถ้าผู้เรียนยังมองไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ ยากที่จะ สอนหรือ ถ่ายทอดให้ผู้เรียนสัมผัสถึงผลทางการเรียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับการสังเกตการสอนหรือ การถ่ายทอดความรู้ในศูนย์ฝึกและชมรม ในการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีความสนใจและความตั้งใจ ส่วนใหญ่เกิดจากความรักและเห็นคุณค่าที่มีในหนังสือประกอบกับมีบุคคลใกล้ชิดหรือคนใน ครอบครัวให้การสนับสนุน

การจัดการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากทั้ง 6 ด้าน คือ

ด้านการเตรียมการสอน การกำหนดวัตถุประสงค์การสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การเลือกวิธี และเทคนิคการสอน การวัดและประเมินผล การสอนซ่อมเสริม

จากการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จากการวิจัยพบว่า ครูศิลปะศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากด้านวัดและประเมินผลผู้เรียน จากการที่ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ 3 ด้าน คือ

1. ด้านจิตพิสัย กล่าวคือ ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของศิลปะพื้นบ้านท้องถิ่นของภาคใต้
2. ด้านพุทธิพิสัย กล่าวคือ ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถเล่าหรือถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้และเกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการในการชมหนังตะลุง
3. ด้านทักษะพิสัย กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถประกอบตัวหนังและสามารถเก็บรูปหนังตะลุงได้อย่างสมบูรณ์ สามารถอธิบายวิธีการชมและการแสดงหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้

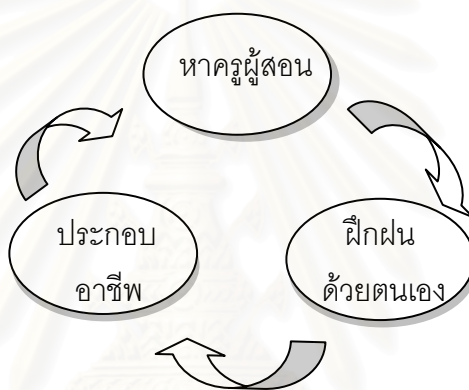

แผนภูมิที่ 1 กระบวนการพัฒนาผู้เรียน 3 ด้าน

โดยเน้นด้านจิตพิสัยเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ พุทธิพิสัย และทักษะพิสัย ซึ่งการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านนั้น จากการสังเกตการสอนหรือวิธีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงในศูนย์ฝึกและชมรม พบว่า กระบวนการเรียนการสอน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ในเรื่องของการแสดงหนังตะลุงสลับกับการแกะรูปหนังตะลุงในแต่ละภาคเรียน นักเรียนส่วนใหญ่มีความตั้งใจและปฏิบัติได้ดี แต่ปัญหาที่พบคือนักเรียนให้ความสนใจเพียงชั่วระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากนักเรียนให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงน้อยมาก (รุ่ง แก้วลิยา, สัมภาษณ์ 8 มกราคม 2544) ซึ่งตรงกับข้อเสนอแนะของครูศิลปะศึกษาในงานวิจัยและสอดคล้องกับปราชญ์ชาวบ้านที่เห็นว่า เด็กในปัจจุบันมองว่าการชมการแสดงหนังตะลุงเป็นเรื่องน่าอาย ลำบาก (ฉิ่ง อมรุต, สัมภาษณ์ 10 มกราคม 2544) ดังนั้นการจัดการเรียนการสอน ควรควรให้นักเรียนเห็นความสำคัญและเห็นคุณค่าหนังตะลุงเป็นอันดับแรก เพราะการศึกษาศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงให้เกิดผลสัมฤทธิ์นั้น ผู้เรียนควรศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุงจนเกิดความรัก

ความประทับใจ เพราะเป็นพื้นฐานที่ดีในการศึกษาขั้นตอนเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับหนังตะลุงต่อไป (นครินทร์ ชาทอง, สัมภาษณ์ 24 ตุลาคม 2542)

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ครูผู้สอนควรเน้นให้นักเรียนเกิดความรัก เห็นคุณค่าในหนังตะลุงเป็นอันดับแรก โดยให้นักเรียนศึกษาศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ตามกระบวนการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน คือ เริ่มศึกษาจากการแสดงหนังตะลุงจากการชม (ดู) หนังตะลุงบ่อยๆ จากนั้นเริ่มศึกษาเรียนรู้จากครู (ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหนังตะลุง) นำกลับมาฝึกฝนด้วยตนเอง จากนั้นเริ่มศึกษาเพื่อหาข้อมูลทำความเข้าใจจากเอกสาร ตำราที่เกี่ยวกับหนังตะลุงและจากการสอบถามจากครู (ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหนังตะลุง) สลับกับการดูหรือชม (หนังตะลุง) และกลับมาฝึกฝนเมื่อเรียนรู้บ่อยๆ จนเกิดทักษะความชำนาญ นำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพ เป็นรายได้จุนเจือครอบครัว

แผนภูมิที่ 2 กระบวนการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน

ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ต่างจากกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอด (ดูภาคผนวก ญ.) ที่ผู้วิจัยศึกษาก่อนทำการวิจัย จากที่เข้าใจว่าให้ผู้เรียนศึกษาศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ควรให้ผู้เรียนศึกษาในเรื่องการแกะรูปหนังตะลุง ประวัติความเป็นมา วิธีการชมการแสดง และการแสดงหนังตะลุง หรือศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งก่อนก็ได้ (ผู้เรียนเกิดความรัก ความซาบซึ้ง และเห็นคุณค่าของหนังตะลุงได้ในภายหลัง) แต่จากกระบวนการเรียนรู้จากการวิจัย (ดูภาคผนวก ก.) ผู้วิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ควรให้ผู้เรียนศึกษาการแสดงหนังตะลุง วิธีการชมการแสดงหนังตะลุง ประวัติความเป็นมา การแกะรูปหนังตะลุง ประเด็นหนึ่ง que ผู้วิจัยพบจากการวิจัย คือ การชม (ดู) การแสดงหนังตะลุงบ่อยๆ หลายครั้ง ทำให้เกิดความรัก เห็นคุณค่าในศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” พบว่าสาเหตุจูงใจเลือกศึกษาศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงเกิดจากความชอบชม (ดู) หนังตะลุงและเห็นคุณค่าของศิลปะที่ปรากฏอยู่ในงานศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ซึ่งการศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุงบ่อยๆ ผู้เรียนเกิด

ความรัก ความซาบซึ้ง และเห็นคุณค่าในศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง (ภาคภูมิใจในศิลปะท้องถิ่นภาคใต้) และการชม (ดู) หนังตะลุงบ่อยๆ ผู้เรียนเกิดความคิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ (รู้และเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการในการชมหนังตะลุง) การศึกษาประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง (สามารถเล่าหรือถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงแก่ผู้อื่นได้) และการศึกษาการแกะรูปหนังตะลุง) (สามารถประกอบตัวหนังและเก็บรักษาได้อย่างสมบูรณ์) ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน และตรงกับความคิดเห็นของครูศิลปศึกษา เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ในงานวิจัย 3 ด้าน คือ จิตพิสัย พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย

จากการวิจัย ผู้วิจัยพบว่า การให้ผู้เรียนศึกษาศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง นอกจากเป็นการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาทั้งในแง่ทฤษฎีและภาคปฏิบัติแล้ว ยังสอดคล้องกับแผนการศึกษาวิชาศิลปศึกษาทั้ง 4 แผน คือสุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ ประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปปฏิบัติ ซึ่งเป็นการศึกษาศิลปะตามแนวคิดปฏิรูปหลักสูตรศิลปศึกษาใหม่ที่รู้จักกันในนาม DBAE ในปัจจุบัน ซึ่งได้แก่สาระความรู้ตามหลักเกณฑ์ของนักศิลปะอาชีพ 4 สาย คือ ศิลปิน นักวิจารณ์ นักประวัติศาสตร์ศิลป์ และนักสุนทรียศาสตร์ สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจในศิลปะให้แก่ผู้เรียน และสร้างความสนใจ ซึ่งนำไปสู่เรื่องของทักษะในการรับรู้ ความรู้ ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ และความต้องการในอันที่จะรัก ซาบซึ้ง เห็นคุณค่าศิลปะ และมีความสำคัญว่าจิตวิทยานี้มีบทบาทต่อความเจริญของงานในด้านสุนทรีย์แห่งจิตพิสัย และเห็นถึงความสำคัญของการทำงานผลงานศิลปะ (ศิลปปฏิบัติ) ที่ต่างจากแนวคิดเดิมที่ว่า กระบวนการทำงานศิลปะเป็นหนทางนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งผลงานศิลปะมิใช่สิ่งสำคัญ แต่มองศิลปปฏิบัติตามแนวความคิดใหม่ว่าเป็นกระบวนการในการทำงานอย่างมีสุนทรีย์ คล้าก เดย์ และเกียร์ (Clark, Day and Greer, 1987:137 อ้างถึงใน มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ , 2542 : 17) ดังนั้นการศึกษาศิลปะ พื้นบ้านหนังตะลุง ผู้เรียนได้ศึกษาศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ตามแผนการศึกษาวิชาศิลปศึกษาทั้ง 4 แผน ดังนี้

1. การศึกษาศิลปะการแสดงหนังตะลุง ทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความซาบซึ้ง และเห็นคุณค่า
(แผนสุนทรียศาสตร์)
2. การศึกษาวิธีการชมการแสดงหนังตะลุง ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์
(แผนศิลปวิจารณ์)
3. การศึกษาประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์

(แกนประวัติศาสตร์)

4. การศึกษาวิธีการทำรูปหนังตะลุง ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะ ความชำนาญ

(แกนศิลปปฏิบัติ)

ซึ่งการศึกษาดังกล่าว ยังสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การจัดการเรียนการสอนวิชา ศิลปศึกษา ตามหลักสูตรศิลปศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามตารางดังนี้

ตารางที่ 37 จุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษาและแกนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE)

จุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษา	แกนวิชาการทางศิลปศึกษา (DBAE)
1. เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจในพื้นฐานทางด้านศิลปะ	1. แกนสุนทรียศาสตร์ แกนประวัติศาสตร์
2. เพื่อให้เห็นคุณค่าทางด้านศิลปะ มีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทยและรู้จักรักษา เพื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อไป	2. แกนประวัติศาสตร์ แกนวิจารณ์ศิลป์
3. เพื่อให้สามารถใช้ศิลปะพัฒนาจิตใจ บุคลิกภาพ และรสนิยม	3. แกนสุนทรียศาสตร์ แกนศิลปปฏิบัติ
4. เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานศิลปะได้ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ	4. แกนสุนทรียศาสตร์ แกนศิลปปฏิบัติ

อ้างถึง : วุฒิ วัฒนสิน 2541 “ศิลปะระดับมัธยมศึกษา”

การเรียนการสอนที่จัดขึ้นเป็นการสร้างเสริมความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน ศิลปะ เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการวิจารณ์ เกิดความซาบซึ้งและเห็นคุณค่า เรียนรู้ประวัติศาสตร์ และการสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง เป็นการจัดกิจกรรม ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ครบ ทั้ง 4 แกน โดยแต่ละกิจกรรมสามารถสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ เดย์ (Day, 1985) และดิบลาสซิโอ (DiBlasio, 1985) และ เกียร์ (Greer, 1984) อ้างถึงใน มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ , 2542 : 22) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ทั้งสี่นั้น ทั้งในลักษณะบูรณาการ มิใช่แห่งการเรียน การสอนออกเป็น 4 แกน อย่างเอกเทศ คือให้แต่ละคนสนับสนุนซึ่งกันและกัน

จากกระบวนการศึกษาศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงดังกล่าว นอกจากเป็นการศึกษา ตามแกนการศึกษาวิชาศิลปศึกษาทั้ง 4 แกน ยังเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม 3 ด้าน คือ จิตพิสัย พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ตรงตามความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาในงานวิจัย ตามตารางดังนี้คือ

ตารางที่ 38 ศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงกับแกนวิชาการทางศิลปะ

ศิลปะพื้นบ้าน ทางด้านหนังตะลุง	แกนวิชาการ ทางศิลปศึกษา	สิ่งที่ผู้เรียน ได้รับ
1. การศึกษาศิลปะการ แสดงหนังตะลุง (การแสดง, ดนตรี)	แกนสุนทรียศาสตร์	ความรัก ความซาบซึ้ง เห็นคุณค่าของ ภูมิปัญญา
2. การศึกษาวิธีการชมการ แสดงหนังตะลุง	แกนวิจารณ์ศิลป์	ความคิด วิเคราะห์ วิจารณ์
3. การศึกษาประวัติความ เป็นมาของหนังตะลุง	แกนประวัติศาสตร์	เกิดความรู้ความเข้าใจ
4. การศึกษาวิธีการแกะ รูปหนังตะลุง	แกนศิลปปฏิบัติ	เกิดทักษะความชำนาญ

ดังนั้นการนำศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง เข้าไปสอดแทรกในวิชาศิลปศึกษา โดยการปรับลดเนื้อหาบางส่วนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน น่าจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนไม่น้อย และยังเป็นการสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 -2549) ที่มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและให้ ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เกิดความรักความซาบซึ้ง และเห็นคุณค่าใน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้สืบค้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และมรดกทางศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย เพื่อให้เกิดการหวงแหนและสืบทอดต่อไป

3. ข้อเสนอแนะทั่วไป

3.1 ข้อเสนอแนะในการเตรียมการสอน

1. ผู้บริหารควรมีนโยบายที่ชัดเจน ในการสนับสนุนส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางให้ครูได้ปฏิบัติอย่างจริงจัง และถูกต้อง

2. ควรจัดให้มีการฝึกอบรม เรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนจากครูที่มีประสบการณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนต่อไป

3. ควรจัดเตรียมสถานที่ในการจัดการเรียนการสอน และจัดหางบประมาณสนับสนุนด้านวัสดุ-อุปกรณ์ให้ครูและปราชญ์ชาวบ้าน

4. ควรจัดนักเรียนเข้าชมรมการแสดงหนังตะลุงในท้องถิ่น หรือจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหนังตะลุง เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาข้อมูลและทำความเข้าใจก่อนนำมาสอนจริง

3.2 ข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอน

1. การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นฐานหนังตะลุง ควรเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลายอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

2. การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุง ควรนำปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะทางในแต่ละด้านเป็นผู้ถ่ายทอดให้นักเรียนโดยตรง

3. การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง ควรจัดให้มีการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.3 ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และส่งเสริม

การอนุรักษ์

1. ควรจัดตั้งชมรมหนังตะลุงเด็กในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาอย่างจริงจัง และ ต่อเนื่อง

2. ควรจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านภายในโรงเรียน

การส่งเสริม

1. ควรสนับสนุนการแข่งขันทักษะทางการแสดงหนังตะลุง และการแกะรูปหนังในระดับมัธยมศึกษาระหว่างโรงเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

2. ควรสนับสนุนส่งเสริมและให้สิทธิพิเศษในการเข้าศึกษาต่อ สำหรับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางด้านหนังตะลุง ในท้องถิ่น

3. ควรนำหนังตะลุงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการจัดงานของหน่วยงานทางราชการในงานเทศกาลหรืองานประจำปีในท้องถิ่น

3.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ในสาขาต่างๆ

2. ควรมีการศึกษาศิลปะพื้นบ้านครบทั้ง 4 ภาค เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านของไทย

3. ควรมีการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาในสาขาอื่นๆ เพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนได้ศึกษาต่อไป

4. ควรมีการศึกษาสภาพและปัญหา การจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ก่อ สวัสดิพิบูลย์. "ศิลปศึกษาต่อการพัฒนาประเทศ" เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาเรื่อง ศิลปศึกษาในทศวรรษหน้า. หลักสูตรครุศาสตร์ มหาวิทยาลัย สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 23 กันยายน 2537: 1-7 (อัดสำเนา)
- การดา พูนลาภทวี. การประเมินผลการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาครุศาสตร์เทคโนโลยี คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ, 2528.
- กิตติพิศ ศิริสูตร. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามหลักสูตร พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรสังกัด สำนักงานประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.
- กุลวิจิตรา ภัทธานนท์. นานาทัศนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วารสารการศึกษาระดับชาติ 22 (สิงหาคม-กันยายน 2531: 3-9)
- เกษร ธิตะจारी. ศิลปะขั้นนำ. ภาควิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530. (อัดสำเนา)
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. การสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2534.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม. 2539.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. ศิลปินแห่งชาติ 2539 คุรุสภาลาดพร้าว, 2540. 180 หน้า.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงานและจังหวัดนครราชสีมา. สัมมนาทางวิชาการ เรื่องในงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน. 2533.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นภูมิปัญญาชาวบ้านในโรงเรียนสังกัด สปช. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2537.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. "แนวทางการพัฒนาการศึกษาในอนาคต" ข่าวสารวิจัยการศึกษา สำนักงานสศทศทางการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 17(เมษายน-พฤษภาคม 2537): 3-8.

- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. การพัฒนาหลักสูตร หลักการและแนวปฏิบัติ ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ฉิน อมรุต. ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหนังตะลุง ปี 2541. สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2544.
- ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และ วิศนี ศิลปิน. "ภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้านและ แหล่งวิทยาการในชุมชน" เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 1-8 การพัฒนาและ การใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (ม.ป.ป.)
- ชลธิธา สัตยวัฒน์. ความรู้กับภูมิปัญญา: มิติที่หลอมซ้อนกัน "ข่าวพิเศษ", ฉบับที่ 735, 2534.
- ชะลอ พงษ์สามารถ. ศิลปะสำหรับครูมัธยม, กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2526: 65 - 66.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. เทคโนโลยีการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและระบบสื่อการสอน. เทคโนโลยีและสื่อการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย, 2538.
- ชูชาติ เริงฉลาด. หลักการสอน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธีรพงษ์การพิมพ์, 2524.
- เชาวเลิศ เลิศโชฬาร. "เทคโนโลยีการศึกษาพื้นบ้านในโรงเรียนชนบท". วารสารจันทร์เกษม 193 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2529) 13-18.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. เทคโนโลยีการสอน: 1 การออกแบบและพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2533.
- ทิตนา แคมมณี. กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- ธวัช ปุณโณทก. "ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสานทัศนะของอาจารย์ปรีชา พิณทอง. ใน เสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ). ทิศทางหมู่บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, 2531.
- ถำรง บัวศรี. ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2532.
- นครินทร์ ชาทอง. ประธานชมรมหนังตะลุงจังหวัดสงขลา. สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2542.
- นโยบายและแผน, สำนัก. เอกสารแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2539-2550. สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ 2538. (อัดสำเนาเย็บเล่ม)
- นันทสาร สีสลับและคณะ. ภูมิปัญญาไทย. วารสารมศว. ศิลปวัฒนธรรม 2, 2 (มกราคม-มิถุนายน 2542) : 17-19.
- นันทสาร สีสลับ. แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพ.

- เนื้ออ่อน ขว้างทองเขียว. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของนักศึกษา
ระดับ ปริญญาตรี สถาบันราชภัฏ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- บุญมี เณรยอด. หลักการพัฒนาลัทธิสุทร. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกอบ ใจมั่น. การศึกษา สภาพ ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ประคอง กรรณสูต. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ (ฉบับแก้ไขปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ 3.
ปฐมธานี: บริษัทศูนย์หนังสือ ดร.ศรีสง่า จำกัด, 2528.
- ปริตา เฉลิมเผ่าก่อนันตกุล. ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องในศิลปะการแสดงหนังตะลุง,
2525.
- ประพันธ์ เรืองณรงค์. สัมมนาหนังตะลุง ที่ระลึกลงานพระราชทานเพลิงศพนายหนังกัน ทองหล่อ
กรุงเทพ: บริษัทอมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2532.
- ประเวศ วสี. การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. ชุมชนพัฒนาปีที่ 1 ฉบับที่ 5, 2530.
- ประเวศ วสี. การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. ใน สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ.
การสัมมนาทางวิชาการภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและ
การพัฒนาชนบท. หน้า 21 - 28. กรุงเทพ: อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, 2534.
- ประเวศ วสี. ยุทธศาสตร์ทางปัญญาของชาติ. กรุงเทพมหานคร: พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2538.
- ประเวศ วสี. เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการดำเนินงานโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นกับ
การพัฒนาหลักสูตร ครั้งที่ 1/2539. 13 กุมภาพันธ์ 2539.
- ประเวศ วสี. คนดีศรีสังคม 2538. อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, 2538.
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว. ตัวตลกหนังตะลุงกับชาวภาคใต้, ทักษิณคดี. 2(1): 30-34; เมษายน-มิถุนายน.
พร้อมฉัตร เรศวรรณท์. ความคิดเห็นของครุศิลปศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาการสอนรายวิชาทัศนศึกษา
เขตการศึกษา 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2539.
- พัชรา อุตุระกุล. "ภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีพื้นฐาน และแหล่งวิทยาการในชุมชน"
ในชลทิตย์ เอี่ยมสำอางค์ และสิศนี ศิลตระกุล. เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาและ
การใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน หน่วยที่ 1-8. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
2533.

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. ประมวลบทความหลักสูตร : สาระร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

พนัส หันนาคินทร์. การมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เนศ, 2528.

พยุงพร ไตรรัตน์สิงห์กุล. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการถ่ายทอดหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาร
บ้านหนองป่าตอง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

พวง บุขรารัตน์. บทหนึ่งตะลุงเรื่องสามแผ่นดิน. สงขลา : ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครู สงขลา,
2530. อัดสำเนา

พิสิฐ นาคาไฟ. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น : การพัฒนาส่วนย่อยเพื่อ
แก้ปัญหาส่วนใหญ่ สารพัฒนาหลักสูตรปีที่ 13 ฉบับที่ 117 (เมษายน-มิถุนายน
2537). 27-33.

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. จำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ภิญญา จิตต์ธรรม. งานศิลปะในการสร้างรูปหนัง ที่ระลึกรงานพระราชทานเพลิงศพนายหนังกัน
ทองหล่อ กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532.

ภิญญา สาร. หลักบริหารการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 28 (กรุงเทพฯ: กุญแจสยามการพิมพ์, 2518) 3-5.

มณฑิชา ชนะสิทธิ์. การศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน
ประถมศึกษาจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2535.

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. ประมวลบทความนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ สำหรับครูยุคปฏิรูปการศึกษา.
กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. เอกสารประกอบการสอนวิชาทฤษฎีความรู้และศิลปศึกษา. ภาควิชาศิลปะ
และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ม.ป.ป.

มาลินี สวยคำข้าว. การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในการเรียนการสอนสังคมศึกษา
ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ยิ่งยง เทาประเสริฐ. "ศักยภาพของภูมิปัญญาพื้นบ้าน" วารสารการศึกษาแห่งชาติ ปีที่ 28 ฉบับที่ 5
มิถุนายน-พฤษภาคม 2537: 17-26.

ยุพา ทรัพย์อุไร. การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนภาค
ตะวันออก. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

รุ่ง แก้วแดง. ปฏิรูปการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2540.

รุ่ง แก้วลียา. อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนสงขลาวิทยาคม จังหวัดสงขลา. สัมภาษณ์, 10 มกราคม 2544.

รัตน์ะ บัวสนธิ์. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นระดับประถมศึกษา แนวคิดและการปฏิบัติการ, สารพัฒนาหลักสูตร. (กันยายน-ตุลาคม 2531). "แนวทางค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น" เอกสารประกอบคำบรรยายเนื่องในการประชุมทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น", เอกสารประกอบคำบรรยายเนื่องในการประชุมทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาการศึกษาของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 23 สิงหาคม 2537.

รัตน์ะ บัวสนธิ์. การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ปริญญาดุขฎีบัณฑิต, 2535.

วัชรินทร์ จูติอดิษฐ์. บทบาทของครูศิลปศึกษาในการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรใหม่.

ในครุศิลป์ 1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

วิจิตร ศรีสอาน. ทิศทางการปฏิบัติโครงสร้างและระบบบริหารการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ. เอกสารประกอบการปาฐกถาประจำปีของศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 28 มกราคม 2542: 1-6 (อัดสำเนา)

วิชาการ, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำหรับอนาคต ตามแนวหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา, 2534.

วิชาการ, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ. การพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2540.

วิชาการ, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ. " การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคน" เอกสารประกอบการประชุมอบรมและปฏิบัติการจัดทำแนวการศึกษา รูปแบบกระบวนการเรียนการสอน ระหว่างวันที่ 29 เมษายน - 2 พฤษภาคม 2540 ณ โรงแรมเชียงใหม่ฮอิดิต จังหวัดเชียงใหม่. (อัดสำเนา)

วิชาการ, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ. การประเมินผลการใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2528.

วิชาการ, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น.

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ, (ม.ป.ป.)

วิชาการ, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ. สรุปผลการประชุมสัมมนาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับ

- หลักสูตรที่พึงประสงค์. 28-29 กันยายน 2538 โรงแรมสยามเบเวอจี ห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ, (ม.ป.ป.)
- วิชัย นันทสุวรรณ. "ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานพัฒนา" วารสารสังคมพัฒนา. ฉบับที่ 5 (2528) : 6-11.
- วิชัย ต้นสิริ. สื่อพื้นบ้านเพื่อการศึกษา. ใน รวมบทความทางการศึกษานอกโรงเรียนเล่มที่ 8. หน้า 183-188. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา, 2536.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของการสอนศิลปะในระดับมัธยมศึกษา, ศิลปะเด็ก, ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2529.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร. กรุงเทพมหานคร: สุริยาสาสน์, 2535.
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์. การสอนกลุ่มงานและพื้นฐาน ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521(ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไวกเดียร์สไตร์, 2535.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. พจนานุกรมหัตถกรรมและอุตสาหกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. เอกสารประกอบการสอนวิชาศิลปะพื้นบ้าน. (ม.ป.ป.)
- วิมล คำศรี. ชีวิตและผลงานของศิลปินหนึ่งตระกูล ประทีพ บัวทอง. สารนครศรีธรรมราช, ปีที่ 28 ฉบับที่ 10 (ตุลาคม 2541), 7-88.
- วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์. ศิลปะเป็นมูลฐานสำคัญ, สารคดีศาสตร์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม-กันยายน 2536.
- วุฒิ วัฒนสิน. ศิลปะระดับมัธยมศึกษา. ปัตตานี: สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2541.
- สงวน รอดบุญ. ศิลปะกับมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: กรมศาสนา, 2524.
- สงัด อุทรานันท์. การจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ภาควิชา บริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- สถาพร ศรีสัจจัง. วิญญานที่ขาดหายของสื่อสมัยใหม่และสื่อพื้นบ้านสื่อแห่งมนุษย์ ในงานส่งเสริม ศิลปะและวัฒนธรรมไทย ครั้งที่ 14, 2534.
- สามารถ จันทร์สุรย์. ภูมิปัญญาชาวบ้านจากฐานในการพัฒนาบ้านเมือง. วัฒนธรรมไทย ปีที่ 29 (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม 2533).
- สามารถ จันทร์สุรย์. "ภูมิปัญญาท้องถิ่นคืออะไร อย่างไร" ใน การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.

- สามารถ จันทร์สุริย์. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาชนบท. หน้า 145 - 149. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, 2536.
- ลีปนธ์ เกตุทัต. "อนาคตของไทยและการศึกษาเพื่อปวงชนในอนาคต" วารสารวิจัยการคณิต กองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 15 (ธันวาคม 2534- มกราคม 2535) . 3-11.
- เสน่ห์ จามริก. การแสวงหาภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. ชุมชนพัฒนา 1 (กันยายน-ตุลาคม 2539) : 6-7.
- เสน่ห์ จามริก. แนวทางการพัฒนาการศึกษาไทย: บทวิเคราะห์เบื้องต้น. วารสารการศึกษาแห่งชาติ 24 (ตุลาคม-พฤศจิกายน): 20-31.
- เสรี พงศ์พิศ. คืนสู่รากเหง้า: ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, 2529.
- เสรี พงศ์พิศ. คืนสู่รากเหง้า: ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, 2539.
- เสรี พงศ์พิศ. (บรรณาธิการ) ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. มูลนิธิหมู่บ้าน กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2536.
- เสรี พงศ์พิศ และคณะ. ปฏิรูปการศึกษาเพื่อปวงชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย, 2538.
- สุจารี จันทร์สุข. การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารแห่งชาติปีที่ 22 (สิงหาคม-กันยายน 2531).
- สุจิตต์ เพียรชอบ. ความต้องการการนิเทศการฝึกสอนของนิสิตครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
- สุจิตต์ เพียรชอบ. การพัฒนาการการสอนภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- สุจิตต์ เพียรชอบ. บทบาทของครูในการพัฒนาประเทศ. วารสารครุศาสตร์ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2522) หน้า 50-52.
- สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์. รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน, 2533.
- สุชา จันทร์เอม. จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2529.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้. วารสารทักษิณคดีศึกษา ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (กุมภาพันธ์ 2540) : 21-42.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคณะ. หนังตะลุง. สถาบันกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 10. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์., 2527: 3926-3940.

- สุธิวรงค์ พงศ์ไพบูลย์. แนวทางส่งเสริมและพัฒนาหลังตะลุง ที่ระลึกพระราชทานเพลิงศพนายกันทองหล่อ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532.
- สุธิวรงค์ พงศ์ไพบูลย์. หนังสือตะลุง. สงขลา: โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์, 2522.
- สุพิน บุญชูวงศ์. หลักการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 3. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูสวนดุสิต, 2530.
- สุมิตร คุณานุกร. คู่มืออาจารย์ด้านการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: หน่วยพัฒนาคณาจารย์ด้านการเรียนการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- สุมิตร คุณานุกร. หลักสูตรและการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชนวนพิมพ์, 2523.
- สุมน อมรวิวัฒน์ และ สมพงษ์ จิตระดับ. สาระและกิจกรรมการสอนวิชาหลักสูตรและการสอน ระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- สมหวัง คงประยูร. ศิลปะพื้นบ้าน. หน้า 17. (ม.ป.ป.)
- สุลักษณ์ ศรีบุรี. "การพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษา ดนตรีศึกษาและนาฏศิลป์ศึกษา ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา" รายงานการสัมมนา. ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ: โรงแรมการ์เดนทีปารีสอร์ท เมืองพัทยา, 5-6 มิถุนายน 2539. (คัดสำเนา)
- สุลักษณ์ ศรีบุรี. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะกับชีวิตเพื่อส่งเสริมให้เกิดความชื่นชมและความรักที่จะเรียน. กรุงเทพมหานคร: โรงแรมเอเชีย, วันที่ 20 มกราคม 2535. (คัดสำเนา)
- เหวียน อินพรม. สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2544.
- อนันต์ ศรีโสภา. การวัดและการประเมินผลการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- อังกุล สมคะเนย์. สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบริการศึกษา สาขานิเทศน์การศึกษาและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- อุดม หนูทอง. ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านภาคใต้. 2531.
- อนุศักดิ์ สมิตสันต์. การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม. ภาควิชาการบริหารการสอน : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544.
- อำนาจ สุขสุเสียง. การศึกษาสภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาเขตการศึกษา 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

ภาษาอังกฤษ

- Abdullah, Isa Bin. Conceptual Dimenstions of Art Education as a Medium For Development Cultural Internation in Malasia. Dissertation Abstract International,1983.
- Barkan, Manuel. 1962 Transition in art education:Changing comceptions of curriculum content and teaching. Art Education 15(7) : 12-18.
- Bloom, B.S.1956. Taxonoiny of education objectives; Handbook I : Cognitive Domain. New York : David Mckay Company, Inc.
- Chapman, Laura H. Approaches to Art in Education. U.S.A.Harcourt Brace Jovanovich, 1978.
- Congdon, Kristim G. An analysis of the folk artist in education. Art Education 39(2). 36, 1986.
- Ericson, Carltom W.H. Administering Instructional Media. New York : The Memillan,1971.
- Good, Cater V. ed. Dictionary of education. Third edition. New York. McGraw Hill Book, 1973.
- Katter, Eldon. Multi-cultural connections: Craft and community. Art Education 48(1): 10-11.
- Lanier, V. Teaching Secondary Art. Pennsylvania: The Haddon Craftsman,1961.
- Lansing, K.M. Art artist and education. Iowa: Kendal and Hunt, 1976.
- McFee, J.K. Preparation for art. San Francisco:Wadsworth Plublishing,1961.
- Michael, J.V. Art and Adolescence. Teaching Art at the Secondary school level. New York:Teacher college Press, Columbia University,1983.
- Morah, Anthony Obiozo. "An Examination of Art in Secondary Education in the Anambra State of Nigeria 1977-78". "Dissertation Abstracts International. 40 (June 1980) : 6116-A.
- Phenix, Philip. Philosophy of Education. New York: Holt Rinchart and Winston, Inc, 1958.
- Powell, Leonard S. Communication and Learning. New York: Pitman Publishing, 1973.
- Saylor, J Galen and Alexander, W.M.Planning. Curriculum for school. New York: Holt, pine hart and Wingtin, 1974.
- Stuhr, P.; Petrovich-Mwanilce, L.; and Wasson, R. Curriculum guidelines for the multicultural art classroom. Art Education 45(6): 16-17, 1992.
- Taba, Hilda. Curriculum Development: Theory and Practice. New York; Harcourt Brace and World, 1962. P.15.

Taba, Hilda. Curriculum Development: Theory and Practice. New York: Harcourt, Brace, Jovanovich, 1962.

Tyler, Ralph W. Basic Principle of Curriculum and Instruction. Chicago: University of Chicago Press, 1970.

Tyler, Ralph W. Basic Principle of Curriculum and Instruction. Chicago: University of Chicago Press, 1971.

Wright, Joyce Ellen. Arts education in secondary school classrooms: factors related to what students. Dissertation Abstracts Internation 45 (February 1986) : 2167-A.

Wieson, Mildred Marie. A Historical Inquiry into The Early Development of Art Education in the American Public School. Dissertation Abstract International. 1980.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

ภาพการแสดงหนังตะลุงและการแกะรูปหนังตะลุง

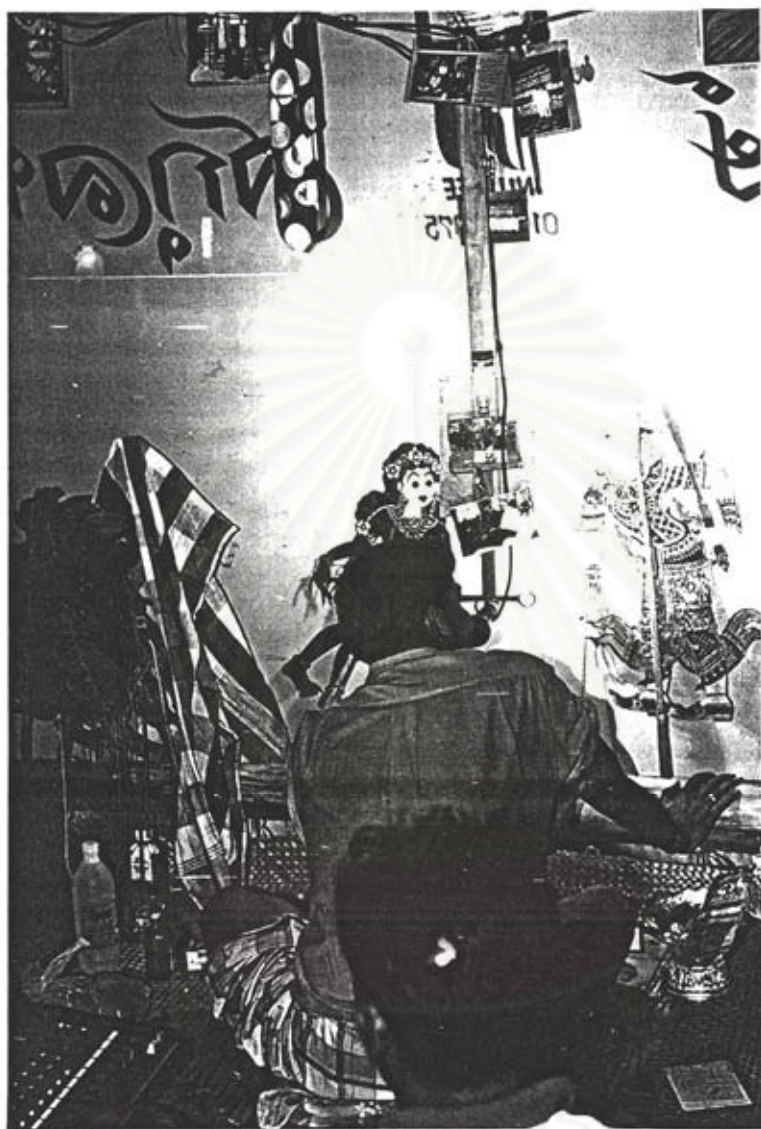
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพการแสดงหนังตะลุง

โรงหนังตะลุง

คณะหนังตะลุงที่ทำการสังเกต : คณะหนังพิทักษ์ ทองสุกใส (รุ่งพิทักษ์ สกุลทอง)

สถาบันหอศิลปวัฒนธรรม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เบื้องหลังการแสดงภาพหนังตะลุง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แสดงหนังตะลุง (นายหนัง)

การแกะรูปหนังตะลุง

นำหนังไปแช่น้ำ

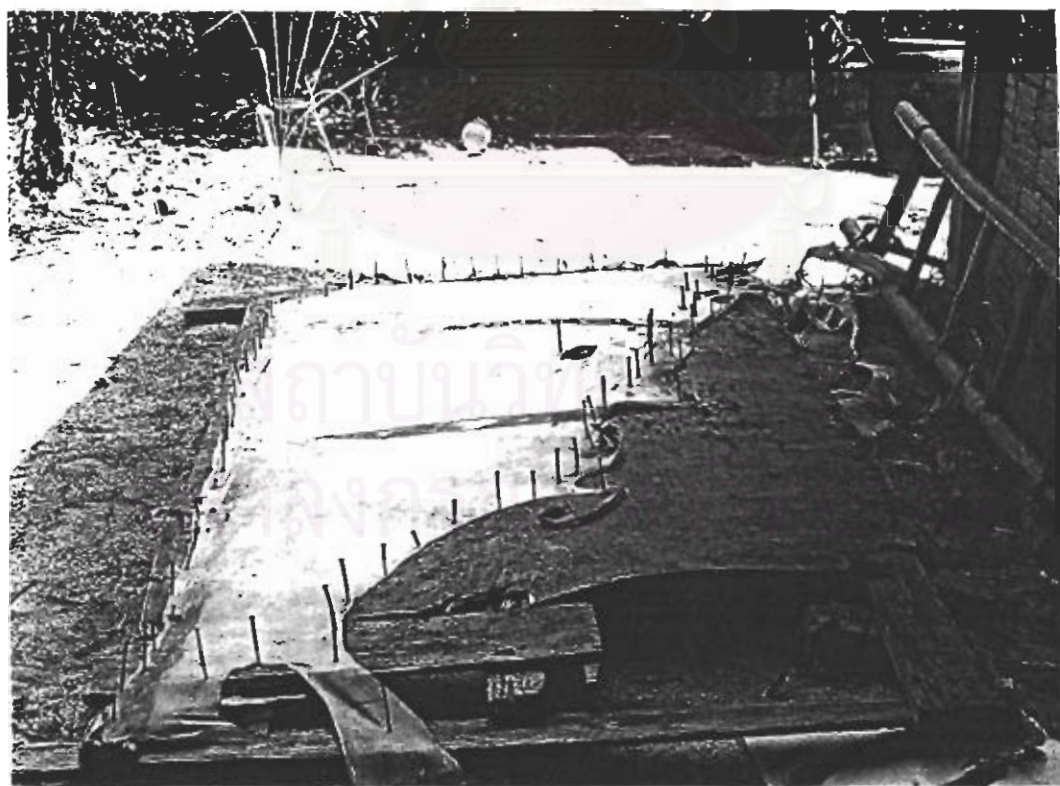

เตรียมซิงหนัง

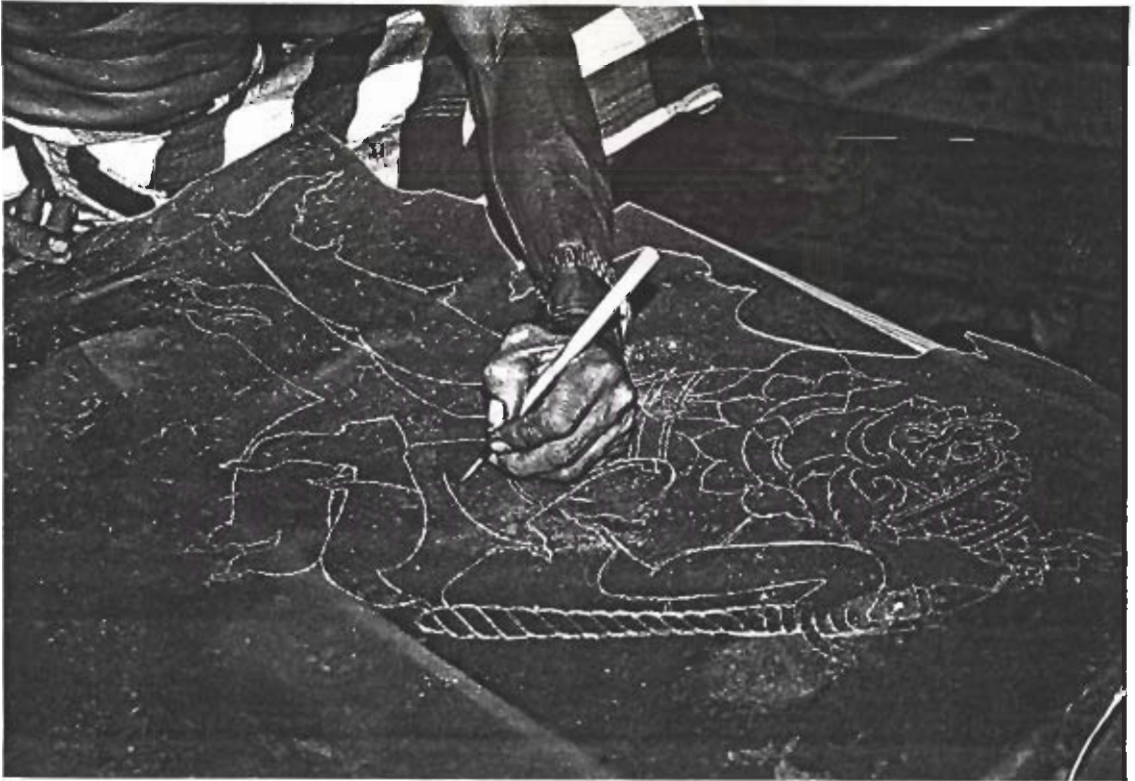
การชิงหนัง

การตากหนัง

การลอกแบบบนแผ่นหนัง

การร่างแบบ

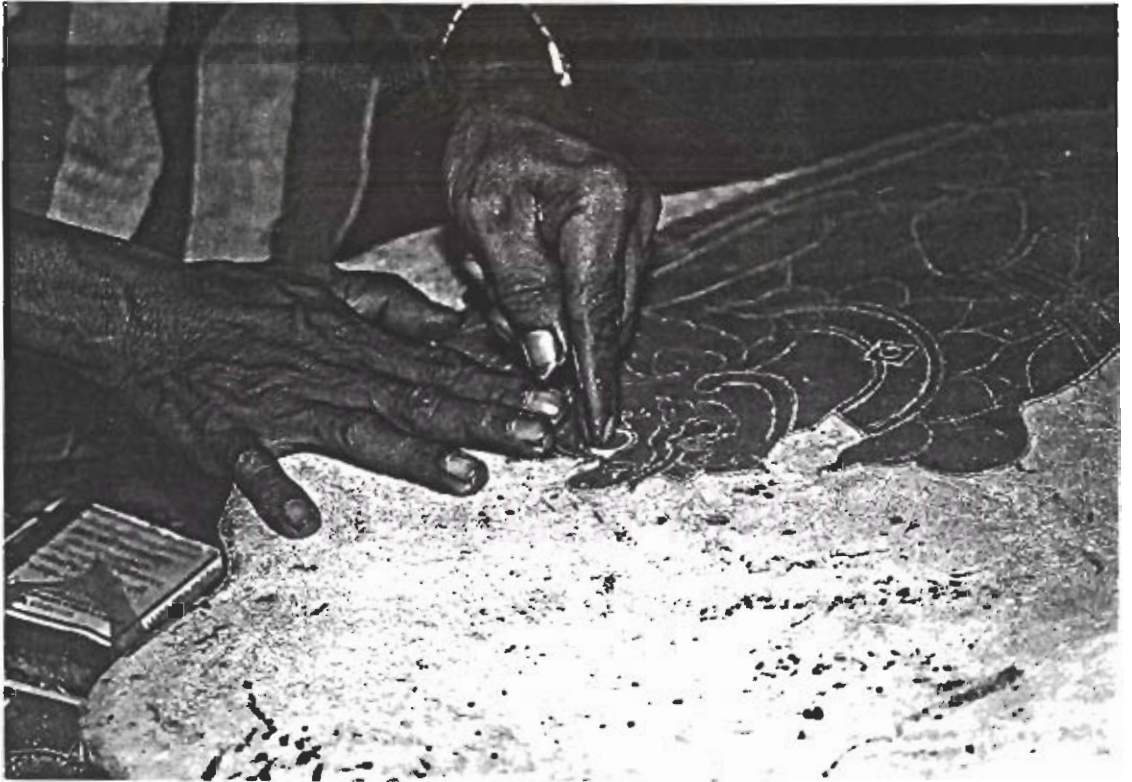

การร่างแบบและการขุดแกะ

การตอกหนัง

การแกะหนัง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
หนังแกะเซริจบางสวน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
การระบายสี

ภาคผนวก ข.
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. **ศาสตราจารย์ สุธินันท์ พงศ์ไพบูลย์**
นักวิชาการทางด้านหนังสือและ หัวหน้าศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพ จังหวัดสงขลา
2. **ดร.ฉันทัส ทองช่วย**
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา
3. **รองศาสตราจารย์ วุฒิ วัฒนสินธ์**
หัวหน้าแผนกวิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
4. **ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เกษม ขนานแก้ว**
ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏ สงขลา
5. **อาจารย์สถาพร ศรีสัจจัง**
นักวิชาการทางด้านหนังสือและ สถาบันทักษิณคดี เกาะยอ จังหวัดสงขลา
6. **อาจารย์จำนงค์ แสงอำไพ**
ศึกษานิเทศก์ ระดับ 9 สำนักงานศึกษาธิการ เขต 3 จังหวัดสงขลา
7. **อาจารย์ นครินทร์ ซาทอง**
ประธานชมรมหนังสือและ จังหวัดสงขลา
8. **อาจารย์ วาที ทรัพย์สินธ์**
หัวหน้าโครงการจัดตั้งสถาบันศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
9. **อาจารย์ พิเชษฐุ์ เปียร์กลีน**
หัวหน้าโครงการจัดตั้งคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ภาคผนวก ค.
รายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ให้สัมภาษณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ให้สัมภาษณ์

1. **นายอิม จิตต์ภักดี** อายุ 80 ปี
 หมู่ที่ 9 บ้านคลองช้าง ตำบลบางเหียง อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา
 (วันที่สัมภาษณ์ : 15 มกราคม พ.ศ.2544)
 เกียรติคุณที่ได้รับ : ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหนังตะลุง พุทธศักราช 2541
2. **นายฉิ้น อรมุต** อายุ 70 ปี
 บ้านเลขที่ 116 หมู่ที่ 3 ตำบลสะทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา
 (วันที่สัมภาษณ์ : 10 มกราคม พ.ศ.2544)
 เกียรติคุณที่ได้รับ : ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหนังตะลุง พุทธศักราช 2532
3. **นายฉิว ทรัพย์วาริ** อายุ 75 ปี
 บ้านเลขที่ 69/1 หมู่ที่ 8 ตำบลเกาะใหญ่ กิ่งอำเภอกระเสสินธุ์ จังหวัดสงขลา
 (วันที่สัมภาษณ์ : 7 มกราคม พ.ศ.2544)
 เกียรติคุณที่ได้รับ : ผู้ใช้ภาษาไทยดีเด่น จากกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2542
 : ศิลปินดีเด่นของจังหวัดสงขลา พุทธศักราช 2542
 สาขาวรรณศิลป์ : เขียนบทหนังตะลุง
4. **นายสุภาพ ชุมยวง** อายุ 46 ปี
 บ้านเลขที่ 39 ถนนสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
 (วันที่สัมภาษณ์ : 12 มกราคม พ.ศ.2544)
 เกียรติคุณที่ได้รับ : ศิลปินดีเด่นของจังหวัดสงขลา พุทธศักราช 2543
 สาขาศิลปะการแสดงหนังตะลุง
5. **นายเหวียน อินพรม** อายุ 59 ปี
 บ้านเลขที่ 62/1 หมู่ 2 ตำบลพิจิตร บ้านตีนนา กิ่งอำเภอนาหม่อม
 จังหวัดสงขลา
 (วันที่สัมภาษณ์ : 11 มกราคม พ.ศ.2544)
 ความสามารถ : แกะรูปหนังตะลุงและเล่นดนตรีประกอบการแสดงหนังตะลุง (ลูกคู่)

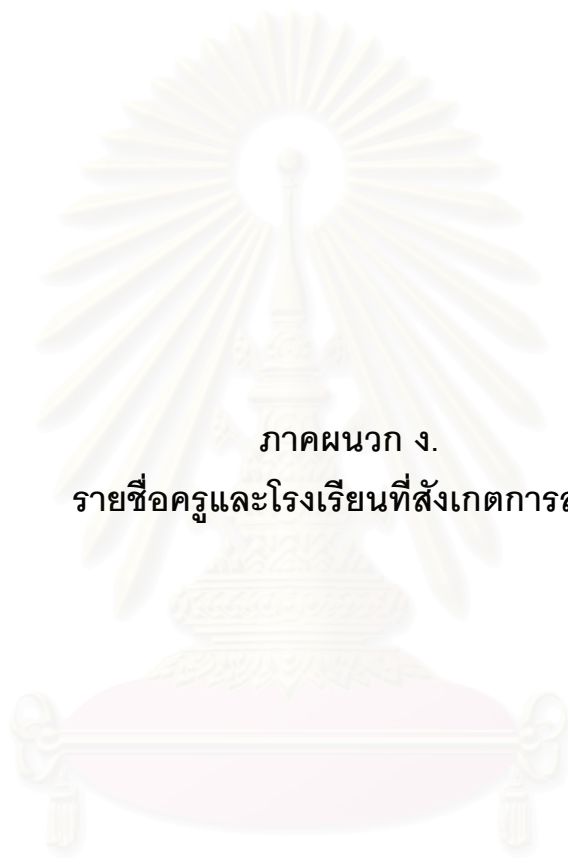
6. **นายกิตติ ศชรรัตน์**

บ้านเลขที่ 68 บ้านพุธานี เทศบาลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
(วันที่สัมภาษณ์ : 2 มกราคม พ.ศ.2544)

ความสามารถ : แสดงหนังตะลุง และแกะรูปหนังตะลุง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง.
รายชื่อครูและโรงเรียนที่สังเกตการสอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อครูและโรงเรียนที่สังเกตการสอน

1. **อาจารย์ประวิทย์ เรืองเนียม** โรงเรียนพะตงประชานคีรีรัตน์ จังหวัดสงขลา
(วันที่ทำการสังเกต : 28 ธันวาคม พ.ศ.2543)
2. **อาจารย์สมยศ ศรีประสม** โรงเรียนธรรมโฆสิต จังหวัดสงขลา
(วันที่ทำการสังเกต : 5 มกราคม พ.ศ.2544)
3. **อาจารย์โสภา สงเขาใหญ่** โรงเรียนวรรณารีเฉลิม จังหวัดสงขลา
(วันที่ทำการสังเกต : 8 มกราคม พ.ศ.2544)
4. **อาจารย์วิริยะ ศรีสม** โรงเรียนสมบูรณกุลเกล้า จังหวัดสงขลา
(วันที่ทำการสังเกต : 9 มกราคม พ.ศ.2544)
5. **อาจารย์รุ่ง แก้วสียา** โรงเรียนสงขลาวิทยาคม จังหวัดสงขลา
(วันที่ทำการสังเกต : 10 มกราคม พ.ศ.2544)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ.

รายชื่อปราชญ์ชาวบ้านที่สังเกตการสอนและการแกะรูปหนังตะลุง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อปราชญ์ชาวบ้านที่สังเกตการสอนและการแกะรูปหนังตะลุง

1. **นายกิตติ คชรัตน์** โรงเรียนวัดโคกม่วง จังหวัดสงขลา
(วันที่ทำการสังเกต : 28 ธันวาคม พ.ศ.2543)
2. **นายเหวียน อินพรม** โรงเรียนธรรมโฆสิต จังหวัดสงขลา
(วันที่ทำการสังเกต : 6 มกราคม พ.ศ.2544)
3. **นายสุภาพ ชุมยวง** โรงเรียนสงขลาวิทยาคม
(วันที่ทำการสังเกต : 10 มกราคม พ.ศ.2544)
หมายเหตุ : เป็นอาจารย์ประจำโรงเรียนวัดบ่อทรายเจริญธรรม จังหวัดสงขลา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ.

คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้เกี่ยวกับหนังสือ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้เกี่ยวกับหนังตะลุง

หนังตะลุงเรียกชื่อสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกับการแสดงไว้โดยเฉพาะ เป็นภาษาถิ่น คนไทยภาคอื่นๆ แม้คนภาคใต้รุ่นใหม่ฟังแล้วยังไม่เข้าใจความหมาย จึงต้องให้คำนิยามไว้ เมื่อกล่าวถึงคำใดในเรื่องต่อไป ไม่ต้องอธิบายความหมายอีก ภาษาที่ใช้เกี่ยวกับหนังตะลุงมีดังนี้

นายหนัง คือผู้แสดง รับผิดชอบอุปกรณ์การแสดงทุกชิ้น รับผิดชอบเรื่องพาหนะเดินทางตลอดถึงการกินอยู่ของผู้คนทั้งหมด

ลูกคู่ คือผู้ประโคนดนตรีประกอบการแสดง คณะโรงหนังหนึ่งมี 6-8 คน รับผิดชอบถืออุปกรณ์ต่างๆ ประโคมดนตรีตามความถนัดของตน

ขันหมาก คือเครื่องบอกให้นายหนังทราบว่า มารับหนัง หรือมาว่าจ้างไปทำการแสดง โดยนำหมากพลูใส่ขัน ยื่นให้นายหนัง บอกวันเวลาและสถานที่ ถ้านายหนังรับไว้ เรียกว่ารับขันหมาก หากมีผู้มารับไว้ก่อนแล้ว วันเวลาตรงกัน นายหนังบอกว่าติดขันหมาก รับขันหมากไว้แล้ว เกิดเหตุสุดวิสัยไปแสดงไม่ได้ เช่น ล้มป่วยลง ต้องให้คนนำขันหมากที่รับไว้ไปมอบให้ผู้รับ เรียกว่าคืนขันหมาก

แก้แผลงหรือแตกแผลง เป็นหน้าที่ของคนถือแผลงวางรูปเป็นระเบียบ ฤาษี พระอิศวร ปักหัวหยวก รูปตลกสำคัญปักปลายหยวก ไม่ให้เกิดเงาขึ้นบนจอ รูปพระอินทร์เหน็บหลังคา รูปพระรูปนาง ปักกับหยวกทางด้านขวา รูปยักษ์ รูปสัตว์ ปักกับหยวกทางด้านซ้าย ในปัจจุบันใช้เชือกซึ่งระหว่างฝา 2 ด้าน ห่างจากจอประมาณ 1.5 เมตร ใช้ส่วนบนสุดของมือรูปแขวนกับเชือกเป็นแถว สะดวกในการหยิบใช้

เบิกโรง คือการประกอบพิธีกรรมบูชาครู มีอาหารคาว หวาน เหล้า บรรจุถ้วยเล็กๆ ใส่รวมกันในถาด เรียกว่าที่ 12 นอกนั้นมีผ้าขาว 1 ผืน หมากพลู 9 คำ เทียน 9 เล่ม นายหนังหรือหมอมอบประจำโรง ทำหน้าที่เบิกโรง ตั้งนม 3 จบ ตั้งสวดเศซุมนุมเทวดาไหว้สัสดี รำลึกครูบาอาจารย์ ปักเทียนที่ทับ กลอง โหม่ง ปาหมากเข้าในทับ นายหนังเคาะทับเบาๆ เป็นจบพิธีเบิกโรง

ลงโรง คือ โหมโรงก่อนการแสดง หลังจากเบิกโรงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เริ่มด้วยตีกลองตามด้วยโหม่ง ฉิ่ง ปี่ ทับ ปี่จะเป่าเพลงพัดชา ตามด้วยเพลงไทยเดิม ทับนำจังหวะ เครื่องดนตรีหนังสามารถยกย้ายให้เร็วหรือช้าได้ ในอดีตลงโรง 12 เพลง เซ็ด 3 ครั้ง ครั้งที่ 3 ออกรูปฤาษี

ออกรูปหรือชักรูป คือ การเข้ดรูปทับกับจอ ตามอิริยาบถของรูปหรือตัวละครแต่ละตัว เข้ดรูปเดิน เหาะ รม แปลงกาย ร่ายมนต์ โศกเศร้า คร่ำครวญ

ไม้ดับ คือ ไม้หนึบรูปหนังให้ทรงตัวอยู่ได้ โคนไม้ดับใหญ่กว่าส่วนปลาย มีความยาวห่างจากตีนรูปประมาณ 7 นิ้ว ปลายแหลมสำหรับปักรูปบนหยวกกล้วย ไม้ดับทำด้วยไม้ไผ่

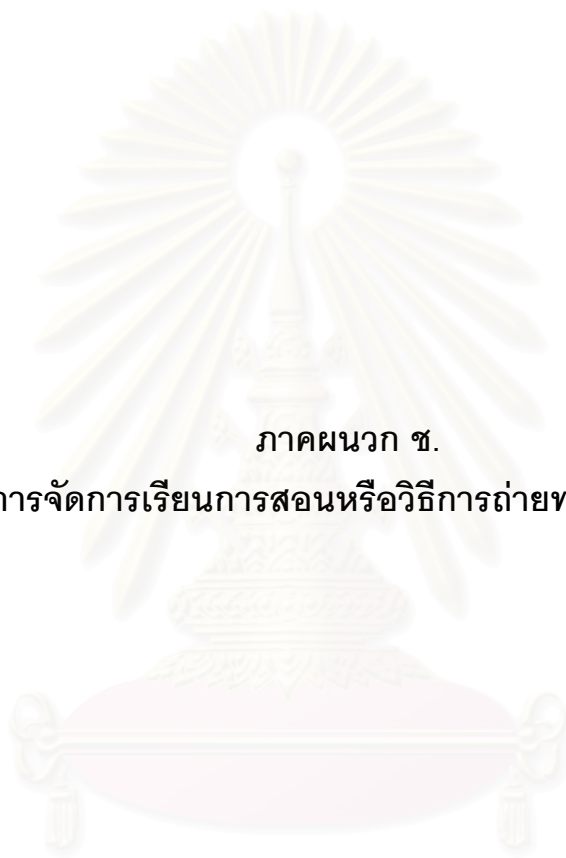
เบิกปากรูป คือ ก้อนออกรูปบนจอ เคาปากรูปมาทาบกับปากนายหนัง ว่าคาถา “ ออ ออ ออ แอ ” เป็นเสียงร้องของทารก ทำให้คนดูเกิดความสงสาร ส่วนรูปตลกให้คาถาเกี่ยวกับอวัยวะเพศชาย หญิง เพื่อให้เกิดความขบขัน

ขับบท คือ การร้องบทกลอนเป็นทำนอง เช่น ทำนองสงขลา ทำนองสงขลาออกลาย ทำนองพัทลุง-ตรัง ทำนองคอน (นครศรีธรรมราช)

เจรจา คือ การใช้ภาษาพูดระหว่างตัวละคร เจ้าเมือง นางเมือง ตัวพระตัวนาง เจรจาด้วยภาษากลาง รูปกากใช้ภาษาถิ่น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ช.

การสังเกตการจัดการเรียนการสอนหรือวิธีการถ่ายทอดในศูนย์ฝึก/ชมรม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศึกษาการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก/ชมรม

ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลฐานการสังเกตการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก/ชมรม ในประเด็นต่างๆ คือ 1.1 การจัดการเรียนการสอน 1.2 เนื้อหา 1.3 สถานที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน 1.4 การวัดและการประเมินผล ดังมีรายละเอียดจากการสังเกต ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน มีการเปิดสอนในคาบชุมชน และเปิดเป็นวิชาเลือกในรายวิชา (ข.02121) ชื่อวิชา การแสดงพื้นเมือง สอนสัปดาห์ละ 1 คาบ ใช้เวลาสอน คาบละ 50 นาที และช่วงเวลาพักกลางวันตั้งแต่วันจันทร์-ศุกร์ มีการสอนซ่อมเสริมบ้างในวันเสาร์ และอาทิตย์ นักเรียนสนใจส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย จำนวน 20-25 โดยจะเรียนรวมกันเป็นกลุ่มแล้วแยกฝึกซ้อมตามความถนัด และความสนใจ เนื้อหาที่ใช้สอนส่วนใหญ่เป็นในเรื่องการแสดงหนังตะลุงมากกว่า การแกะรูปหนังตะลุง และการเล่นดนตรีหนังตะลุง (ลูกคู่)

ลักษณะครูผู้สอน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 เป็นครูสอนวิชาสามัญทั่วไปแต่มีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับ “หนังตะลุง” จากปราชญ์ชาวบ้าน ลักษณะที่ 2 ประกอบอาชีพเป็นครู และมีความสามารถพิเศษทางด้านหนังตะลุง ลักษณะที่ 3 เป็นปราชญ์ชาวบ้านมีความสามารถทางด้านหนังตะลุงโดยตรง การสอนหรือการถ่ายทอด จะสอนสลับระหว่างครูผู้สอนกับปราชญ์ชาวบ้าน หรือครูและปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดให้นักเรียนโดยตรง ซึ่งแบ่งตามลักษณะเนื้อหาที่เรียนดังนี้ การแสดงหนังตะลุง การแกะรูปหนังหรือวิธีการทำรูปหนังตะลุง การเล่นดนตรีประกอบหนังตะลุง

วิธีสอนเกี่ยวกับ “การแสดงหนังตะลุง” แบ่งวิธีสอนหรือการถ่ายทอดเป็น 2 วิธี คือ

วิธีที่ 1 ครูไปศึกษาจากปราชญ์ชาวบ้าน นำมาถ่ายทอดให้นักเรียน

วิธีที่ 2 ครูเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดให้นักเรียนโดยตรง

การสอนเกี่ยวกับ “การแกะรูปหนังตะลุงหรือการทำรูปหนังตะลุง” ครูจะเชิญปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดให้นักเรียนโดยตรง และครูกับนักเรียนจะเรียนรู้ไปพร้อมๆ กันจากปราชญ์ชาวบ้าน แต่มีส่วนน้อย ครูไปศึกษาจากปราชญ์ชาวบ้านนำมาถ่ายทอดให้ผู้เรียน ส่วนการสอนเกี่ยวกับดนตรีหนังตะลุง ครูและปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดให้นักเรียนโดยตรง จากการสังเกต บางโรงเรียนจะตัดเนื้อหาในส่วนนี้ทิ้ง แต่ให้นักเรียนศึกษาดนตรีหนังตะลุงจากม้วนเทป หรือเทปคาสเซตแทน

การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน ครูให้นักเรียนรวมกันทั้ง 2 ระดับ คือ มัธยมต้น และมัธยมปลาย โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- กลุ่มแรก   เรียนรวมไปพร้อมๆ กัน
- กลุ่มสอง   เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ

ลักษณะวิธีสอนในกลุ่มแรก ครูให้นักเรียนทั้งหมดนั่งรวมกันเป็นวงกลมทั้งหญิงและชาย โดยมีครูนั่งแทรกในกลุ่ม คอยเป็นผู้ชี้แนะลำดับการสอนไปตามเนื้อหา การสอนในกลุ่มสอง ครูจัดนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม โดยให้กลุ่มที่ 1 ฝึกในเรื่องการแสดงหนังตะลุงเกี่ยวกับวิธีการขับบท การเชิดรูป การพากย์รูป กลุ่มที่ 2 ฝึกฝนในเรื่องของดนตรีหนังตะลุง (ลูกคู่) จากนั้นนำทั้ง 2 กลุ่มสอนรวมกัน ส่วนการสอนเกี่ยวกับการแกะรูปหนังตะลุง ครูและปราชญ์ให้นักเรียนเรียนรวมกันเป็นกลุ่ม และแยกฝึกปฏิบัติเป็นรายบุคคล

การสังเกตวิธีการสอนในชั้นเรียนส่วนใหญ่ ครูและปราชญ์ชาวบ้าน ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายสลับกับการสาธิต และแบ่งกลุ่มปฏิบัติงาน ส่วนสื่อที่ใช้ในการประกอบการสอนของครูเป็นสื่อพวก V.D.O. และภาพถ่าย แต่ปราชญ์ชาวบ้านใช้ตัวเองเป็นสื่อในการสอนแทน ดังนั้นการสอนของปราชญ์ชาวบ้านเป็นการสอนแบบสาธิตส่วนใหญ่

2. เนื้อหา

2.1 การแสดงหนังตะลุง

การถ่ายทอดเนื้อหาการสอนเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง จากการสังเกตการสอนของครูผู้สอน และปราชญ์ชาวบ้าน สามารถลำดับวิธีการและขั้นตอนการสอนได้ดังนี้

ครู

จากการสังเกตการสอน ครูจะมีการนำเข้าสู่บทเรียน โดยการแนะนำอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง จากนั้นนำตัวหนังตะลุงให้นักเรียนได้สัมผัสทำความคุ้นเคย เมื่อนักเรียนเริ่มสนใจ ครูเริ่มเล่าถึงประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงอย่างคร่าวๆ เพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจและเห็นคุณค่าในหนังตะลุง จากนั้นเริ่มนำรูปหนังตะลุงมาเชิดให้นักเรียนดู โดยไม่ผ่านจอหนัง พร้อมกับขับบทกลอน และบทเจรจา (บทพูด) จากนั้นให้นักเรียนทดลองฝึกตาม และนำ V.D.O. บันทึกการแสดงให้นักเรียนชมพร้อมสังเกตเงาของรูปหนังตะลุงที่ปรากฏบนจอ จากนั้นครูจะเปิดเทปบันทึกเสียงการแสดงสดให้นักเรียนฝึกเชิดไปตามเสียงจังหวะดนตรี บางโรงเรียนก็ใช้ดนตรีสดจากเครื่องดนตรีไทยบางชิ้น เช่น โหม่ง ฉิ่ง และให้นักเรียนฝึกขับบทกลอนและบทเจรจา (บทพูด) ผสมกับเสียงดนตรี เพื่อให้รู้จังหวะในการเชิด

ปราชญ์ชาวบ้าน

ปราชญ์ชาวบ้านแนะนำตัวเองโดยการเชิดรูปหนังตะลุง และนำรูปหนังตะลุงให้นักเรียนได้สัมผัส ทำความคุ้นเคย พร้อมแนะนำตัวหนังตะลุงให้นักเรียนทำความรู้จักตัวไหนชื่ออะไร จากนั้นขับบทกลอนหนังตะลุงให้นักเรียนฟัง เพื่อให้ศึกษาลักษณะบทกลอนที่ใช้ในการแสดง ให้นักเรียนฝึกขับบทกลอน เพื่อดูว่านักเรียนคนใดมีความสามารถพิเศษที่สามารถเป็นนายหนัง (ผู้แสดงหนังตะลุง) ได้ (โดยจะให้นำบทไปฝึกต่อที่บ้าน) ปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการขับบทกลอน บทเจรจา ให้นักเรียนฝึกตาม โดยปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการเลียนเสียงตัวละครหลายเพศ หลายวัย จากนั้นฝึกให้นักเรียนเชิดรูป โดยจับมือนักเรียนเชิดไปตามลักษณะของตัวละคร ซึ่งขณะเชิดชาวบ้านจะสาธิตการเชิด พร้อมอธิบายลักษณะท่าทางของตัวละครแต่ละตัว พร้อมฝึกขับบทพากย์และบทเจรจา โดยให้นักเรียนทดลองแสดงร่วมกับนักดนตรี (ลูกคู่) โดยใช้ทับ ฉิ่ง กรับ โหม่ง ให้จังหวะประกอบคำพูดบางคำ

การสอนเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง ครูและปราชญ์ชาวบ้านมีการนำเข้าสู่บทเรียน โดยการแนะนำตัวหนังตะลุง ให้นักเรียนได้สัมผัสทำความคุ้นเคย และมองเห็นคุณค่าที่มีในหนังตะลุงอย่างคร่าวๆ เพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจศึกษาต่อไป แต่จะแตกต่างกันตรงกระบวนการ หรือลำดับขั้นตอนในการสอน คือครูจะสอนในเรื่องของการเชิดรูปก่อน แล้วจึงสอนในเรื่องบทพากย์ และบทเจรจา แต่ปราชญ์ชาวบ้านสอนในเรื่องของบทพากย์ บทเจรจาก่อน จึงสอนเชิดรูปภายหลัง และวิธีการสอนครูจะนำเทปบันทึกการแสดงในรูปแบบ V.D.O. มาใช้ในการประกอบการสอน โดยสาธิตการเชิดรูปไปพร้อมๆ กัน แต่ปราชญ์จะใช้วิธีการสอนจากประสบการณ์ที่ได้ฝึกฝนมา ส่วนบทหนังตะลุงที่ใช้ในการสอน ครูนำบทหนังตะลุงสำเร็จรูปที่นายหนัง (ผู้แสดง) ได้เขียนแต่งไว้แล้วมาเป็นแนวให้นักเรียนได้ศึกษา ขณะที่ปราชญ์ชาวบ้านจะหยิบยกบทใดบทหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เคยใช้ในการแสดงมาประกอบการสอน ส่วนในเรื่องของดนตรีที่ใช้ประกอบการสอน ปราชญ์จะใช้เครื่องดนตรีบางชิ้นเคาะให้จังหวะ เช่น กลอง และฉิ่ง แต่ครูใช้เทปบันทึกเสียงการแสดงสดแทน แต่ทั้งครูและปราชญ์จะสอนในเรื่องของดนตรีหนังตะลุงเพิ่มเติมภายหลัง

จากการสังเกตการสอนเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุง พบว่าครูจัดนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ ให้เรียนรวมกันทั้งหมดคือศึกษาทั้งการแสดงหนังตะลุงไปพร้อมๆ กับศึกษาด้านดนตรีกับอีกกลุ่มฝึกแยกตามความถนัด และความสนใจ (นักเรียนคนใดสนใจทางด้านแสดงหนังตะลุงฝึกแสดง คนใดสนใจทางด้านดนตรีก็ฝึกเป็นนักดนตรี (หรือลูกคู่) แต่ปราชญ์ชาวบ้านจะให้ฝึกรวมก่อน เมื่อเห็นว่านักเรียนคนใด มีความถนัดทางด้านการแสดงให้ฝึกเฉพาะทางด้านการแสดง ส่วนนักเรียนกลุ่มที่เหลือฝึกเป็นนักดนตรี (ลูกคู่)

2.2 การแกะรูปหนังตะลุง

การสอนในเรื่องการทำรูปหนังตะลุงหรือการแกะหนัง ครูและปราชญ์มีกระบวนการในการสอนจากการสังเกต ดังนี้

ครู

การออกแบบและการร่างแบบ ครูจะนำตัวหนังตะลุงสำเร็จรูปนำมาให้นักเรียน ทาบลงบนกระดาษขาวเทา จากนั้นใช้ดินสอลากเส้นไปตามรูปที่ตาเห็น โดยร่างเฉพาะเส้นรอบนอกเท่านั้น จากนั้นใช้มีดแกะหนังกดทับบนกระดาษไปตามรอยจนหลุดเป็นตัวหนัง เริ่มแกะในส่วนที่เป็นรายละเอียดภายในรูป โดยเฉพาะตรงที่เป็นลวดลาย แล้วจึงแกะในส่วนที่เป็นใบหน้าที่หลัง การระบายสี นำสีสเปรย์สีดำพ่นที่รูปภาพทั้งหน้าและหลังของรูป ทิ้งไว้จนแห้ง ซึ่งการสอน การแกะรูปหนังตะลุงของครูส่วนใหญ่จะเป็นรูปที่ใช้เพื่อการประดับประดา ซึ่งไม่มีการสอนการเข้าตัวรูปหนังตะลุง

ปราชญ์ชาวบ้าน

การออกแบบและการร่างแบบ ปราชญ์ชาวบ้านนำรูปตัวหนังตะลุงที่ถ่ายเอกสารเป็นต้นแบบ ซึ่งแบบที่นำมาใช้เป็นแบบที่เคยวาดไว้และแบบที่ Copy มาและถ่ายเอกสารเก็บไว้ จากนั้นก็จะนำหนังวัว สำเร็จรูปที่ผ่านการฟอกมาวางทาบบนแพ โดยใช้เหล็กปลายแหลม ลากเส้นไปตามแบบโดยร่างเฉพาะเส้นรอบนอกเท่านั้น จากนั้นนำไปแกะ การแกะใช้มีดแกะหนัง กดทับไปตามรอยที่ร่างไว้ โดยเริ่มแกะในส่วนที่ละเอียด คือส่วนของใบหน้า การแกะจะไม่ตัดขาดเป็นตัวแต่จะแกะทั้งแผ่น โดยขณะที่แกะจะเขียนลวดลายเพิ่มเติมสลับการตอกไปจนเสร็จทั่วทั้งภาพ จากนั้นนำไประบายสี โดยก่อนระบายสีนำน้ำมันวานิชผสมน้ำมันสนระเหยให้ทั่วทั้งภาพ รอไว้จนแห้ง นำสีปากกาเคมี ระบายตามแบบที่ร่างไว้โดยเลือกเฉพาะสีสดเท่านั้น เสร็จแล้วมีการนำไม้ไผ่มาเหลาให้ได้ขนาด นำรูปที่เสร็จแล้วมาเข้าไม้ดัด ใช้เชือกผูกรูปกับไม้เข้าด้วยกัน

การสอนเกี่ยวกับการแกะรูปหนังตะลุง จากการสังเกตและสัมภาษณ์เพิ่มเติมกับนักเรียน 2 กลุ่ม ที่ได้เรียนจากครูและปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า กระบวนการสอนของครูจะเน้นให้นักเรียนทำรูป เพื่อให้ประดับประดามากกว่าใช้เพื่อการแสดง แต่ปราชญ์ชาวบ้านสอนทั้ง 2 แบบ คือ ใช้เพื่อการแสดงและ เพื่อประดับประดา แต่กระบวนการและขั้นตอนในการฝึกฝน ครูจะมีการปรับเปลี่ยนวัสดุจากหนังวัวสำเร็จรูปมาเป็นกระดาษ โดยให้เหตุผลว่า หนังวัวเป็นวัสดุค่อนข้างมีราคาแพง และถ้าผู้ใช้ไม่ชำนาญมีด อาจขาดได้ ในขณะที่ปราชญ์จะเลือกใช้หนังวัวสำเร็จรูปตามที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ส่วนวิธีการสอนปราชญ์จะสอนโดยแยกให้ศึกษาทีละส่วน เริ่มจาก

มือ แขน ขา ไบหน้าก่อน แล้วศึกษาวิธีการทำทั้งตัว แต่ครูจะให้นักเรียนเริ่มทำทั้งตัวและศึกษาในทีละส่วน แต่รายละเอียดภายในของรูปและวิธีการระบายสีแตกต่างกัน ครูจะใช้สีดำสีเดียวระบายทั้งตัว แต่ปราชญ์ชาวบ้าน เลือกใช้สีหลากหลาย โดยเฉพาะสีที่มีความสด

วิธีการสอนจะสอนโดยให้นักเรียน เรียนรวมกันเป็นกลุ่ม การสอน สอนแบบบรรยายและสาธิตไปพร้อมๆ กัน จากนั้นแยกย้ายไปปฏิบัติตามที่เรียนมา ซึ่งมีนักเรียนที่สนใจเป็นพิเศษไปเรียนเพิ่มเติมกับปราชญ์ชาวบ้านที่บ้าน

2.3 การเล่นดนตรีหนังตะลุง (นักดนตรี คณะหนังตะลุง หรือลูกคู่)

การสอนในเรื่องของดนตรีหนังตะลุง (ลูกคู่) ดนตรีที่ใช้สอนจะเป็นเครื่องดนตรีไทย เช่น โหม่ง ทับ กรับ ฉิ่ง ผสมกับเครื่องดนตรีสากล เช่น เบส กีตาร์ กลองชุด โดยใช้ผสมผสานกับครู และปราชญ์ชาวบ้าน มีวิธีการในการสอนตามลำดับขั้นตอนดังนี้

ครู

การฝึกทางด้านดนตรี ครูให้นักเรียนทดลองเล่นเครื่องดนตรีที่ใช้ในการแสดง เช่น โหม่ง ทับ กรับ ฉิ่ง ครบทุกคนทุกชิ้น โดยให้ผลัดเปลี่ยนเล่นจนคิดว่าเครื่องดนตรีชิ้นไหนชอบ และถนัด หรือมีความสนใจ ให้ฝึกเครื่องดนตรีชิ้นนั้น โดยฝึกแยกเป็นรายบุคคลจนพอเล่นได้ เริ่มให้ฝึกพร้อมกัน จากนั้นนำไปฝึกพร้อมกับผู้แสดง (นายหนัง) ที่เป็นนักเรียน

ปราชญ์ชาวบ้าน

เลือกบุคคลหรือนักเรียนที่มีความสามารถทางด้านการเล่น ฝึกแยกต่างหาก แต่จะนำนักเรียนที่เหลือนำมาฝึกเล่นดนตรี โดยให้ฝึกเป็นรายบุคคลตามความถนัด และความสนใจ โดยดูความเหมาะสมว่า นักเรียนคนใดเหมาะฝึกหรือเล่นเครื่องดนตรีชนิดใด ให้เริ่มฝึกโดยการสาธิตวิธีการเล่นเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น จะสอนให้ผู้เรียนเข้าใจจังหวะและทำนอง จากนั้นให้แยกฝึก เมื่อเห็นว่าพอจะปฏิบัติได้ (เล่นได้) นำไปทดลองเล่นร่วมกับผู้แสดง (นายหนัง) ที่เป็นนักเรียน

การสอนในเรื่องของดนตรี ครูผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้าน จะสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจจังหวะที่ใช้ประกอบการแสดงในแต่ละฉาก วิธีการสอนจะสอนโดยไม่ใช้โน้ตเพลง ดังนั้น ผู้เรียนใช้วิธีการสังเกตว่าตอนไหนของผู้แสดง ควรใช้จังหวะประกอบอย่างไร ในฉากของการแสดงนั้นๆ ในบางโรงเรียน จึงไม่มีการสอนเรื่องของดนตรี (ลูกคู่) แต่ให้นักเรียนฝึกตามเทปแทน หรือไม่ก็นำนักดนตรี (ลูกคู่) มาถ่ายทอดให้โดยตรง โดยให้เห็นว่าผลในการแสดงหนังตะลุงนั้น

(ผู้แสดงหรือนายหนังตะลุง) ไม่จำเป็นต้องเล่นดนตรีเป็นทุกชิ้นเสมอไป เพียงแต่รู้จังหวะของดนตรีที่ใช้เล่นในการแสดงเท่านั้น (ดนตรีที่ใช้ในการประกอบการแสดงหนังตะลุงนั้น นักดนตรีจะเล่นตามผู้แสดง (นายหนัง) ไม่ใช่ผู้แสดง (นายหนัง) เล่นตามดนตรี

3. สถานที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

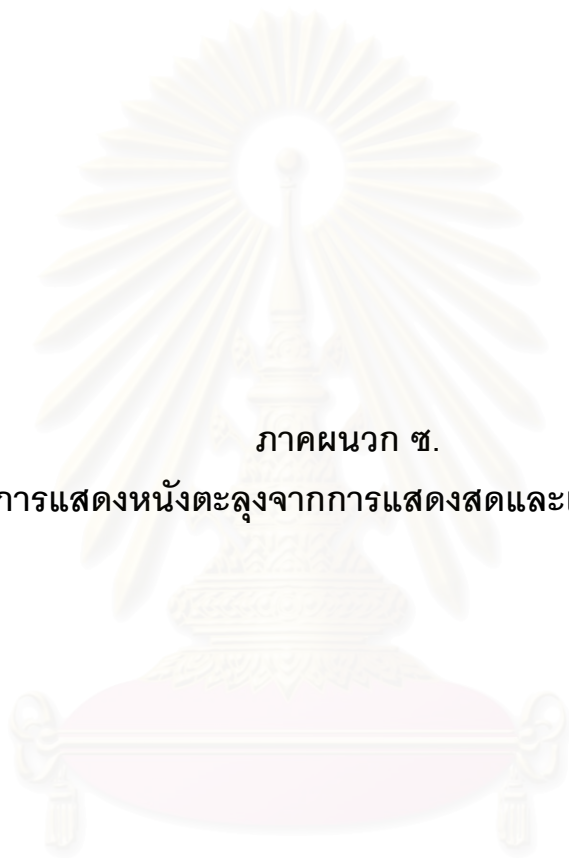
สถานที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เป็นห้องมีขนาดกว้างเท่ากับ 2 ห้องเรียนรวมกัน อยู่ทางทิศใต้ ทิศหนึ่งของตัวอาคาร บริเวณชั้น 2 ภายในห้อง จะมีโรงหนังตะลุง ทั้งที่เป็นแบบจำลอง คือ มีเฉพาะจอซึ่งด้วยผ้าขาว ผูกติดกับท่อพีวีซีมีลักษณะประกอบแยกขึ้นกับราวหนังตะลุง มีการสร้างให้คล้ายแบบจริง แต่ย่อขนาดให้เล็กลง ภายในโรงด้านหลังจอ จะมีต้นกล้วยวางนอนไว้สำหรับปักรูปหนังที่แสดง และส่วนบนของจอก็จะมีดวงไฟฟ้าแขวนอยู่ตรงกลางจอ ห่างจากจอประมาณ 1 ฟุต ภายในห้องสามารถบรรจุคนได้ประมาณ 30 - 40 คน โดยจะเว้นเนื้อที่ไว้สำหรับการสอนในเรื่องการแกะรูปหนังตะลุงไว้ภายในด้วย แต่สำหรับบางโรงเรียนจะมีการสร้างอาคารเรียนไม้แบบทรงไทย ขนาดเล็ก แยกออกจากอาคารเรียน โดยจัดตั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านภายในโรงเรียน ห่างจากอาคารเรียนไม่มากนัก บรรยากาศทั่วไปมีต้นไม้ปกคลุมโดยรอบเหมาะแก่การจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง

4. การวัดและการประเมินผล

การวัดและการประเมินผล ครูและปราชญ์ชาวบ้านมีการวัดประเมินผลดังนี้ ครูจะวัดจากการที่นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ปราชญ์ชาวบ้านวัดและประเมินผลโดยการสังเกตว่านักเรียนสามารถปฏิบัติได้ตามที่เขาต้องการหรือไม่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ซ.

การสังเกตการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสดและเทปบันทึกการแสดง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสด/เทปบันทึกการแสดง

ศิลปะในการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสด

การสังเกตการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสด ได้ทำการสังเกต 3 ครั้ง โดยครั้งแรกศึกษาการแสดงหนังตะลุงที่จัดขึ้น เนื่องในงานศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้าน ภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่ ครั้งที่ 2 และ 3 ศึกษาการแสดงหนังตะลุงที่จัดแสดงภายในวัด เนื่องในงานทอดกฐินและงานศพ ซึ่งจากการสังเกตบรรยากาศการแสดงภายในงาน ส่วนใหญ่ผู้ชมจะมีอายุอยู่ในช่วงประมาณ 30 - 40 ปีขึ้นไป จะมีวัยรุ่นให้เห็นบ้างเล็กน้อย ผู้ชมแบ่งการชม 2 กลุ่ม กลุ่มแรกชอบดูการแสดงทางด้านหน้า อีกกลุ่มที่เหลือชอบชมการแสดงด้านหลังโรง แต่ส่วนใหญ่ก็จะดูทางด้านหน้าโรงหนังตะลุงมากกว่า การแสดงก็จะเริ่มแสดงตั้งแต่ 3 ทุ่ม ถึงตี 2 มีการเตรียมอุปกรณ์และจัดสถานที่ให้พร้อมก่อนการแสดงประมาณ 3 - 5 ชั่วโมง ดังมีลำดับขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสด ดังนี้

1. คณะนักดนตรี (ลูกคู่) จัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง จากนั้นนายแฉง จะแก้แฉงรูป ออก จัดปักวางรูปให้เป็นระเบียบ นำหยวกกล้วยวางจัดจอลสำหรับปักรูป
2. ตั้งเบิกโรง เป็นการทำพิธีเอาฤกษ์เพื่อขอที่ตั้งโรง และปิดเป่าเสนียดัจญไร ผู้แสดง (นายหนัง) จะทำพิธีเบิกโรง โดยใช้รูป เทียน ดอกไม้ รูป 9 ดอก เทียน 5 เล่ม หม้อน้ำมนต์ 1 ใบ (เครื่องเบิกโรงจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับงานที่ผู้แสดงไปเล่น) แต่ทุกงานมีเงินค่าเบิกโรง ปัจจุบันนิยมใช้เงินจำนวน 159 บาท มาวางไว้หน้าหยวก จัดชมนุ่มครุเสร็จแล้ว เปิดปากรูป โดยทำเฉพาะรูปที่สำคัญ รูปฤาษี พระอิศวรทรงโค รูปปรายหน้าบาท รูปเจ้าเมืองและตัวตลก จบแล้วลูกคู่บรรเลงดนตรีเพลงโหมโรง
3. โหมโรง เป็นการบรรเลงดนตรีล้วนๆ เพื่อเรียกคนดู และให้นายหนัง (ผู้แสดง) ได้เตรียมพร้อม เพลงที่ใช้เป็นเพลงไทยเดิม
4. ออกรูปฤาษี เป็นการเล่นเพื่อคารวะครุ และปิดเป่าเสนียดัจญไร การออกรูปประทับจอลมือที่ถือไม้ชี้ชี้ไปข้างหน้า ส่วนมือที่ถือไม้ตบปิดให้ท่อนล่างผลิกกลับมาหลังสลับกัน แล้วหมุนเป็นเลขหนึ่งไทยแล้วถอยเข้าโรง ทำเช่นนี้สามครั้ง พอครั้งที่สี่เหาะไปด้านซ้ายมือ หลังจากไปเข้าโรงทางมุมด้านซ้ายแล้ว ก็เหาะกลับเข้าโรงทางด้านขวา ดนตรีจะเปลี่ยนจากเพลงเชิดมาเป็นเพลงเดิน ฤาษี สลับกับเพลงย่อนแย้ เหาะกลับไปทางขวาแล้วนำรูปมาปักตรงกลางจอล แล้วรำยมนต์ฤาษี
5. การเชิดพระอิศวร เชื่อว่าเป็นการบูชาเทพเจ้าแห่งศิลปะ ดังนั้น การเชิดจะมีการดัดแปลงหรือไม่ให้ซ้ำแบบกัน รูปนี้ใช้แต่ไม้ตบอย่างเดียว ทำที่ต่อนั้นคือ ทำเต็นโค ต้องเดินให้เข้า

กับจังหวัดดนตรี ซึ่งเพลงที่ใช้เรียกว่าเพลงแห่โค การเชิดออกจากมุมจอด้านซ้ายไปขวา แล้วออกจากซ้ายเดินกลับไปขวา เชิดรัวลงมาจากข้างบน เดินไปตามจังหวัดดนตรี

6. ออกกรุปปรายหน้าบท รูปปรายหน้าบทเป็นรูปผู้ชายถือดอกบัว ถือเป็นตัวแทนของนายหนัง ใช้เล่นเพื่อไหว้ครู การเชิดออกกรุปมาประทับกับจอให้หน้ารูปตรงดวงไฟ ยกมือขึ้นไหว้ครั้งเดียวแล้วเดินขาด (มีลักษณะการเชิดแบบปิดไม้ดับสลัดกันให้เข้ากับเสียงดนตรี) เงาที่ออกมาเหมือนรูปกำลังเดิน (มีการร้องกลอนเพื่อฝากเนื้อฝากตัวกับผู้ชม)

7. ออกกรุปบอกเรื่อง เป็นรูปตลก ผู้แสดง (นายหนัง) ใช้รูปขวัญเมือง เล่นเพื่อเป็นตัวแทนของนายหนัง ไม่มีการร้องกลอน มีแต่บทเจรจา เพื่อบอกเล่ากับผู้ชมถึงเรื่องนิยายที่จะหยิบยกขึ้นแสดงในคืนนั้น และกล่าวขอบคุณเจ้าภาพ และช่วยประชาสัมพันธ์งานแสดงในคืนนั้น ดนตรีจะบรรเลงเป็นเพลงไทยเดิม

8. บทเกี่ยวจอ เป็นการร้องกลอน ก่อนตั้งเมือง บางคณะจะไม่นำรูปมาปักที่จอ แต่บางคณะนำรูปเจ้าเมืองมาปักไว้ตรงกลางจอ แต่ไม่มีการเชิด แต่จะร้องกลอน (ที่เรียกว่า บทเกี่ยวจอ) สั้นๆ แทน

9. ตั้งเมือง หรือตั้งนามเมือง ออกกรุปเจ้าเมืองหรือรูปกษัตริย์ โดยสมมติเป็นเมืองๆ หนึ่ง จากนั้นจึงดำเนินเหตุการณ์ไปตามเรื่องที่กำหนดไว้ โดยระหว่างนี้จะมีการขับบทกลอน เล่าเรื่องราวตามท้องเรื่องในแต่ละฉาก/แต่ละตอนจบแล้ว เปลี่ยนมาเป็นบทเจรจา (บทพูด) หรือสนทนาระหว่างตัวละครในฉากนั้น ซึ่งระหว่างมีการสนทนา (บทเจรจา) นั้น ดนตรีจะหยุด แต่จะใช้ทับ ฉิ่ง กรับ โหม่ง ให้จังหวะประกอบคำพูดบางคำ (ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงหลังจากออกกรุปเข้าสู่ถึงปลายหน้าบท) จะใช้เพลงลูกทุ่งประกอบต่างกับในตอนต้น จะใช้ดนตรีไทยอย่างเดียว

10. ก่อนลาโรง จะออกกรุปตลก รูปที่ใช้เป็นรูปขวัญเมือง (ใช้แทนตัวนายหนัง) บอกผลการแสดงในคืนนั้น ซึ่งการแสดงในแต่ละครั้งจะไม่จบเรื่อง ทั้งนี้เนื่องจากเรื่องที่แสดงมีความยาว และสามารถโยงและผูกเรื่องได้ตลอด ขึ้นอยู่กับนายหน้า (ผู้แสดง) ต้องการให้เรื่องดำเนินไปอย่างไร

ศิลปะการแสดงหนังตะลุงจากเทปบันทึกการแสดง

ศิลปะการแสดงหนังตะลุงจากเทปบันทึกการแสดง มีลำดับขั้นตอนการแสดงจากการสังเกต ดังนี้

1. โหมแรง เป็นการบรรเลงดนตรีล้วนๆ ผู้ชมจะอยู่ด้านหน้าจอ (โรงหนังตะลุง) มองเห็นภาพเป็นรูปจอซึ่งเป็นผ้าขาว มีแสงไฟส่องจากตรงกลางมาทางด้านหลังของจอ ดนตรีที่ใช้เป็นเพลงไทยเดิม จังหวะ

2. ออกกรุปเข้าสู่ รูปประทับจอมือชี้ไปข้างหน้า ลักษณะลำตัวจะเคลื่อนไหวไปมา คล้ายลักษณะการเดินอย่างช้าๆ ตามลักษณะของตัวละคร ดนตรีจะหยุดมีการรำยมนต์

3. ออกรูปพระอิศวร รูปจะออกมาจากทางซ้ายของจอเดินไปทางขวา แล้วขึ้นไปตรง ด้านบนตรงกลางจอ รั้วลงมาจากข้างบน ดนตรีจะบรรเลงช้าเร็วสลับกันไปตามลักษณะการขีด
4. ออกรูปปราชญ์บาท รูปผู้ชายถือดอกบัว บางคนจะถือธงชาติ รูปออกมาทางด้าน ซ้ายมือ ลักษณะคล้ายคนกำลังเดิน (ดนตรีบรรเลง)
5. ออกรูปบอกเรื่อง เป็นรูปขวัญเมือง ผู้แสดงพูด บอกชื่อเรื่องที่ทำการแสดงในคืนนั้นๆ
6. บทเกี่ยวจอ มีรูปเจ้าเมืองปักไว้ตรงกลางจอ แต่ไม่มีการขีดรูป แต่มีการขับบท ดนตรีจะ บรรเลง
7. ตั้งเมือง มีการขับกลอนเกี่ยวกับเรื่องราวตามท้องเรื่อง เสร็จแล้วออกรูปตัวละครตาม ท้องเรื่อง เปลี่ยนจากขับกลอนมาเป็นบทเจรจา สลับกับบทบรรยาย จบตอนก็จะเปลี่ยนฉาก เปลี่ยนตัวละคร โดยมีตัวละครตัวใหม่เข้ามาเพิ่ม แต่มีบางตัวยังคงเดิม โดยดำเนินไปตามท้องเรื่อง (เรื่องที่กำหนดไว้) จนจบการแสดง
8. ก่อนลาโรง จะออกรูปตลก รูปที่ใช้เป็นรูปขวัญเมือง บอกผลการแสดง การศึกษาการแสดงหนึ่งตะลุงจากการแสดงสด และเทปบันทึกการแสดง สามารถสรุป รายละเอียดในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ศิลปะการผูกเรื่อง

1.1 การตั้งชื่อเรื่อง

การตั้งชื่อเรื่อง ตั้งให้รับกับโอกาสหรือสถานที่ที่แสดง โดยเลือกเรื่องที่แต่งไว้แล้ว และอาจเคยทำการแสดงที่อื่นมาก่อน แต่มีลักษณะเนื้อเรื่องใกล้เคียงกับงานที่รับแสดงในคืนนั้นๆ และสำหรับเรื่องที่ใช้แสดงในการแสดงแต่ละครั้ง จะมีการเลือกเรื่องที่เหมาะสมและ สอดคล้องกับงานที่แสดงตามทีผู้แสดง (นายหนัง) เห็นว่าสมควร

1.2 การวางโครงเรื่อง

การวางโครงเรื่องจะให้สอดคล้องกับชื่อเรื่องและงานที่แสดง โดยมีการ ปรับเปลี่ยนให้มีเนื้อเรื่องเหมาะสม เพิ่มเติมในบางฉากบางตอนที่เห็นว่าสามารถสอดแทรกได้ แต่ ไม่ทำให้เสียโครงเรื่องเดิม

1.3 การเปิดเรื่อง

การเปิดเรื่องจะมีการเปิดเรื่องโดยการตั้งเมือง คือ กล่าวถึงเมืองๆ หนึ่ง การ นำเสนอเรื่องราวภายในเมืองอันเป็นจุดเริ่มต้นในการนำเสนอเรื่องราว อาจเปิดเรื่องโดยการเล่า ย้อนเรื่องราวในอดีต หรือสร้างเรื่องเป็นปริศนา ให้ชวนติดตามต่อไป

1.4 การเดินเรื่อง

การเดินเรื่องในการแสดงใช้บทกลอน บทบรรยาย และบทเจรจาสลับทันไปโดยดำเนินไปตามเนื้อเรื่อง หรือโครงเรื่องที่วางไว้

1.5 การจบเรื่อง

การจบเรื่องการแสดงหนึ่งตะลุงในแต่ละคณะไม่เหมือนกัน บางคณะยุติการแสดงโดยยังไม่จบเรื่อง โดยให้เหตุผลว่า ทำให้ผู้ชมอยากรู้เรื่องราวอยู่ตลอดเวลา มีความสนใจว่าเรื่องราวจบลงอย่างไรกันแน่ บางคณะมีการจบเรื่องโดยการสรุป

2. ศิลปะการดำเนินเรื่องในการแสดง

มีการดำเนินเรื่องราวไปตามโครงเรื่องที่วางไว้ โดยผู้แสดง (นายหนัง) จะศึกษาเรื่องที่แสดงในคืนนั้นก่อนทำการแสดงอย่างละเอียดจนจำขึ้นใจ รู้ที่มาที่ไปของเรื่อง และจะเตรียมบทกลอน บทเจรจา และบทตลก ให้สอดคล้องกับเรื่องที่แสดง เพื่อให้ผู้ชมได้มีอารมณ์ร่วมมากที่สุด การดำเนินเรื่องเมื่อมีการตั้งเมือง-ขับบทกลอน บทเจรจา (บทพูด) บทสนทนา บทบรรยาย สลับทันไปตามลำดับของเรื่องในการแสดง ในระหว่างการเปลี่ยนฉากแต่ละครั้ง ดนตรีจะบรรเลงเพลงลูกทุ่ง เพลงสตริง สลับทันไปเพื่อทำให้นเนื้อเรื่องน่าติดตาม และเร้าใจผู้ชมอยู่ตลอดไปจนจบการแสดง

3. ศิลปะการเชิดรูป

การเชิดรูปเป็นศิลปะที่สำคัญยิ่งของการแสดงหนึ่งตะลุง ผู้แสดง (นายหนัง) ศึกษา และทำความเข้าใจกับลักษณะ เอกลักษณ์ และท่าทางของตัวละคร เพื่อให้สามารถถ่ายทอดอารมณ์ ลักษณะท่าทางของตัวละครได้อย่างถูกต้อง สวยงาม อ่อนช้อย ตามลักษณะของตัวละครนั้นๆ โดยเฉพาะรูปท่ายืน รูปพระอิศวรทรงโค ปรายหน้าบท และรูปตลก นอกจากจะแสดงตามแบบอย่าง ที่ปฏิบัติต่อกันมาแล้ว ผู้แสดง (นายหนัง) ที่มีประสบการณ์ ความชำนาญ จะถ่ายทอดเอกลักษณ์ของผู้แสดง (นายหนัง) ผ่านรูปที่เชิดด้วย

4. ศิลปะการขับบทและพากย์รูป

การขับบทและการพากย์รูป ผู้แสดง (นายหนัง) ส่วนใหญ่จะมีความสามารถในการเลี่ยนเสียง หรือพากย์เสียงลักษณะของตัวหนึ่งตะลุงได้หลายเสียง ผู้แสดงคนเดียวสามารถทำได้ทั้งเสียงผู้หญิง เสียงผู้ชาย คนแก่ (ชรา) เด็ก ผู้ใหญ่ และที่สำคัญยังสามารถขับบทกลอนได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น ในส่วนนี้จะเห็นหนังสือบางคณะที่มีความถนัดในการขับบทกลอนน้อย จะตัดในส่วนนี้ออกให้เหลือน้อยลง แต่จะไปเพิ่มในส่วนที่เป็นบทดลกให้มากยิ่งขึ้นแทน และการขับบทกลอนจะขับเป็นสำเนียงภาษาถิ่นได้ แต่การพากย์รูปจะใช้สำเนียงภาษากลาง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ฅ.

การสังเกตการแกะรูปหนังตะลุง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศึกษาวิธีการทำรูปหนังตะลุงหรือการแกะหนัง

1. การเลือกหนัง การฟอกหนัง และวิธีการตากหนัง

การเลือกหนัง

ประชาชนชาวบ้าน หรือช่างแกะรูปหนังตะลุงนิยมใช้หนังวัวในการทำรูปหนังตะลุง เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาเป็นหนังควายและหนังเสือ โดยเฉพาะหนังเสือจะเลือกใช้ทำเฉพาะรูปศักดิ์สิทธิ์ เช่นรูปฤๅษี เป็นต้น ส่วนหนังค่าง หนังกวาง หนังแพะ หนังหมี ปัจจุบันไม่ค่อยพบเห็นมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากความสวยงามสู้หนังวัวไม่ได้ จึงนิยมนำมาใช้ทำรูปตัวตลกมากกว่า เพราะรูปพวกนี้ไม่เน้นความสวยงามมากนัก และเป็นรูปที่ต้องการให้ทึบแสง คือ เป็นรูปที่ต้องการให้มีลักษณะเป็นสีดำเป็นส่วนใหญ่

การฟอกหนัง และวิธีการตากหนัง

การฟอกหนัง ช่างแกะรูปหนังตะลุงส่วนใหญ่ นิยมซื้อหนังวัวสำเร็จรูปที่ผ่านการฟอกแล้วมากกว่าทำการฟอกเอง เนื่องจากขั้นตอนยุ่งยาก ซับซ้อน และหาผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในขั้นตอนวิธีการฟอกเป็นได้น้อยมาก ทั้งนี้เพราะไม่มีผู้สืบทอด และปัจจุบันสามารถหาซื้อได้เองตามท้องตลาด ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ จึงได้ศึกษาวิธีการ และขั้นตอนในการเตรียมหนัง และวิธีการตากหนังแทน ซึ่งจากการสังเกตการเตรียมหนัง ช่างจะนำหนังวัวสำเร็จรูปไปแช่น้ำ ทั้งนี้หนังวัวเมื่อซื้อมาใหม่ๆ จะมีลักษณะเป็นแผ่นหนา แข็ง ไม่เรียบ ดังนั้นจึงต้องนำไปทำการแช่น้ำ ตากให้แห้ง ก่อนนำมาทำการเพื่อให้หนังเรียบและตึง

2. การออกแบบ/ร่างแบบ

2.1 การออกแบบ

แบบที่ใช้ในการทำรูปหนังตะลุง จากการสังเกตมี 2 ลักษณะ คือ

1. แบบที่ใช้เพื่อการแสดง
2. แบบที่ใช้เพื่อการประดับประดับ หรือสำหรับโชว์

2.2 วิธีการร่างแบบ

วิธีการร่างแบบสำหรับรูปหนังตะลุงทั้ง 2 แบบ จะเหมือนกัน แตกต่างกันที่การออกแบบ โดยแบบที่ใช้สำหรับรูปหนังตะลุงเพื่อการแสดง จะออกแบบให้มีขนาดสัดส่วนช่วงบนปกติ แต่ส่วนเอวลงมาถึงเท้าเป็นช่วงที่สั้นกว่าปกติ ประมาณ 2 นิ้ว จากรูปจริง ทั้งนี้เมื่อนำไปทาบ

กับจอก็จะมีลักษณะสัดส่วนพอดี ส่วนแบบใช้สำหรับโชว์หรือเพื่อประดับประดับ ของที่ระลึก จะมีขนาดสัดส่วนพอดี รายละเอียด ลวดลาย และความอ่อนช้อยจะมีมากกว่า ทั้งนี้เพราะไม่ต้องคำนึงถึงเงาที่ใช้ในการแสดง เมื่อเสร็จแล้วนำไปทับกระจกหรือทาบบนแผ่นหนัง (แต่ในปัจจุบันมี ผู้นิยมนำรูปที่ใช้ในการแสดงมาใส่กรอบเก็บไว้เป็นรูปที่ระลึกเช่นกัน) และรูปที่ใช้ในการแสดงก็จะต่างกับรูปที่ใช้เพื่อความสวยงาม ตรงที่รูปที่ใช้ในการแสดงจะเคลื่อนไหวได้ ส่วนรูปที่ใช้เป็นของที่ระลึก สำหรับโชว์ เคลื่อนไหวไม่ได้

3. เครื่องมือแกะรูปหนัง

การแกะรูปหนังตะลุงมีอุปกรณ์มากมายหลายขนาด แต่ที่ช่างนิยมใช้เป็นประจำ และขาดไม่ได้ จะประกอบด้วย

1. หนังสัตรี หนังสือนิยมนำมาใช้ในการแกะเป็นหนังวัว
2. เหล็กปลายแหลม เป็นอุปกรณ์ใช้สำหรับร่างแบบ มีลักษณะเป็นเหล็กปลายแหลม เรียงนำมาใช้สำหรับร่างแบบลงบนแผ่นหนัง
3. มีดแกะหนัง เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในการตัดหรือแกะหนัง
4. มุกหรือตุ้ดตุ้ ใช้สำหรับตอกหรือเจาะให้เป็นลวดลายในส่วนที่เป็นเสื้อผ้า หรือเครื่องประดับ
5. ค้อนตอกมุก ใช้สำหรับตอกมุกหรือตุ้ดตุ้ เพื่อให้เกิดลวดลายตามต้องการ
6. สบู่หรือเทียนไข ช่วยในการป้องกันการอุดตันของมุกหรือตุ้ดตุ้ กันฝืดทำให้ไม่อุดตัน
7. เชียงไม้ มี 2 ลักษณะ คือ 1. เชียงไม้เนื้ออ่อน ใช้สำหรับแกะ 2. เชียงไม้เนื้อแข็ง ใช้สำหรับการตอกลวดลาย
8. พู่กัน/สีหมึก/ปากกาเคมี/น้ำมันวานิช เป็นอุปกรณ์ใช้ในการระบายสีรูปหนังตะลุง
9. ไม้ไผ่และเชือก ใช้สำหรับการเข้าดับรูปหนังที่ใช้ในการแสดง

4. วิธีการแกะรูปหนังตะลุง

การแกะรูปหนังตะลุง มีวิธีการและขั้นตอนในการแกะไม่เหมือนกันทุกรูป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะประเภทของรูปนั้นๆ แต่ลักษณะการแกะส่วนใหญ่เริ่มแกะในส่วนที่ละเอียดที่สุดตามลักษณะความเชื่อของช่าง โดยมีลำดับขั้นตอนการแกะจากการสังเกต ดังนี้

นำหนังที่ร่างแบบเรียบร้อยแล้วมาเป็นลวดลาย โดยใช้มีดแกะหนัง และในส่วนที่มีรายละเอียด และต้องการความประณีต การแกะในส่วนที่เป็นใบหน้าก่อน โดยเริ่มแกะในส่วนที่เป็นรอบนอกของขอบตาขาว ถัดไปเป็นขอบตาล่าง และ ¼ ของลูกตา แกะตั้งแต่ขอบหัวตาบน ให้พอดีเกินจากหางตาเล็กน้อย ถัดไปการแกะให้สังเกต จากนั้นเริ่มแกะในส่วนที่เป็นปากและจมูก เมื่อแกะในส่วนใบหน้าเสร็จ จะมีการเพิ่มเติมรายละเอียด และในส่วนอื่นต่อไป และใช้ตุ้ดตุ้ดออกเป็นลวดลายในส่วนที่เป็นเสื้อผ้า และเครื่องประดับ เมื่อแกะเสร็จเรียบร้อยแล้วไประบายสี

การเข้าดับตัวหนัง ตัวหนังทำด้วยไม้ไผ่ เหลา ฝ่าปลายลงมาไม่ตลอด ใช้คิบบตัวหนัง เจาะ ผูกแผ่น ใช้สำหรับปักให้หนังทรงตัว เวลายืน เวลาจับเชิด โดยมีลำดับขั้นตอนการเข้าดับรูปหนังจากการสังเกต ดังนี้

1. เหลาไม้ไผ่ให้มีความยาวกว่ารูปที่ต้องการประมาณ 1 ส่วน
2. เหลาให้มีลักษณะเรียว-ยาว โดยไล่จากตรงกลางไปจนสุดปลายไม้ ให้มีความหนาประมาณ 1 เซนติเมตร เหลาทั้ง 2 ข้าง หน้า-หลัง ให้บางเท่าๆ กัน
3. นำรูปที่ระบายสีเสร็จแล้วมาทาบบนไม้ดับ โดยกะระยะให้ได้สัดส่วน ถ้าเป็นรูปมีสีหลากหลายใส่ตรงเท่าหน้า (รูปพระ-นาง) ถ้าเป็นรูปตลกให้ใส่ไว้ที่เท่าหลัง
4. การใส่ไม้ดับในการทรงตัว ให้ใส่จากสันเท่าหลังขึ้นไปจรดใบหูทุกรูป
5. ร้อยเชือกให้ห่างกันประมาณ 2 นิ้ว รูปไหนมีมือเคลื่อนไหวได้ให้ใส่ไม้ดับก่อน แล้วนำมาประกอบมือที่หลัง จากนั้นทดลองจับไม้ดูว่า จับได้ถนัดมือหรือไม่ มีความอ่อน-แข็งพอดีหรือไม่ เพราะเมื่อนำไปใช้ในการแสดง จะช่วยให้รูปเคลื่อนไหวได้อ่อนช้อย สวยงาม

5. สีและการลงสีรูปหนัง

การระบายสีรูปหนัง ถ้าเป็นรูปหนังที่ใช้เชิดหรือใช้ในการแสดง จะเลือกใช้สีที่ดูชัดหรือสีตัดกันมากกว่ารูปที่ใช้เพื่อตกแต่งประดับประดา โดยมีลำดับขั้นตอนในการระบายสีจากการสังเกต ดังนี้

1. นำน้ำมันวานิชผสมกับน้ำมันสนในอัตราส่วน 1:3 ผสมเสร็จแล้วนำมาผสมกับทินเนอร์ในอัตราส่วน 1:1 ทาลงบนรูปทึบไว้ให้แห้งประมาณ 5 นาที นำไประบายสีทับ
2. วิธีการระบายสีรูปหนัง เป็นการระบายพื้นๆ ไม่มีกลมกลืน อ่อนเข้มและมีเงา ขนาดรูปหนังและเนื้อที่ตัวหนัง ตัวกนกลวดลายมีส่วนกำหนดเนื้อที่ของการลงสี เพราะจะมีเส้นปรูดด้วยมุกหรือมีดแกะเป็นการตัดเส้นไปในตัว ส่วนที่เป็นสีขาวในตัวหนังจะเว้นไม่ระบายสี ส่วนที่เป็นผมจะระบายสีดำ ส่วนที่แดงใช้ระบายแทนสีขาว ระบายในส่วนเป็นรัศมีหรือส่วนบนสุดของร่างกายและอาวุธ สีเขียวใช้ระบายแทนสีของมรกต ระบายในส่วนที่เป็นเครื่องประดับ การระบายจะใช้สี

สลับกันระหว่างสีเขียว สีแดง เพื่อให้ดูตัดกัน ทั้งนี้เพราะรูปที่ใช้ในการแสดงผ่านจอผ้าขาวทำให้สีอ่อนลง ก็จะได้รูปที่มีสีตามต้องการพอดี ต่างกับรูปที่ใช้ในการประดับประดา สามารถเลือกใช้สีได้มากกว่า เพราะไม่ต้องคำนึงในเรื่องของแสง ส่วนรูปตลกจะนิยมใช้สีดำระบายทั่วทั้งรูป แต่ในส่วนที่เป็นเสื้อผ้ายังนิยมใช้สีแดงและเขียวเช่นกัน

6. การประกอบตัวหนังหรือเข้าตัวรูปหนัง

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการแกะรูปหนังตะลุง เว้นแต่ประเภทตกแต่งประดับประดา จะนำไปเข้ากรอบฉาก แต่รูปหนังตะลุงใช้สำหรับการแสดงยังต้องมีการประกอบชิ้นส่วน อวัยวะของตัวหนังบางส่วนที่ต้องการให้เคลื่อนไหวได้ เช่น แขน มือ ปาก ตา เท้า โดยใช้เชือกผูกร้อยกับตัวหนัง

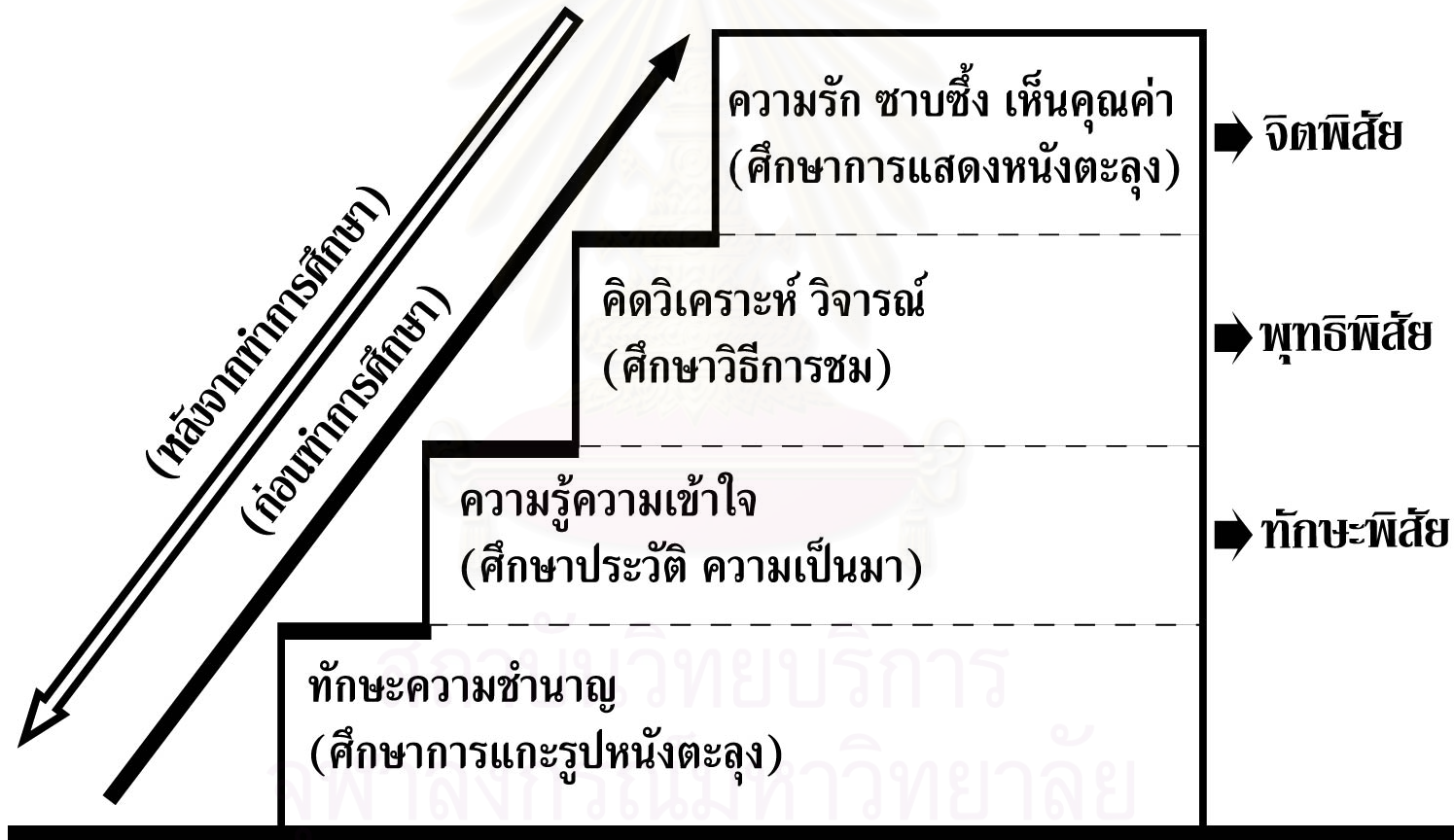
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ญ.
กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอด

ภาคผนวก ก.
กระบวนการเรียนรู้จากการวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระบวนการเรียนรู้จากการวิจัย

ภาคผนวก ก.
แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย (สำหรับครู)

เรื่อง การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา

เครื่องมือแบ่งออกเป็น 3 ตอนคือ

ตอนที่ 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2. ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การเตรียมการสอน
2. การกำหนดวัตถุประสงค์การสอน
3. การเลือกวิธีและเทคนิคการสอน
4. การใช้สื่อการเรียนการสอน
5. การวัดและประเมินผล
6. การสอนซ่อมเสริม

คำชี้แจง โดยกำหนดค่าของคะแนนจากแบบสอบถามเป็น 5 ระดับคือ

เห็นด้วยมากที่สุด	ให้คะแนนเป็น 5
เห็นด้วยมาก	ให้คะแนนเป็น 4
เห็นด้วยปานกลาง	ให้คะแนนเป็น 3
เห็นด้วยน้อย	ให้คะแนนเป็น 2
เห็นด้วยน้อยที่สุด	ให้คะแนนเป็น 1

ตอนที่ 3. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่านมากที่สุด

1 เพศ

ชาย หญิง

2 อายุ

ไม่เกิน 30 ปี 31-40 ปี
 41-50 ปี 51-60 ปี
 มากกว่า 60 ปี

3 วุฒิการศึกษา

ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี
 ปริญญาโท อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

4 อายุราชการ

1-5 ปี 6-10 ปี
 11-15 ปี 16-20 ปี
 21-25 ปี 25-30 ปีขึ้นไป

5 ปัจจุบันสอนชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 1 มัธยมศึกษาปีที่ 2
 มัธยมศึกษาปีที่ 3 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นที่มีต่อ การจัดการเรียนการสอน วิชา ศิลปศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้เครื่องหมาย ✓/ลงในช่องตัวเลข ทางขวามือในระดับต่างๆ ที่ท่านมีความเห็นด้วย ในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ภูมิปัญญา ในประเด็นต่อไปนี้

ลำดับที่	การจัดการเรียนการสอน	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
1	<p>การเตรียมการสอน</p> <p>1. ครูสำรวจ และรวบรวมรายชื่อศิลปินพื้นบ้าน และผลงานทางด้านหนังตะลุง จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังต่อไปนี้</p> <p>1.1 ศึกษาจาก เอกสาร วารสาร หนังสือ ตำรา สิ่งตีพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุด ศูนย์วัฒนธรรม ในหน่วยงาน สถานศึกษา ทั้งภาครัฐ และเอกชน</p> <p>1.2 ศึกษาจากหมู่บ้าน หรือชุมชนในท้องถิ่น และจากการสัมภาษณ์ ผู้รู้ หรือ บุคคลที่เกี่ยวข้อง</p> <p>1.3 ศึกษาจากครูต้นแบบ หรือ บุคคลที่เคยมีประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้าน "หนังตะลุง"</p> <p>1.4 ศึกษาจากนักวิชาการในท้องถิ่นที่มีผลงานการศึกษา ค้นคว้าทางด้านหนังตะลุงในท้องถิ่น</p> <p>2. คว้าศึกษาข้อมูลทางด้าน "หนังตะลุง" เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการจัดการเรียนการสอน โดยวิธีต่างๆ ดังนี้</p> <p>2.1 ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน หรือศิลปินพื้นบ้านในท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง</p> <p>2.2 ศึกษาข้อมูลจากการ สนทนา ชักถาม จากนักวิชาการหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง</p> <p>2.3 ศึกษาข้อมูล จากศูนย์ส่งเสริม และอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่นทางด้านหนังตะลุง</p> <p>2.4 ศึกษาข้อมูลจากสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน</p>					

ลำดับที่	การจัดการเรียนการสอน	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	3. ครูศึกษาวิธีการ และขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุง โดยวิธีการดังต่อไปนี้					
	3.1 ศึกษาวิธีการและขั้นตอนการแสดง การพากย์ และการเชิดรูปหนังตะลุงจากศิลปินพื้นบ้านด้านหนังตะลุงโดยตรง					
	3.2 ศึกษาวิธีการและขั้นตอนจากเทปบันทึกการแสดงในรูปแบบ V.D.O.					
	3.3 ศึกษาวิธีการและขั้นตอนการแสดงหนังตะลุง โดยการสังเกตจากการแสดงสด					
	3.4 ศึกษาวิธีการและขั้นตอนในการแสดงจากการสัมภาษณ์ศิลปินพื้นบ้านด้านหนังตะลุง					
	4. ครูให้นักเรียนศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุง เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการเรียน โดยวิธีการต่างๆ ดังต่อไปนี้					
	4.1 เชิญศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงมาเป็นวิทยากรบรรยายและสาธิตเกี่ยวกับการแสดงหนังตะลุงในโรงเรียน					
	4.2 ประสานงานภายในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดการแสดงหนังตะลุงให้นักเรียนได้ชม					
	4.3 จัดนิทรรศการเรื่อง "หนังตะลุง" เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่นักเรียนล่วงหน้า					
	4.4 จัดสนทนา ชักถาม เกี่ยวกับ "หนังตะลุง" โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้านหรือศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงมาให้ความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียน					
	5. ครูและปราชญ์ชาวบ้าน ร่วมกันเตรียม เนื้อหา สาระ ความรู้ ที่จะนำไปสอนให้กับนักเรียน โดยวิธีการดังต่อไปนี้					
	5.1 นำเนื้อหา สาระ ความรู้เกี่ยวกับ "หนังตะลุง" มาวางแผนและจัดทำแผนการสอนร่วมกัน					
	5.2 นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดทำเอกสารประกอบการเรียนการสอน					
	5.3 นำเนื้อหา สาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหนังตะลุงให้กับนักเรียน					

ลำดับที่	การจัดการเรียนการสอน	ระดับความคิดเห็น			
		5	4	3	2
	<p>5.4 นำเนื้อหาสาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เพื่อฝึกทักษะการเรียนรู้เกี่ยวกับ "หนังตะลุง" ให้แก่นักเรียน</p> <p>5.5 นำเนื้อหาสาระ ความรู้ มาจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเจตคติการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง ให้แก่นักเรียน</p>				
2	การกำหนดวัตถุประสงค์การสอน				
	<p>1. การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านพุทธิพิสัย</p> <p>1.1 ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง</p> <p>1.2 ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะในการแสดงหนังตะลุง</p> <p>1.3 ให้นักเรียนสามารถอธิบาย ถ่ายทอด ความรู้เกี่ยวกับวิธีการชมหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้</p> <p>1.4 ให้นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์สภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง มีผลกระทบต่องานศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง</p> <p>1.5 ให้นักเรียนสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันกับการแสดงหนังตะลุงในอดีต</p> <p>2. การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านจิตพิสัย</p> <p>2.1 ให้นักเรียนเกิดความชื่นชม ซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของศิลปะที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมหนังตะลุง</p> <p>2.2 ให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง</p> <p>2.3 ให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของหนังตะลุงที่เป็นศิลปะท้องถิ่นภาคใต้ และมีความหวังเห็นที่จะอนุรักษ์และพัฒนาสืบต่อ</p> <p>2.4 ให้นักเรียนเกิดความรัก และผูกพันกับหนังตะลุง ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้าน อันเป็นปัจจัยในการพัฒนาสังคม</p>				

ลำดับที่	การจัดการเรียนการสอน	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	<p>3. การกำหนดวัตถุประสงค์การสอนด้านทักษะพิสัย</p> <p>3.1 ให้นักเรียนสามารถสร้างสรรค์รูปแบบและดัดแปลง นำหนังตะลุงมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับยุคสมัย แต่คงคุณค่าความงามและขนบนิยมแบบเก่ามิให้สูญหายไป</p> <p>3.2 ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการวาด ออกแบบลวดลาย เลือกใช้เครื่องมือในการแกะสลักลวดลายลงบนแผ่นหนัง และ ลงสีบนรูปหนังตะลุงได้</p> <p>3.3 ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการเชิดรูป และการพากย์ บทเจรจาหนังตะลุงได้</p> <p>3.4 ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการประกอบตัวหนัง หรือเข้าดับ รูปหนัง และวิธีเก็บรักษาหนังตะลุงได้</p> <p>3.5 ฝึกให้นักเรียนมีความสามารถในการชมหนังตะลุงเป็น</p>					
3	การเลือกวิธีและเทคนิคการสอน					
	<p>1. ด้านการเรียนการสอน เรื่อง หนังตะลุง ในชั้นเรียน ครูควรจัดให้นักเรียน ได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับหนังตะลุงในลักษณะใด</p> <p>1.1 ถ่ายทอด เนื้อหา ความรู้เกี่ยวกับประวัติ และความเป็นมา ของหนังตะลุงให้นักเรียนได้ศึกษาเพิ่มเติม</p> <p>1.2 แนะนำให้นักเรียนได้ศึกษาตัวละคร หรือรูปแบบตัวหนัง ตะลุง ที่เป็นตัวละครสำคัญๆ และรูปแบบที่เป็นที่นิยม</p> <p>1.3 ให้นักเรียนศึกษาเกี่ยวกับศิลปะในการแกะสลักแผ่นหนัง</p> <p>1.4 สาธิตวิธีการพากย์ และศิลปะในการเชิดหนังตะลุง โดยเชิญปราชญ์ชาวบ้าน หรือนายหนังตะลุง มาเป็นต้นแบบ</p> <p>1.5 แนะนำวิธีการชมหนังตะลุงแก่นักเรียนในชั้นเรียน โดยใช้วิธีที่ดีที่คนที่บ้านที่กการแสดงหนังตะลุง</p>					

ลำดับที่	การจัดการเรียนการสอน	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	<p>2. การจัดการเรียนการสอน เรื่องหนังสือตะลุง ครูควรนำนักเรียนไปศึกษาความรู้เพิ่มเติมนอกสถานศึกษา หรือในชุมชนร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านโดย</p> <p>2.1 นำนักเรียนไปชมการสาธิตการออกแบบลวดลายและวิธีการวาดตัวหนังสือตะลุงลงบนแผ่นหนังจากช่างแกะรูปหนัง</p> <p>2.2 นำนักเรียนชมการเลือกใช้เครื่องมือในการแกะลวดลายลงบนแผ่นหนังจากปราชญ์ชาวบ้าน</p> <p>2.3 นำนักเรียนไปชมการสาธิตการลงสี หรือระบายสี และการประกอบตัวหนังจากปราชญ์ชาวบ้าน</p> <p>2.4 นำนักเรียนไปชมวิธีการพากย์ และการเชิดรูปหนังสือตะลุงจากปราชญ์ชาวบ้าน</p> <p>2.5 นำนักเรียนไปชมการสาธิตการแสดงหนังสือตะลุง</p> <p>3. ครูผู้สอนนำนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมในท้องถิ่น โดยนำข้อมูลและประสบการณ์มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน</p> <p>3.1 ให้นักเรียนนำข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้มาอภิปรายและสรุปร่วมกันในชั้นเรียน</p> <p>3.2 ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มจัดนิทรรศการแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความประวัติความเป็นมาของหนังสือตะลุง การแกะฉลุหนังและศิลปะในการแสดงหนังสือตะลุงภายในสถานศึกษา</p> <p>3.3 จัดให้นักเรียนสาธิตการทำรูปหนังสือตะลุง หรือการแกะฉลุหนังร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ภายในสถานศึกษา</p> <p>3.4 จัดให้นักเรียนแสดงศิลปะในการพากย์และการเชิดรูปหนังสือตะลุงร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านในสถานศึกษา</p> <p>3.5 จัดให้นักเรียนสาธิตการแสดงหนังสือตะลุง ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านในสถานศึกษา</p> <p>3.6 ให้นักเรียนได้ศึกษาบทบาทของหนังสือตะลุงในปัจจุบันจากนักวิชาการทางด้านหนังสือตะลุงในท้องถิ่นร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน</p>					

ลำดับที่	การจัดการเรียนการสอน	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
4	<p>การใช้สื่อการเรียนการสอน</p> <p>1. การจัดการเรียนการสอน เรื่องหนึ่งตะลุง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเกิดทักษะในด้านต่างๆ ครูควรเลือกใช้สื่อการสอนประเภทใดประกอบการสอนของตนในชั้นเรียน</p> <p>1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของหนึ่งตะลุง ครูควรนำภาพถ่าย หรือสไลด์ประกอบการสอน</p> <p>1.2 ศึกษาวิธีการพากย์ และการเชิดรูปหนึ่งตะลุง ครูควรนำปราชญ์ชาวบ้านสาธิต</p> <p>1.3 ศึกษาวิธีการเลือกใช้เครื่องมือในการแกะฉลุวดลายบนแผ่นหนัง (ครูควรนำปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการเลือกใช้เครื่องมือในการแกะฉลุวดลาย)</p> <p>1.4 ศึกษาวิธีการชมหรือดูหนึ่งตะลุง ครูควรนำวีดิทัศน์บันทึกการแสดงสด</p> <p>1.5 ศึกษาศิลปะในการแสดงหนึ่งตะลุง ครูควรนำปราชญ์ชาวบ้านสาธิตการแสดงหนึ่งตะลุง</p> <p>2. การนำนักเรียนไปศึกษาความรู้เพิ่มเติมนอกสถานศึกษาหรือในชุมชนร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนสัมผัสกับประสบการณ์จริง ครูควรเลือกใช้สื่อการสอนประกอบการเรียนการสอนเรื่องหนึ่งตะลุงในท้องถิ่น</p> <p>2.1 ให้นักเรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนึ่งตะลุง จากศูนย์วัฒนธรรม และสถาบันส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน</p> <p>2.2 ให้นักเรียนศึกษาวิธีการแกะฉลุหนึ่ง และออกแบบลวดลายลงบนแผ่นหนัง จากร้านค้า หรือแหล่งผลิตในชุมชน</p> <p>2.3 ให้นักเรียนศึกษาวิธีการพากย์ และการเชิดรูปจากศูนย์ฝึกอบรมหนึ่งตะลุงในแหล่ง</p> <p>2.4 ให้นักเรียนศึกษาวิธีการแสดงหนึ่งตะลุงจากชมรมหนึ่งตะลุงในท้องถิ่น</p> <p>2.5 ให้นักเรียนศึกษาวิธีการชมการแสดงหนึ่งตะลุงจากศูนย์วัฒนธรรม หรือชมรมหนึ่งตะลุงในท้องถิ่น</p>					

ลำดับที่	การจัดการเรียนการสอน	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	<p>3. หลังจากที่นักเรียนได้ศึกษาในชั้นเรียนและเข้าร่วมกิจกรรมนอกสถานศึกษา ครูควรเลือกใช้สื่อประเภทใดในการสรุปองค์ความรู้แก่ผู้เรียน</p> <p>3.1 ครูควรให้นักเรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาจัดทำเป็นรูปเล่มรวบรวมผลงานที่ได้ศึกษา</p> <p>3.2 ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้สาธิตการออกแบบและการแกะฉลุลวดลายลงบนวัสดุ เช่น แผ่นไม้ กระดาษ, แผ่นหนัง ฯลฯ</p> <p>3.3 ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนฝึกการลงสีหรือระบายสีรูปหนังหรือแผ่นไม้ หรือแผ่นกระดาษ</p> <p>3.4 ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนสาธิตการพากย์และการเชิดรูปหนังตะลุงที่นักเรียนผลิตขึ้นเองภายในโรงเรียน</p> <p>3.5 ครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้สาธิตการแสดงหนังตะลุงประกอบดนตรีจากเทปคาสเซ็ทในโรงหนังตะลุง (สถานที่ใช้แสดงหนังตะลุงที่จัดจำลองขึ้นภายในโรงเรียน)</p>					
5	การวัดและการประเมินผล					
	<p>1. การวัดและประเมินผลด้านพุทธิพิสัย ครูวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของนักเรียน โดยเน้นวัตถุประสงค์ในข้อใด</p> <p>1.1 ผู้เรียน เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถเล่าหรือถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้</p> <p>1.2 ผู้เรียนรู้และความเข้าใจในวิธีการและขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุงตั้งแต่เริ่มแสดงจนจบการแสดง</p> <p>1.3 ผู้เรียนรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการในการชมหนังตะลุงได้</p> <p>1.4 ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์สภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และผลกระทบที่มีต่องานศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง</p> <p>1.5 ผู้เรียนสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระหว่างการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันกับในอดีต</p>					

ลำดับที่	การจัดการเรียนการสอน	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	<p>2. การวัดและประเมินผลด้านจิตพิสัย ครูควรเน้นวัตถุประสงค์ในข้อใด</p> <p>2.1 ผู้เรียนรักและชื่นชมในคุณค่าและความงามของศิลปะที่ปรากฏอยู่ในรูปหนังตะลุง</p> <p>2.2 ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของศิลปะท้องถิ่นภาคใต้</p> <p>2.3 ผู้เรียนตระหนักในคุณค่าของหนังตะลุงที่เป็นการสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นมาจนถึงปัจจุบัน</p> <p>2.4 ผู้เรียนรักและหวงแหนที่จะอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงให้พัฒนาสืบต่อ อันเป็นปัจจัยในการพัฒนาสังคมในท้องถิ่นต่อไป</p> <p>3. การวัดและประเมินผลด้านทักษะพิสัย ครูควรวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเน้นวัตถุประสงค์ในข้อใด</p> <p>3.1 ผู้เรียนสามารถออกแบบ สร้างสรรค์ รูปแบบเครื่องแต่งกายรูปหนังตะลุง ให้เหมาะสมกับยุคสมัย และคงคุณค่าความงามแบบเก่ามิให้สูญหายไป</p> <p>3.2 ผู้เรียนสามารถวาด ออกแบบ และเลือกใช้เครื่องมือในการฉลุลดลายบนแผ่นหนัง และลงสีบนรูปหนังตะลุงได้อย่างสวยงาม</p> <p>3.3 ผู้เรียนสามารถพากย์ เชิดรูป และแสดงหรือเล่นหนังตะลุงได้</p> <p>3.4 ผู้เรียนสามารถประกอบตัวหนังหรือเข้าตัวรูปหนัง และสามารถเก็บรักษาหนังตะลุงได้อย่างสมบูรณ์</p> <p>3.5 ผู้เรียนสามารถอธิบายวิธีการชมหนังตะลุง และวิธีในการแสดงหนังตะลุงแก่บุคคลอื่นได้</p>					
6	การสอนซ่อมเสริม					
	<p>1. ครูควรจัดกิจกรรมพิเศษเสริมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และตระหนักในคุณค่าของหนังตะลุงให้พัฒนาสืบไปในรูปแบบต่อไปนี้</p> <p>1.1 จัดตั้งชมรมหนังตะลุงสัญจร ตามโรงเรียนในจังหวัดสงขลา และจังหวัดใกล้เคียง</p> <p>1.2 จัดตั้งโครงการแลกเปลี่ยนศิลปะพื้นบ้านในโรงเรียน</p> <p>1.3 จัดตั้งชมรมหนังตะลุงเด็กในโรงเรียน</p>					

ลำดับที่	การจัดการเรียนการสอน	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	<p>1.4 จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมหนังตะลุงในโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง</p> <p>1.5 จัดฉายวิดีโอทัศน์การแสดงหนังตะลุงที่มีชื่อเสียงในโรงเรียน ช่วงพักกลางวันหรือหลังเลิกเรียน</p> <p>2. ครูควรจัดกิจกรรมเพิ่มความรู้ ความเข้าใจ นอกสถานศึกษา โดย</p> <p>2.1 จัดทัศนศึกษาสถานศึกษาในจังหวัดใกล้เคียงเพื่อศึกษาการทำหนังตะลุงเพื่อใช้ในการแสดงและเพื่อการค้า ในท้องถิ่นต่างๆ ทางภาคใต้</p> <p>2.2 จัดนักเรียนเข้าค่ายฝึกอบรมการแสดงหนังตะลุงในชุมชน และจังหวัดใกล้เคียง</p> <p>2.3 จัดนักเรียนเข้าชมนิทรรศการเกี่ยวกับหนังตะลุงในสถานศึกษา และหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง</p> <p>2.4 จัดนักเรียนเข้าชมการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันกับสมัยก่อน ในการแสดงสดจากปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียง</p>					

แบบสัมภาษณ์

คำชี้แจงในการสร้างแบบสัมภาษณ์

การสร้างแบบสัมภาษณ์ครั้งนี้ ได้ใช้กรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน คือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น "หนังตะลุง" ซึ่งเป็นภูมิปัญญาทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่เด่นชัดของภาคใต้และชนบทรอบเนียบประเพณีท้องถิ่นปักษ์ใต้ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยการนำปราชญ์ชาวบ้านหรือ **ผู้รู้ในท้องถิ่น** อันได้แก่ บุคคลที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์ในการเรียนรู้ หรือเป็นผู้สืบทอดมรดกของท้องถิ่น มาเป็นแกนนำในการศึกษา **ภูมิปัญญาชาวบ้าน** (ความรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสมมาจากอดีต และผ่านกระบวนการการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย) มาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (กรมวิชาการ, 2542)

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้น กลุ่มบุคคลที่สัมภาษณ์ประกอบด้วย

1. **นายหนังตะลุง** (บุคคลที่มีความสามารถในการแสดงหนังตะลุง)
2. **ช่างแกะรูปหนังตะลุง** (บุคคลที่มีความสามารถในการแกะฉลุวาดลายลงบนแผ่นหนัง)
3. **นายหนังตะลุง และช่างแกะรูปหนังตะลุง** (บุคคลที่มีความสามารถในการแสดงหนังตะลุงและ แกะฉลุวาดลายลงบนแผ่นหนัง)
4. **นักดนตรีหนังตะลุง (ลูกคู่) และคนเขียนหนังตะลุง**

ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลในการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ตอน ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นคือ

- อาชีพ และคุณวุฒิทางการศึกษา
- แรงจูงใจ ความสนใจ และความถนัดของปราชญ์ชาวบ้าน
- ประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้ทางด้านหนังตะลุง
- ความคาดหวัง

ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น คือ

- การเรียนรู้ การฝึกฝน (วิธีการแสดง, การแกะฉลุวาดลาย)
- การนำความรู้ ความสามารถทางหนังตะลุงไปใช้
- ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน "หนังตะลุง"
- ประโยชน์ และการอนุรักษ์หนังตะลุง
- ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ชื่อ _____	นามสกุล _____
อายุ _____	เพศ _____
สถานที่อยู่ปัจจุบัน _____	อำเภอ _____ จังหวัดสงขลา
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ _____	เดือน _____ พ.ศ. _____
เวลา _____	น. ถึง เวลา _____ น.

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ท่านเคยประกอบอาชีพอะไรมาก่อน _____
2. ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพ _____
3. ท่านจบการศึกษาชั้นสูงสุดในระดับชั้น _____
4. ท่านมีประสบการณ์ในการทำงานด้านหนังตะลุงมานานเท่าใด _____
5. อะไรเป็นเหตุจูงใจให้ท่านสนใจศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุง _____
6. ระหว่างการแสดงหนังตะลุงกับการแกะรูปหนังตะลุง ท่านมีความถนัดในงานด้านใดมากที่สุด _____
7. ระหว่างการแสดงหนังตะลุงกับการแกะรูปหนังตะลุง อะไรเป็นเหตุจูงใจให้ท่านเลือกศึกษาเฉพาะงานด้านนี้ _____
8. ท่านเคยคิดจะหาผู้สืบทอดศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงหรือไม่ _____ เพราะอะไร _____
9. ท่านเคยมีประสบการณ์การถ่ายทอดศิลปะพื้นบ้านให้กับบุคคลใดบ้าง _____
10. บุคคลที่ท่านถ่ายทอดความรู้ให้เป็นที่ใครและมีภูมิลำเนามาจากที่ใด _____
11. ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงกับท่าน ส่วนใหญ่เป็นบุคคลในวัยใด _____
12. ท่านคาดหวังอย่างไรกับผู้ที่จะสืบทอดความรู้ของท่าน _____
13. ท่านคิดว่าหนังตะลุงในสมัยก่อนเป็นอย่างไร _____
14. ลักษณะของหนังตะลุงในปัจจุบันเป็นอย่างไร _____
15. ท่านประยุกต์รูปแบบและวิธีการแสดงหนังตะลุงให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ การเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร _____

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

○ การเรียนรู้ การฝึกฝน (วิธีการแสดง, การแกะสลักลอยตัว)

1. ใครเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ท่าน และมีวิธีการหรือขั้นตอนในการเรียนรู้ ฝึกฝน ให้เกิดทักษะความชำนาญในการแสดงหนังตะลุง และการแกะรูปหนังตะลุงหรือ การทำรูปหนังตะลุงได้อย่างไร

○ การนำไปใช้

2. อยากให้ท่านเล่าถึงวิธีการแสดงหนังตะลุง และวิธีการแกะรูปหนังตะลุง ท่าน มีวิธีและขั้นตอนในการแสดงและการแกะรูปหนังตะลุงอย่างไร ความรู้ที่ได้ ท่านนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง

○ การจัดการเรียนการสอน

3. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร หากมีการนำเรื่องหนังตะลุงเข้ามาจัดการเรียน การสอนในโรงเรียน และควรมีวิธีการหรือกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้ ใด (สอนอะไร สอนที่ไหน สอนอย่างไร)

○ ประโยชน์ และการอนุรักษ์

4. จากประสบการณ์ในการแสดงหนังตะลุง และการศึกษาค้นคว้าในงานศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง ประโยชน์ที่ท่านได้รับจากการศึกษาเกี่ยวกับหนังตะลุงคืออะไร และต้องการให้มีการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านหนังตะลุงอย่างไร

○ ข้อเสนอแนะ

5. ท่านมีข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับการนำหนังตะลุงเข้าไปจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนอย่างไร และต้องการให้ทางโรงเรียนช่วยเหลือสนับสนุนท่านด้านใดบ้าง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ณัฐยา ทิพรัตน์

ภาควิชาศิลปศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสังเกต

คำชี้แจงในการสร้างแบบสังเกต

คำชี้แจง แบบสังเกตนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในที่นี้ คือ ปราชญ์ชาวบ้านหรือศิลปินพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุงในจังหวัดสงขลา ในการสังเกตครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลในการสังเกตปราชญ์ชาวบ้าน หรือศิลปินหรือผู้รู้ในท้องถิ่นออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. ศึกษาการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก / ชมรม

- 1.1 สังเกตเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน หรือวิธีการถ่ายทอด (การสอน)
- 1.2 เนื้อหา
  - การแสดงหนังตะลุง
  - การแกะรูปหนังตะลุง
  - การเล่นดนตรีหนังตะลุง (นักดนตรี คณะหนังตะลุง หรือลูกคู่)
- 1.3 สถานที่ในการจัดการเรียนการสอน
- 1.4 การวัดและการประเมินผล

2. ศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสด / เทปบันทึกการแสดง

- ศิลปะการผูกเรื่อง
- ศิลปะการดำเนินเรื่องในการแสดง
- ศิลปะการเชิดรูป
- ศิลปะการพากย์บทเจรจารูปหนังตะลุง

3. ศึกษาวิธีการทำรูปหนังตะลุง หรือการแกะรูปหนังตะลุง

- การออกแบบ / รูปแบบ
- วัสดุ อุปกรณ์
- การใช้เครื่องมือแกะสลักหนัง
- สี และการลงสีรูปหนัง
- การประกอบตัวหนังหรือเข้าตัวรูปหนัง

ชื่อ _____	นามสกุล _____
อายุ _____	เพศ _____
สถานที่อยู่ปัจจุบัน _____	อำเภอ _____ จังหวัดสงขลา
สัมภาษณ์เมื่อวันที่ _____	เดือน _____ พ.ศ. _____
เวลา _____ น.	ถึง เวลา _____ น.

คำชี้แจง แบบสังเกตนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา

ตอนที่ 1 ศึกษาการถ่ายทอดความรู้จากศูนย์ฝึก / อบรม

ลำดับ	รายการที่สังเกต	พฤติกรรมที่ปรากฏ	หมายเหตุ
1.	ศึกษาการถ่ายทอดความรู้จาก ศูนย์ฝึก / ชมรม 1.1 สังเกตเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน หรือวิธีการถ่ายทอด (การสอน) 1.2 เนื้อหา - การแสดงหนังตะลุง - การแกะรูปหนังตะลุง - การเล่นดนตรีหนังตะลุง (นักดนตรีคณะหนังตะลุงหรือลูกคู่)		

ลำดับ	รายการที่สังเกต	พฤติกรรมที่ปรากฏ	หมายเหตุ
	1.3 สถานที่ในการจัดการเรียนการสอน		
	1.4 การวัดและการประเมินผล		
2.	ศึกษาศิลปะในการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสด / เทปบันทึกการแสดง		
	- ศิลปะการผูกเรื่อง		
	- ศิลปะการดำเนินเรื่องในการแสดง		
	- ศิลปะการเชิดรูป		
	- ศิลปะการพากย์บทเจรจารูปหนังตะลุง		
3.	ศึกษาวิธีการทำรูปหนังตะลุง หรือวิธีการแกะรูปหนังตะลุง		
	- การออกแบบ / รูปแบบ		
	- วัสดุ อุปกรณ์		
	- การใช้เครื่องมือแกะสลักหนัง		

ลำดับ	รายการที่สังเกต	พฤติกรรมที่ปรากฏ	หมายเหตุ
	- สี และการลงสีรูปหนัง		
	- การประกอบตัวหนังหรือเข้าตัวรูปหนัง		

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

นางสาวณัฐยา ทิพรัตน์ เกิดวันที่ 23 เมษายน พ.ศ.2512 ที่จังหวัดสงขลา สำเร็จ
 การศึกษาระดับปริญญาตรีจาก คณะศึกษาศาสตร์ ภาควิชาศิลปศึกษา
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อปีการศึกษา 2535 ปัจจุบันรับราชการ
 ตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 4 โรงเรียนชุมแสงชนูทิศ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย